

**OTİSTİK, ZİHİNSEL, İŞİTME, GÖRME VE BEDENSEL
ENGELLİ ÇOCUĞU BULUNAN EBEVEYNLERİN
AİLE İÇİ İLİŞKİLERİNİN İNCELENMESİ**

145240

145240

Mızgin ASLANOĞLU

**Dokuz Eylül Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü**

**Danışman:
Yrd. Doç. Dr. Şuheda ÖZBEN**

**Lisansüstü Eğitim-Öğretim Sınav Yönetmeliğinin
Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim dalı İçin Öngördüğü
YÜKSEK LİSANS TEZİ
olarak hazırlanmıştır**

**İzmir
2004**

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼ne

İşbu alışma, j¼rimiz tarafından ..M¼zgin.. Kılık.. Aşkan glu..

.....Eğitim..... Bilimleri..... Anabilim Dalı

..... Rehberlik..... ve..... Psikoloğik Danışmanlık..... Bilim Dalında

Y¼KSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan :..Prof.Dr. Rengim.. AKBOY.....

¼ye :..... Yrd. Doc. Dr. S¼hedra.. ¼ZBEN.....

¼ye :..... Yrd. Doc. Dr. Abbas.. T¼RNİKLİ.....

Onay

Yukarıda imzaların, adı geçen ¼đretim ¼yelerine ait olduğunu onaylarım.

.... / .... / 2003

Prof. Dr. Sedef GİDENER
Enstit¼ M¼d¼r¼

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca bana yardımcı olan ve tüm sorularımı cevaplayıp beni destekleyen danışmanım Yrd. Doç. Dr. Şuheda Özben'e teşekkür ederim.

Araştırmanın temel mimarlarından olduğunu düşündüğüm değerli anne babalara teşekkür ederim.

Araştırmanın her aşamasında ilgi ve yardımını gördüğüm dostum Müge Nur'a teşekkür ederim.

Araştırmanın kurumlarda yürütülmesi konusunda yardımlarını esirgemeyen tüm psikolog, psikolojik danışman ve özel eğitim öğretmenleri arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Tüm hayatımda olduğu gibi, her zaman yanımda olan ve desteklerini, anlayışlarını gördüğüm annem ve babama sonsuz teşekkür ederim.

Daima yanımda olmasını istediğim, desteğini ve sevgisini her an hissettiğim sevgili eşime ve kısacık yaşamına rağmen yüksek lisans eğitimim boyunca sabırlı davranan, dünyanın merkezi kızım Su'ya sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	1
1. 1. Sorun.....	1
1. 2. Engelli Olma ve Engellilik Nedenleri.....	2
1.2. 1. Engelli (Özürlü)	2
1. 2. 1. 1. Anneye ait risk faktörleri.....	2
1. 2. 1. 2. Gebeliğe ait risk faktörleri.....	3
1. 2. 1. 3. Çocuğa ait risk faktörleri	3
1. 2. 1. 4. Doğum sonrasına ait risk faktörleri.....	3
1. 3. Araştırma Kapsamına Alınan Engel Türleri.....	3
1. 3. 1. Otizm.....	3
1. 3. 2. Zihinsel Engel.....	5
1. 3. 3. İşitme Engeli.....	5
1. 3. 4. Görme Engeli.....	6
1. 3. 5. Bedensel Engel.....	7
1. 4. Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Yaşadıkları	7
1. 5. Engelli Çocuğu Olan Ailelerin Özellikleri	11
1. 6. İlgili Araştırmalar.....	18
1. 7. Amaçlar.....	26
1. 8. Önem.....	28
1. 9. Varsayımlar.....	29
1. 10. Sınırlılıklar.....	29
1. 11. Tanımlar.....	29
2. YÖNTEM	30
2. 1. Evren ve Örneklem.....	30
2. 2. Veri Toplama Aracı.....	36
2. 2. 1. Aile Değerlendirme Ölçeği.....	36
2.2. 1. 1. Ölçeğin Alt Boyutları İle İlgili Tanımlar.....	39
2. 2. 2. Kişisel Bilgi Formları	40
2. 2. 2. 1. Kişisel Bilgi Formu A (Anne Formu).....	40
2. 2. 2. 2. Kişisel Bilgi Formu B (Baba Formu)	40
2. 3. Verilerin Toplanması.....	41
2. 4. Verilerin Çözümü	41

3. BULGULAR VE YORUM	42
3. 1. Aile Değerlendirme Ölçeği Alt Boyutlarına Göre Anne ve Babaların Sağlıklılık/Sağlıksızlık Oranlarına Yönelik Bulgular	42
3. 2. Sosyo-demografik Değişkenlerle Aile Değerlendirme Ölçeği Alt Ölçekleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesine Yönelik Bulgular	44
3. 3. Anne ve Babaların Aile İşlevlerini Değerlendirme Biçimine Göre Alt Ölçeklerin Birbirleriyle Korelasyonları	97
3. 3. 1. Annelerin Problem Çözme Boyutundan Aldıkları Puanlar İle Anne ve Babaların A.D.Ö. Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	97
3. 3. 2. Babaların Problem Çözme Boyutundan Aldıkları Puanlar İle Anne ve Babaların A.D.Ö. Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	98
3. 3. 3. Annelerin İletişim Boyutundan Aldıkları Puanlar İle Anne ve Babaların A.D.Ö. Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	98
3. 3. 4. Babaların İletişim Boyutundan Aldıkları Puanlar İle Anne ve Babaların A.D.Ö. Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	99
3.3. 5. Annelerin Roller Boyutundan Aldıkları Puanlar İle Anne ve Babaların A.D.Ö. Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	99
3. 3. 6. Babaların Roller Boyutundan Aldıkları Puanlar İle Anne ve Babaların A.D.Ö. Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	99
3. 3. 7. Annelerin Duygusal Tepki Verebilme Boyutundan Aldıkları Puanlar İle Anne ve Babaların A.D.Ö. Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	100
3. 3. 8. Babaların Duygusal Tepki Verebilme Boyutundan Aldıkları Puanlar İle Anne ve Babaların A.D.Ö. Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	100
3. 3. 9. Anne Gereken İlgii Gösterme Boyutundan Aldıkları Puanlar İle Anne ve Babaların A.D.Ö. Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	100

3. 3. 10. Babaların Gereken İlgii Gösterme Boyutundan Aldıkları Puanlar İle Anne ve Babaların A.D.Ö. Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular.....	101
3. 3. 11. Annelerin Davranış Kontrolü Boyutundan Aldıkları Puanlar İle Anne ve Babaların A.D.Ö. Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular.....	101
3. 3. 12. Babaların Davranış Kontrolü Boyutundan Aldıkları Puanlar İle Anne ve Babaların A.D.Ö. Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular.....	101
3. 3. 13. Annelerin Genel Fonksiyonlar Boyutundan Aldıkları Puanlar İle Anne ve Babaların A.D.Ö. Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	102
4. SONUÇ, YARGI VE ÖNERİLER	103
4. 1. Aile Değerlendirme Ölçeği Alt Boyutlarına Göre Anne ve Babaların Sağlıklı/Sağlıksızlık Puanlarına Yönelik Sonuçlar.....	103
4. 2. Sosyo-Demografik Değişkenlerle Aile Değerlendirme Ölçeği Alt Ölçekleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesine Yönelik Sonuçlar.....	103
4. 3. Anne ve Babaların Aile İşlevlerini Değerlendirme Biçimine Göre Alt Ölçeklerin ve Bazı Sosyo-Demografik Özelliklerin Birbirleriyle Korelasyonlarına Yönelik Sonuçlar	105
4. 4. Öneriler	106
KAYNAK DİZİNİ.....	107
EKLER	113

TABLO LİSTESİ**Sayfa No**

Tablo-1 : Anne ve Babaların Yaşa Göre Dağılımı.....	31
Tablo-2 : Anne ve Babaların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	31
Tablo-3 : Ailelerin Çocuk Sayısına Göre Dağılımı.....	31
Tablo-4 : Ailelerin Aylık Gelir Düzeyine Göre Dağılımı.....	32
Tablo-5 : Annelerin ve Babaların İş Durumuna Göre Dağılımı.....	32
Tablo-6 : Ailelerle Birlikte Yaşayan Diğer Kişilerin Varlığı.....	32
Tablo-7 : Çocukların Aldığı Eğitim Süresine Göre Dağılımı.....	33
Tablo-8 : Çocukların Cinsiyetine Göre Dağılımı.....	33
Tablo-9 : Çocukların Yaşa Göre Dağılımı.....	33
Tablo-10 : Anne ve Babalara Kimin Yardımcı Olduğuna Göre Dağılım.....	34
Tablo-11 : Ailelerin Durumuna Göre Dağılım.....	34
Tablo-12 : Anne ve Babaların Ruh Sağlıklarını Değerlendirme Biçimlerine Göre Dağılım.....	35
Tablo-13 : Anne ve Babaların Sürekli Tedavi Gerektiren Bir Rahatsızlığının Olup Olmamasına Göre Dağılım.....	35
Tablo-14: Engelli Çocuğu Bulunan Annelerin A.D.Ö Alt Boyutlarından Aldıkları Sağlıklılık – Sağlıksızlık Oranları	42
Tablo-15: Engelli Çocuğu Bulunan Babaların A.D.Ö. Alt Boyutlarında Sağlıklılık – Sağlıksızlık Oranları.....	42
Tablo-16: Eğitim Durumunun Aile İşlevlerine Etkisine Göre Annelerin Sayıları, Aile İşlevleri Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları	44
Tablo-17: Eğitim Durumuna Göre Annelerin Varyans Analizi Sonuçları.....	46
Tablo-18: Eğitim Durumuna Göre Annelerin Gruplar Arasındaki Farkın Kaynağı.....	47
Tablo-19:Eğitim Durumunun Aile İşlevlerine Etkisine Göre Babaların Sayıları, Aile İşlevleri Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları	48
Tablo-20: Eğitim Durumuna Göre Babaların Varyans Analizi Sonuçları.....	50
Tablo-21: Eğitim Durumuna Göre Babaların Gruplar Arasındaki Farkın Kaynağı.....	51
Tablo-22: Çocuk Sayısının Aile İşlevlerine Etkisine Göre Ebeveynlerin Sayıları, Aile İşlevleri Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları	52
Tablo-23: Çocuk Sayısının Aile İşlevlerine Etkisine Göre Ebeveynlerin Varyans Analizi Sonuçları	54
Tablo-24: Ailedeki Çocuk Sayısına Göre Ebeveynlerin Gruplar Arasındaki	

Farkın Kaynağı.....	55
Tablo-25: Aylık Gelir Düzeyinin Aile İşlevlerine Etkisine Göre Ebeveynlerin Sayıları, Aile İşlevleri Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	56
Tablo-26: Aylık Gelir Düzeylerinin Aile İşlevlerine Etkisine Göre Varyans Analizi Sonuçları.....	58
Tablo-27: Ailenin Aylık Gelirine Göre Ebeveynlerin Gruplar Arasındaki Farkın Kaynağı.....	59
Tablo-28: İş Durumunun Aile İşlevlerine Etkisine Göre Annelerin Sayıları, Aile İşlevleri Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları	61
Tablo-29: İş Durumunun Aile İşlevlerine Etkisine Göre Annelerin Varyans Analizi Sonuçları	63
Tablo-30: İş Durumuna Göre Annelerin Gruplar Arasındaki Farkın Kaynağı.....	63
Tablo-31: İş Durumunun Aile İşlevlerine Etkisine Göre Babaların Sayıları, Aile İşlevleri Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları	64
Tablo-32: İş Durumunun Aile İşlevlerine Etkisine Göre Babaların Varyans Analizi Sonuçları	66
Tablo-33: İş Durumuna Göre Babaların Gruplar Arasındaki Farkın Kaynağı.....	66
Tablo-34: Çocuğun Cinsiyetinin Aile İşlevlerine Etkisine Göre Ebeveynlerin Sayıları, Aile İşlevleri Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları	68
Tablo-35: Engel Türlerinin Aile İşlevlerine Etkisine Göre Ebeveynlerin Sayıları, Aile İşlevleri Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları	69
Tablo-36 -Engel Türlerinin Aile İşlevlerine Etkisine Göre Varyans Analizi Sonuçları.....	70
Tablo-37.1.: Ekonomik Durumdan Etkilenip Etkilenmemesi Açısından Annelerin Sayıları, Aile İşlevleri Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve 't' Değerleri.....	72
Tablo-37. 2.: Ev Ziyaretlerinden Etkilenip Etkilenmemesi Açısından Annelerin Sayıları, Aile İşlevleri Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve 't' değerleri	76
Tablo-37. 3. : Eş İlişkilerinin Etkilenip Etkilenmemesi Açısından Annelerin Sayıları, Aile İşlevleri Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları, 't' Değerleri	79
Tablo-37. 4.: Diğer Çocuklarla İlişkilerin Etkilenip Etkilenmemesi Açısından Annelerin Sayıları, Aile İşlevleri Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları, 't' Değerleri.....	83
Tablo-38.1- Ekonomik Durumdan Etkilenip Etkilenmemesi Açısından Babaların Sayıları, Aile İşlevleri Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve 't' Değerleri.....	73
Tablo-38.2.: Seyahatlerin Etkilenip Etkilenmemesi Açısından Babaların	

Sayıları, Aile İşlevleri Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve 't' Değerleri.....	75
Tablo-38.3.:Ruhsal Sağlık Durumlarının Etkilenip Etkilenmemesi Açısından Babaların Sayıları, Aile İşlevleri Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve 't' değerleri.....	78
Tablo-38.4.: Eş İlişkilerinin Etkilenip Etkilenmemesi Açısından Babaların Sayıları, Aile İşlevleri Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları, 't' Değerleri.	81
Tablo-38.5. : Diğer Çocuklarla İlişkilerin Etkilenip Etkilenmemesi Açısından Babaların Sayıları, Aile İşlevleri Puan , Standart Sapmalar, 't' Değerleri.....	85
Tablo-39: Ruhsal sağlıklarını İyi, Orta, Kötü Olarak Değerlendirmelerinin Aile İşlevlerine Etkisine Göre Annelerin Sayıları, Aile İşlevleri Puan ortalamaları ve Standart Sapmaları	88
Tablo-40: Ruhsal Sağlık Durumlarına Göre Annelerin Gruplar Arasındaki Farkın Kaynağı.....	90
Tablo-41: Ruhsal Sağlıklarını İyi, Orta ve Kötü Olarak Değerlendirmelerinin Aile İşlevlerine Etkisine Göre Babaların Sayıları, Aile İşlevleri Puan ortalamaları ve Standart Sapmaları	91
Tablo-42: Ruhsal Sağlık Durumlarının Aile İşlevlerine Etkisine Göre Babaların Varyans Analizi Sonuçları.....	93
Tablo-43: Ruhsal Sağlık Durumlarına Göre Babaların Gruplar Arasındaki Farkın Kaynağı.....	93
Tablo-44: Sürekli Tedavi Görmeyi Gerektiren Bir Rahatsızlığı Bulunup Bulunmamasının Aile İşlevlerine Etkisine Göre Annelerin Sayıları, Aile İşlevleri Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve 't' Değerleri	95
Tablo-45: Sürekli Tedavi Görmeyi Gerektiren Bir Rahatsızlığı Bulunup Bulunmamasının Aile İşlevlerine Etkisine Göre Babaların Sayıları, Aile İşlevleri Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve 't' Değerleri	96

ŞEKİL LİSTESİ

Grafik-1 : Engelli Çocuğa Sahip Olmanın Anne Babalara Etkilerine Göre Dağılım.....	35
---	-----------

KISALTMALAR

A.D.Ö. : Aile Değerlendirme Ölçeği

EKLER

EK 1. Kişisel Bilgi Formu (Anne)	113
EK 2. Kişisel Bilgi Formu (Baba)	114
EK 3. Anne Babaların Aile İşlevlerini Değerlendirme Biçimine ve Bazı Sosyo-Demografik Özelliklere Göre Alt Ölçeklerin Birbirleriyle Korelasyonları	115
EK 4. Aile Değerlendirme Ölçeği	117

ÖZET

Bu çalışmanın temel amacı otistik, zihinsel, işitme, görme ve bedensel(spastik) engelli çocuğa sahip olmanın aile içi ilişkileri nasıl etkilediğini incelemektir. Araştırmanın örneklemi; otistik bir çocuğu olan 30 ebeveyn, zihinsel engelli bir çocuğu olan 26 ebeveyn, işitme engelli bir çocuğu olan 26 ebeveyn, görme engelli bir çocuğu olan 26 ebeveyn ve spastik bir çocuğu olan 21 ebeveyn olmak üzere 5 gruptan oluşmuştur. Örnekleimde 129 anne ve 129 baba olmak üzere toplam 258 ebeveyn bulunmaktadır.

Ebeveynlerin aile fonksiyonlarını değerlendirme biçimleri iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, problem çözme, davranış kontrolü, gereken ilgiyi gösterme ve genel fonksiyonlar olmak üzere 7 alt boyuttan oluşan Aile Değerlendirme Ölçeği(McMater Family Assesment Device) ile değerlendirilmiştir.

Ebeveynlerin Aile Değerlendirme Ölçeğinin alt ölçeklerinden elde ettikleri ortalamalar sağlıklı/sağlıksızlık düzeyinde analiz edilmiştir. Elde edilen sonuca göre engelli çocuk anneleri ve babaları arasında aile içi ilişkileri değerlendirme biçimleri bakımından fark bulunamamıştır. Otistik, zihinsel, işitme, görme ve bedensel engelli çocuğa sahip ebeveynlerin aile fonksiyonlarını sağlıklı olarak değerlendirdikleri bulunmuştur. Engelli çocuğa sahip babaların aile işlevlerini değerlendirme biçimi annelere göre daha sağlıklı çıkmıştır.

Engel türlerine göre anne ve babaların aile fonksiyonlarından elde ettikleri ortalamalar bazı sosyo-demografik değişkenlere göre tek yönlü varyans analizi ve t testi ile analiz edilmiştir. Eğitim durumu ve sosyo-ekonomik düzeyi daha düşük olan ebeveynlerin aile fonksiyonlarını değerlendirme biçimi daha sağlıksız olarak bulunmuştur. Sonuçlar ebeveynlerin engelli bir çocuğa sahip olmaktan dolayı etkilendiklerini ancak engel türü açısından fark bulunmadığını göstermiştir.

Ebeveynlerin aile işlevleri alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur.

SUMMARY

The main purpose of this study is to examine how having an autistic, mentally retarded child or child with visual, hearing or physical impairment can effect the relations in the family.

The subject group of this study consists of 30 parents having an autistic child, 26 parents having a mentally retarded child, 26 parents having a child with hearing impairment, 26 parents having a child with visual impairment, and 26 parents having a spastic child. There are 129 mother subjects, and 129 father subjects, which makes a total of 258 parents. Parents' evaluations of family functions were assessed by the McMater Family Assesment Device which is composed of 7 sub-dimensions. The functions are communication, roles, emotional reaction, problem-solving, attitude control, showing the necessary interest, and general functions.

The averages maintained from the sub-devices of McMater Family Assesment Device were analyzed whether to be healthy or unhealthy. The results showed that there wasn't any difference between the mothers' and fathers' evaluations of the relations in the family. The study also reported that the parents of autistic, mentally retarded or with hearing, visual, physical impairment child found the family functions to be healthy. Fathers' evaluations of family functions were found to be healthier than mothers' evaluations.

The averages of parents' evaluations of family functions were classified by the type of impairment and then analyzed according to some socio-demographic variables with one-way ANOVA and t-test. Family functions' evaluations of parents with a low socio-economic status as well as a low education level were found to be less healthy. The results showed that, having an impaired child effects the parents no matter what type of impairment it is.

The study found that there was a positive relationship between the parents' scores on the sub-dimensions of family functions.

1.GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi ortaya konmakta, amaçları, varsayımları ve kapsamı belirtilmekte, gerekli tanımlar ve sınırlamalar yer almaktadır.

1.1. Sorun

Özürü bir çocuğun, başta anne ve baba olmak üzere diğer aile bireyleri ve ailenin işleyişi üzerindeki olası etkilerini incelemeye yönelik çalışmalar, özürü bir bireyin varlığının; aile içi dinamikleri, üyelerin duygu, düşünce ve yaşam biçimlerini önemli ölçüde etkileyebileceğini ortaya koymaktadır. Özürü bir çocukla yaşamaya başlayan aile yaşam biçimini, olanaklarını, aile içi ve dışı ilişkilerini, duygu ve düşüncelerini, bir anlamda tüm dünyasını, bu yeni durumla baş edebilmek üzere yeniden organize etmek durumuyla karşı karşıya kalmaktadır (Küçükler, 1995).

Günümüzde araştırmacılar, aile sistemini dinamik bir birim olarak ele almaktadırlar. Dinamik bir sistem içerisinde her alt sistem birbiri ile etkileşim içerisinde. Engelli bir çocuğun aileye katılımı, varolan sistemde önemli değişikliklere yol açabilmektedir. Luterman (1987)'a göre, ailenin her üyesinin kendine özgü özellikleri ve davranışları vardır. Bir bütün olarak aile, üyelerinin toplamından daha büyük olup, kendine özgü bir yapısı, kuralları, işlevi ve gelişimi vardır. Aileye engelli bireyin katılımı, sistemi çoğu zaman yok etmemekle birlikte, önemli değişikliklere yol açabilmektedir. Bu değişiklikler, aile sistemi açısından olumlu veya olumsuz nitelik taşıyabilir.

Engelli çocuğa sahip bir aile, engelli çocukla ilgili olarak ortaya çıkan endişe ve stres dahil tüm durumlarda (problem davranışlar, sağlık kontrolleri, eğitim ve rehabilitasyon süreci v.b.) sağlıklı başa çıkma stratejileri üretip karşılaştığı durumun özelliklerine uygun gerekli işlevsel değişiklikleri gerçekleştirdiğinde, özürün türü ve derecesi ne olursa olsun bir farklılık oluşturmayabilir. Ancak engelli çocuğa sahip ailelerin yaşadıkları stresle ve karşılaştıkları problemlerle en iyi şekilde başa çıkabilmeleri için yardıma gereksinimleri vardır. Otistik, zihinsel, işitme, görme ve spastik engelli çocuğu bulunan ebeveynlerin aile içi ilişkileri ve aile fonksiyonlarına yönelik bilgilerin, bazı sosyo-demografik özelliklerle aile işlevlerinin ilişkisinin araştırılacağı bu çalışmada, özürü çocuk anne babalarına yönelik

hizmetlerin planlanması ve uygulanması gibi önemli bir konuda ailelerin çeşitli özelliklerinin belirlenmesine gereksinim duyulduğu düşüncesinden yola çıkılmıştır.

Literatürde, özürli bir çocuğa ebeveynlik etmek gibi zor ve sıkıntılı bir sürecin anne babaların ruh sağlığı ve aile içi ilişkilerine önemli etkilerini bildiren çalışmalar bulunmaktadır. Engelli bir çocuğa sahip ebeveynlerin özelliklerinin, sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklerinin, ailenin fonksiyonlarının, ailenin duygusal bağlarının, problem çözme becerilerinin ve aile içi etkileşimin belirlenmesi ailelere verilecek yardımların türünü ve ne yönde olacağını belirlemek açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu araştırmada engelli çocuğa sahip ebeveynlerin aile içi ilişkileriyle ilgili sorunlarını açık olarak belirleyebilmek için, engelli olma ve nedenleri, engel türleri, engelli çocuğa sahip olmanın ailelere etkileri üzerinde durulmaktadır.

1. 2. Engelli Olma ve Engellilik Nedenleri

Her insan belirli bir biçimde işleyen fiziki bir yapı ile dünyaya gelse de bu yapı, nitelikleri yönünden birbirinden farklılıklar gösterir. Bu farklılıklar olumsuzlukları içerdiği zaman özürleri oluştururlar (Civelek,1990:1). Bu farklılıkların genel bir tanımına bakılacak olursa;

1. 2. 1. Engelli (Özürli): Bedensel,zihinsel ve ruhsal özelliklerinde belirli oranda fonksiyon kaybına neden olan organ yokluğu ve bozukluğu sonucu, toplumsal rolünü gerçekleştirebilmesi için bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişidir. Birleşmiş Milletler'in tanımına göre engelli; normal bir kişinin kişisel ya da sosyal yaşantısında kendi kendisine yapması gereken işleri, bedensel veya ruhsal yeteneklerindeki kalıtsal ya da sonradan olma herhangi bir noksanlık sonucu yapamayan kişilerdir. Engelli olarak yaşamını sürdüren bireylerin engel nedenleri aşağıda verilmiştir:

1. 2. 1. 1. Anneye ait risk faktörleri: Kötü sosyal şartlar, annenin yaşı (15'ten küçük, 35'ten büyük), önceki gebeliklerde erken veya ölü doğum hikayesi, önceki doğumlarda

gebelik sırasında komplikasyonlar, küçük dar pelvis ölçüleri ve annenin kronik hastalıkları (şeker, kalp, böbrek hastalıkları vb.) olarak ifade edilmektedir

1. 2. 1. 2. Gebeliğe ait risk faktörleri: Gebelik toksemisi, uzun süren kansızlık, gebelik sırasında kanama, erken doğum tehlikesi, ağır enfeksiyonlar, ağır hastalıklar (kaza, ameliyat, narkoz vb.), gebeliğin ilk üç ayında ilaç, alkol, aşırı sigara, haftalarca süren aşırı ruhsal stres, çoğul gebelik, doğumdan 12 saat önce su gelmesi, doğumun çok kısa veya uzun sürmesi, müdahaleli doğum, amnios sıvısının anormal olması ve doğum sırasında ilaç olarak ifade edilmektedir.

1. 2. 1. 3. Çocuğa ait risk faktörleri: Doğumun 37 haftadan erken, 41 haftadan geç olması, doğum ağırlığının 2500 gramın altında, 4000 gramın üstünde olması, geliş bozuklukları, göbek kordonu anomalileri ve doğar doğmaz suni solunum olarak ifade edilmektedir.

1. 2. 1. 4. Doğum sonrası ait risk faktörleri: Hipoksi, asidoz ve solunum güçlüğü, koma, havale nöbetleri, doğum travması, agne nöbetleri, ilk haftalarda beslenme güçlüğü, kilo alamama, ağır sarılık ve ağır enfeksiyon hastalıkları (Albaş,1999: 3-10).

1. 3. Araştırma Kapsamına Alınan Engel Türleri

1. 3. 1. Otizm

Otistik bozukluk, tek bir nedene bağlı olmayan heterojen, biyolojik ve psikolojik etkenlerin ortaya çıkardığı bir gelişimsel bozukluktur (Öztürk, 1988:376). Otizm, şiddeti ve semptomları genellikle azalarak da olsa, yaşam boyu devam eden bir problemdir. Bu problem çocuğun sosyal yaşamını, iletişim becerilerini ve davranışlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Ortaya çıkan tablonun şiddeti ve problem davranışların bir araya gelme şekli her çocukta farklıdır (Vural-Kayaalp, 2000: 8-12). Otizmi ilk olarak Leo Kanner(1943),

“erken çocukluk otizmi” olarak tanımlamıştır. Kanner, bu çocuklarda sosyal ilgi eksikliğinin gelişimsel yapısını ve sosyal olmayan ortamlara olağanüstü ilgi artışını tespit etmiştir (Kanner ve Lesser, 1976).

Otizmin karakteristikleri; konuşma problemleri, ilişki kuramama, ayınlığı koruma, gerçek dışı davranışlar ve istenmeyen davranışlardır.

Otizm dünya literatüründe her 10.000 doğumda 4 görülmekte ve erkeklerde kızlara oranla 4 kat daha fazla rastlanmaktadır. Nedeni net olarak bilinmemektedir ancak, genel kanı bu problemin birden çok sebebin bir araya gelmesi ile oluştuğu şeklindedir. Yanlış anne baba tutumlarından kaynaklanmadığı bilinmektedir. Otizm hemen her zaman aileler için çok yeni, çok şaşırtıcı ve kabul edilemez bir durumdur. Otizm üzerine bilinenlerin azlığı da buna eklendiğinde durum aileler açısından içinden çıkılmaz hale gelir. Bu noktadan itibaren bedeli biraz ağır olan bir deneyim ve kendini yetkinleştirme süreci başlar (Korkmaz, 2000:14).

Otizm daha az anlaşılır ve daha çok yıkıcı bir gelişim bozukluğu sergiler (Morgan, 1988: 549). Otizm aile sistemine ciddi etkisi olan, uzun süreli gelişimsel düzensizlik özelliğindedir. Otistik çocuğu olan aileler diğer özürülü çocuk aileleriyle benzer sorunları yaşasalar da, otistik çocukların özrü ve beraberinde getirdiği sorunlar yavaş yavaş ortaya çıktığı için, anne babaların acıları daha belirsizdir (Ricks, 1983).

Özürülük durumunun doğası ve derecesi, aile işlevinin tek belirleyicisi olmamasına rağmen, otistik bir çocuğun varlığı, aile üyelerine anlamlı bir etki yapmaktadır. Anneler depresyon açısından risk altındadır. Otistik çocuğun özrünün belirsizliği, diğer açık fiziksel problemi olan özür durumlarına benzememesi ve tanıdaki gecikme, annenin, annelik rolüne ilişkin yeterliliği hakkında şüphelere yol açabilmektedir (Fisman ve ark.,1991:199).

Otistik çocuk doğrudan ve dolaylı olarak aile içindeki kardeşlerini de etkilemektedir. Kardeşler, otistik kardeşlerinin neden olduğu pek çok soruna uyum sağlamayı ve onlarla mücadele etmeyi öğrenmek zorundadır. Günlük hayatlarını içinde buldukları duruma göre düzenlerler ve aile ilişkilerinde de değişiklikler oluşur. Örneğin, yabancıların, otistik kardeşlerinin beklenmedik davranışları karşısındaki tepkileri sonucunda oluşan öfke ve sıkıntılarla da başa çıkmak zorundadırlar. Bir yandan sevgi ve sorumluluk duyguları, öte

yandan öfke ve kin duyguları arasında ikilemede mücadele etmek zorundadırlar (Morgan, 1988).

1. 3. 2. Zihinsel Engel

AAMR (American Association on Mental Retardation, 1992)'e göre zihinsel gerilik; işlevde bulunma düzeyinde önemli düzeyde sınırlılıklar bulunması olarak tanımlanmıştır. Bu durum önemli ölçüde normal altı zihinsel işlevler ve aynı zamanda iletişim, öz bakım, ev yaşamı, toplumsal beceriler, toplumla yaşam, öz-yönlendirme, sağlık ve güvenlik, işlevsel akademik beceriler, boş zaman etkinlikleri ve iş yaşamı şeklinde sıralanan uyumsal beceri alanlarından en az ikisinde sınırlılık gösterme olarak ifade edilmiştir.

Zihinsel engelli çocuğun aile üzerindeki etkileri ile ilgili literatür gözden geçirildiğinde, bu durumun bir takım olumsuzluklara ve farklılıklara yol açtığı görülmektedir. Seligman bu olumsuzluk ve farklılıkları;

- (a) Engelli çocuğun ailede yarattığı stres, karşılaşılan fiziksel, maddi ve psikolojik etmenler,
- (b) Engelli çocuğun anne babasının üstlendiği roller,
- (c) Ailede engelli kız ve erkek kardeşin olması,
- (d) Kendilerini anlamayan uzmanlara rastlamaları ve
- (e) Aile üyelerinin, arkadaşlarının ve yakın çevredekilerin gösterdikleri tepkiler olarak belirtmektedir (Seligman, 1985).

Zihinsel engelli çocukların aileleriyle yapılan çalışmalar bu ailelerin daha çok alt sosyo-ekonomik seviyeden geldiklerini göstermektedir (Hollroyd, 1978: 431).

1.3. 3. İşitme Engeli

İşitme engeli; doğum öncesi, doğum anı veya doğum sonrasında çeşitli nedenlere bağlı olarak işitme organının fonksiyonsuzluğudur. Atay (1999), işitme engelini şöyle tanımlamaktadır: İşitmenin gerçekleşmesi için; sesin olması, sesin kulağa ulaşması, o sesin insan kulağının alabileceği frekans ve şiddet sınırları içinde olması, kulaktaki dış, orta ve iç

bölümleri aşması ve merkeze ulaşması gerekmektedir. Bu işlevlerden birinin aksaması işitme engelini ortaya çıkarabilmektedir (Atay, 1999: 23). İşitme olmazsa, çevremize ve çevremizde olup bitenlere karşı güvensizlik duygularımız gelişir. Bu algılamalar, işitme özürülü olan çocuğa çevresi hakkında yanlış veya eksik bilgiler verebilir. Bu da öğrenmenin temeli olan dil kavramlarının gelişiminde bir takım yanlışlıklara ve problemlerin doğmasına sebebiyet verir. İşitme kaybı ister az ister çok olsun, zekayı yanıltma potansiyeline de sahiptir (UNİCEF, 1998: 93)

İşitme, kişinin türdeşleri ile iletişiminde önemli bir yer tutar. Doğuştan veya sonradan işitme yeteneğini kaybeden çocukların, bu yetenekten yoksun olmaları, konuşmayı öğrenmelerini engellemekte, dolayısıyla da bireyler arası iletişim engelleri yaratmaktadır (Kargın, 1990). Bu iletişim güçlüğü zamanla anne baba çocuk bağlarının zayıflamasına yol açmakta, anne babalar onlarla nasıl iletişim kuracağını bilememe zorluğu yaşamaktadırlar. Bu durum işitme kaybı olan çocuğun ailesinden ve giderek de toplumdan uzaklaşmasına yol açabilmektedir (Crnic, Friedrich, Greenberg, 1983:). Canbul (1995) işitme engelli çocuğu bulunan ailelerle yaptığı araştırmasında, işitme engelli çocuğa sahip olmanın aile işlevlerini olumsuz etkilediğini ortaya koymuştur. Fışiloğlu ve Fışiloğlu (1996)'nun çalışması ise, işitme engelli çocuğa sahip olmanın ailenin genel işlevleri açısından işiten çocuğa sahip olmaktan farklı olmadığını ortaya koymaktadır (Fışiloğlu ve Fışiloğlu, 1996: 230-235).

1. 3. 4. Görme Engeli

Görme yetersizliği olan çocuk, ya hiç görmeyen ya da az görendir. Kör demek, çocuğun uzak ya da yakından hiçbir şeyi görememesi anlamına gelmektedir. Anahtar deliğinden bakan birisi kadar görenlere de kör denilmektedir. Az gören çocuk, nesnelere kesin olarak fark edememekte, ancak karaltı halinde gölgeler şeklinde görmektedir. Yasal açıdan ve okula yerleştirme bakımından, az gören olarak tanımlanan çocuklar da kör olarak kabul edilmektedir (Özyürek, 1995). Görme engelli bir bireyin de doğal bir biçimde büyümesi ve topluma uyum sağlaması mümkün olduğu halde, anne-babalar ve diğer aile üyeleri, suçluluk duygularından kaynaklı bir şekilde, sempati ve acıma ile yaklaşabilmektedir. Bu yaygın tutum, çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkiler (Özyürek, 1995a:61). Görme yetersizliğinden etkilenme derecelerine bağlı olarak, görme güçlüğüünün anlamı değişmektedir (Özyürek, 1995b:5).

1.3. 5. Bedensel Engel

Bedensel engel; çeşitli nedenlerle, kemik, eklem ve kasların kısmi veya tam fonksiyonsuzluğu sonucu oluşan engel durumudur. Bedensel engel grubu; sinirsel zayıflık, spina bifida ve beyinsel zayıflıklar (özürler), ortopedik özürler ve diğer sağlıksak zayıflıkları kapsayan özür grubudur. Fiziksel engelli çocuklar, bedensel engelleri ve uzuvlarındaki sağlık problemleri nedeniyle eğitime ihtiyaçları olan çocuklardır. Fiziksel özürlü çocuklar ancak yaşamlarında doğru ve yeterli desteği alabildiklerinde, topluma uyum sağlayabilen ve yaşamlarını normal bir şekilde devam ettirebilen çocuklardır. Bu çocuklara destekleyici uyum eğitimi yanında, diğer tüm çocuklara verilen genel eğitim verilir ve çocukların aşama kaydetmeleri sağlanır.

Araştırmamızda bedensel engelli tanımına giren spastik çocuklarımızın anne ve babaları ele alınmıştır.

1. 4. Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Yaşadıkları

Tüm anne babalar sağlıklı ve mükemmel yakın bir çocuğa sahip olmak isterler. Daha hamilelik döneminde, doğacak çocukları için hayaller kurar, çeşitli planlar yaparlar ve yaşamdaki en iyi şeyleri çocukları için düşünürler. Akkök (1994)'e göre, aile için çocuk bir anlamda, anne babanın hayal ve duygularını gerçekleştirme ve onların benlik algılarını olumlu olarak etkileme işlevini üstlenmektedir. Tüm bu beklenti ve dilekler, olağandışı gelişim gösteren bir çocuk ve onun var olan güçleriyle çelişki yaratmaktadır (Akkök, 1984).

Aileye yeni bir çocuğun gelişinin yarattığı sevinç, çocuğun özürlü olduğunun öğrenilmesi ile yerini şok ve üzüntüye bırakır. Çocuğun özürlü olduğunun öğrenilmesi, ailenin normal yaşam döngüsünü bozar (Molsa ve Ikonen-Molsa, 1985: 309). Sağlıklı bir çocuğun aileye katılımının dahi nasıl bir şaşkınlık ve karmaşaya yol açtığını düşünenecek olursak, çocuklarının özürlü olduğu gerçeği karşısında anne babanın yaşadığı yoğun duygusal karışıklığı anlayabiliriz. Çocuğun özürlü olduğu gerçeği, doğumla birlikte ortaya çıkabileceği gibi, çocuğun yaşı ilerledikçe ortaya çıkan uyumsuzluk ya da başarısızlık ile de fark edilebilir. Aile, her çeşit kayıpta benzer bir biçimde yaşanan psikolojik uyum tepkileri gösterir. Tunali ve Power (1993), bu tepkileri başlangıç şoku ve inanmama ile başlayıp, öfke,

suçluluk, reddetme, alışma ve kabullenmeyle devam eden süreçler olarak belirtmişlerdir. Özürlü çocuğun doğumu, ailenin beklediği normal çocuğun ölümü olarak da algılanır (Seligman, 1985:274). Eşler bu aşamaları farklı sıralarla yaşabilir ve özrü kabulde, sürecin değişik aşamalarında olabilirler (Gargiulo ve Graves, 1991:176).

Werth ve Oseroff (1987), özürlü bir bebeğin dünyaya gelmesiyle aile sisteminde olan değişimleri, anne babanın bu duruma ilişkin tepkilerini, uyum düzeylerini ve çocuğa yönelik tutumlarını inceleyen pek çok çalışma bulunduğunu belirtmişlerdir. Bu çalışmalar, anne baba tepkilerinin şok, inkar, üzüntü, kızgınlık, suçluluk, kaygı, beklenmedik krizler, dış dünyanın tutumuyla yüz yüze gelmekten kaçınma, hayal kırıklığı, kendine güven ve saygı duymada azalma gibi tepkileri içerdiğini ortaya koymaktadır. Çocuğa yönelik tutumlar ise, onun otoriter bir biçimde korunmasını ya da hoşgörülü davranılmasını, anne babanın sevecen ve ilgili davranmasını, çocuğu reddetmesini veya ona ilişkin duyguların bastırılmasını içermektedir.

Kübler, engelli bir çocuğu olan ailenin geçirdiği aşamaların şöyle bir sıra izleyebileceğini belirtmektedir:

Reddetme. Bu ilk aşamada aile böyle bir çocuğu olduğunu kabul edememektedir. Aile çocuğunun normal olduğuna ilişkin kanıtlar aramaktadır. Aile, uzmandan uzmana başvurarak doğru teşhisi anlamaya çalışmaktadır. Anne baba bu devrede kendilerini ifade etmede de çok zorluk çekmektedir.

Kızgınlık. Birinci basamağı atlatan aile için ikinci aşama “Bu niçin bize oldu?”, “Neden bizim başımıza geldi?” sorularına cevap aramaktır. Kızgınlık duyguları uzmanlara, normal çocuğa sahip ailelere, Allah’a ve kendilerine de yansıtılabilmekte ve aileler özürlü bir çocuğa sahip olmalarını kendi davranışları için bir ceza olarak algılamaktadır. Anne babanın birbirini suçlaması ve bunun sonucu, evlilik ve aile ilişkilerinin de zedelenmesi bu basamakta karşılaşılan sorunlar arasındadır. Ayrıca bu kızgınlık duygularının çok aşırı bir biçimde yaşanması da ‘çocuğun ölmesi isteği’ duygusudur. Bu daha sonra yoğun olarak yaşanan suçluluk duygularına yol açmaktadır.

Uzlaşma: Aileler, eğer çocuklarıyla çok yoğun ve uzun olarak ilgilenirler ve en iyi eğitim olanaklarını kullanabilirlerse, çocuklarının normal olacağı duygusunu yaşarlar. Bu durum, suçluluk ve çaresizlik duygularının bir yansıması olarak kabul edilmektedir.

Depresyon: Aile artık yavaş yavaş sorunun gerçek bir durum olduğunu, diğer bir deyişle farklı özelliklere sahip bir çocukları olduğunu farkında olmaya başlarlar. Sonunda durumu kabul etmeleri gerektiğini anlamaya ve neler yapabileceklerini, çocuklarına nasıl yardımcı olabileceklerini daha gerçekçi bir biçimde düşünmeye başlarlar. Çocuğun engeli ile ilgili kendini suçlama ve ya suçluluk duyma depresyonun artmasına neden olmaktadır.

Kabul: Bu aşamaya erişebilen anne babalar çocuklarını olduğu gibi kabul etmeye, çocuğu ailenin bir ferdi olarak görmeye hazırdırlar (Akt.Akkök, 1984).

Anne babaların psikolojik durumlarını ve aile içi ilişkilerini etkileyebilecek değişkenlerden biri de çocuğun özü için yaptıkları nedensel atıflardır. Bireylerin, problemlerini kontrol edilmesi güç olan dış faktörlere atfettiklerinde çaresizlik ve umutsuzluk duygularını yaşadıkları bulunmuştur (Alltoy, Abramson, Metalsky, Teasdale, 1988). Buna karşın içsel (kişisel) ve kontrol edilebilir faktörlere atfettiklerinde ise umutlarının arttığı ve durumlarına daha iyi uyum sağladıkları belirlenmiştir (Affeck, Tennen, Crog, 1987).

Tunali ve Power'a göre genetik olarak sorumlu olduğuna inanarak suçluluk hissetme gibi duygusal sorunlar, aile içi gerilimi ve çatışmayı arttırabilir. Böylece aile içi ilişkileri düzenlemekte zorluk yaşanır ve bu güçlük, bazen evlilik uyumsuzluğu ve çiftlerin ayrılması ile sonuçlanabilir (Tunali ve Power, 1993). Ancak anne babalar yaşam boyu, zaman zaman yalnızlık ve çaresizlik duygularını yaşarlar ve bunlarla nasıl başa çıkacaklarını deneye yanıla bularak, kendilerinin gelişimine katkıda bulunurlar (Dimmock , Dungworth, 1985).

Dale (1996), ailelerin tepkilerini açıklayan modelleri belirlemiştir: Bunlardan en bilineni "Aşama Modeli" olarak belirtilen ve ailelerin çeşitli aşamalardan geçerek kabul ve uyum aşamasına geldiğini varsayan modeldir. Aileler daha sonra bilgi ve becerilerini geliştirmeye, çocukları ve kendileri için planlar yapmaya ve geleceği düşünmeye başlarlar.

İkinci model ise “Sürekli Üzüntü Modeli”dir. Bu yaklaşıma göre, aileler gerek aile içi yaşantıları, çocuğunun farklılığı, gerekse toplumsal tepkilere bağlı olarak sürekli bir üzüntü ve kaygı içindedirler. Bu doğal bir süreç olarak algılanmakta ve patolojik olarak düşünülmemektedir. Çocuğun farklılığının kabulü ve bu üzüntü bir arada yaşanabilir ve ailenin uyum süreci böylece gelişir. Çocuğunun durumuna üzülen bir anne ya da baba, aynı zamanda çok çabalayan ve çocuğunun gelişimi için uğraşan bir anne baba da olabilir.

Üçüncü model olan “Kişisel Yapılanma Modeli” duygulardan çok bilişi temel almakta ve ailelerin farklı tepkilerini bu duruma getirdikleri farklı yorumlara, farklı algılara bağlamaktadır. Diğer bir deyişle, anne babaların kendilerine ve çocuklarına ilişkin geçmiş deneyimleri, beklentileri ailelerin tepkilerini belirlemektedir. Aileler, hamilelik dönemi boyunca ve içinde yaşadıkları çevrenin de değer yargılarına bağlı olarak, gelecek yaşantılarına, çocuklarının geleceğine ilişkin bilişsel yapılar oluştururlar. Farklı özelliği olan bir çocuğun doğumu bu oluşmuş yapılarla uymadığı için aile yoğun bir kaygı yaşar; bu şok döneminin ardından aile tekrar bir yapılanma sürecine girer, kendilerine ve çocuklarına ilişkin farklı yapılar oluşturmaya başlar.

Dördüncü model ise “Çaresizlik, Güçsüzlük, Anlamsızlık” modelidir. Farklı özellikleri olan bir çocuğun anne babada yarattığı duygular, yakın çevrenin (büyükanneler, babalar, arkadaşlar) tepkileriyle çok yakından ilişkilidir. Onların durumu olumsuz ve çaresizlik içinde algılaması anne babanın da benzer duygular içine girmesine neden olmaktadır. Çaresizlik ve güçsüzlük, yeni bir bebeğin doğumunda tüm anne babalarca yaşanabilecek bir duygu olmakla birlikte, yakın çevrenin farklı özelliği olan bebeğe, çocuğa karşı tepkileri anne babanın tepkilerinin, duygularının şekillenmesinde temel teşkil eder (Akt. Akkök, 1997: 9-23).

Anne-babanın geçirdiği aşamalar ve uyum düzeyine ulaşabilmeleri, uzmanlar tarafından kendilerine sağlanan çeşitli destek programlarına da bağlıdır. Profesyonel olarak verilmesi gereken bu destek, ailenin özürülü çocuğunu kabul edebildiği zamana kadar devam etmelidir (Conrad, 1989:383). Çocuğun durumu hakkında ailenin bilgilendirilmesi ve aileye psikolojik destek sağlanması onların yaşadığı olumsuz duyguların ortadan kalkmasına yardımcı olacak ve bu durum çocuk için de olumlu sonuçlar meydana getirecektir (Bailey, Simeonsson, 1990). Aile içi ilişki ve etkileşim yoluyla, ebeveynlerde meydana gelen olumlu gelişmeler bir bütün olarak aile sistemini etkileyebilecektir.

1. 5. Engelli Çocuğu Olan Ailelerin Özellikleri

En bilinen tanımı ile aile, en küçük toplumsal birimdir. Doğumdan itibaren çocuğun karşılaştığı ilk çevre olduğundan, kişilik gelişiminde en önemli rolü oynayan ilk toplumsal kurumdur. Çağımızda, toplumlardaki hızlı değişmeye koşut olarak, aile yapısında da önemli değişmeler olmuştur. Her şeyden önce, kentleşme ve sanayileşme aileleri küçültmüş, üç kuşağın bir arada yaşadığı, geniş aile biçimi yerini ana, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aileye bırakmıştır (Yörüköğlü, 1986). Ross (1964)'un tanımında aile, değişen ve kompleks bir yapıya sahip olan, toplumda birlikte yaşayan, bireysel farklılıkları olan ve karşılıklı olarak birbirlerini etkileyen fertlerin oluşturduğu dinamik sistem olup, takım yıldızı gibidir. Aile bireyleri bir geçmişi paylaşırlar ve aralarında duygusal bağlar bulunur. Türk Aile Yapısı Özel İhtisas Komisyonunun belirttiği tanımı ise aile; kan bağılılığı, evlilik ve diğer yasal yollardan, aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşayan bireylerden oluşan; bireylerin cinsel, psikolojik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı, topluma uyum ve katılımlarının sağlandığı ve düzenlendiği temel bir birimdir (Akt. Bulut, 1990).

Aile bir grup olarak düşünüldüğünde, üyelerin ortak amaçları ve bu amaçlara erişebilecekleri ortak inancı bulunur. Bu inanç yüzünden bütünlüklerini korurlar (Cox ve ark., 1989: 1015).

Ailenin kompleks bir yapısı vardır. Tamamlaması gereken amacı ve görevleri, bu görevlerini yerine getirmek için stratejileri vardır. Bu görevler geneldir ve bütün aileler için geçerlidir. Ailenin görevleri: Kimlik görevlerini yönlendirme, sınırları düzenleme, aile içinde duygusal atmosferi yönetme ve ev halkının devamlılığı için strateji planlamadır (Sabatelli ve Bartle, 1995).

Trivette ve Dunst, güçlü ailelerin özelliklerini şöyle belirlemişlerdir:

- Bir bütün olarak ailenin ve ayrı ayrı aile üyelerinin gelişmesine ve mutluluğunun artmasına yönelik inanç ve kararlılığın bulunması,
- Aile üyelerinin gerçekleştirdiği büyük ya da küçük başarıları veya olumlu davranışları takdir etmek ve onları daha iyilerini gerçekleştirmeleri için cesaretlendirmek,
- Aile üyelerinin olumlu bir etkileşim içinde bulunması ve bunun için iletişimde bulunabilmeleri,
- Birlikte zaman geçirme isteği ve çabasının bulunması,

- Aile üyelerinin iyi ve kötü zamanlarda bir bütün olarak birlikte olabilmesi,
- Değişik başa çıkma stratejilerini kullanabilmek, yaşanan kriz ya da sorunları öğrenme ve gelişme için bir fırsat olarak değerlendirebilmek,
- Aile için geçerli olan, alışılmış davranış biçimlerini ifade eden açık ve net kurallara, inançlara ve değerlere sahip olmak,
- Geleceği planlamak, yaşamın getirilerine uyum sağlamak ve bunlarla başa çıkmak için aile içi ve dışı kaynakların dengeli biçimde kullanılması (Trivette ve Dunst, 1988: 367-384).

Nystul (1993) ise, sağlıklı ailenin fonksiyonlarını şöyle sıralamıştır; duyguları paylaşma, duyguları anlama, bireysel farklılıkları kabullenme, ilgi ve sevgi duygularını geliştirebilme, işbirliği yapabilme, mizah duygusunun gelişimi, yaşamı sürdürmek ve güvenlik için gerekli olan ihtiyaçların karşılanması, problem çözme becerisi, geniş bir felsefi düşünce, taahhüt, takdir duygularını ifade etme, iletişim, birlikte zaman geçirme, maneviyat, başa çıkma becerileri (Akt. Nazlı, 2001:24-25).

Luterman (1987) sağlıklı bir ailenin beş temel işlevi olduğunu ifade etmiştir. Bunlar:

1. Aile üyeleri arasındaki etkileşim açık ve doğrudandır,
2. Tüm üyelerin rolleri ve sorumlulukları bellidir ve üyelere kişisel özelliklerini yansıtabilecekleri gerekli esneklik tanınır,
3. Üyeler aile içindeki herhangi bir çatışmada sınırlarını bilirler,
4. Üyeler arasında bir yakınlık vardır. Bu yakınlık, sürekli ve eşit etkileşimlerin bir sonucudur,
5. Aile sisteminde, değişim ve durağanlık arasında sürekli bir denge vardır.

Bu bağlamda engelli üyenin aileye katılımı değişim yaratacağından, ailenin durağanlık işlevi ile çatışma yaratacaktır. Bu durumda sistemdeki dengeli dinamikler ile değişim dinamikleri arasındaki gerilim aile üyeleri tarafından bir stres kaynağı olarak algılanacaktır (Luterman, 1987).

Sağlıklı bir aile kriz durumuyla karşılaştığında bunu izleyen periyot işlevsiz geçen bir zaman gibi görünebilir. Ancak gerçekte soruna çözüm aramaktadırlar ve kendi tanımları ve nasıl davranacaklarına dair deneyimleri derinden sarsılmaktadır. Bu durum yeni bir denge ve işlevsel davranış paterni olarak devam edebilir (Haris ve Powers, 1990:209). Yetersizlikten etkilenen çocukla yaşamları ve yetersizliğin çocuğun gelişimini etkilemesini

gözlemlenmeleri nedeniyle, anne babalar çocuğun yetersizliğinin ve bunun etkilerinin farkında olan kişilerdir (Fox, Binder, 1990). Winkler (1981)'e göre, aileler tarafından yaşanan uyum ve kriz dönemleri çocuğun gelişimsel dönemleri ile de yakından ilişkilidir. (Kravetz, Katz ve Katz, 1990). Bütün aileler sistemde stres ve kaygı yaratan durumlarla ve problemlerle karşılaşır. Bu aileler içinden bazılarının işlev bozukluğunun oluşmasının nedeni ailelerin durumsal ve gelişimsel sorunlar karşısında esnek olmayan aile yapılarına sahip olmalarıdır. Gelişim evrelerinin ve karşılaştıkları durumların özelliklerine uygun olarak gerekli yapısal değişiklikleri yapmamaları, bu ailelerde işlev bozukluğuna yol açabilir. İşlev bozukluğu, ailelerin kendi yapısal özelliklerine bağlı olmakta ve bunun sonucunda da aileden aileye değişiklik göstermektedir (Fışiloğlu, 1996). Donovan ise, özürsüzlük durumunun, gelişim üzerindeki etkisinin yaygınlığına göre (işlevi bozulmuş alanların sayısı gibi) özürsüzlük çocuğun ailelerin yaşamına etkisinin artacağını bildirmiştir (Donovan, 1988:502).

Özürsüzlük çocukların ailelerine yüklediği birtakım sorumluluklar ve yükler nedeniyle aile bireyleri sorunlar yaşar. Bu sorunlara bağlı olarak da ebeveynlerin evlilik ilişkilerinde ve aile içi etkileşimde birtakım güçlüklerle karşılaşır (Kroth ve Edge, 1997). Ancak bazı aileler de özürsüzlük çocuğun bakımını, eğitimi, tedavisini sağlamak gibi önemli ve yorucu bir görevle karşı karşıya buldukları için birbirlerine destek olmak gereksinimi duyabilirler (Köknel, 1987).

Griffith ve Griffith (1987)'e göre, aileler için en kaygı verici tecrübelerden biri, kronik hastalığı bulunan bir çocuğu yetiştirmektir. Eğer ağır bir hastalık aile hayatını kısa süreliğine tehdit ediyorsa, kişinin tedaviye cevap vermesi halinde her zaman için hayatın normale döneceği beklentisi yaratır. Fakat kronik bir hastalık söz konusu olduğunda böyle bir beklenti asla yoktur. Aile hastalığa ve aile üyesine alışmak için hastalığın rutinlerine ve bu konuda yapılması gerekenlere kendini uydurmak zorundadır (Akt. Bouma, Schweitzer, 1990). Marcus (1984), ebeveynlerin ümidini kaybetmesine neden olan en önemli etken olarak, kronik özürsüzlük bir çocuğu yetiştirmede ortaya çıkan ve hiçbir şekilde hafiflemeyen bakım gereksinimini vurgulamıştır. Yine ebeveynlerin tükenmesine neden olan diğer etkenler; doğru teşhis ve uygun yardımları elde etmede karşılaşılan zorluklar, çocuğun farklı davranışları ve sürekli ihtiyaçlarından dolayı ailenin içine kapanması sonucu yalnızlık ve uzaklaşma, yetersiz yardım ve destek kuruluşları ve ebeveynlerin kendi kişisel, sosyal ve tıbbi ihtiyaçlarını ihmal etmesidir (Akt. Morgan, 1988).

Gerçeği kabul etmekte zorlanan çiftler böyle bir çocuğun gerektirdiği özveri, paylaşım ve bakımı sağlamakta isteksiz olabilirler. Karşılıklı desteğin yaşamsal olduğu durumlarda kişiler birbirinden uzaklaşıp ya da kendi iç acılarını dışa vurup birbirlerine karşı yaralayıcı olabilirler hatta bu dönemde büyükanne veya büyükbabanın yada geniş aileden gelen tepkiler de aile kazanımının daha da kaynamasına yol açar. Bu süreç eşlerin ayrılma sürecine girmesine veya evliliğin bozulmasına da yol açabilir (Harris ve Powers, 1990).

Engelli çocuğun ebeveyni olmak, bazı anne baba ilişkilerinde varolan evlilik geriliminin şiddetlenmesine ve çatışmaların başlamasına neden olurken, bazılarında ise evlilikteki çiftleri birbirine bağlayıcı olumsuz bir bağ haline gelebilmektedir. Her durumda evlilik ilişkisinin doyumlu olması, ebeveynlerin engelli çocuğa uyumlarında önemli bir etken olmaktadır (Gargiulo ve Graves, 1991).

Bazı ailelerde ise özürlü çocuğun varlığı anne-babaya bir ilgi ve hareket noktası sağlar. Özürlü çocuk anne-babanın yaşamına bir anlam katar. Bazı anne-babalar için de özürlü çocuk bir destek ve evlilik ilişkisinin sürdürülmesinde bir koltuk değneği işlevi görebilir (Cristensen, De Blassie, 1980).

Özürlü çocuğa uyum sağlamak için, tüm aile sisteminin rollerinin yeniden yapılanması gerekebilir (Kazak, 1986). Özürlü çocuğun varlığının, aile üyelerine yüklediği bu roller ve sorumluluklar aileden aileye farklılıklar içermektedir. Anne babalarda görülen engelli çocuğa yönelik genelleşmiş tutumlar Özsoy'a göre yedi grupta toplanmaktadır. Bunlar; fazla koruyucu tutum, ayrıcalıklı tutum, her şey engelli için tutumu, engelli çocuğu reddeden tutum, engeli reddeden, engelden yararlanma tutumu (Özsoy, Eripek, Özyürek, 1992).

Bireylerin birbirinden farklı özelliklere sahip olmaları birbirlerine karşı çeşitli tepkilerde bulunmalarına sebep olabilmektedir (Dunn, 1988). Yakın ve duygusal olarak destekleyici ilişkiler, bireyin psikolojik gereksinimlerini karşılamakta ve ruh sağlığı üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır (Williams, 1988). Engelli çocuğu olan ailelerin, normal çocuğu olan ailelere göre, aile içi etkileşimlerinin daha az ve ilişkilerinin daha karmaşık ve ikircikli (ambivalence) olduğu bildirilmektedir (Naido, 1984'ten Akt.Sarısoy, 2000). Aile içi ilişkilerin karşılıklı olarak birbirini etkileyen yaşantılar olduğu göz önünde bulundurulduğunda, anne baba arasında uyumlu ilişkilerin geliştirilmesi, gerek anne babanın ruh sağlığı, gerekse özürlü çocuğa uyumda büyük bir öneme sahiptir. Bu konu ile ilgili

araştırmalar incelendiğinde, sorunlu çocuklara sahip olmanın ya aile ilişkilerini zayıflatmakta olduğu ya da birlik ve dayanışmanın oluşmasına sebep olduğu görülmektedir.

Ebeveynlerin temel güvenlik ihtiyaçları, özürlü çocuğa sahip olmanın getirdiği maddi yükümlülükler ve gelecekle ilgili belirsizlikler yüzünden tehdit edilebilir. Aynı şekilde, daha az sosyal ilişkiler, istirahat ve samimi ilişkiler ve başkaları tarafından daha az kabul görme, ait olma ve sevgi ihtiyaçları için tehlike unsuru sayılabilir. Başarı ihtiyaçlarının giderilmesi de yine, ebeveynlerin ve kardeşlerin kariyer ve ilerlemelerine engel olarak ve ebeveynlerin başarılı anne baba olma duygularını engelleyerek zora sokulabilir. Görevlerde daha az esneklik, ailede düzensizlik ve artan dış müdahaleler ailenin düzen ve yapı ihtiyaçlarını tehdit edebilir. Kişisel çatışmalara daha az zaman ayırmak ve aile üyelerinin kendi beklentilerini gerçekleştirmede daha fazla engellerin oluşması, kendini gerçekleştirme ihtiyacı için tehlike oluşturabilir (Tunali ve Power, 1993). Resmi yardımlar ve programlar da, ailelerin özürlü bir çocuğa alışmasında kritik bir rol oynar. Yardımların faydalı olduğunu düşünen anneler, evde daha başarılı bir biçimde sorunları çözebilmektedirler.. Böylece bu tür ailelere yardım sağlayan kuruluşlar, ebeveynlerin bu programları ne şekilde algıladıklarını gözlemleyerek ve ailelerin ihtiyaçlarını daha iyi belirleyerek ailenin daha sağlıklı bir şekilde adapte olmasına yardımcı olurlar (Donovan,1988). Bailey ve Simeonsson (1988) yaptıkları çalışmada engelli çocuğu olan anne babaların gereksinimlerini şu başlıklar altında incelemişlerdir; bilgi gereksinimi, destek gereksinimi, diğerlerine açıklama yapma, toplumsal hizmetler, maddi gereksinimler ve ailevi durumları (ailenin sorun çözmesi, aile içi dayanışma, rol dağılımı ve yaratıcı faaliyetler) kapsayan konulardaki yardım gereksinimi (Akt. Evcimen, 1996). Son dönemde Amerika'da özürlü çocukların tıbbi bakımlarını karşılayabilecek kazanımlarını arttırabilmek için ailelerine yardım eden Aile Fırsat Etkinliği Senatosu bir yasa tasarısı hazırlanmıştır (Academic Search Premi, 2001). Gelişmiş ülkelerde hükümetler bu konuya bir devlet sorunu olarak bakarken, ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerde bu sorun büyük ölçüde ailelerin problemi olarak sürüp gitmektedir. Son yıllarda ülkemizde de özürlü çocuk ve yetişkinlerin eğitimine büyük ölçüde devlet yatırımları yapılmaya başlanmışsa da bu yatırımların nüfusunun %3'ü sadece zihinsel engelli olan Türkiye gibi bir toplumda yeterli olmadığı açıktır (Özekes, 1998).

Yukarıda belirtilen zorlukların yanı sıra ebeveynler, engelli çocuklarının ergenlik dönemine girmesiyle birlikte problemlerin boyutlarının derinleşmesi sürecini yaşayabilmektedirler. Engelli bireyler ergenlik dönemine yaklaştıkça sosyal yeterlilik ve

akran kabulü daha da önem kazanmakta ve problemlerde artışlar görülmektedir. Bu dönemde engelli bireyler az sayıda ya da hiç arkadaşı olmama durumunun olumsuz sonuçlarına daha duyarlı bir biçimde yaklaşmaktadırlar. Ergenlik dönemi süresince artarak hissedilen yakınlık kurma gereksinimi, yalnızca akran ilişkileriyle doyurulabilir görünmektedir. Bu ilişkiden yoksunluk ise ergenlerde yalnızlık, sosyal becerilerde yetersizlik, sosyal riske girmekten kaçınma ve ciddi duygusal-davranışsal sorunlara yol açmaktadır (Akçamete, Ceber, 1999).

Özürün etkileri hiçbir zaman özürlü bireyle sınırlanamaz. Çünkü birey ile ailesi arasındaki ilişki ve etkileşim, karşılıklı ve tekrarlanan tiptedir. Yani aileler, çocuklarının varlığından etkilendikleri gibi çocuklar da ailelerinin tepkilerinden etkilenmektedirler. Anne babaların çocuklarının gelişimine ve eğitimine katkıda bulunabilmeleri için, öncelikle engelli çocuklarına yönelik tutumlarında olumlu değişiklikler meydana getirmeleri gerekmektedir (Sarı, 1999: 55). Ailelerin karşılaştıkları sorunlarla en iyi şekilde başa çıkmaları ve sağlıklı uyum ortaya koyabilmeleri için de yardıma gereksinimleri vardır. Engelli çocuklara hizmet veren birçok programda, bu çocukların ailelerinin de yardıma gereksinimleri olduğu vurgulanmasına karşın, bu yardımların doğrudan aileye yönelik olmadığı görülmektedir. Yapılan yardımların çoğunun, anne babaya çocuklarının engeli ile ilgili bilgi vermeye ve davranışlarını idare etmeye yönelik olduğu ve bu nedenle büyük ölçüde çocuğa odaklandığı düşünülmektedir (Trute, 1990). Oysa engelli bireye ait problemler, diğer aile üyelerinin de duygu, düşünce ve yaşantılarını etkileyeceği için, tüm aileye ait problemler, kaygı ve endişeler olarak görülebilmektedir. Tunali ve Power (1993), özürlü çocuğun varlığının ailenin etkinlikleri ve amaçlarında kaçınılmaz değişiklikler meydana getirdiğini bildirmişlerdir. Bunlar, boş zaman etkinlikleri, mesleki fırsatlar ve aile düzeni ile ilgili zorlukları içermektedir. Boş zamanların esnekliği ve miktarı azalmıştır. Zamanın büyük bir kısmının çocuk için harcanması ve görevlerin miktarındaki artış, anne babaların, özellikle annelerin mesleklerine devamını güçleştirmektedir.

Tüm bu problemlerin çözümlenebilmesi, aileye yardım verilebilmesi için öncelikle aile yapısı ve fonksiyonlarının uygun bir biçimde analiz edilmesi, ailenin işlevselliğinin bozulduğu veya yıprandığı alanların tespit edilmesi gereklidir. Bu doğrultuda aileye verilecek yardımların ne yönde olacağı da belirlenecektir.

Zihinsel ve fiziksel özürlü çocukların ailelerine başa çıkma yöntemlerini açıklamak ve ailelerin farklı kapasitelerini görmek amacıyla yapılan bir çalışmada 8-10 yaş grubu özürlü

çocuğu olan 8 çocuğun anne ve babasıyla ikişer kez görüşme yapılmış ve bunun analizi yapılarak genel bir metoda ulaşılmıştır. Ailelerin yarısında başarılı başa çıkma yöntemleri kullanıldığı ancak diğer yarısında problemler olduğu görülmüştür. Başa çıkma yöntemleri zayıf olanlar ile kuvvetli olanlar arasında başlıca beş fark görülmüştür:

- 1-)Ailelerin ilk (başlıca) deneyimleri
- 2-)Kişisel karakterler
- 3-)Çocuğun engelinin aile yaşamı üzerindeki etkisi
- 4-)Günlük yaşam faaliyetleri
- 5-)Sosyal destek

Bu araştırma sonucunda da görüldüğü üzere; aile sisteminin işleyişinin, aile özelliklerinin ve aile içi ilişkilerin değerlendirilmesi önemli bir boyutu oluşturmaktadır.

Anneler, engelli çocuk yetiştirmede babalara göre daha ağır görev aldıklarından dolayı risk altındadırlar. Terapistler annelerin ebeveynlik yükünü azaltmak için babaların yaptığından daha fazla şey yapmasını bekler. Babalar bunu yaptığında, annelerin hayattan memnuniyeti daha fazla artar. Annelerin bakış açısına göre, babalar ne kadar fazla şey yaparlarsa anneler o kadar mutlu olurlar (Milgram ve Atzil, 1988).

Evlilikler, engelli çocukların baskısı sonucu dağılabilir. Babalar, çocuğun engelli oluşunu erkekliklerine karşı bir küçümseyiş olarak görürler ve genellikle sorumluluklarını, eşlerinin üzerine yıkma eğilimindedirler. Anneler ise, kendilerini engelli olan çocuklarına adama, eşlerini ve diğer çocuklarını ihmal etme eğilimindedirler (Atay, 1999: 23-58).

Özürlü çocuğun aile içinde yer alması, birçok çatışma yaratabilir. Çatışmalar ise ailelerin kaygı düzeylerinin yükselmesine sebep olurlar. Bu ailelerin çevreyle iletişimleri gün geçtikçe kopabilir, bunun sonucunda her birisinin ihtiyacı olan duygusal destek alabilme olasılığı azalır ve toplumdan soyutlanmış hale gelirler (Boyer, 1986). Anne babalarda yaygın olarak görülen stres, anne babaların çocuklarını kabulünü, anne baba olma davranışlarını ve iletişim kurma biçimlerini de etkilemektedir (Webster-Stratton, Hommond, 1988). Pek çok araştırmada içinde bulunulan duruma uyum sağlamada aile ilişkilerinin ve bu durumu nasıl algıladıklarının önemli olduğu bulunmuştur. Ancak her ailenin kendine özgü bir stres yaşadığı da vurgulanmıştır (Flynt, Wood, 1989). Anne babaların stres düzeyinin, çocuğun özelliklerinden, aile ilişkilerinden, çocuğun gelişim sürecinden ve çevresel etkenlerden

kaynaklandığı da bulgulanmıştır (Wilkler, 1981). Dyson (1993) yaptığı araştırma sonucunda, özürlü çocuğa sahip ailelerde aile sisteminin işleyişine ve bu sistemin doğasına ilişkin araştırmalara gereksinim duyulduğunu ifade etmiştir (Dyson, 1993).

Aileyi en küçük sosyal birim olarak düşündüğümüzde, aile içinde anne baba ve çocukların yoğun bir etkileşim içinde olduklarını görmekteyiz. Engelli çocuğun özelliklerinin iyi tanındığı ve kabul edildiği bir ev ortamında ilişkiler çok daha sağlıklı ve çocuğun gelişimine yönelik olacaktır (Akkök, 1991: 54-56). Engelli çocukların ailelerine yardımcı amaçlayan ve onların farklı alanlardaki gereksinimlerine hizmet eden programlar incelendiğinde bunların genelde iki amaca hizmet eden çalışmaları kapsadığı görülebilir.

Bunlar:

- 1-)Ailelerin kendilerini psikolojik olarak rahatlamış hissetmeleri, çocuklarının özüne uyum ve kabul göstermeleri için yapılan psikolojik danışma çalışmaları,
- 2-)Ailelerin çocuklarının özür ve özellikleri hakkında bilgi sahibi olmaları ve onların eğitimlerini desteklemeleri için yapılan aile katılımı, aile konferansları, aile eğitim grupları gibi süreçleri kapsayan aile eğitimi çalışmalarıdır.

Aileler, yalnız olmadıklarını, bu yapıyı başka anne ve babalar ile paylaştıklarını, benzer sorunlara ve kaygılara sahip olduklarını bilmek, paylaşmak ve birbirlerinin deneyimlerinden yararlanmak isterler. Ayrıca uğraşmayı öğrenmek zorunda oldukları pek çok problemle karşı karşıyadırlar ve bu nedenle uzun süreli yardım ilişkisine ihtiyaç duyarlar (Naido, 1984). Anne babaların özürlü çocuğa karşı duygu ve tutumlarını, toplumun özürlü çocuk ve ailesine karşı tutumlarını, özürlü olmayan kardeşlerin gereksinim ve tutumlarını, özürlü bireylerin kendisi ile ilgili tutumlarını paylaşabilmeleri ve uygun çözümler geliştirebilmeleri amacıyla psikolojik danışma çalışmaları yapılmaktadır (Sucuoğlu, 1997).

1. 6. İlgili Araştırmalar

Kazak ve Marvin (1984), özürlü bir çocuğu olan ve olmayan 100 ailedeki farklılıkları araştırmışlardır. Araştırma sonucunda anneler ve babalara ilişkin farklı bulgular elde edilmiştir. Özürlü çocuğu olan anneler stresin etkilerine karşı hassastırlar. Özürün verdiği sınırlılık, çocuğun büyüklerine duyduğu bağımlılık ile özel istekleri anneyi oldukça bunaltır. Anne, çocuğun kendisi için bir şeyler yapmada gösterdiği yetersizliğe duyduğu üzüntü

ve/veya aile çevresine uymada gösterdiği zorluğu yaşar. Ancak yine de çocuk ile ilişkilerinde yeterli zamanı ve enerjiyi harcar. Babalar ise çocuklarıyla annelerinden çok daha az ilgilenmektedirler. Ayrıca özürlü çocuğu olan anne babalar daha küçük sosyal çevrelere sahiptirler ve daha az arkadaşları vardır. Araştırmada bu bulgunun nedeni, annelerin çocuklarına ve eşlerine ayırmaları gereken zaman ve babaların maddi gelir sağlayabilmek için ayırdıkları zaman miktarının arkadaşlıkları geliştirmek için fazla zaman bırakmadığı şeklinde açıklanmaktadır (Kazak ve Marvin, 1984:67-77).

Aynı araştırmada, engelli bireyin aileye katılmasından dolayı stres ve gerilim yaşanmasına rağmen bu durumun eşlerin birbirine daha da çok bağlanmasına yol açtığı, eşlerin evlilik ilişkilerinin engelli çocuğa sahip olduktan sonra daha güçlendiğini göstermiştir. Bunun nedeni olarak eşlerin, çocuklarının gelişmesi için gösterdikleri sürekli ortak çaba bulgusu gündeme getirilmiştir (Kazak ve Marvin, 1984: 67-77).

Margalit ve Ankonina (1993)'nın İsrail Tel-Aviv Üniversitesinde 71 özürlü çocuğu olan, 77 normal çocuğa sahip aile ile yaptıkları çalışmada, özürlü çocuğu olan ailelerin negatif ve pozitif davranışlarını araştırmışlardır. Araştırmada özürlü çocuğu olan ailelere ilişkin aktif başa çıkma yöntemleri, aile ilişkileri ve bireysel gelişim fırsatları (aile genel durumu) kesine yakın bir şekilde belirlenebilmiştir. Özürlü çocukların anne-babalarının; özürlü olmayan çocukların anne-babalarına göre aile içi ilişkileri daha az vurguladıkları, aile içinde bireysel gelişime daha az yöneldikleri, başa çıkma stratejilerine daha çok yöneldikleri ve daha çok olumsuz tepki verdikleri görülmektedir (Margalit ve Ankonina, 1993).

Kuloğlu-Aksaz (1990), otistik ve zihinsel özürlü çocukların anne ve babalarının kaygı düzeylerini karşılaştırmışlardır. Kaygı ve Endişe Düzeyini Ölçme Aracı(The Questionnaire on Resources and Stres-QRS) kullanılarak yapılan çalışmada otistik ve zihinsel özürlü çocukların anne ve babalarının kaygı düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur. Özür türünün, özürlü çocuğu olan anne babaların kaygı düzeyine etkisinin anlamlı bir fark oluşturmadığı sonucuna varılmıştır (Kuloğlu-Aksaz, 1990: 14-20).

Akkök (1989), çocuğun özrünün derecesi ile anneler ve babaların kaygı ve endişe düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiş; bağımlılık ve kendini yönetme, mali kaygılar, bir kurum bakımını tercih etme, bilişsel bozukluk alt boyutlarında anlamlı bir ilişki gözlemiştir. Aynı araştırmada, anne babaların kaygı düzeyinin çocuğun cinsiyeti ile ilişkisinin anlamlı

olmadığını bulmuştur. Ayrıca özürlü çocuğa sahip annelerin kaygı ve endişe düzeyi ile çocuğun yaşı arasında anlamlı bir ilişki bulunamazken, “mali kaygılar” alt boyutunda babaların kaygı ve endişe düzeyinin özürlü çocuğun yaşı ile anlamlı bir ilişki içinde olduğu belirlenmiştir (Akkök, 1989: 26-38).

Marshall ve Olsen (1999) otistik, down sendromlu, gelişimsel gerilik gösteren, zihinsel engelli, görme ve işitme özürlü çocuğa sahip anne-babalarla yaptığı çalışmada, anne-babaların direnç düzeyleri (aile direncinin ailenin içsel dayanıklılığı, esnekliği, ne kadar sağlam temellere dayandığı, yaşam zorlukları, stres yaratan durumların ne kadar kontrol altına alınabildiği, nasıl üstesinden gelindiği, olumsuz yaşam olaylarının getirdikleri karşısında pasif roller yerine aktif uyum çabalarının ne kadar sergilendiği) ile iletişim biçimleri ve aldıkları aile içi sosyal destek arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre, aile içi sosyal destek anne-babaların direnç düzeyi ile ters orantılıdır. Eşler arasında olumsuz etkileşime neden olan iletişim biçimini kullanma annelerin gösterdiği direnç düzeyi ile negatif ilişki içersindedir (Marshall ve Olsen, 1999: 275-293).

Zihinsel, işitme, fiziksel özürlü çocuk annelerinde stres kaynakları, nedensel atıfları, özür grubu ve stres düzeyleri ilişkisinin araştırıldığı bir diğer çalışmada, Aile Duygu düşüncelerini Anlama Ölçeği (Questionnaires on Resources and Stres Short Form-QRS), Nedensel Atıf Ölçeği (Causal Attribution Scale-CAS) ve Stres Kaynakları Formu (Stres Resources Form-SRF) toplam 69 anneye uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, nedensel atıfların, zihinsel, işitme ve fiziksel özürlü çocuk annelerinin stres düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı, üç engel grubundaki annelerin stres düzeyleri ve nedensel atıfları arasında da manidar bir fark olmadığı ve annelerin yaşadığı stresin çoğunlukla çocuklarının zayıf yönleriyle ilgili olduğu ve ikinci önemli stres kaynağının gelecekle ilgili olaylar olarak gösterdiklerini ortaya konmuştur (Sayın, 1997).

Yukarıdaki veriler doğrultusunda bilgilendirme ve kabullenme sürecinde, iyi bir aile dayanışması ve sosyal desteğin başa çıkma yöntemleri ile sıkı bir ilişki içinde olduğu; ailelerin uyumlarına destek olabilecek doğru yöntemlerin uzmanlar ve destek elemanları tarafından ailelere tanıtılması gerektiği belirlenmiştir (Taani, Kokkonen, Jarvelin, 2002).

Tokad ve Sara (1995), spastik çocuğu bulunan anne-babaların kaygı ve depresyonlarını araştırmış ve araştırma sonucunda, anne-babaların %35'inde orta derecede, %15'inde ise ileri derecede depresyon olduğu görülmüştür.

Korn ve arkadaşları (1980), bedensel engelli çocukların ailelerinde, evlilik uyumsuzluğu ile birlikte olan etmenlere açıklık getirmeye çalışmışlardır. Irk, din ve sosyo-ekonomik durum gibi ailesel etmenlerin en az, çocukla ilgili değişkenlerin daha fazla belirleyici olduğunu saptamışlardır. Çok küçük veya yeni doğmuş bir kardeşi olan veya ciddi bir engeli bulunan (görsel, işitsel, ağır nörolojik belirtiler) çocuğa sahip ailelerde, evlilik uyumsuzluğunun ortaya çıkma olasılığı artmaktadır. Engel ne kadar ciddi ise, evlilik çatışmasının ortaya çıkması da o kadar olasıdır (Akt. Kazak, 1986: 265-281).

Ebeveynlerin uyum sağlamanın engelin derecesiyle bir ilişkisi olmadığını savunan araştırmalar da bulunmaktadır (Breslav, 1987:1040).

Albay ve arkadaşları (1994), zihinsel ve bedensel engelli çocukların anne-babaları ile normal çocuğu bulunan anne-babaların depresyon düzeylerini araştırmışlar ve araştırma sonucunda, genel olarak ve engel türleri arasında anlamlı bir farklılık bulmamışlardır (Albay ve ark., 1994: 161-166).

Kazak ve arkadaşları (1986), engelli çocukların ailelerinde genel nüfusun iki katı olduğu ortaya konan yüksek boşanma oranı olduğunu belirlemişlerdir. Zihinsel engelli çocukların anne-babalarının boşanma oranının ise normal çocuğu olan anne-babaların üç katı olduğunu bildirmişlerdir (Kazak ve ark., 1986: 265-281).

Trute (1990), gelişimsel geriliği olan çocukların ailelerindeki uyumu incelemiştir. Eşlerin bağlılık seviyesinin, aile uyumundaki önemine dikkat çekmiştir. Eşlerin bağlılığı arttıkça ve birbirlerine sıkıca kenetlendikçe, ailenin gücü artmaktadır. Ayrıca eşlerin fikir birliği arttığında ve yaşantıları ile ilgili konularda daha fazla uyuştuklarını düşündüklerinde, ailenin işlevselliği daha da artmaktadır (Trute, 1990:292-297).

Blacher ve arkadaşları (1987), hafif-orta ve ciddi zihinsel özürülü çocuğu bulunan anne babalarla yaptığı araştırmada aile uyumunu (evdeki atmosfer, çocuğun disiplini konusundaki uyum, aile üyeleri arasındaki ilişkiler) incelemiş, puanlamada ağır zihinsel özürülü grubun,

diğer iki gruba göre anlamlı ölçüde yüksek olduğunu bulmuşlardır (Blacher ve ark., 1987:313-320).

Fisman ve arkadaşları (1989), down sendromlu, otistik ve normal çocuğu olan anne ve babaların eşlerine yakınlıklarını Waring Yakınlık Anketi ile karşılaştırmışlar; otistik çocukların annelerinin eşleriyle yakınlıklarını, normal çocukların annelerine göre daha zayıf bulmuşlardır. Otistik çocukların babaları da eşleriyle yakınlıklarını, diğer iki grubun babalarına göre daha zayıf olarak belirtmişlerdir (Fisman ve ark., 1989:519-525).

Byrne ve Cunningham (1985) ise, özürli çocuğa sahip olmanın, anne babaların evlilik ilişkisi üzerinde olumsuz bir etki yaptığını sanıldığını, ancak bu görüşü öne süren araştırma bulgularının yetersiz olduğunu ileri sürmüşlerdir (Byrne ve Cunningham, 1985: 847-864).

Dyson (1993) farklı özür gruplarından özürli çocuğu olan anne-babalarla yaptığı çalışmasında, aile işleyişini ve anne-babaların yaşadıkları stres düzeyi ile yaşanan stresin kalıcılığını iki yıl arayla incelemiş ve normal gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerle karşılaştırmıştır. Çalışmanın her iki aşamasında da aile sisteminin işleyişinde ve yaşanan stresin kalıcılığında iki grup arasında fark görülmemiştir. Ancak engelli çocuk anne-babalarının yaşadığı stres, normal gelişen çocuk anne-babalarına göre yüksek düzeydedir (Dyson, 1993:207-218).

Sarısoy (2000), otistik ve zihinsel engelli çocuğa sahip olmanın evlilik ilişkisini ve ruh sağlığını nasıl etkilediğini incelediği çalışmasında, annelerin eşlerini kopuk, kontrolcü ve güvenilir olarak değerlendirdiklerini, babaların ise eşlerini bağımlı ve kontrolcü algıladıklarını bulmuştur. Ayrıca engelli çocuk anneleri ve babaları arasında kaygı ve depresyon açısından fark bulunmadığını ancak, otistik çocuğu olan annelerin ve babaların kaygı düzeylerinin normal çocuklu anne ve babalardan daha yüksek olduğunu ve engelli çocuğa sahip babaların depresyon düzeylerinin normal gruptan daha yüksek olduğunu bulgulamıştır.

Kazak (1987), araştırmasında eğitilebilir zihinsel engelli çocuk yerine otistik çocuğa sahip olmanın stresi artırıcı olduğunu göstermiştir. Özürli bir çocuğun ailesinde stres yaratan en önemli etkenler arasında çocuğun gelişim güçlükleri, sağlık problemleri ve anne-babaya bağımlılık düzeyleri sayılmıştır (Kazak, 1987:137-146).

Trute (1990), gelişimsel geriliği olan çocukların aileleri ile yaptığı araştırmasında, engelli çocuğu olan ailelerde düzenin, diğer ailelere göre daha fazla bozulduğuna ilişkin bir bulguya rastlanmadığını belirtmiştir (Trute, 1990:137-146).

Cohen ve arkadaşları (1987), engelli çocuğu olan ailelerle yaptıkları araştırma sonucunda, engelli çocuğun varlığının sürekli uyum gerektiren bir strese neden olduğunu ve aile bütünlüğünü tehdit ettiğini ileri sürmüştür (Cohen ve ark., 1987:130-139).

Albaş (1999) araştırmasında, zihinsel özürlü çocuğa sahip ebeveynlerin psikolojik durumlarını incelemiş, ebeveynlerin kaygı ve fobik kaygı belirtileri gösterdiklerini bulmuştur. Annelerin babalara oranla kaygı düzeyinin daha yoğun olduğu görülmüştür. Araştırmada 21-30 yaş grubu ebeveynlerin 31-40 ve 40'ın üstü yaş grubu ebeveynlere göre depresyon, anksiyete, fobik anksiyete, paranoid düşünce, obsesif kompulsif, psikotik belirti içerdiğini bulmuştur. 21-30 yaş grubu ebeveynlerin henüz yeni çocuk sahibi olmaları, böyle bir çocukla baş etme ve psikolojik süreci yaşama konusunda diğer yaş gruplarına göre daha fazla deneyimsizlik yaşamaları düşünülmüştür.

Texas'da özel ihtiyaçları olan çocuk aileleriyle yapılan, "Kurallar Çerçevesinde Erken Teşhis Yöntemleri ve Aileler" adlı üç aşamalı bir çalışmada erken teşhis uzmanı, psikoterapist, destek uzmanı, fizik tedavi uzmanı ve aile terapistlerinden oluşan 40 uzman görev almıştır. Soru-cevap şeklinde yapılan çalışmada, ailelerin gereksinimlerine yönelik sorular yer almıştır. Kuramsal olarak bu çocuklar için neler yapılabileceği, ailelerin yaşam koşulları açısından neler yapılabileceğine dair sorular, hem bu çalışmada yer alan uzmanlara hem de ailelere sorulmuştur. Sonuç olarak ailelerin, özürlü çocukların ve uzmanların ihtiyaçları konusunda ortak noktalara vardıkları görülmüştür. Bunlar; engelliliğin tanılanması, çocukların faaliyet ve ihtiyaçları, tıbbi bakım, evdeki bakım, ekonomik sorunlar, Federal bazda ve Texas bazında sorumluluk alanları, tedavi için başka şehirlere gidilmesi konusu, sosyal destek alanları ve varoşlardaki özürlü çocuklar ve aileleri konuları olmuştur (Jephson, Melanie, Russell, Kendra, Youngblood, 2001).

Culbertson (1977)'un 10 otistik çocuk ailesiyle yaptığı bir çalışmada (8-25 yaşlar arasında), ebeveynlerin % 70'inin çocukları otizm tanısı aldıklarında uzmanlar tarafından terapiye katılmaları önerilmiştir. Birçok ebeveyn 7 yıla varan sürelerle terapiye katıldıklarını, bu arada hiçbir tedavi görmediklerini belirtmişlerdir (Culbertson, 1977:63-65).

De Myer (1981) araştırmasında, annelerin otistik çocukların probleminden daha yoğun bir biçimde etkilendiklerini ve yaklaşık olarak annelerin üçte birinin major depresyon semptomları gösterdiklerini belirlemiştir. Ayrıca çocuk büyüdükçe ailenin çektiği güçlüklerin azalmadığını bulmuştur; hatta, otistik ergen ebeveynleri psikoseksüel gelişim, diğerlerinin ergene tepkileri ve uygun eğitim kuruluşlarının ve profesyonel hizmetlerin yerleşimi ile ilgili birçok problem belirtmişlerdir. De Myer, otistik çocukların başarısızlıklarının aileyi yoğun bir şekilde etkilediğini ve özellikle her bir ebeveyni birer birey olarak da evlilik ilişkisi ve ebeveyn çocuk ilişkisi olarak da etkilediğini bulmuştur (De Myer, 1981: 388-451).

Beckman (1991), özürlü ve özürsüz olmayan çocukların, anne-babaları üzerindeki etkilerini incelemiştir. Anne-babalarla yapılan görüşmelerin sonucunda, çocuğu özürlü olan anne-babaların daha yüksek düzeyde stres yaşadığı, normal gelişim gösteren çocukların anne-babalarına göre çocukların bakımına yönelik daha fazla gereksinimleri olduğu belirlenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre anneler babalara göre daha yüksek düzeyde stres yaşamaktadır (Beckman, 1993: 585-595).

Holroyd, Brown, Wikler ve Simmons (1975), otistik çocuk ailelerinin stres düzeylerini etkileyen faktörlerden bazılarını ayırmışlardır. 29 aileyi değerlendirmişler, 285 sorudan oluşan bir formla ve kişisel görüşmelerle stres düzeylerini saptamışlardır. Çocuğu kuruma giden ailelerle, gitmeyen aileler karşılaştırıldığında önemli bir farklılaşma bulunmamıştır. Kurumsallaşmış otistik çocuk aileleri arasında, stres düzeyi ve çocuğun yaşı arasında ilişki bulunmuştur: daha büyük otistik çocuklu ailelerde daha fazla stres bulunmuştur (Holroyd, Brown, Wikler, Simmons; 1975:26-31).

Aksaz (1992) çalışmasında, bilgi verici danışmanlığın anne babaların kaygı düzeyine etkisini incelemiş, sürecin sonunda eşler arasında iletişimin arttığı, daha anlayışlı ve destek verici oldukları görülmüş, ancak genel olarak bakıldığında otistik çocuğu olan anne babaların kaygı düzeylerini azaltmada etkili olmadığı görülmüştür. Süreç içinde verilmeye çalışılan tüm bilgilere, eğitime ve paylaşıma rağmen otizmden kaynaklanan bazı özelliklerin değişmemesi (değişikliğe direnç, iletişim bozuklukları, tekrarlayan davranışlar,...) ve davranış problemlerinin aynı yoğunlukta devam etmesi, anne babaların kaygı düzeylerinin azalmamasında etken olarak görülmüştür.

Chase ve arkadaşları (1991), otistik ve down sendromlu çocuğu olan anne-babalarda psikiyatrik bozuklukları araştırmışlardır. Otistik bireylerin anne-babalarında yaşam boyu yaygınlık oranıyla anksiyete bozukluğu, down sendromlu bireylerin anne-babalarına göre anlamlı düzeyde fazla bulunmuştur. Ayrıca otistik bireylerin anne-babalarında majör depresif bozukluk yaygınlık oranı, nüfus oranlarına göre yüksek bulunmuştur (Chase ve ark., 1991: 471-478).

Kırsal yerleşimlerdeki aileler için erken teşhis araştırma projesinde, 8 yıl süresince 23 aile ile, özrün geliştiği doğum sorunları ve sonrası kısa döneme ışık tutarak tanımlayacak bebeklerin ebeveynlerinin ve diğer aile bireylerinin deneyim ve duygularının yansıtıldığı bilgilerle örülü derinlemesine söyleşiler yapılmıştır. Bu bebeklerin %74'ü hastanelere nakledilmiştir. Projede değişkenleri, ailelerin tepkileri ve hisleri belirlemiştir. Veriler çeşitli kaynakların bir araya getirilmesi ile oluşturulmuştur. Süregelen görüşmelerde daha fazla türde veri toplanmıştır (okul öncesinden okul hizmetlerine geçiş, değişen aile dinamikleri, çocukların ailede yarattığı gelişmeler, kardeşler üzerindeki etkisi, özel eğitim olgusu vb.). Araştırma sonuçlarına göre, kırsal kesimde temel problem özellikle fakir ailelerde doğum öncesi bakımın olmayışıdır. Bunun dışında kırsal kesimdeki diğer başlıca sorun, tıbbi bakımın sınırlı oluşudur. Bunun yanı sıra yiyecek ve barınma ihtiyacı problemi mevcuttur. Erken müdahale sisteminde halen ailelerle haftada bir kez bir saat boyunca servis personeli ile görüşme olanağı bulunmaktadır. Her aile için bir destek elemanı esaslı ile çalışmalar yürütülmeye devam etmektedir (Haring, Kathryn, Lovett, David, 2001).

Leighton (1969), uzmanlar açısından yaptığı bir araştırmasında izlenimlerini belirtmiştir. Otistik çocukların aileleriyle çalışmanın, çok ve karmaşık olan problemleri olduğundan dolayı özellikle çok zor bir görev olduğunu kaydetmiştir. Bunlar; ebeveynlerin çocuktan beklentileri, ebeveynin suçluluk/suçlama hissi, çocuk için uygun konum, aile için pratik yardım ve aile üzerindeki duygusal baskıyı azaltmaktır. Leighton, otistik çocuk ebeveynlerinin en zor iki probleminin; çocuk ve ebeveyn arasında var olan geniş entelektüel ayrılığın ve ebeveynlerin toplum üyelerinin yaklaşım ve empatiden yoksunluklarına hassas bir incinmişlik yaşıyor olmalarının olduğunu ortaya koymuştur (Leighton, 1969:17-21).

Sucuoğlu'nun (1995) zihinsel ve otistik çocuğu olan anne-babalarla yaptığı çalışmasında, anne-babaların maddi gereksinimi üçüncü sırada belirttiklerini görülmüştür (Sucuoğlu, 1995:10-18). Akçamete ve Kargın'ın (1996) çalışmasında işitme engelli

çocukların anneleri ikinci sırada maddi gereksinimleri belirtmişlerdir. Bu durumun işitme engelli çocukların tıbbi bakım ve cihaz kullanımına gereksinim duymaları, tıbbi bakım ve cihaz donanımının pahalı olması ve bunların azının karşılanması aileyi maddi sorunlarla karşı karşıya getirmiş olabileceğini düşündürmüştür (Akçamete ve Kargın, 1996: 7-25).

Sommers, kör gençlerin kişilik özellikleriyle ailelerin tutumları arasında bir ilişki olup olmadığını araştırmak için 143 kör gence, California kişilik envanterini uygulamıştır. Bu uygulamanın genel sonuçları, kör gençlerin kişisel ve toplumsal uyumda görenler için tespit edilmiş olan normların altına düştüğüdür. Kızlardan alınan sonuçların, erkeklerinkine göre daha elverişli olduğu görülmüş ayrıca körlerde rastlanan duygusal düzensizlik ve toplumsal uyumsuzluk hallerinin doğrudan doğruya körlüğün sonucu olarak değil daha çok toplumsal tavır ve tepkiler yüzünden geliştiği belirlenmiştir.

Aynı araştırma çerçevesinde anne-babalarla yapılan mülakatlarda, kör çocuk sahibi olmanın yaygın olarak bunalmı ve üzüntülerin sebebi olduğunu, bazı anne-babaların kör çocuğu sahip olmayı, tanrının kendilerini cezalandırdığının belirtisi olarak gördüklerini göstermiştir. Bu duygu ve tutumların sonucu olarak anne-babaların kör çocuklarına karşı olan tepki ve tutumları beş farklı özellik göstermektedir:

- 1- Çocuğu ve engelini olduğu gibi benimseme.
- 2- Çocuğu ve engelini yok saymak biçiminde beliren inkar tepkileri.
- 3- Kör çocuğa karşı aşırı derecede koruyucu bir tutum gösterme.
- 4- Gizli ve biçim değiştirmiş, çocuğu istememe tepkileri.
- 5- Çocuğu isteyip benimsemediğini açıkça dışa vurmak (Akt: Enç, 1972:47-48).

Buell kör ve az gören denekler üzerinde anne-baba tutumlarıyla atletik etkinliklerdeki yeterlik arasında bir ilişki olup olmadığını araştırmıştır. Sonuçlara göre, atletik yarışmalarda aşırı derecede korunan gençler, ihmal edilip kendi haline bırakılanlardan daha yetersiz sonuçlar elde edebilmiştir. Bu da aşırı korumanın hareket özgürlüğünü engelleyen nedenlerden birisi olduğunu ortaya koymaktadır (Akt: Enç, 1972:49).

1. 7. Amaçlar

Bu araştırmanın temel amacı otistik, zihinsel, işitme, görme ve spastik engelli çocuğu

olan ebeveynlerin aile içi ilişkilerini incelemek ve karşılaştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır;

1-) Engelli çocuğu olan anne ve babaların, A.D.Ö alt boyutlarında sağlıklılık/sağlıksızlık ölçütü bakımından oranları arasında farklılık var mıdır?

2-) Eğitim durumuna göre anne ve babaların aile işlevlerini değerlendirme biçimi bir farklılık göstermekte midir?

3-) Çocuk sayısına göre ebeveynlerin aile işlevlerini değerlendirme biçimi bir farklılık göstermekte midir?

4-) Aylık gelirine göre ebeveynlerin aile işlevlerini değerlendirme biçimi bir farklılık göstermekte midir?

5-) Yaptıkları işe göre anne ve babaların aile işlevlerini değerlendirme biçimi bir farklılık göstermekte midir?

6-) Çocuğun cinsiyetine göre ebeveynlerin aile işlevlerini değerlendirme biçimi bir farklılık göstermekte midir?

7-) Çocuğun engel türüne göre ebeveynlerin aile işlevlerini değerlendirme biçimi bir farklılık göstermekte midir?

8-) Özürlü bir çocuğa sahip olmanın etkilerine göre anne ve babaların aile işlevlerini değerlendirme biçimi bir farklılık göstermekte midir?

a-) Ekonomik durum boyutunda etkilenmelerine göre anne ve babaların aile işlevlerini değerlendirme biçimi bir farklılık göstermekte midir?

b-) İş boyutunda etkilenmelerine göre anne ve babaların aile işlevlerini değerlendirme biçimi bir farklılık göstermekte midir?

c-) Seyahatler boyutunda etkilenmelerine göre anne ve babaların aile işlevlerini değerlendirme biçimi bir farklılık göstermekte midir?

d-) Ev ziyaretleri boyutunda etkilenmelerine göre anne ve babaların aile işlevlerini değerlendirme biçimi bir farklılık göstermekte midir?

e-) Ruhsal sağlık boyutunda etkilenmelerine göre anne ve babaların aile işlevlerini değerlendirme biçimi bir farklılık göstermekte midir?

f-) Eş ile ilişkiler boyutunda etkilenmelerine göre anne ve babaların aile işlevlerini değerlendirme biçimi bir farklılık göstermekte midir?

g-) Diğer çocuklarla ilişkiler boyutunda etkilenmelerine göre anne ve babaların aile işlevlerini değerlendirme biçimi bir farklılık göstermekte midir?

9-) Ruhsal sağlığını değerlendirmelerine göre anne ve babaların aile işlevlerini değerlendirme biçimi bir farklılık göstermekte midir?

10-) Sürekli tedavi görmeyi gerektiren bir rahatsızlığı bulunmasına göre anne ve babaların aile işlevlerini değerlendirme biçimi bir farklılık göstermekte midir?

11-) Anne ve babaların aile işlevleri alt boyutlarından aldıkları puanların birbirleri ile arasında bir ilişki var mıdır?

Bu amaçlar doğrultusunda ailenin yapısal ve örgütsel nitelikleri ve aile içi ilişki ve etkileşimi incelenecektir. Aile fonksiyonları sağlıklı veya sağlıksız olarak belirlenecektir. Aile işlevlerinin sağlıksız olarak belirlenmesi, uyumlu bir aile ilişkisini güçleştirdiği; buna karşılık aile işlevlerinin sağlıklı olarak belirlenmesinin ise, aile uyumunu desteklediği düşünülmektedir. Engelli çocuğu bulunan ebeveynlerin içinde buldukları stresli yaşam koşullarından olumsuz yönde etkilenmesi ancak çocuğun engel türüne göre anne babaların aile fonksiyonlarını olumsuz olarak değerlendirmesi beklenmemektedir.

1. 8. nem

Ülkemizde zrl çocuğu olan ebeveynlerin özelliklerini belirlemeye yönelik araştırmalar incelendiğinde; zrl çocuğu olan anne-babaların kayđi düzeyleri, gereksinimlerinin belirlenmesi, depresyon araştırması, karşılaştıkları sorunların değerlendirilmesi, evlilik değerlendirmesi, benlik saygıları, yaşadıkları stresörler, zre karşı tutumlar, tükenmişlik durumu ve sürekli kayđi düzeyleri, özel eğitim okullarını algılama biçimleri gibi konulardan oluştuğu görülmektedir. Yapılan araştırmalar genellikle iki özür grubu ile sınırlı tutulmuştur. Bu araştırma otistik, zihinsel engelli, işitme engelli, görme engelli ve spastik engelli çocuğu olan ebeveynlerin aile içi ilişkilerinin açığa çıkartılmasını ortaya koyacağı için önemli görülmektedir. Bu araştırma sonucunda elde edilecek bulguların;

1-)Bu konu ile ilgili yapılmış araştırmalar arasındaki çelişkiyi çözümleyebilme konusunda yardımcı olmayı, bundan sonra konuyla ilgili yapılacak araştırmalara bazı öneriler getirmeyi amaçlaması açısından önemlidir.

2-)Uzmanlara engelli bireylerin aile içi ilişkiler üzerine etkilerini göstererek bu yönde önlemler alınmasına yardımcı olması beklenmektedir.

3-) Anne-babaların çocuklar üzerindeki etkisinin yadsınamayacağı göz önünde bulundurulduğunda, araştırma sonucunda elde edilen bulguların, anne-babalara, özel eğitimcilere ve ilgili kurumlara rehber olacağı, bu nedenle engelli bireylerin gelişimi üzerinde olumlu etki yaratacağı umulmaktadır.

1. 9. Varsayımlar

1-)Aile Değerlendirme Ölçeğinin bu çalışmada kullanılabilceği ve ölçek yoluyla toplanan verilerin geçerli ve güvenilir olduğu varsayılmıştır.

2-) Araştırmada engelli çocuğı bulunan ebeveynlerin ölçme aracındaki soruları yansız ve içtenlikle cevapladıkları kabul edilmiştir.

1. 10. Sınırlılıklar

1-)Araştırma yalnızca İzmir ili ile sınırlıdır.

2-)Araştırma yalnızca 2-18 yaş dilimindeki eğitim gören otistik, zihinsel, işitme, görme ve bedensel (spastik) engelli çocukların ebeveynlerinin aile fonksiyonları ile sınırlıdır.

3-)Sosyal bilimlerle ilgili olarak yapılan alan araştırmalarında;

a-)İnsan unsurundan ve bilgi toplama araçlarından kaynaklanan sınırlılıklar,

b-)Toplanan verilerin işlenmesinde kullanılan istatistiksel yöntemlerle ilgili sınırlılıklar bu araştırma için de geçerlidir.

1. 11. Tanımlar

Aile: Bir geçmişi paylaşan, duygusal bağı olan, bireysel aile üyelerinin ve ailenin bütününün ihtiyaçlarını karşılamak için stratejiler planlayan bireylerden oluşmuş kompleks bir yapıdır (Sabatelli ve Bartle, 1995).

2. YÖNTEM

Betimsel nitelikteki araştırmanın bu bölümünde; evren, örneklem, araştırmada kullanılan veri toplama araç ve teknikleri, bu araç ve tekniklerin uygulanması ve elde edilen verilerin analizleri üzerinde durulmaktadır.

2. 1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni İzmir il merkezinde engelli çocuğu bulunan anne-babalardır. Araştırmanın örneklemini İzmir ili merkezinde özürlü bireylere hizmet veren MEB Ahmet Şefika Kilimci Eğitim Uygulama Okulu ve İş Eğitim Merkezi, Özel Destek İşitme Engelliler Rehabilitasyon Merkezi, Özel Işık Otizm Merkezi, Özel Işık Zihinsel Engelliler Rehabilitasyon Merkezi, MEB Sabahat Akşiray Otistik Çocuklar Eğitim Merkezi, Özel Moral Rehabilitasyon Merkezi, Özel Yaşam Rehabilitasyon Merkezi, MEB Aşık Veysel Görme Engelliler Okulu, MEB Tülay Aktaş İşitme Engelliler Okulu ve Sanat Eğitim Merkezi, Özel Salih Dede Spastik Çocuklar Eğitim Merkezi, MEB Hüseyin Akdağ İlköğretim Okulu Özel Eğitim Sınıfı, MEB Ahmet Ragıp Üzümcü İlköğretim Okulu Özel Eğitim Sınıfı ve MEB Tınaztepe İlköğretim Okulu Özel Eğitim Sınıfı'na devam eden öğrencilerin anne-babaları oluşturmaktadır. Bu kurumların İzmir'in değişik semtlerinden gelen çok sayıda öğrenciye hitap eden kurumlar olmasına önem verilmiştir. Engelli çocuğa sahip anne-babalar seçilirken çocukların 2-18 yaş arasında olmasına dikkat edilmiştir.

Bu araştırmanın örneklemini 129 ebeveynden oluşmuştur. Örnekleimde otistik çocuğu olan 26 ebeveyn, zihinsel engelli çocuğu olan 26 ebeveyn, işitme engelli çocuğu olan 30 ebeveyn, görme engelli çocuğu olan 26 ebeveyn, spastik çocuğu olan 21 ebeveyn olmak üzere toplam 129 ebeveyn bulunmaktadır. Olasılık dışı örnekleme türlerinden uygun örneklem (Balci, 2000: 100), seçim tekniğine göre İzmir ili içindeki özel eğitim kurumlarına devam eden otistik, zihinsel engelli, işitme engelli, görme engelli ve spastik çocukların anne babaları arasından gönüllü olarak katılmak isteyenlerden oluşturulmuştur.

1 Şubat 2003- 31Mayıs 2003 tarihleri arasında yukarıdaki kriterlere uyan ve araştırmaya katılmayı kabul eden anne babalarla uygulama gerçekleştirilmiştir.

Örnekleme grubundaki anne ve babaların yaşlara göre dağılımı Tablo-1 de verilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi, annelerin %2'si ve babaların %1'i 24-25 yaş grubundadır. Annelerin %43'ü babaların %22'si 26-35 yaş grubundadır. Annelerin %51'i babaların %68'i 36-50 yaş grubundadır. Annelerin %4'ü ve babaların %9'u ise 51-59 yaş grubunda yer almaktadır.

Tablo-1 : Anne ve Babaların Yaşa Göre Dağılımı

Yaş	Anne		Baba	
	n	%	n	%
24-25	3	2	1	1
26-35	55	43	28	22
36-50	66	51	88	68
51-59	5	4	12	9
Toplam	129	100	129	100

Örnekleme grubundaki anne ve babaların yaşa göre dağılımı Tablo-2 de verilmiştir. Tablo-2 de görüldüğü gibi, annelerin %4'ü ve babaların %3'ü eğitimsizdir. Annelerin %58'i ve babaların %38'i ilkokul mezundur. Annelerin %8'i ve babaların %19'u ortaokul mezundur. Annelerin %21'i ve babaların %21'i lise mezundur. Annelerin %9'u ve babaların %19'u üniversite mezundur.

Tablo-2 : Anne ve Babaların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Yaş	Anne		Baba	
	n	%	n	%
Eğitimsiz	6	4	4	3
İlkokul mezunu	75	58	48	38
Ortaokul mezunu	10	8	25	19
Lise mezunu	27	21	27	21
Üniversite mezunu	11	9	25	19
Toplam	129	100	129	100

Örnekleme grubundaki ebeveynlerin çocuk sayısı Tablo-3 te verilmiştir. Ebeveynlerin %26'sı tek çocuklu, %50'si iki çocuklu, %24'ü üç ve üzeri çocukludur.

Tablo-3 : Ailelerin Çocuk Sayısına Göre Dağılımı

Çocuk Sayısı	n	%
Bir Çocuklu Aile	34	26
İki Çocuklu Aile	64	50
Üç ve üzeri Çocuklu Aile	31	24

Örneklem grubundaki anne ve babaların aylık düzeylerine göre dağılımı Tablo-4 te verilmiştir. Tablo-4 te görüldüğü gibi ailelerin %21'i 0-250 milyon gelir grubunda, %40'ı 250-500 milyon gelir grubunda, %16'sı 500-750 milyon gelir grubunda, % 12'si 750 milyon- 1 milyar gelir grubunda, %11'i 1 milyar üstü gelir grubundadır.

Tablo-4 : Ailelerin Aylık Gelir Düzeyine Göre Dağılımı

Aylık Gelir	n	%
0-250 milyon	27	21
250-500 milyon	52	40
500-750 milyon	21	16
750 milyon-1 milyar	15	12
1 milyar üstü	14	11
Toplam	129	100

Örneklem grubundaki anne ve babaların iş durumuna göre dağılımı Tablo-5 te verilmiştir. Tablo-5 te görüldüğü gibi annelerin %29'u ve babaların %6'sı işsiz, annelerin %9'u ve babaların %38'i işçi, annelerin %8'i ve babaların %26'sı memur ve annelerin %54'ü ve babaların %30'u diğer meslek grubunda yer almaktadır.

Tablo-5 : Annelerin ve Babaların İş Durumuna Göre Dağılımı

İş Durumu	Anne		Baba	
	n	%	n	%
İşsiz	38	29	8	6
İşçi	11	9	49	38
Memur	10	8	33	26
Diğer	70	54	39	30
Toplam	129	100	129	100

Örneklem grubundaki ailelerle birlikte yaşayan diğer kişilerin varlığına ilişkin dağılım Tablo-6 da gösterilmiştir. Tablo-6 da görüldüğü gibi ailelerin %12'si aile bireyleri ile birlikte yaşayan başka kişilerin olduğunu; %88'i ise olmadığını ifade etmiştir.

Tablo-6 : Ailelerle Birlikte Yaşayan Diğer Kişilerin Varlığı

Ailede birlikte yaşayan kişi	n	%
Var	15	12
Yok	114	88
Toplam	129	100

Örneklem grubundaki çocukların eğitim aldığı süreye göre dağılımı Tablo-7 de gösterilmiştir. Tablo-7 de görüldüğü gibi özürlü çocukların %9'unun 1 yıl, %28'inin 2-3 yıl, %31'inin 4-5 yıl, %20'sinin 6-7 yıl, %12'sinin 8-12 yıl eğitim almışlardır.

Tablo - 7 : Çocukların Aldığı Eğitim Süresine Göre Dağılımı

Çocukların eğitim durumu	n	%
1 yıl	11	9
2-3 yıl	36	28
4-5 yıl	40	31
6-7 yıl	26	20
8-12 yıl	16	12
Toplam	129	100

Örneklem grubundaki özürlü çocukların cinsiyete göre dağılımı Tablo-8 de gösterilmiştir. Tablo-8 de görüldüğü gibi çocukların %33'nün kız; %67'sinin erkek çocuk olduğu belirlenmiştir.

Tablo -8 : Çocukların Cinsiyetine Göre Dağılımı

Çocukların Cinsiyeti	n	%
Kız	43	33
Erkek	86	67
Toplam	129	100

Örneklem grubundaki çocukların yaşa göre dağılımı Tablo-9 da gösterilmiştir. Tablo-9 da görüldüğü gibi çocukların %2'sinin 0-2 yaş grubunda, %5'inin 2-5 yaş grubunda, %59'unun 6-12 yaş grubunda ve %34'ünün 13-18 yaş grubunda olduğu belirlenmiştir.

Tablo - 9 : Çocukların Yaşa Göre Dağılımı

Çocukların Yaşı	n	%
0-2 yaş arası	2	2
2-5 yaş arası	6	5
6-12 yaş arası	78	59
13-18 yaş arası	43	34
Toplam	129	100

Örneklem grubunda anne ve babalara özürlü çocuğun bakımında kimin yardımcı olduğuna göre dağılım Tablo-10 da verilmiştir. Tablo-10 da görüldüğü gibi annelerin %70'ine çocuğun babası, %11'ine çocuğun kardeşleri, %17'sine aile büyükleri ve %2'sine çocuğun bakıcısı yardımcı olurken; babaların %60'ına çocuğun annesi, %15'ine çocuğun kardeşleri, %23'üne aile büyükleri ve %2'sine ise çocuğun bakıcısı yardımcı olmuştur.

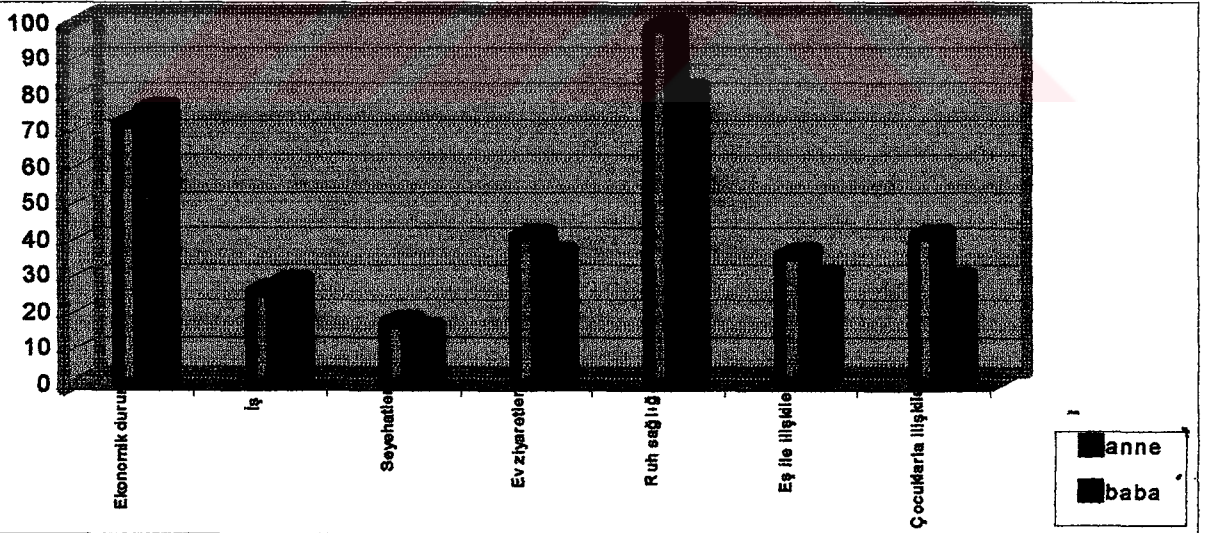
Tablo - 10 : Anne ve Babalara Kimin Yardımcı Olduğuna Göre Dağılım

Çocuğun bakımına Yardımcı olan kişi	Anneye		Babaya	
	n	%	n	%
Babası	90	70		
Annesi			77	60
Kardeşi	14	11	20	15
Aile büyükleri	23	17	30	23
Bakıcı	2	2	2	2
Toplam	129	100	129	100

Örneklem grubundaki ailelerin birlikte yada ayrı yaşama durumuna göre dağılımı Tablo-11 de verilmiştir. Ailelerin %98'i birlikte yaşarken, anne ve babaların %1'i ayrı yaşamaktadır. Diğer %1'lik bölümü ise başka koşullarda yaşamaktadır.

Tablo - 11 : Ailelerin Durumuna Göre Dağılım

Aile Durumu	n	%
Birlikte yaşıyor	127	98
Anne-baba ayrı yaşıyor	1	1
Başka	1	1
Toplam	129	100

Grafik-1 : Engelli Çocuğa Sahip Olmanın Anne Babalara Etkilerine Göre Dağılım

Araştırmaya katılan annelerden 72'si engelli çocuğa sahip olmanın ekonomik durumlarını etkilediğini belirtirken; babalarda bu sayı 76'dır. Araştırmaya katılan annelerden 26'sı engelli çocuğa sahip olmanın iş durumlarını etkilediğini belirtirken; babalarda bu sayı

28'dir. Araştırmaya katılan annelerden 17'si engelli çocuğa sahip olmanın seyahatlerini etkilediğini belirtirken; babalarda bu sayı 15'tir. Araştırmaya katılan annelerden 41'i engelli çocuğa sahip olmanın ev ziyaretlerini etkilediğini belirtirken; babalarda bu sayı 36'dır. Araştırmaya katılan annelerden 99'u engelli çocuğa sahip olmanın ruhsal sağlıklarını etkilediğini belirtirken; babalarda bu sayı 81'dir. Araştırmaya katılan annelerden 36'sı engelli çocuğa sahip olmanın eşleri ile ilişkilerini etkilediğini belirtirken; babalarda bu sayı 30'dur. Araştırmaya katılan annelerden 41'i engelli çocuğa sahip olmanın diğer çocukları ile ilişkilerini etkilediğini belirtirken; babalarda bu sayı 29'dur.

Örnekleme grubunda yer alan anne ve babaların ruh sağlıklarını değerlendirme biçimlerine göre dağılım Tablo-12 de verilmiştir. Tablo-12 de annelerin %57'sinin, babaların ise %50'sinin ruh sağlıklarını orta olarak tanımladığı; annelerin %32'si ve babaların %41'nin ruh sağlıklarını iyi olarak tanımladığı; annelerin %11'nin ve babaların %9'unun ruh sağlıklarını kötü olarak tanımladıkları görülmektedir.

Tablo -12 : Anne ve Babaların Ruh Sağlıklarını Değerlendirme Biçimlerine Göre Dağılım

Ruh sağlığı değerlendirmesi	Anne		Baba	
	n	%	n	%
İyi	41	32	53	41
Orta	74	57	65	50
Kötü	14	11	11	9
Toplam	129	100	129	100

Örnekleme grubunda yer alan anne ve babaların sürekli tedavi gerektiren bir rahatsızlığı olup olmamasına göre dağılım Tablo-13 te verilmiştir. Tablo-13 te görüldüğü gibi annelerin %16'sının, babaların %14'ünün sürekli tedaviye gereksinim duyduğu; annelerin %84'ünün ve babaların %86'sının ise böyle bir gereksinimlerinin olmadığı anlaşılmıştır.

Tablo-13 : Anne ve Babaların Sürekli Tedavi Gerektiren Bir Rahatsızlığının Olup Olmamasına Göre Dağılım

Sürekli tedavi gerektiren Bir rahatsızlık var mı?	Anne		Baba	
	n	%	n	%
Var	21	16	18	14
Yok	108	84	111	86
Toplam	129	100	129	100

2. 2. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak Aile Değerlendirme Ölçeği (McMaster Family Assesment Device) ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Kişisel Bilgi Formu; engelli çocuğu olan anneler için Anne Bilgi Formu ve engelli çocuğu olan babalar için Baba Bilgi Formu olmak üzere iki farklı formatta kullanılmıştır. Aile Değerlendirme Ölçeğinin tanıtılmasına ilişkin bilgi aşağıda sunulmuştur.

2. 2. 1. Aile Değerlendirme Ölçeği

Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) ailenin işlevini (yapısal ve örgütsel niteliklerini ve aile içi ilişki ve etkileşimi); problem, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar boyutunda sağlıklı / sağlıksız olarak değerlendiren bir ölçüm aracıdır. Herhangi bir alt ölçekten alınan puanların ortalamasının yüksek olması, o aile işlevinin bozuk olarak değerlendirilmesi anlamına gelirken, herhangi bir ölçekten alınan puanların ortalamasının 2.0 ve üzerinde olması ise o aile işlevinin sağlıksız olarak değerlendirilmesi anlamına gelir. ADÖ ilk kez Epstein, N.B., Bolwin, L.M. ve Bishop, D.S. (1983) tarafından oluşturulmuş ve Bulut, I. (1990) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçek Brown Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri ve İnsan Davranışları Bölümü ile Butler Hastanesinin işbirliği sonucu geliştirilmiştir. "Mc Master Aile İşlevleri Modeli" nin klinik olarak aileler üzerinde uygulanmasına dayanarak ölçek maddeleri oluşturulmuştur. Alt testlerin altı tanesi modelde ele alınan alt ölçeklerdir ve aile işlevlerindeki sorun alanlarını tek tek ele alır. Yedinci ölçek Epstein ve Bishop (1983, Bulut 1990'da verdiği gibi) tarafından ailenin sağlıklı olup olmadığının genel bir değerlendirmesi için geliştirilmiştir. Her bir alt testin işe-vuruk (operasyonel) tanımları yapılarak maddelerin geliştirilmesine gidilmiştir. İlk madde sınaması sonucu ölçek 53 soruya indirgenirken, her alt testin tesadüfi olarak sorular seçilmiş ve her alt boyutun kendi iç tutarlılığı en az 70 Cronbach alfa değerine yükselinceye kadar bu işlem sürdürülmüştür. Daha sonra üç alt testin geçerliliğini yükseltmek amacıyla ve diğer alt testlerle korelasyonları bozmayacak biçimde, 7 madde eklenerek soru sayısı 60'a çıkarılmıştır.

Test, tekrar -test güvenilirliği çalışmasında ölçek 45 kişilik gruba 15 gün ara ile iki kez uygulanmış ve iki uygulama sonucu elde edilen puanlar arasındaki korelasyon katsayısı .66 (problem çözme) ile .76 (duygusal tepki verme) değerleri arasında bulunmuştur.

Cronbach alfa katsayıları .72 ile .92 arasında değişmiştir. Sosyal beğenirlik eğiliminden etkilenme durumunu saptamak amacıyla 72 ailenin 164 üyesine Aile Değerlendirme Ölçeği, Marlow-Crowne Sosyal Beğenirlik Yöntemlerinden Etkilenme Ölçeği ile Birlikte verilmiştir. Elde edilen düşük korelasyon ölçeğin sosyal beğenirlikten etkilenmediğini göstermiştir.

Ölçeğin yapı geçerliliği çalışmasında normal aileler (N=208) ve psikiatrik hastası olan ailelerden (N=98) yalnız birer kişiye uygulanmış; normal ailelerin; alt testte puan ortalamaları, hasta ailelerin aldıkları puan ortalamalarından daha düşük ($P < .001$) düzeyde bulunmuştur. Beklentiler doğrultusunda normal ailelerin daha sağlıklı olduğu görülmüştür.

Ölçeğin ölçüt-bağımlı geçerlilik çalışmasında ölçek, Philadelphia Geriatrik Moral Skalası ve Locke Wallace Evlilik Doyum Skalası ile birlikte 60 yaşlarındaki emekli çiftlere uygulanmış ve sonuçlar regresyon analizi ile değerlendirilmiştir. Locke Evlilik Skalası ile toplam puanlar arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğu ($R=53$) ortaya çıkmıştır. Philadelphia Geriatrik Moral Skalasından alınan puanlar ile ölçek puanları arasındaki ilişki .47 olarak belirlenmiştir.

Bir başka çalışmada aile üyelerinin ADÖ puanları ile deneyimli bir terapistin klinik değerlendirmeleri karşılaştırılmıştır. Terapistin sağlıklı olarak değerlendirdiği ailelerin ADÖ ortalama puanları, davranış kontrolü alt testi dışında, yüksek (sağlıklı) çıkmış ve böylece yedi alt testten altısının psikiatrik hastası olan ailelerle normal aileleri ayırt etmede etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Bir diğer ölçüt-bağımlı geçerlik çalışmasında ölçeğin, Circumplex Aile Fonksiyonları Modelinin (Circumplex Model of Family Functioning) ölçüt aracı olan FACES II ve Aile Birimi Envanteri ile ilişki düzeyine bırakılmıştır. Bunlardan ölçeğin yalnızca Aile Birimi Envanteri ile yüksek korelasyon verdiği görülmüştür.

Türkçe formun çeviri işlemi, geri-çevirme tekniği kullanılarak yapıldıktan sonra 20 kişilik bir uzman grubu tarafından Türkçeleştirilen maddelerin anlaşılıp anlaşılmadığı değerlendirilmiş ve gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Bu aşamada çevirinin, ölçeğin özgün formundan farklı olmadığı kabul edilmiştir.

Ölçeğin test-tekrar-test güvenilirliği çalışmasında ölçek, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu öğrenci ve çalışanlarına (N=51) 3 hafta ara ile iki kez uygulanmış ; puanlar arasındaki ilişki Momentler Çarpımı korelasyonu ile değerlendirilmiştir. Katsayılar problem çözme alt testinde .90 ; iletişimde .84 ; rollerde .62 ; duygusal tepki verebilmede .78 ; gereken ilgiyi göstermede .62 ; davranış kontrolünde .80 ve genel fonksiyonlarda .89 olarak saptanmıştır.

Ölçeğin iç tutarlılık çalışmasında 67 denekten elde edilen ölçek alt testlerinin Cronbach alfa değerleri problem çözme için .80 ; iletişim için .42 ; duygusal tepki verebilme için .59 ; gereken ilgiyi gösterme için .38 ; davranış kontrolü için .52 ve genel fonksiyonlar için .86 olarak belirlenmiştir.

Ölçeğin yapı geçerliği çalışmasında boşanma sürecinde (N=25) bulunan kadınlara ve normal evliliklerini sürdüren (N=25) çiftlerden birine uygulanan, ölçek puan ortalamaları arasındaki fark, t testinde tüm alt testler için .001 ile .01 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Ölçek bir de ruh hastası bulunan (N=90) ve bulunmayan (N=170) aile üyelerine uygulanmış ; iki grup arasında her bir alt test için .0001 ila .01 düzeyinde anlamlı fark saptanmıştır.

Ölçeğin ölçüt-bağımlı geçerlik çalışmasında, evli olan 25 kişiye ADÖ ile birlikte Evlilik Yaşam Ölçeği uygulanmıştır. Birincinin genel fonksiyonlar alt testi ile aralarındaki ilişkiye bakılmış ve Pearson Momentler Çarpımı korelasyon katsayısının .66 düzeyinde ve anlamlı ($p<.001$) olduğu görülmüştür.

Yaptığımız araştırmada, aile fonksiyonlarının ölçek maddelerine dağılımına göre güvenilirliği çalışmasında Anne A.D.Ö. Crombah alpha katsayısı 0.9234, Baba A.D.Ö. Crombah alpha katsayısı 0.9024 olarak bulunmuştur. Anne ve babaların alt boyutlarda aldıkları güvenilirlik sonuçlarını özetleyecek olursak: anne problem çözme boyutunda .6688 , anne iletişim boyutunda .6624 , anne roller boyutunda .6611 , anne duygusal tepki verebilme boyutunda .6605 , anne gereken ilgiyi gösterme boyutunda .6095 , anne davranış kontrolü

boyutunda .5286 ve anne genel fonksiyonlar boyutunda .8281 ; baba problem çözme boyutunda .7469 , baba iletişim boyutunda .6740 , baba roller boyutunda .5881 , baba duygusal tepki verebilme boyutunda .6063 , baba gereken ilgiyi gösterme boyutunda .4981 , baba davranış kontrolü boyutunda .3125 ve baba genel fonksiyonlar boyutunda .8087 olarak bulunmuştur. Güvenirlik babaların davranış kontrolü boyutunda düşük çıkmıştır.

2. 2. 1. 1. Ölçeğin Alt Boyutları İle İlgili Tanımlar

Problem Çözme: Herhangi bir sorun olduğunda ne yapılacağına dair ailece ortak bir karara varılabildiği, sorunların aile içinde aile üyelerinin katılımıyla çözüldüğü ve aile içinde çözülebilmesi için çaba sarf edildiği, ailenin tüm zorlukları el ele vererek halledilebileceğine inandığını ifade eden A.D.Ö. alt ölçümü.

İletişim: Aile içinde bireylerin kendini ifade edebildiği, duygu ve düşüncelerin gerçek şekilde ifade edebildiği, dolaylı ifadelerden kaçınıldığı, karşılıklı dertleşerek bir iletişim ortamının bulunduğu, kızgınlık durumunda iletişimin koparılmadığını ifade eden A.D.Ö. alt ölçümü.

Roller: Aile üyelerinin rollerine ilişkin görev sorumluluklarının bulunduğu ve evin ihtiyaçlarına duyarlı olduğu, bireylerin ailedeki iş bölümünden hoşnut olduğu A.D.Ö. alt ölçümü.

Duygusal tepki verebilme: Aile içinde duygusal yaklaşmanın olduğu, öfke, kızgınlık, hoşlanma gibi duyguların ifade edilebildiği, aile üyelerinin birbirine sevgi gösterisinde bulunabildiği, aile içinde üzüntülerin açıkça ortaya konmasından çekinilmediği A.D.Ö. alt ölçümü.

Gereken ilgiyi gösterme: Aile üyelerinin birbiriyle ilgilendiği, birbirlerinin özel durumlarıyla (sorunlar, üzüntüler v.b.) ilgilendiği, kendi çıkarlarını düşünmediği, ilginin normal şartlarda sürdürüldüğü, birbirlerinin duygularına aşırı şekilde müdahale edilmediği A.D.Ö. alt ölçümü.

Davranış kontrolü: Bazı durumlarda aile üyelerinin ne yapacağını bildiği ve kendilerini kontrol edebildiği, herkesin kendi bildiği gibi davranmadığı, tuvalet alışkanlığı

konusunda aile üyelerinde belirli davranışların geliştiği, aile içinde hangi durumlarda olumsuz davranışlar gösterileceğinin belirli olduğu, aile içinde kuralların olduğu, ailenin sorun yaratan durumlarda ne yapacağına nasıl davranacağına önceden konuşup karar verdiği A.D.Ö. alt ölçümü.

Genel Fonksiyonlar: Sorunlar karşısında aile üyelerinin birbirine destek olduğu, belirli bir konuda karar verirken ortaklık sağlandığı, karşılıklı duygusal paylaşımın olduğu, aile içinde hoşgörünün olduğu, aile içinde herkesin kendini rahatça ifade edebildiği, aile üyeleri arasında iyi ilişkilerin olduğu, kavga ve küskünlüklerin olmadığı ve aile üyelerinin birbirine açık olduğu A.D.Ö. alt ölçümü (Bulut,1990).

2. 2. 2. Kişisel Bilgi Formları

Otistik, zihinsel, işitme, görme ve spastik engelli çocuğu olan anne ve babalara yönelik olmak üzere 2 formu bulunmaktadır.

2. 2. 2. 1. Kişisel Bilgi Formu A (Anne Formu)

On beş sorudan oluşan bu formda sırasıyla; 1.Yaş, 2. Eğitim Durumu, 3. Çocuk Sayısı 4. Toplam Gelir, 5. İş, 6.Evde Anne, Baba ve Çocuklar Dışında Yaşayan Başka Kişiler, 7. Çocuğun Engeli, 8.Çocuğun Cinsiyeti, 9. Çocuğun Yaşı, 10. Çocuğun Kaç Yıldır Eğitim Aldığı, 11. Ailenin Durumu, 12. Engelli Çocuğun Bakımı ve Eğitiminde Anneye Yardımcı, 13. Özürlü bir Çocuğa Sahip Olmanın etkileri, 14. Ruh Sağlığını Değerlendirme, 15. Sürekli Tedavi Görmeyi Gerektiren Rahatsızlık sorularından oluşmaktadır (Ek-1).

2. 2. 2. 2. Kişisel Bilgi Formu B (Baba Formu)

Yine on beş sorudan oluşan bu formda Form A' dan farklı olarak madde 13 (Engelli çocuğun bakımı ve eğitiminde babaya yardımcı) bulunmaktadır. (Ek.2)

2.3. Verilerin toplanması

Araştırmada gereksinim duyulan verilerin toplanmasında, veri toplama araçları, kurumların bekleme salonlarında çocuğun seanstan çıkmasını bekleyen ebeveynlere, araştırmanın içeriği ve amaçları anlatılarak, araştırmaya diğer ebeveynle katılmak isteyip istemedikleri sorularak yapılmıştır. Örgün eğitim kurumlarına devam eden öğrenci ebeveynlerine ise çağrı yapılarak görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılmak isteyen kişilere Aile Değerlendirme Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formları verilmiştir.

Çoğunlukla ebeveynlerden sadece birinin çocuğu eğitime götürülmesini üstlenmesi nedeniyle formlar, yönergeler hakkında ayrıntılı bilgi verildikten sonra, diğer ebeveyn tarafından eve verilmiştir. Eğitim düzeyi düşük ebeveynler için ayrıca zaman istenip araştırmacı tarafından uygulama yapılmıştır.

Uygulama sırasında formlara numara verilerek, çifti teslim edilmeyen ve ya eksik teslim edilen formlar araştırmaya dahil edilmemiştir. Bu sürenin sonunda, araştırma için gerekli verilerin toplanması süreci tamamlanmıştır.

2.4. Verilerin Çözümü

Veri toplama süreci sonunda elde edilen verileri bilgisayara girmek amacıyla, her bir anne ve baba için 1'den 258'e kadar bir numara verilmiştir. Engelli çocuk anne-babalarının alt testlerinden almış oldukları toplam puanlar ayrı ayrı hesaplanmıştır. Elde edilen puanlar, anne-babaların doldurduğu veri toplama araçlarına verilen numaralara uygun biçimde bilgisayara girilmiştir. Veriler bilgisayarda Statistical Package for Social Sciences (SPSS) paket programı kullanılarak değerlendirilmiştir. İstatistiksel analizde Pearson ChiSquare bağlantı testi, tek yönlü varyans analizi (F testi), t testi ve korelasyon analizi kullanılmıştır.

3. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde elde edilen veriler, araştırmada cevap aranan sorulara göre sırasıyla tablolastırılarak verilmiş ve yorumları yapılmıştır.

3. 1. Aile Değerlendirme Ölçeği Alt Boyutlarına Göre Anne ve Babaların Sağlıklılık-Sağlıksızlık Düzeylerine Yönelik Bulgular

Araştırmanın 1. sorusu “Engelli çocuğu olan anne ve babaların, A.D.Ö alt boyutlarında sağlıklılık/sağlıksızlık ölçütü bakımından oranları arasında farklılık var mıdır?”e ilişkin veriler Tablo-14 ve Tablo-15 te yer almaktadır.

Tablo- 14 : Engelli Çocuğu Bulunan Annelerin A.D.Ö Alt Boyutlarından Aldıkları Sağlıklılık – Sağlıksızlık Düzeyine İlişkin Toplam Sayıları ve Yüzdeler Oranları

A.D.Ö. Alt Boyutları	Sağlıklılık		Sağlıksızlık		x ²	P
	n	%	n	%		
Problem Çözme	87	67,4	42	32,6	490	.974
İletişim	79	61,2	50	38,8	8,290	.082
Roller	63	48,8	66	51,2	3,738	.443
Duygusal Tepki	89	69,0	40	31,0	4,068	.397
Gereken İlgi	85	65,9	44	34,1	6,110	.191
Davranış Kontrolü	76	58,9	53	41,1	4,763	.312
Genel Fonksiyon	97	75,2	32	24,8	2,237	.692

Sd. 4

Tablo- 15 : Engelli Çocuğu Bulunan Babaların A.D.Ö. Alt Boyutlarında Sağlıklılık – Sağlıksızlık Puanları

A.D.Ö Alt Boyutları	Sağlıklılık		Sağlıksızlık		x ²	P
	n	%	n	%		
Problem Çözme	97	75,2	32	24,8	2,986	.560
İletişim	89	69,0	40	31,0	6,328	.176
Roller	69	53,5	60	46,5	3,261	.515
Duygusal Tepki	88	68,2	41	31,8	7,568	.109
Gereken İlgi	96	74,4	33	25,6	5,970	.201
Davranış Kontrolü	91	70,5	38	29,5	7,589	.108
Genel Fonksiyon	110	85,3	19	14,7	5,102	.277

Sd.4

kaygı ve fobik kaygı belirtileri gösterdiklerini bulmuştur. Annelerin babalara oranla kaygı düzeyinin daha yoğun olduğunu bulmuştur.

Fışiloğlu ve Fışiloğlu'nun (1996:230-235) bir çalışmasında işitme engelli bir çocuğa sahip olmanın ailenin genel işlevleri açısından işiten çocuğa sahip olmaktan farklı olmadığını, ancak aile işlevselliği açısından fark olmamasının, ebeveynlerin stres yaşamadıkları anlamına gelmeyeceğini ifade etmişlerdir. Bu durumun araştırmamıza katılan tüm engel gruplarında çocuğu olan anne-babalar için geçerli olduğu düşünülmektedir. Çünkü özürhü çocuğun varlığı, ailesinin yaşamının bir çok yönünü etkileyen stresli yaşantılarla kuşatılmasına neden olmaktadır (Koegel ve ark., 1992:205-216).

Araştırma sonuçları Gargiulo'nun konu hakkındaki ifadeleri ile ters düşmektedir. Gargiulo (1985), ailede özel gereksinimleri olan bir çocuğun varlığının, doğrudan veya dolaylı olarak aile içi etkileşimin doğasını değiştirmekte ve ailenin yapısını bozmakta olduğunu ifade etmiştir. Kazak (1986) ise ciddi bir engeli bulunan çocuğa sahip ailelerde, evlilik çatışması ve aile içi ilişki uyumsuzluğunun ortaya çıkma olasılığının artmakta olduğunu belirtmiştir.

3. 2. Bazı Sosyo-Demografik Değişkenler İle Aile Değerlendirme Ölçeği Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesine Yönelik Bulgular

Araştırmanın 2. sorusu "Anne ve babaların aile işlevlerini değerlendirme biçimleri eğitim durumlarına göre bir farklılık göstermekte midir?"e ilişkin alınan puanların ortalamaları ve standart sapmaları Tablo16, Tablo 17, Tablo 18 ve Tablo 19'da gösterilmektedir.

Tablo- 16 : Eğitim Durumunun Aile İşlevlerine Etkisine Göre Annelerin Sayıları, Aile İşlevleri Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

A.D.Ö Alt Boyutları	Eğitim Durumu	n	$\bar{X}$	ss
Anne Problem Çözme	Eğitimsiz	6	1.7500	.2934
	İlkokul Mezunu	75	1.6911	.5970
	Ortaokul Mezunu	10	1.7667	.4527
	Lise Mezunu	27	1.6481	.6276
	Üniversite Mezunu	11	1.5000	.5000
	Toplam	129	1.6744	.5720

Yapılan analiz sonucunda tüm engelli çocuğu bulunan ebeveynlerin aile işlevleri sağlıklı bulunmuştur (Tablo 14,15). Araştırma kapsamında bulunan ailelerin, engelli çocuğun aileye katılımı ile başlayan tüm stres verici durumlarla başedebilmek ve bu duruma entegre olabilmek için bünyelerinde gerekli olan değişiklikleri yaptıkları düşünülmektedir. Ülkemizde engelli çocuğu bulunan ailelere, sınırlı sayıda psikolojik destek sağlamaya yönelik hizmetler verilmesine rağmen böyle bir sonucun elde edilmesi sevindirici bulunmuştur. Bu bulgu Trute'un bulgularıyla paralellik göstermektedir. Trute (1990), araştırmasında engelli çocuğu olan ailelerde düzenin, diğer ailelere göre daha fazla bozulduğuna ilişkin bir bulguya rastlanmadığını bildirmiştir (Trute, 1990:292-297). Byrne ve Cunningham (1985) da benzer şekilde, özürülü çocuğa sahip olmanın ebeveyn ilişkilerinde olumsuz etki yaptığını sanıldığını ancak, bunu ileri süren araştırma bulgularının yetersiz olduğunu belirtmişlerdir (Byrne ve Cunningham, 1985: 847-864).

Bu araştırmada, annelerin aile içi ilişkileri değerlendirme puanları babalarınkinden daha düşük bulunmuştur. Toplumumuzda çocuk yetiştirme görevi babalardan daha çok annelerin işi olarak düşünüldüğünden, bu durumun annelerin psikolojik yönden daha çok risk altında bulunmalarına yol açtığı söylenebilir.

Bu bulguyu destekleyen bazı araştırma sonuçları aşağıda verilmiştir:

Kazak ve Marvin (1984)'in özürülü çocuğu olan ve olmayan 100 ailedeki farklılığı incelediği araştırmasında da, annelerin çocuk ile ilişkilerinde daha çok zaman ve enerji harcamaları ve daha küçük sosyal çevrelere sahip olmaları nedeniyle daha hassas bir yapıda olduklarını bildirmişlerdir (Kazak ve Marvin, 1984: 67-77).

Dyson (1993), farklı özür gruplarında çocuğa sahip olan anne-babaların aile işleyişlerini 2 yıl arayla incelemiştir. Çalışmanın her iki aşamasında da aile sisteminin işleyişinde herhangi bir farklılık gözlemlenmemiştir (Dyson, 1993:207-218).

Fırat (2000)'in "Otistik Ve Zihinsel Engelli Çocukların Annelerinde Kaygı, Depresyon, Aleksitimi ve Genel Psikolojik Değerlendirme" adlı araştırmasında her iki grupta da patolojik sınırlarda sonuç çıkmadığı görülmüştür. Ancak Albaş (1999) araştırmasında, zihinsel özürülü çocuğa sahip ebeveynlerin psikolojik durumlarını incelemiş, ebeveynlerin

A.D.Ö Alt Boyutları	Eğitim Durumu	n	$\bar{x}$	ss
Baba Problem Çözme	Eğitimsiz	6	1.6667	.3944
	İlkokul Mezunlu	75	1.6444	.5917
	Ortaokul Mezunlu	10	1.5000	.4006
	Lise Mezunlu	27	1.4691	.6168
	Üniversite Mezunlu	11	1.3485	.4500
	Toplam	129	1.5724	.5686
Anne İletişim	Eğitimsiz	6	2.1481	.6193
	İlkokul Mezunlu	75	2.0074	.5601
	Ortaokul Mezunlu	10	1.9222	.3476
	Lise Mezunlu	27	1.8107	.4880
	Üniversite Mezunlu	11	1.6061	.2955
	Toplam	129	1.9320	.5271
Baba İletişim	Eğitimsiz	6	2.2778	.5432
	İlkokul Mezunlu	75	1.8830	.5078
	Ortaokul Mezunlu	10	1.8667	.4016
	Lise Mezunlu	27	1.8395	.5224
	Üniversite Mezunlu	11	1.5758	.1557
	Toplam	129	1.8648	.4948
Anne Roller	Eğitimsiz	6	2.2121	.3711
	İlkokul Mezunlu	75	2.1515	.5389
	Ortaokul Mezunlu	10	2.0273	.4773
	Lise Mezunlu	27	1.8182	.5372
	Üniversite Mezunlu	11	1.7603	.3597
	Toplam	129	2.0416	.5328
Baba Roller	Eğitimsiz	6	2.1818	.4186
	İlkokul Mezunlu	75	2.0085	.4757
	Ortaokul Mezunlu	10	1.9000	.3796
	Lise Mezunlu	27	1.7879	.4382
	Üniversite Mezunlu	11	1.5785	.3776
	Toplam	129	1.9253	.4685
Anne Duygusal Tepki	Eğitimsiz	6	1.9444	.8411
	İlkokul Mezunlu	75	1.8311	.6043
	Ortaokul Mezunlu	10	1.7667	.6246
	Lise Mezunlu	27	1.6296	.6460
	Üniversite Mezunlu	11	1.4091	.3754
	Toplam	129	1.7532	.6170
Baba Duygusal Tepki	Eğitimsiz	6	1.8333	.7601
	İlkokul Mezunlu	75	1.7600	.5630
	Ortaokul Mezunlu	10	1.9000	.6722
	Lise Mezunlu	27	1.5926	.4943
	Üniversite Mezunlu	11	1.5152	.5500
	Toplam	129	1.7183	.5674
Anne Gereken İlgisi	Eğitimsiz	6	2.1190	.6726
	İlkokul Mezunlu	75	1.8838	.5804
	Ortaokul Mezunlu	10	1.7143	.2520
	Lise Mezunlu	27	1.7460	.6013
	Üniversite Mezunlu	11	1.5974	.3246
	Toplam	129	1.8283	.5580
Baba Gereken İlgisi	Eğitimsiz	6	1.9762	.6906
	İlkokul Mezunlu	75	1.7771	.5179
	Ortaokul Mezunlu	10	1.7429	.3285
	Lise Mezunlu	27	1.5661	.3577
	Üniversite Mezunlu	11	1.6104	.2222
	Toplam	129	1.7254	.4713

A.D.Ö Alt Boyutları	Eğitim Durumu	n	$\bar{x}$	ss
Anne Davranış Kontrolü	Eğitimsiz	6	2.2037	.4062
	İlkokul Mezunu	75	1.8741	.5225
	Ortaokul Mezunu	10	1.7889	.3372
	Lise Mezunu	27	1.8601	.4266
	Üniversite Mezunu	11	1.7273	.3118
	Toplam	129	1.8674	.4737
Baba Davranış Kontrolü	Eğitimsiz	6	1.8889	.3849
	İlkokul Mezunu	75	1.7852	.4218
	Ortaokul Mezunu	10	1.7778	.2283
	Lise Mezunu	27	1.7737	.3011
	Üniversite Mezunu	11	1.8081	.3722
	Toplam	129	1.7890	.3770
Anne Genel Fonksiyon	Eğitimsiz	6	1.5833	.4743
	İlkokul Mezunu	75	1.7167	.5951
	Ortaokul Mezunu	10	1.6833	.3618
	Lise Mezunu	27	1.5957	.5598
	Üniversite Mezunu	11	1.4015	.3202
	Toplam	129	1.6557	.5506
Baba Genel Fonksiyon	Eğitimsiz	6	1.6667	.5477
	İlkokul Mezunu	75	1.5844	.4806
	Ortaokul Mezunu	10	1.4167	.3402
	Lise Mezunu	27	1.4352	.4905
	Üniversite Mezunu	11	1.2348	.2759
	Toplam	129	1.5142	.4700

Tablo- 17 : Eğitim Durumuna Göre Annelerin Aile İşlevleri Puanlarının Varyans Analizi Sonuçları

Kaynak		KT	Sd	KO	F	P
Anne Problem Çözme	Gruplar arası	.494	4	.123	.370	.830
	Gruplar içi	41.388	124	.334		
	Toplam	41.881	128			
Baba Problem Çözme	Gruplar arası	1.334	4	.334	1.033	.393
	Gruplar içi	40.046	124	.323		
	Toplam	41.380	125			
Anne İletişim	Gruplar arası	2.274	4	.568	2.117	.083
	Gruplar içi	33.290	124	.268		
	Toplam	35.563	128			
Baba İletişim	Gruplar arası	1.984	4	.496	2.096	.085
	Gruplar içi	29.348	124	.237		
	Toplam	31.332	128			
Anne Roller	Gruplar arası	3.301	4	.825	3.098	.018*
	Gruplar içi	33.030	124	.266		
	Toplam	36.331	128			
Baba Roller	Gruplar arası	2.753	4	.688	3.368	.012*
	Gruplar içi	25.337	124	.204		
	Toplam	28.090	128			
Anne Duygusal Tepki	Gruplar arası	2.291	4	.598	1.600	.179
	Gruplar içi	46.336	124	.374		
	Toplam	48.728	128			

Kaynak		KT	Sd	KO	F	P
Baba Duygusal Tepki	Gruplar arası	1.421	4	.355	1.107	.356
	Gruplar içi	39.790	124	.321		
	Toplam	41.211	128			
Anne Gereken İlgı	Gruplar arası	1.637	4	.409	1.328	.263
	Gruplar içi	38.215	124	.308		
	Toplam	39.852	128			
Baba Gereken İlgı	Gruplar arası	1.412	4	.353	1.619	.174
	Gruplar içi	27.022	124	.218		
	Toplam	28.433	128			
Anne Davranış Kontrolü	Gruplar arası	.961	4	.240	1.073	.373
	Gruplar içi	27.757	124	.224		
	Toplam	28.718	128			
Baba Davranış Kontrolü	Gruplar arası	7.257E-02	4	1.814E-02	.124	.974
	Gruplar içi	18.121	124	.146		
	Toplam	18.194	128			
Anne Genel Fonksiyon	Gruplar arası	1.126	4	.281	.926	.451
	Gruplar içi	37.685	124	.304		
	Toplam	38.811	128			
Anne Genel Fonksiyon	Gruplar arası	1.126	4	.281	.926	.451
	Gruplar içi	37.685	124	.304		
	Toplam	38.811	128			
Baba Genel Fonksiyon	Gruplar arası	1.632	4	.408	1.898	.115
	Gruplar içi	26.648	124	.215		
	Toplam	28.280	128			

*p<.05

Tablo 18- Eğitim Durumuna Göre Annelerin Gruplar Arasındaki Farkın Kaynağı

	Eğitimsiz	İlkokul Mezunu	Ortaokul Mezunu	Lise Mezunu	Üniversite Mezunu
Eğitimsiz					
İlkokul Mezunu				*	*
Ortaokul Mezunu					
Lise Mezunu					
Üniversite Mezunu					

Örneklemdaki tüm anneler eğitim düzeyine göre 5 gruba ayrılarak aldıkları A.D.Ö. puanları tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Gruplar arasında Aile Değerlendirme Ölçeğinin alt boyutlarına göre anne roller ve baba roller boyutlarında anlamlı bir farklılaşma ($p<0.05$) gözlenmiştir.

Yapılan analizde lise eğitimi görmüş annelerin, ilkokul mezunu olan annelere göre 'rol puanları' anlamlı derecede daha düşük çıkmıştır. Sonuçlar lise mezunu olan engelli çocuk

annelerinin aile içi rol davranışlarının, ilkokul mezunu annelere göre yüksek işlevli olduğunu göstermiştir ($p<.05$).

Bu sonuç lise mezunu annelerin yaşamlarındaki sorumluluk alanlarının daha fazla olmasına rağmen, daha olumlu bir biçimde aile içinde yapılması gereken rol davranışlarına sahip olduklarını göstermektedir.

Annelerin 'baba roller' boyutunda aldıkları puanlar incelendiğinde, üniversite mezunu olan annelerin ilkokul mezunu olan annelere göre daha düşük puan aldıkları saptanmıştır. Engelli çocuğu olan anneler içerisinde ilkokul mezunu olan annelere göre, babalar aile içinde düşük rol işlevi göstermektedir ($p<.05$).

Üniversite mezunu annelere göre babaların rol davranışları yüksek işlevli bulunmuştur. Bu durumda, eğitim seviyesi düşük olan annelerin rol boyutunda babalardan beklentilerini karşılayamadıkları, üniversite mezunu annelerin ise babalardan beklentilerini karşılayabildikleri düşünülmektedir.

Tablo-19 : Eğitim Durumunun Aile İşlevlerine Etkisine Göre Babaların Sayıları, Aile İşlevleri Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

A.D.Ö Alt Boyutları	Eğitim Durumu	n	$\bar{x}$	ss
Anne Problem Çözme	Eğitimsiz	4	2.1667	.1925
	İlkokul Mezunu	48	1.6806	.5782
	Ortaokul Mezunu	25	1.7933	.6877
	Lise Mezunu	27	1.6543	.5936
	Üniversite Mezunu	25	1.4867	.3724
	Toplam	129	1.6744	.5720
Baba Problem Çözme	Eğitimsiz	4	1.9583	.2846
	İlkokul Mezunu	48	1.5937	.5731
	Ortaokul Mezunu	25	1.6800	.6837
	Lise Mezunu	27	1.5000	.5718
	Üniversite Mezunu	25	1.4400	.4327
	Toplam	129	1.5724	.5686
Anne İletişim	Eğitimsiz	4	2.6111	.3208
	İlkokul Mezunu	48	1.9329	.5250
	Ortaokul Mezunu	25	2.1644	.6027
	Lise Mezunu	27	1.7737	.3768
	Üniversite Mezunu	25	1.7600	.4689
	Toplam	129	1.9320	.5271
Baba İletişim	Eğitimsiz	4	2.4444	.7086
	İlkokul Mezunu	48	1.8241	.4207
	Ortaokul Mezunu	25	2.0533	.6424
	Lise Mezunu	27	1.8230	.4458
	Üniversite Mezunu	25	1.7067	.3794
	Toplam	129	1.8648	.4948

A.D.Ö Alt Boyutları	Eğitim Durumu	n	$\bar{x}$	ss
Anne Roller	Eğitimsiz	4	2.7500	.7134
	İlkokul Mezunu	48	2.0985	.4417
	Ortaokul Mezunu	25	2.2400	.5155
	Lise Mezunu	27	2.0236	.5464
	Üniversite Mezunu	25	1.6400	.4235
	Toplam	129	2.0416	.5328
Baba Roller	Eğitimsiz	4	2.8182	.7134
	İlkokul Mezunu	48	1.9621	.4417
	Ortaokul Mezunu	25	2.1309	.5155
	Lise Mezunu	27	1.8249	.5464
	Üniversite Mezunu	25	1.6145	.4235
	Toplam	129	1.9253	.5328
Anne Duygusal Tepki	Eğitimsiz	4	2.3750	1.0127
	İlkokul Mezunu	48	1.7917	.5321
	Ortaokul Mezunu	25	1.9000	.8207
	Lise Mezunu	27	1.7099	.5180
	Üniversite Mezunu	25	1.4800	.4623
	Toplam	129	1.7532	.6170
Baba Duygusal Tepki	Eğitimsiz	4	2.5000	.8278
	İlkokul Mezunu	48	1.7188	.5295
	Ortaokul Mezunu	25	1.7333	.5507
	Lise Mezunu	27	1.7654	.6014
	Üniversite Mezunu	25	1.5267	.4946
	Toplam	129	1.7183	.5674
Anne Gereken İlgi	Eğitimsiz	4	2.6429	.4442
	İlkokul Mezunu	48	1.9286	.5386
	Ortaokul Mezunu	25	1.8971	.6820
	Lise Mezunu	27	1.7143	.4569
	Üniversite Mezunu	25	1.5600	.3889
	Toplam	129	1.8283	.5580
Baba Gereken İlgi	Eğitimsiz	4	2.6786	.2704
	İlkokul Mezunu	48	1.8333	.5332
	Ortaokul Mezunu	25	1.6686	.4035
	Lise Mezunu	27	1.6402	.3079
	Üniversite Mezunu	25	1.5143	.3475
	Toplam	129	1.7254	.4713
Anne Davranış Kontrolü	Eğitimsiz	4	2.1667	.3685
	İlkokul Mezunu	48	1.8681	.4359
	Ortaokul Mezunu	25	2.0844	.4899
	Lise Mezunu	27	1.8395	.5358
	Üniversite Mezunu	25	1.6311	.3653
	Toplam	129	1.8674	.4737
Baba Davranış Kontrolü	Eğitimsiz	4	2.0833	.4570
	İlkokul Mezunu	48	1.7639	.3981
	Ortaokul Mezunu	25	1.9511	.3783
	Lise Mezunu	27	1.7695	.3513
	Üniversite Mezunu	25	1.6489	.2845
	Toplam	129	1.7890	.3770
Anne Genel Fonksiyon	Eğitimsiz	4	1.9583	.7022
	İlkokul Mezunu	48	1.7170	.5546
	Ortaokul Mezunu	25	1.7800	.6618
	Lise Mezunu	27	1.6011	.5407
	Üniversite Mezunu	25	1.4233	.3163
	Toplam	129	1.6557	.5506

A.D.Ö Alt Boyutları	Eğitim Durumu	n	$\bar{x}$	ss
Baba Genel Fonksiyon	Eğitimsiz	4	2.0417	.6473
	İlkokul Mezunu	48	1.5365	.4558
	Ortaokul Mezunu	25	1.6233	.4836
	Lise Mezunu	27	1.4043	.4763
	Üniversite Mezunu	25	1.3967	.3896
	Toplam	129	1.5142	.4700

Tablo-20 : Eğitim Durumuna Göre Babaların Aile İşlevleri Puanlarının Varyans

Analizi Sonuçları

Kaynak		KT	Sd	KO	F	P
Anne Problem Çözme	Gruplar arası	2.217	4	.554	1.733	.147
	Grup içi	39.664	124	.320		
	Toplam	41.881	128			
Baba Problem Çözme	Gruplar arası	1.487	4	.377	1.155	.334
	Grup içi	39.893	124	.322		
	Toplam	41.380	128			
Anne İletişim	Gruplar arası	4.612	4	1.153	4.619	.002*
	Grup içi	30.951	124	.250		
	Toplam	35.563	128			
Baba İletişim	Gruplar arası	2.984	4	.746	3.264	.014*
	Grup içi	28.348	124	.229		
	Toplam	31.332	128			
Anne Roller	Gruplar arası	7.188	4	1.797	7.646	.000*
	Grup içi	29.143	124	.235		
	Toplam	36.331	128			
Baba Roller	Gruplar arası	6.997	4	1.749	10.284	.000*
	Grup içi	21.093	124	.170		
	Toplam	28.090	128			
Anne Duygusal Tepki	Gruplar arası	4.073	4	1.018	2.827	.028*
	Grup içi	44.655	124	.360		
	Toplam	48.728	128			
Baba Duygusal Tepki	Gruplar arası	3.428	4	.857	2.813	.028*
	Grup içi	37.783	124	.305		
	Toplam	41.211	128			
Anne Gereken İlgi	Gruplar arası	5.406	4	1.351	4.865	.001*
	Grup içi	34.447	124	.278		
	Toplam	39.852	128			
Baba Gereken İlgi	Gruplar arası	5.584	4	1.396	7.576	.000*
	Grup içi	22.849	124	.184		
	Toplam	28.433	128			
Anne Davranış Kontrolü	Gruplar arası	2.953	4	.738	3.535	.009*
	Grup içi	25.765	124	.208		
	Toplam	28.718	128			
Baba Davranış Kontrolü	Gruplar arası	1.535	4	.384	2.856	.026*
	Grup içi	16.659	124	.134		
	Toplam	18.194	128			
Anne Genel Fonksiyon	Gruplar arası	2.361	4	.590	2.008	.097
	Grup içi	36.450	124	.294		
	Toplam	38.811	128			
Baba Genel Fonksiyon	Gruplar arası	2.106	4	.526	2.494	.046*
	Grup içi	26.174	124	.211		
	Toplam	28.280	128			

*p<.05

Tablo 21- Eğitim Durumuna Göre Babaların Gruplar Arasındaki Farkın Kaynağı

	Eğitimsiz	İlkokul Mezunu	Ortaokul Mezunu	Lise Mezunu	Üniversite Mezunu
Eğitimsiz		*	*	*	*
İlkokul Mezunu					
Ortaokul Mezunu					
Lise Mezunu					
Üniversite Mezunu					

Örneklemdaki tüm babalar eğitim düzeylerine göre 5 gruba ayrılarak A.D.Ö. puanları tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmıştır. Gruplar arasında ‘anne iletişim’, ‘iletişim’, ‘anne roller’, ‘roller’, ‘anne gereken ilgiyi gösterme’ ve ‘gereken ilgiyi gösterme’ boyutlarında anlamlı bir farklılık çıkmıştır ($p<0.05$).

Lise ve üniversite mezunu babaların ‘anne iletişim’ puanları eğitimsiz babalardan anlamlı derecede daha düşük çıkmıştır ($p<0.05$).

Bu bulgu, eğitim düzeyi düşük olan babaların, anneleri değerlendirme kriterlerinin yüksek olması ve iletişim boyutunda annelerden beklentilerinin daha fazla olması ile açıklanabilir.

Üniversite mezunu babaların, eğitimsiz babalara göre ‘aile içi iletişim’ puanları daha düşük bulunmuştur. Eğitimsiz babalar sağlıklı iletişim davranışına sahiptir.

Bu sonuca göre üniversite mezunu babaların, aile içi yaşantılarına daha çok önem verdikleri ve aile içi iletişimlerinin daha iyi olduğu düşünülebilir. Eğitimsiz babaların aile içi iletişim puanlarının yüksek, üniversite mezunu babaların düşük olması, eğitim seviyesi ile aile içi iletişim boyutu arasında doğrusal bir ilişki olduğunu göstermektedir. Eğitim seviyesi yükseldikçe aile içi iletişim artmaktadır.

Üniversite mezunu olan babalar eğitimsiz, ilkokul ve ortaokul mezunu babalara göre daha düşük ‘anne roller’ puanları almışlardır ($p<0.05$). Üniversite mezunu babalar eğitim düzeyi düşük diğer babalara göre, anneleri aile içi roller boyutunda daha yüksek işlevli

bulmaktadırlar. Bu sonuç üniversite mezunu babaların rol boyutunda annelerden beklentilerini daha çok karşılayabilmeleri ile açıklanabilir.

İlkokul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu babaların 'rol' puanları, eğitimsiz babalara göre daha düşük çıkmıştır ($p<.05$). Eğitimsiz babalar, diğer babalara göre ailede yerine getirilmesi gereken roller boyutunda daha sağlıklı bulunmuştur. Toplumumuzdaki genel kanı da bu yöndedir. Eğitimsiz babaların aile içindeki rollerini diğer babalara göre daha az önemsedikleri düşünülmektedir.

'Anne gereken ilgiyi gösterme' puanlarına bakıldığında da benzer bulgu görülebilir. Lise ve üniversite mezunu babaların, eğitimsiz babalara göre 'anne gereken ilgiyi gösterme' puanlarının daha düşük olduğu saptanmıştır.

Eğitimsiz babalar, lise ve üniversite mezunu babalara göre, anneleri aile içinde 'gereken ilgiyi gösterme' boyutunda daha düşük işlevli değerlendirmişlerdir. Bu durum babaların annelerden beklentileriyle ilgili olabilir. Eğitimsiz babaların annelerden beklentilerinin daha yüksek olabileceği düşünülebilir. Aynı zamanda eğitimsiz babaların eşlerinin de eğitimsiz olduğu varsayıldığında bu sonuçlar doğal görülebilir. İlkokul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu babaların, eğitimsiz babalara göre 'gereken ilgiyi gösterme' puanlarının daha düşük olduğu belirlenmiştir.

Eğitimsiz babaların diğer babalara göre, aile içinde gereken ilgiyi gösterme boyutunda daha düşük işlevli olduğu sonucu elde edilmiştir. Aile içi ilişkilerin kişilik özellikleri, aile kavramına bakış, yaşamdaki sorumluluk fazlalığı gibi değişkenler yansırı eğitim seviyesinden de etkilendiği kanaatine varılmıştır.

Araştırmanın 3. sorusu "Engelli çocuğu olan ebeveynlerin aile işlevlerini değerlendirme biçimi çocuk sayısına göre bir farklılık göstermekte midir?"e ilişkin alınan puanların ortalamaları, standart sapmaları Tablo 20' ve Tablo 21'de gösterilmiştir.

Tablo-22 : Çocuk Sayısının Aile İşlevlerine Etkisine Göre Ebeveynlerin Sayıları, Aile İşlevleri Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

A.D.Ö Alt Boyutları	Çocuk Sayısı	n	$\bar{x}$	ss
Anne Problem Çözme	1 Çocuk	34	1.6373	.5066
	2 Çocuk	64	1.7370	.5960
	3 Çocuk	22	1.6894	.6285
	4 Çocuk ve Üzeri	9	1.3333	.4167
	Toplam	129	1.6744	.5720
Baba Problem Çözme	1 Çocuk	34	1.5833	.5630
	2 Çocuk	64	1.5443	.5264
	3 Çocuk	22	1.6894	.7352
	4 Çocuk ve Üzeri	9	1.4444	.4488
	Toplam	129	1.5724	.5686
Anne İletişim	1 Çocuk	34	1.7974	.5279
	2 Çocuk	64	1.9236	.5039
	3 Çocuk	22	2.0859	.5788
	4 Çocuk ve Üzeri	9	2.1235	.4825
	Toplam	129	1.9320	.5271
Baba İletişim	1 Çocuk	34	1.7582	.3765
	2 Çocuk	64	1.8212	.4787
	3 Çocuk	22	2.0606	.6015
	4 Çocuk ve Üzeri	9	2.0988	.5891
	Toplam	129	1.8648	.4948
Anne Roller	1 Çocuk	34	1.8877	.4695
	2 Çocuk	64	2.0568	.5324
	3 Çocuk	22	2.2149	.6413
	4 Çocuk ve Üzeri	9	2.0909	.3636
	Toplam	129	2.0416	.5328
Baba Roller	1 Çocuk	34	1.7834	.3909
	2 Çocuk	64	1.9446	.4511
	3 Çocuk	22	2.1116	.5984
	4 Çocuk ve Üzeri	9	1.8687	.3887
	Toplam	129	1.9253	.4685
Anne Duygusal Tepki	1 Çocuk	34	1.5833	.5013
	2 Çocuk	64	1.7786	.6286
	3 Çocuk	22	1.9697	.7675
	4 Çocuk ve Üzeri	9	1.6852	.3675
	Toplam	129	1.7532	.6170
Baba Duygusal Tepki	1 Çocuk	34	1.6176	.4314
	2 Çocuk	64	1.7656	.6213
	3 Çocuk	22	1.8030	.6375
	4 Çocuk ve Üzeri	9	1.5556	.4082
	Toplam	129	1.7183	.5674
Anne Gereken İlgi	1 Çocuk	34	1.5966	.4285
	2 Çocuk	64	1.8527	.5065
	3 Çocuk	22	2.0584	.7320
	4 Çocuk ve Üzeri	9	1.9683	.6299
	Toplam	129	1.8283	.5580
Baba Gereken İlgi	1 Çocuk	34	1.5630	.2983
	2 Çocuk	64	1.7455	.4879
	3 Çocuk	22	1.8831	.5708
	4 Çocuk ve Üzeri	9	1.8095	.5151
	Toplam	129	1.7254	.4713
Anne Davranış Kontrolü	1 Çocuk	34	1.8529	.4155
	2 Çocuk	64	1.8785	.5019
	3 Çocuk	22	1.8434	.4419
	4 Çocuk ve Üzeri	9	1.9012	.6147
	Toplam	129	1.8674	.4737

A.D.Ö Alt Boyutları	Çocuk Sayısı	n	$\bar{x}$	ss
Baba Davranış Kontrolü	1 Çocuk	34	1.8758	.3564
	2 Çocuk	64	1.7205	.3412
	3 Çocuk	22	1.8232	.4427
	4 Çocuk ve Üzeri	9	1.8642	.4900
	Toplam	129	1.7890	.3770
Anne Genel Fonksiyon	1 Çocuk	34	1.5368	.5093
	2 Çocuk	64	1.6576	.5337
	3 Çocuk	22	1.8712	.6635
	4 Çocuk ve Üzeri	9	1.5648	.4306
	Toplam	129	1.6557	.5506
Baba Genel Fonksiyon	1 Çocuk	34	1.4044	.3676
	2 Çocuk	64	1.4922	.4351
	3 Çocuk	22	1.7197	.6422
	4 Çocuk ve Üzeri	9	1.5833	.4769
	Toplam	129	1.5142	.4700

Tablo-23 : Çocuk Sayısının Aile İşlevlerine Etkisine Göre Ebeveynlerin Aile İşlevleri Puanlarının Varyans Analizi Sonuçları

Kaynaklar		KT	Sd	KO	F	P
Anne Problem Çözme	Gruplar arası	1.349	3	.450	1.387	.250
	Gruplar içi	40.535	125	.324		
	Toplam	41.881	128			
Baba Problem Çözme	Gruplar arası	.503	3	.168	.513	.674
	Gruplar içi	40.877	125	.327		
	Toplam	41.380	128			
Anne İletişim	Gruplar arası	1.471	3	.490	1.798	.151
	Gruplar içi	34.092	125	.273		
	Toplam	35.563	128			
Baba İletişim	Gruplar arası	1.844	3	.615	2.206	.055
	Gruplar içi	29.488	125	.236		
	Toplam	31.332	128			
Anne Roller	Gruplar arası	1.503	3	.501	1.798	.151
	Gruplar içi	34.828	125	.279		
	Toplam	36.331	128			
Baba Roller	Gruplar arası	1.500	3	.500	2.351	.076
	Gruplar içi	26.590	125	.213		
	Toplam	28.090	128			
Anne Duygusal Tepki	Gruplar arası	2.095	3	.698	1.872	.138
	Gruplar içi	46.633	125	.373		
	Toplam	48.728	128			
Baba Duygusal Tepki	Gruplar arası	.884	3	.295	.913	.437
	Gruplar içi	40.327	125	.323		
	Toplam	41.211	128			
Anne Gereken İlgi	Gruplar arası	3.204	3	1.068	3.643	.015*
	Gruplar içi	36.648	125	.293		
	Toplam	39.852	128			
Baba Gereken İlgi	Gruplar arası	1.533	3	.511	2.375	.073
	Gruplar içi	26.900	125	.215		
	Toplam	28.433	128			
Anne Davranış Kontrolü	Gruplar arası	3.789E-02	3	1.263E-02	.055	.983
	Gruplar içi	28.680	125	.229		
	Toplam	28.718	128			

Kaynaklar		KT	Sd	KO	F	P
Baba Davranış Kontrolü	Gruplar arası	.633	3	.211	1.503	.217
	Gruplar içi	17.560	125	.140		
	Toplam	18.194	128			
Anne Genel Fonksiyon	Gruplar arası	1.577	3	.526	1.765	.157
	Gruplar içi	37.234	125	.298		
	Toplam	38.811	128			
Baba Genel Fonksiyon	Gruplar arası	1.413	3	.471	2.191	.092
	Gruplar içi	26.867	125	.215		
	Toplam	28.280	128			

*p<.05

Tablo-24 Ailedeki Çocuk Sayısına Göre Ebeveynlerin Gruplar Arasındaki Farkın Kaynağı

	1 Çocuk	2 Çocuk	3 Çocuk	4 Çocuk ve Üzeri
1Çocuk			*	
2 Çocuk				
3 Çocuk				
4 Çocuk ve Üzeri				

Örneklemdaki tüm ebeveynler çocuk sayısına göre 2 gruba ayrılarak A.D.Ö. puanları arasındaki ilişki incelendiğinde gruplar arasında A.D.Ö.nin alt boyutlarına göre yalnızca ‘anne gereken ilgiyi gösterme’ boyutunda anlamlı bir farklılaşma gözlenmiştir.

Yapılan analiz sonucunda 3 ve üzerinde çocuğu bulunan ebeveynlerin, 1 çocuğu bulunan ebeveynlere göre ‘anne gereken ilgiyi gösterme’ puanlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Sonuçlar engelli çocuğa sahip ebeveynler içerisinde çocuk sayısı 3 ve üzerinde olan annelerin, aile içinde daha az gereken ilgiyi gösterdiklerini ortaya koymuştur. Bu sonuç sadece engelli bir çocuğa ebeveynlik etmekle, hem engelli hem normal olan çocuklara ebeveynlik etmek arasındaki annelik rolü farkını da ortaya koymaktadır. Üç ve üzerinde çocuğu bulunan annelerin çocuklarının bakımı ve eğitiminde daha çok zaman ve enerji harcayacakları gerçeği kaçınılmazdır. Ayrıca üç ve üzerinde çocuğu olan annelerin zamanlarının ve enerjilerinin çocuk bakımı ve eğitimine odaklanması daha çok aile merkezli bir yaşantı sürmelerini beraberinde getirmektedir. Tek çocuklu annelerin çocuklarına gösterdiği ilginin çok çocuklu annelere göre daha çok olması, annelerin depresyon ve kaygı düzeyleri ile ilgili olabilir.

Fırat (2000) araştırmasında ailedeki çocuk sayısının zihinsel engelli çocuğu olan annelerin kaygı ve depresyon düzeyini etkilediğini bulmuştur. Annelerin tek çocuğa sahip olması depresyon düzeyini arttırırken birden çok çocuğa sahip olmasının kaygıyı arttırdığı sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmanın 4. sorusu "Ailelerin aylık gelirine göre ebeveynlerin aile işlevlerini değerlendirme biçimleri bir farklılık göstermekte midir?"e ilişkin puanların ortalamaları, standart sapmaları Tablo 22, Tablo 23'te gösterilmiştir.

Tablo-25 : Aylık Gelir Düzeyinin Aile İşlevlerine Etkisine Göre Ebeveynlerin Sayıları, Aile İşlevleri Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

A.D.Ö Alt Boyutları	Aylık Gelir Düzeyleri	n	$\bar{x}$	ss
Anne Problem Çözme	250 Milyondan Az	27	1.9815	.6510
	250-500 Milyon	52	1.6090	.5931
	500-750 Milyon	21	1.5794	.4366
	750 Milyon-1 Milyar	15	1.6889	.4833
	1 Milyar Üstü	14	1.4524	.4105
	Toplam	129	1.6744	.5720
Baba Problem Çözme	250 Milyondan Az	27	1.7963	.5437
	250-500 Milyon	52	1.5929	.6637
	500-750 Milyon	21	1.4683	.4491
	750 Milyon-1 Milyar	15	1.4889	.4340
	1 Milyar Üstü	14	1.3095	.3804
	Toplam	129	1.5724	.5686
Anne İletişim	250 Milyondan Az	27	2.3704	.6449
	250-500 Milyon	52	1.8825	.4292
	500-750 Milyon	21	1.8095	.4460
	750 Milyon-1 Milyar	15	1.7259	.4362
	1 Milyar Üstü	14	1.6746	.3417
	Toplam	129	1.9320	.5271
Baba İletişim	250 Milyondan Az	27	2.1523	.5488
	250-500 Milyon	52	1.8376	.5139
	500-750 Milyon	21	1.8571	.4130
	750 Milyon-1 Milyar	15	1.6222	.3890
	1 Milyar Üstü	14	1.6825	.2610
	Toplam	129	1.8648	.4948
Anne Roller	250 Milyondan Az	27	2.4377	.5313
	250-500 Milyon	52	2.0892	.5087
	500-750 Milyon	21	1.8961	.3674
	750 Milyon-1 Milyar	15	1.8303	.4465
	1 Milyar Üstü	14	1.5455	.3268
	Toplam	129	2.0416	.5328
Baba Roller	250 Milyondan Az	27	2.2424	.4863
	250-500 Milyon	52	1.9790	.4405
	500-750 Milyon	21	1.7965	.3095
	750 Milyon-1 Milyar	15	1.6727	.4411
	1 Milyar Üstü	14	1.5779	.3450
	Toplam	129	1.9253	.4685

A.D.Ö Alt Boyutları	Aylık Gelir Düzeyleri	n	$\bar{x}$	ss
Anne Duygusal Tepki	250 Milyondan Az	27	2.1481	.8273
	250-500 Milyon	52	1.7564	.5508
	500-750 Milyon	21	1.6270	.4652
	750 Milyon-1 Milyar	15	1.5556	.3762
	1 Milyar Üstü	14	1.3810	.3999
	Toplam	129	1.7532	.6170
Baba Duygusal Tepki	250 Milyondan Az	27	2.0679	.7180
	250-500 Milyon	52	1.7115	.5093
	500-750 Milyon	21	1.5079	.4639
	750 Milyon-1 Milyar	15	1.6333	.4507
	1 Milyar Üstü	14	1.4762	.4179
	Toplam	129	1.7183	.5674
Anne Gereken İlgi	250 Milyondan Az	27	2.2381	.6654
	250-500 Milyon	52	1.8544	.5212
	500-750 Milyon	21	1.6939	.3650
	750 Milyon-1 Milyar	15	1.5048	.4107
	1 Milyar Üstü	14	1.4898	.3205
	Toplam	129	1.8283	.5580
Baba Gereken İlgi	250 Milyondan Az	27	2.0212	.5100
	250-500 Milyon	52	1.7555	.4960
	500-750 Milyon	21	1.5986	.3603
	750 Milyon-1 Milyar	15	1.4571	.2601
	1 Milyar Üstü	14	1.5204	.2997
	Toplam	129	1.7254	.4713
Anne Davranış Kontrolü	250 Milyondan Az	27	2.1276	.5804
	250-500 Milyon	52	1.8504	.4294
	500-750 Milyon	21	1.6984	.4703
	750 Milyon-1 Milyar	15	1.7778	.4028
	1 Milyar Üstü	14	1.7778	.3019
	Toplam	129	1.8674	.4737
Baba Davranış Kontrolü	250 Milyondan Az	27	1.9136	.4876
	250-500 Milyon	52	1.8034	.3606
	500-750 Milyon	21	1.6614	.3248
	750 Milyon-1 Milyar	15	1.7037	.2437
	1 Milyar Üstü	14	1.7778	.3459
	Toplam	129	1.7890	.3770
Anne Genel Fonksiyon	250 Milyondan Az	27	2.1204	.6869
	250-500 Milyon	52	1.6058	.4688
	500-750 Milyon	21	1.5238	.4715
	750 Milyon-1 Milyar	15	1.4722	.3573
	1 Milyar Üstü	14	1.3393	.2583
	Toplam	129	1.6557	.5506
Baba Genel Fonksiyon	250 Milyondan Az	27	1.8117	.5374
	250-500 Milyon	52	1.4904	.4707
	500-750 Milyon	21	1.4643	.3329
	750 Milyon-1 Milyar	15	1.3389	.4220
	1 Milyar Üstü	14	1.2917	.2955
	Toplam	129	1.5142	.4700

Tablo- 26: Aynık Gelir Düzeylerinin Aile İşlevlerine Etkisine Göre Aile İşlevleri Puanlarının Varyans Analizi Sonuçları

Kaynak		KT	Sd	KO	F	P
Anne Problem Çözme	Gruplar arası	3.652	4	.913	2.961	.022*
	Gruplar içi	38.230	124	.308		
	Toplam	41.881	128			
Baba Problem Çözme	Gruplar arası	2.675	4	.669	2.143	.079
	Gruplar içi	38.705	124	.312		
	Toplam	41.380	128			
Anne İletişim	Gruplar arası	7.196	4	1.799	7.863	.000*
	Gruplar içi	28.368	124	.229		
	Toplam	35.563	128			
Baba İletişim	Gruplar arası	3.619	4	.905	4.048	.004*
	Gruplar içi	27.714	124	.223		
	Toplam	31.332	128			
Anne Roller	Gruplar arası	8.915	4	2.229	10.080	.000*
	Gruplar içi	27.416	124	.221		
	Toplam	36.331	128			
Baba Roller	Gruplar arası	5.860	4	1.465	8.172	.000*
	Gruplar içi	22.230	124	.179		
	Toplam	28.090	128			
Anne Duygusal Tepki	Gruplar arası	7.073	4	1.768	5.263	.001*
	Gruplar içi	41.655	124	.336		
	Toplam	48.728	128			
Baba Duygusal Tepki	Gruplar arası	5.161	4	1.290	4.438	.002*
	Gruplar içi	36.050	124	.291		
	Toplam	41.211	128			
Anne Gereken İlgı	Gruplar arası	8.123	4	2.031	7.937	.000*
	Gruplar içi	31.729	124	.256		
	Toplam	39.852	128			
Baba Gereken İlgı	Gruplar arası	4.414	4	1.104	5.697	.000*
	Gruplar içi	24.019	124	.194		
	Toplam	28.433	128			
Anne Davranış Kontrolü	Gruplar arası	2.675	4	.669	3.184	.016*
	Gruplar içi	26.043	124	.210		
	Toplam	28.718	128			
Baba Davranış Kontrolü	Gruplar arası	.883	4	.221	1.581	.184
	Gruplar içi	17.311	124	.140		
	Toplam	18.194	128			
Anne Genel Fonksiyon	Gruplar arası	8.231	4	2.058	8.345	.000*
	Gruplar içi	30.579	124	.247		
	Toplam	38.811	128			
Baba Genel Fonksiyon	Gruplar arası	3.626	4	.907	4.560	.002*
	Gruplar içi	24.653	124	.199		
	Toplam	28.280	128			

*p<.05

Tablo 27- Ailenin Aylık Gelirine Göre Ebeveynlerin Gruplar Arasındaki Farkın Kaynağı

	250 milyondan az	250-500 milyon	500-750 milyon	750 milyon-1 milyar	1 milyar üstü
250 milyondan az		*	*	*	*
250-500 milyon					
500-750 milyon					
750 milyon-1 milyar					
1 milyar üstü					

Örneklemdaki tüm ailelerin aylık gelirlerine göre 5 gruba ayrılarak A.D.Ö. puanları karşılaştırılmıştır. Gruplar arasında 'anne problem çözme', 'anne iletişim', 'baba iletişim', 'anne roller', 'baba roller', 'anne duygusal tepki verebilme', 'baba duygusal tepki verebilme', 'anne gereken ilgiyi gösterme', 'baba gereken ilgiyi gösterme', 'anne davranış kontrolü', 'anne genel fonksiyon' ve 'baba genel fonksiyon' boyutlarında anlamlı bir farklılık çıkmıştır ($p<.05$).

1 milyar üstü aylık geliri bulunan ailelerin 'anne problem çözme' boyutunda aldıkları puanlar düşük; 250 milyondan az aylık geliri bulunan ailelerin 'anne problem çözme' boyutunda aldıkları puanlar yüksek bulunmuştur ($p<.05$).

Aylık geliri 1 milyar üstü , 750 milyon-1 milyar arası, 500-750 milyon arası ve 250-500 milyon arası bulunan ailelerin 'anne iletişim' boyutunda aldıkları puanlar düşük; 250 milyondan az aylık geliri bulunan ailelerin 'anne iletişim' puanları yüksek bulunmuştur ($p<.05$).

Aylık geliri 1 milyar üstü ve 750 milyon-1 milyar arası olan ailelere göre babaların 'iletişim' boyutunda aldıkları puanlar düşük; 250 milyondan az aylık geliri bulunan ailelere göre, babaların 'iletişim' boyutunda aldıkları puanlar yüksek bulunmuştur ($p<.05$).

1 milyar üstü aylık geliri bulunan ailelerin 'anne roller' boyutunda aldıkları puanlar düşük; 250-500 milyon arası aylık geliri bulunan ailelerin anne roller boyutunda aldıkları puanlar yüksek bulunmuştur ($p<.05$).

Aylık geliri 500-750 milyon arası, 750 milyon- 1 milyar arası ve 1 milyar üstü olan ailelere göre babaların 'roller' boyutunda aldıkları puanlar düşük; 250 milyondan az aylık

geliri bulunan ailelere göre babaların 'roller' boyutunda aldıkları puanlar yüksek bulunmuştur ($p<.05$).

Aylık geliri 500-750 milyon, 750 milyon- 1 milyar ve 1 milyar üstü olan ailelerin 'anne duygusal tepki verebilme' boyutunda aldıkları puanlar düşük; aylık geliri 250 milyondan az olan ailelerin 'anne duygusal tepki verebilme' boyutunda aldıkları puanlar yüksek bulunmuştur ($p<.05$).

Aylık geliri 500-750 milyon arası ve 1 milyar üstü olan ailelere göre babaların 'duygusal tepki verebilme' boyutunda aldıkları puanlar düşük; aylık geliri 250 milyondan az olan ailelere göre 'babaların duygusal tepki verebilme' boyutunda aldıkları puanlar yüksek bulunmuştur ($p<.05$).

Aylık geliri 250-500 milyon, 500-750 milyon, 750 milyon –1 milyar ve 1 milyar üstü olan ailelerin 'anne gereken ilgiyi gösterme' boyutunda aldıkları puanlar düşük; aylık geliri 250 milyondan az olan ailelerin 'anne gereken ilgiyi gösterme' boyutunda aldıkları puanlar yüksek bulunmuştur ($p<.05$).

Aylık geliri 500-750 milyon, 750 milyon- 1 milyar ve 1 milyar üstü olan ailelere göre babaların 'gereken ilgiyi gösterme' boyutunda aldıkları puanlar düşük; aylık geliri 250 milyondan az olan ailelere göre babaların 'gereken ilgiyi gösterme' boyutunda aldıkları puanlar yüksek bulunmuştur ($p<.05$).

Aylık geliri 500-750 milyon arası ailelerin 'anne davranış kontrolü' boyutunda aldıkları puanlar düşük; aylık geliri 250 milyondan az olan ailelerin 'anne davranış kontrolü' boyutunda aldıkları puanlar yüksek bulunmuştur ($p<.05$).

Aylık geliri 250-500 milyon arası, 500-750 milyon arası, 750 milyon-1 milyar arası ve 1 milyar üstü olan ailelerin 'anne genel fonksiyonlar' boyutunda aldıkları puanlar düşük; aylık geliri 250 milyondan az olan ailelerin 'anne genel fonksiyon' boyutunda aldıkları puanlar yüksek bulunmuştur ($p<.05$).

Aylık geliri 250-500 milyon, 750 milyon-1 milyar arası ve 1 milyar üstü olan ailelere göre babaların 'genel fonksiyon' boyutunda aldıkları puanlar düşük; aylık 250 milyondan az

olan ailelere göre babaların 'genel fonksiyon' boyutunda aldıkları puanlar yüksek bulunmuştur ($p<.05$).

Engelli çocuğu olan aileler arasında alt ekonomik seviyede (250 milyondan az gelire sahip) bulunan annelerin aile içinde problem çözme, aile içi iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar boyutlarında diğer gelir gruplarında bulunan annelerden daha sağlıklı oldukları görülmüştür. Yine aylık geliri 250 milyondan az olan ailelere göre babaların iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme ve genel fonksiyonlar boyutlarında daha sağlıklı oldukları görülmüştür.

Gelir düzeyi düşük olan ebeveynlerin aile içi ilişkilerde daha sağlıklı olmaları ve eğitim seviyesi düşük olan ebeveynlerle benzer sonuçlar almaları, bize güç yaşam koşulları ve maddi gereksinimlerin aile içi ilişkileri olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir. Aylık gelir düzeyi azaldıkça aile içi ilişkiler bozulmaktadır.

Araştırmanın 5. sorusu "Anne ve babaların iş durumlarına göre aile işlevlerini değerlendirme biçimi bir farklılık göstermekte midir?"e göre alınan puanların ortalamaları, standart sapmaları Tablo 24, Tablo 25, Tablo 26 ve Tablo 27''de gösterilmektedir.

Tablo- 28 : İş Durumunun Aile İşlevlerine Etkisine Göre Annelerin Sayıları, Aile İşlevleri Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

A.D.Ö. Alt Boyutları	İş Durumu	n	$\bar{x}$	ss
Anne Problem Çözme	İşsiz	38	1,6842	0,6209
	İşçi	11	1,5	0,3727
	Memur	10	1,4667	0,4067
	Serbest	70	1,7262	0,5871
	Toplam	129	1,6744	0,572
Baba Problem Çözme	İşsiz	38	1,6842	0,6087
	İşçi	11	1,4848	0,8043
	Memur	10	1,3333	0,4444
	Serbest	70	1,5595	0,5147
	Toplam	129	1,5724	0,5686
Anne İletişim	İşsiz	38	2,0556	0,5682
	İşçi	11	1,9192	0,419
	Memur	10	1,6667	0,3313
	Serbest	70	1,9048	0,5321
	Toplam	129	1,932	0,5271
Baba İletişim	İşsiz	38	1,9444	0,5611
	İşçi	11	1,7273	0,3796
	Memur	10	1,6667	0,3229
	Serbest	70	1,8714	0,4884
	Toplam	129	1,8648	0,4948

Anne Roller	İşsiz	38	2,1316	0,5494
	İşçi	11	2,1901	0,5507
	Memur	10	1,7182	0,4585
	Serbest	70	2,0156	0,5191
	Toplam	129	2,0416	0,5328
Baba Roller	İşsiz	38	2,0215	0,4872
	İşçi	11	2,0248	0,3944
	Memur	10	1,7182	0,4121
	Serbest	70	1,887	0,4698
	Toplam	129	1,9253	0,4685
Anne Duygusal Tepki	İşsiz	38	1,864	0,7164
	İşçi	11	1,7879	0,4352
	Memur	10	1,45	0,4086
	Serbest	70	1,731	0,6008
	Toplam	129	1,7532	0,617
Baba Duygusal Tepki	İşsiz	38	1,8684	0,5879
	İşçi	11	1,7121	0,5222
	Memur	10	1,5	0,5212
	Serbest	70	1,669	0,5614
	Toplam	129	1,7183	0,5674
Anne Gereken İlgisi	İşsiz	38	1,985	0,6413
	İşçi	11	2,0519	0,7594
	Memur	10	1,3857	0,3303
	Serbest	70	1,7714	0,454
	Toplam	129	1,8283	0,558
Baba Gereken İlgisi	İşsiz	38	1,8045	0,4852
	İşçi	11	1,9091	0,7485
	Memur	10	1,5143	0,3027
	Serbest	70	1,6837	0,4191
	Toplam	129	1,7254	0,4713
Anne Davranış Kontrolü	İşsiz	38	2,0117	0,585
	İşçi	11	1,9899	0,3
	Memur	10	1,6889	0,3304
	Serbest	70	1,7952	0,4262
	Toplam	129	1,8674	0,4737
Baba Davranış Kontrolü	İşsiz	38	1,8216	0,4486
	İşçi	11	1,9192	0,5214
	Memur	10	1,8667	0,3806
	Serbest	70	1,7397	0,3014
	Toplam	129	1,789	0,377
Anne Genel Fonksiyon	İşsiz	38	1,7171	0,6144
	İşçi	11	1,75	0,415
	Memur	10	1,35	0,2509
	Serbest	70	1,6512	0,5566
	Toplam	129	1,6557	0,5506
Baba Genel Fonksiyon	İşsiz	38	1,5746	0,5273
	İşçi	11	1,6061	0,5714
	Memur	10	1,2583	0,279
	Serbest	70	1,5036	0,4362
	Toplam	129	1,5142	0,47

Tablo- 29 : İş Durumunun Aile İşlevlerine Etkisine Göre Annelerin Aile İşlevleri Puanlarının Varyans Analizi Sonuçları

Kaynak		Kt	Sd	KO	F	P
Anne Problem Çözme	Gruplar arası	0,958	3	0,319	0,975	0,407
	Grup içi	40,924	125	0,327		
	Toplam	41,881	128			
Baba Problem Çözme	Gruplar arası	1,143	3	0,381	1,183	0,319
	Grup içi	40,238	125	0,322		
	Toplam	41,38	128			
Anne İletişim	Gruplar arası	1,338	3	0,446	1,629	0,186
	Grup içi	34,225	125	0,274		
	Toplam	35,563	128			
Baba İletişim	Gruplar arası	0,845	3	0,282	1,154	0,33
	Grup içi	30,488	125	0,244		
	Toplam	31,332	128			
Anne Roller	Gruplar arası	1,644	3	0,548	1,974	0,121
	Grup içi	34,687	125	0,277		
	Toplam	36,331	128			
Baba Roller	Gruplar arası	0,992	3	0,331	1,526	0,211
	Grup içi	27,098	125	0,217		
	Toplam	28,09	128			
Anne Duygusal Tepki	Gruplar arası	1,434	3	0,478	1,263	0,29
	Grup içi	47,294	125	0,378		
	Toplam	48,728	128			
Baba Duygusal Tepki	Gruplar arası	1,503	3	0,501	1,577	0,198
	Grup içi	39,708	125	0,318		
	Toplam	41,211	128			
Anne Gereken İlişi	Gruplar arası	3,668	3	1,223	4,224	0,007*
	Grup içi	36,184	125	0,289		
	Toplam	39,852	128			
Baba Gereken İlişi	Gruplar arası	1,177	3	0,392	1,799	0,151
	Grup içi	27,257	125	0,218		
	Toplam	28,433	128			
Anne Davranış Kontrolü	Gruplar arası	1,639	3	0,546	2,523	0,061
	Grup içi	27,079	125	0,217		
	Toplam	28,718	128			
Baba Davranış Kontrolü	Gruplar arası	0,458	3	0,153	1,075	0,362
	Grup içi	17,736	125	0,142		
	Toplam	18,194	128			
Anne Genel Fonksiyon	Gruplar arası	1,177	3	0,392	1,303	0,276
	Grup içi	37,634	125	0,301		
	Toplam	38,811	128			
Baba Genel Fonksiyon	Gruplar arası	0,894	3	0,298	1,36	0,258
	Grup içi	27,386	125	0,219		
	Toplam	28,28	128			

*p<.05

Tablo- 30 : İş Durumuna Göre Annelerin Gruplar Arasındaki Farkın Kaynağı

	İşsiz	İşçi	Memur	Serbest
İşsiz			*	*
İşçi			*	*
Memur				
Diğer				

Örneklemdaki tüm anneler iş kategorilerine göre 4 gruba ayrılarak A.D.Ö. puanları tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Gruplar arası A.D.Ö. alt boyutlarına göre sadece 'gereken ilgiyi gösterme' boyutunda anlamlı farklılaşma ($p<0.05$) gözlenmiştir.

Yapılan analiz sonucunda serbest çalışan ve memur annelerin 'gereken ilgiyi gösterme' boyutunda aldıkları puanlar düşük; işçi ve işsiz annelerin 'gereken ilgiyi gösterme' boyutunda aldıkları puanların yüksek olduğu belirlenmiştir.

Anneler dışarıda çalışsalar da ev ve çocuk bakımından öncelikle sorumludurlar ve bu işler için çok fazla zaman harcarlar (Milgram ve Atzil, 1988). Engelli çocuğu olan anneler arasında işçi ve işsiz annelerin gereken ilgiyi gösterme boyutunda düşük işlevli, serbest çalışan ve memur annelerin yüksek işlevli bulunması sonucu, işçi annelerin uzun ve yorucu çalışma koşullarına bağlı bir durum olabilir.

Tablo-31 : İş Durumunun Aile İşlevlerine Etkisine Göre Babaların Sayıları, Aile İşlevleri Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

A.D.Ö. Alt Boyutları	İş Durumu	n	$\bar{x}$	Ss
Anne Problem Çözme	İşsiz	8	1,9583	0,4155
	İşçi	49	1,7619	0,5912
	Memur	33	1,5455	0,4917
	Serbest	29	1,7184	0,641
	Diğer	10	1,3167	0,4406
	Toplam	129	1,6744	0,572
Baba Problem Çözme	İşsiz	8	1,6875	0,4666
	İşçi	49	1,7211	0,5827
	Memur	33	1,4747	0,4623
	Serbest	29	1,5517	0,6713
	Diğer	10	1,1333	0,2699
	Toplam	129	1,5724	0,5686
Anne İletişim	İşsiz	8	2,2778	0,5279
	İşçi	49	2,0136	0,5432
	Memur	33	1,7609	0,4548
	Serbest	29	1,954	0,5536
	Diğer	10	1,7556	0,4313
	Toplam	129	1,932	0,5271
Baba İletişim	İşsiz	8	2,25	0,5932
	İşçi	49	1,9025	0,4557
	Memur	33	1,7104	0,4175
	Serbest	29	1,931	0,6038
	Diğer	10	1,6889	0,266
	Toplam	129	1,8648	0,4948
Anne Roller	İşsiz	8	2,5568	0,667
	İşçi	49	2,2449	0,5038
	Memur	33	1,7824	0,4389
	Serbest	29	2,0125	0,4485
	Diğer	10	1,5727	0,2678
	Toplam	129	2,0416	0,5328

A.D.Ö. Alt Boyutları	İş Durumu	n	$\bar{x}$	Ss
Baba Roller	İşsiz	8	2,3636	0,5583
	İşçi	49	2,0594	0,4378
	Memur	33	1,6667	0,3598
	Serbest	29	2,0219	0,422
	Diğer	10	1,4909	0,2975
	Toplam	129	1,9253	0,4685
Anne Duygusal Tepki	İşsiz	8	2,1042	0,7343
	İşçi	49	1,9184	0,6965
	Memur	33	1,5657	0,4601
	Serbest	29	1,6724	0,5446
	Diğer	10	1,5167	0,5119
	Toplam	129	1,7532	0,617
Baba Duygusal Tepki	İşsiz	8	2,3958	0,7712
	İşçi	49	1,7483	0,5261
	Memur	33	1,5859	0,4623
	Serbest	29	1,7471	0,5986
	Diğer	10	1,3833	0,401
	Toplam	129	1,7183	0,5674
Anne Gereken İlgisi	İşsiz	8	2,125	0,553
	İşçi	49	2,0087	0,6729
	Memur	33	1,5844	0,4216
	Serbest	29	1,7537	0,4146
	Diğer	10	1,7286	0,3261
	Toplam	129	1,8283	0,558
Baba Gereken İlgisi	İşsiz	8	2,3036	0,5147
	İşçi	49	1,7347	0,4702
	Memur	33	1,5498	0,3157
	Serbest	29	1,7882	0,5285
	Diğer	10	1,6143	0,3371
	Toplam	129	1,7254	0,4713
Anne Davranış Kontrolü	İşsiz	8	2,1389	0,6049
	İşçi	49	2,0068	0,4919
	Memur	33	1,7239	0,4828
	Serbest	29	1,8199	0,3218
	Diğer	10	1,5778	0,3427
	Toplam	129	1,8674	0,4737
Baba Davranış Kontrolü	İşsiz	8	2,0139	0,6127
	İşçi	49	1,8571	0,4145
	Memur	33	1,6869	0,3074
	Serbest	29	1,8008	0,2728
	Diğer	10	1,5778	0,2954
	Toplam	129	1,789	0,377
Anne Genel Fonksiyon	İşsiz	8	2	0,614
	İşçi	49	1,8333	0,619
	Memur	33	1,4495	0,413
	Serbest	29	1,6264	0,3982
	Diğer	10	1,275	0,5286
	Toplam	129	1,6557	0,5506
Baba Genel Fonksiyon	İşsiz	8	1,7813	0,5958
	İşçi	49	1,6412	0,5067
	Memur	33	1,3409	0,3519
	Serbest	29	1,5489	0,4513
	Diğer	10	1,15	0,1024
	Toplam	129	1,5142	0,47

Tablo-32 : İş Durumunun Aile İşlevlerine Etkisine Göre Babaların Aile İşlevleri Puanlarının Varyans Analizi Sonuçları

Kaynak		Kt	Sd	KO	F	P
Anne Problem Çözme	Gruplar arası	2,905	4	0,726	2,31	0,062
	Grup içi	38,976	124	0,314		
	Toplam	41,881	128			
Baba Problem Çözme	Gruplar arası	3,444	4	0,861	2,814	0,028*
	Grup içi	37,936	124	0,306		
	Toplam	41,38	128			
Anne İletişim	Gruplar arası	2,574	4	0,643	2,419	0,052
	Grup içi	32,989	124	0,266		
	Toplam	35,563	128			
Baba İletişim	Gruplar arası	2,48	4	0,62	2,664	0,036*
	Grup içi	28,853	124	0,233		
	Toplam	31,332	128			
Anne Roller	Gruplar arası	8,589	4	2,147	9,598	0*
	Grup içi	27,741	124	0,224		
	Toplam	36,331	128			
Baba Roller	Gruplar arası	6,783	4	1,696	9,869	0*
	Grup içi	21,307	124	0,172		
	Toplam	28,09	128			
Anne Duygusal Tepki	Gruplar arası	4,232	4	1,058	2,948	0,023*
	Grup içi	44,496	124	0,359		
	Toplam	48,728	128			
Baba Duygusal Tepki	Gruplar arası	5,441	4	1,36	4,716	0,001*
	Grup içi	35,77	124	0,288		
	Toplam	41,211	128			
Anne Gereken İlgisi	Gruplar arası	4,523	4	1,131	3,969	0,005*
	Grup içi	35,329	124	0,285		
	Toplam	39,852	128			
Baba Gereken İlgisi	Gruplar arası	3,934	4	0,984	4,978	0,001*
	Grup içi	24,499	124	0,198		
	Toplam	28,433	128			
Anne Davranış Kontrolü	Gruplar arası	3,126	4	0,781	3,786	0,006*
	Grup içi	25,592	124	0,206		
	Toplam	28,718	128			
Baba Davranış Kontrolü	Gruplar arası	1,427	4	0,357	2,637	0,037*
	Grup içi	16,767	124	0,135		
	Toplam	18,194	128			
Anne Genel Fonksiyon	Gruplar arası	5,372	4	1,343	4,98	0,001*
	Grup içi	33,439	124	0,27		
	Toplam	38,811	128			
Baba Genel Fonksiyon	Gruplar arası	3,713	4	0,928	4,685	0,001*
	Grup içi	24,567	124	0,198		
	Toplam	28,28	128			

*p<.05

Tablo- 33 : İş Durumuna Göre Babaların Gruplar Arasındaki Farkın Kaynağı

	İşsiz	İşçi	Memur	Serbest	Diğer
İşsiz		*	*	*	*
İşçi			*		*
Memur					
Serbest					
Diğer					

Örneklemedeki tüm babalar iş alanında 5 gruba ayrılarak A.D.Ö. puanları tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmıştır. Gruplar arasında Aile Değerlendirme Ölçeğinin 'problem çözme', 'anne roller', 'roller', 'duygusal tepki verebilme', 'anne gereken ilgiyi gösterme', 'gereken ilgiyi gösterme', 'anne genel fonksiyon' ve 'genel fonksiyon' boyutlarında farklılaşma gözlenmiştir ($p<.05$).

İşçi babaların 'problem çözme' puanları, diğer alanlarda çalışan babalara göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur ($p<.05$). Memur, serbest çalışan ve diğer alanlarda çalışan babaların 'anne rol' puanları düşük; işsiz babaların 'anne rol' puanları yüksek bulunmuştur. Memur ve diğer alanlarda çalışan babaların 'rol' puanları düşük; işsiz babaların 'rol' puanları ise yüksek bulunmuştur. İşçi, memur, serbest ve diğer alanlarda çalışan babaların 'duygusal tepki verebilme' puanları düşük; işsiz babaların 'duygusal tepki verebilme' puanları ise yüksek bulunmuştur. İşsiz babaların aile işlevleri diğer babalara göre daha sağlıklı bulunmuştur.

Memur babaların 'anne gereken ilgiyi gösterme' puanları düşük; işçi babaların 'anne gereken ilgiyi gösterme' puanları ise yüksek bulunmuştur. İşçi, memur, serbest ve diğer alanlarda çalışan babaların 'gereken ilgiyi gösterme' puanları düşük; işsiz babaların 'gereken ilgiyi gösterme' puanları ise yüksek bulunmuştur. Memur babaların düşük; işçi babaların ise yüksek 'anne genel fonksiyon' puanları aldıkları görülmüştür. Memur babaların aile işlevleri daha sağlıklı bulunmuştur.

Sonuçlara bakıldığında, genelde işsiz babaların aile içi ilişkilerde düşük işlevli olduğu görülmüştür. İşçi babaların ise memur ve serbest çalışan babalardan daha sağlıklı aile işlevlerine sahip oldukları görülmüştür. Bu sonuçlar, şu ana kadar elde edilen bulgularla aynı doğrultudadır. İşsiz babaların diğer babalara göre aile yaşantılarına daha az zaman ve enerji ayırıp önem vermelerinin sonuçlarda belirleyici olduğu düşünülmektedir. İşçi babaların sosyo-ekonomik ve kültürel bakımdan diğer babalara göre yaşamlarında sınırlılıkların olması; bu iş grubundaki babaların aile yaşantılarına önem vermesine engel olduğu düşünülmektedir. Bu sonuçlar engelli bir çocuğa sahip olmanın dışında, konunun sosyolojik açıdan ele alınmasını gerekli kılabilir.

Araştırmanın 6. sorusu "Çocuğun cinsiyetine göre ebeveynlerin aile işlevlerini değerlendirme biçimleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?"a ilişkin veriler

Tablo 28'de gösterilmektedir.

Tablo-34 : Çocuğun Cinsiyetinin Aile İşlevlerine Etkisine Göre Ebeveynlerin Sayıları, Aile İşlevleri Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve 't' Değeri

A.D.Ö. Alt Boyutları	Çocuğun Cinsiyeti	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	P																																																																																																																																																								
Anne Problem Çözme	Kız	43	1,6705	0,6378	-0,054	127	0,957																																																																																																																																																								
	Erkek	86	1,6764	0,5401				Baba Problem Çözme	Kız	43	1,5388	0,6245	-0,473	127	0,637	Erkek	86	1,5891	0,5415	Anne İletişim	Kız	43	1,9819	0,5306	0,76	127	0,449	Erkek	86	1,907	0,5267	Baba İletişim	Kız	43	1,8114	0,3906	-0,962	127	0,338	Erkek	86	1,8915	0,5395	Anne Roller	Kız	43	2,1268	0,5985	1,289	127	0,2	Erkek	86	1,9989	0,4949	Baba Roller	Kız	43	1,9345	0,5105	0,156	127	0,876	Erkek	86	1,9207	0,449	Anne Duygusal Tepki	Kız	43	1,8837	0,6357	1,711	127	0,089	Erkek	86	1,688	0,6005	Baba Duygusal Tepki	Kız	43	1,7442	0,6144	0,364	127	0,716	Erkek	86	1,7054	0,5457	Anne Gereken İlişi	Kız	43	1,9668	0,5514	2,016	127	0,046*	Erkek	86	1,7591	0,5514	Baba Gereken İlişi	Kız	43	1,814	0,4303	1,517	127	0,132	Erkek	86	1,6811	0,4869	Anne Davranış Kontrolü	Kız	43	1,876	0,4935	0,145	127	0,885	Erkek	86	1,863	0,4663	Baba Davranış Kontrolü	Kız	43	1,7674	0,4012	-0,457	127	0,648	Erkek	86	1,7997	0,3663	Anne Genel Fonksiyon	Kız	43	1,7481	0,5969	1,352	127	0,179	Erkek	86	1,6095	0,5235	Baba Genel Fonksiyon	Kız	43	1,4981	0,4785	-0,275	127	0,784
Baba Problem Çözme	Kız	43	1,5388	0,6245	-0,473	127	0,637																																																																																																																																																								
	Erkek	86	1,5891	0,5415				Anne İletişim	Kız	43	1,9819	0,5306	0,76	127	0,449	Erkek	86	1,907	0,5267	Baba İletişim	Kız	43	1,8114	0,3906	-0,962	127	0,338	Erkek	86	1,8915	0,5395	Anne Roller	Kız	43	2,1268	0,5985	1,289	127	0,2	Erkek	86	1,9989	0,4949	Baba Roller	Kız	43	1,9345	0,5105	0,156	127	0,876	Erkek	86	1,9207	0,449	Anne Duygusal Tepki	Kız	43	1,8837	0,6357	1,711	127	0,089	Erkek	86	1,688	0,6005	Baba Duygusal Tepki	Kız	43	1,7442	0,6144	0,364	127	0,716	Erkek	86	1,7054	0,5457	Anne Gereken İlişi	Kız	43	1,9668	0,5514	2,016	127	0,046*	Erkek	86	1,7591	0,5514	Baba Gereken İlişi	Kız	43	1,814	0,4303	1,517	127	0,132	Erkek	86	1,6811	0,4869	Anne Davranış Kontrolü	Kız	43	1,876	0,4935	0,145	127	0,885	Erkek	86	1,863	0,4663	Baba Davranış Kontrolü	Kız	43	1,7674	0,4012	-0,457	127	0,648	Erkek	86	1,7997	0,3663	Anne Genel Fonksiyon	Kız	43	1,7481	0,5969	1,352	127	0,179	Erkek	86	1,6095	0,5235	Baba Genel Fonksiyon	Kız	43	1,4981	0,4785	-0,275	127	0,784	Erkek	86	1,5223	0,4683								
Anne İletişim	Kız	43	1,9819	0,5306	0,76	127	0,449																																																																																																																																																								
	Erkek	86	1,907	0,5267				Baba İletişim	Kız	43	1,8114	0,3906	-0,962	127	0,338	Erkek	86	1,8915	0,5395	Anne Roller	Kız	43	2,1268	0,5985	1,289	127	0,2	Erkek	86	1,9989	0,4949	Baba Roller	Kız	43	1,9345	0,5105	0,156	127	0,876	Erkek	86	1,9207	0,449	Anne Duygusal Tepki	Kız	43	1,8837	0,6357	1,711	127	0,089	Erkek	86	1,688	0,6005	Baba Duygusal Tepki	Kız	43	1,7442	0,6144	0,364	127	0,716	Erkek	86	1,7054	0,5457	Anne Gereken İlişi	Kız	43	1,9668	0,5514	2,016	127	0,046*	Erkek	86	1,7591	0,5514	Baba Gereken İlişi	Kız	43	1,814	0,4303	1,517	127	0,132	Erkek	86	1,6811	0,4869	Anne Davranış Kontrolü	Kız	43	1,876	0,4935	0,145	127	0,885	Erkek	86	1,863	0,4663	Baba Davranış Kontrolü	Kız	43	1,7674	0,4012	-0,457	127	0,648	Erkek	86	1,7997	0,3663	Anne Genel Fonksiyon	Kız	43	1,7481	0,5969	1,352	127	0,179	Erkek	86	1,6095	0,5235	Baba Genel Fonksiyon	Kız	43	1,4981	0,4785	-0,275	127	0,784	Erkek	86	1,5223	0,4683																				
Baba İletişim	Kız	43	1,8114	0,3906	-0,962	127	0,338																																																																																																																																																								
	Erkek	86	1,8915	0,5395				Anne Roller	Kız	43	2,1268	0,5985	1,289	127	0,2	Erkek	86	1,9989	0,4949	Baba Roller	Kız	43	1,9345	0,5105	0,156	127	0,876	Erkek	86	1,9207	0,449	Anne Duygusal Tepki	Kız	43	1,8837	0,6357	1,711	127	0,089	Erkek	86	1,688	0,6005	Baba Duygusal Tepki	Kız	43	1,7442	0,6144	0,364	127	0,716	Erkek	86	1,7054	0,5457	Anne Gereken İlişi	Kız	43	1,9668	0,5514	2,016	127	0,046*	Erkek	86	1,7591	0,5514	Baba Gereken İlişi	Kız	43	1,814	0,4303	1,517	127	0,132	Erkek	86	1,6811	0,4869	Anne Davranış Kontrolü	Kız	43	1,876	0,4935	0,145	127	0,885	Erkek	86	1,863	0,4663	Baba Davranış Kontrolü	Kız	43	1,7674	0,4012	-0,457	127	0,648	Erkek	86	1,7997	0,3663	Anne Genel Fonksiyon	Kız	43	1,7481	0,5969	1,352	127	0,179	Erkek	86	1,6095	0,5235	Baba Genel Fonksiyon	Kız	43	1,4981	0,4785	-0,275	127	0,784	Erkek	86	1,5223	0,4683																																
Anne Roller	Kız	43	2,1268	0,5985	1,289	127	0,2																																																																																																																																																								
	Erkek	86	1,9989	0,4949				Baba Roller	Kız	43	1,9345	0,5105	0,156	127	0,876	Erkek	86	1,9207	0,449	Anne Duygusal Tepki	Kız	43	1,8837	0,6357	1,711	127	0,089	Erkek	86	1,688	0,6005	Baba Duygusal Tepki	Kız	43	1,7442	0,6144	0,364	127	0,716	Erkek	86	1,7054	0,5457	Anne Gereken İlişi	Kız	43	1,9668	0,5514	2,016	127	0,046*	Erkek	86	1,7591	0,5514	Baba Gereken İlişi	Kız	43	1,814	0,4303	1,517	127	0,132	Erkek	86	1,6811	0,4869	Anne Davranış Kontrolü	Kız	43	1,876	0,4935	0,145	127	0,885	Erkek	86	1,863	0,4663	Baba Davranış Kontrolü	Kız	43	1,7674	0,4012	-0,457	127	0,648	Erkek	86	1,7997	0,3663	Anne Genel Fonksiyon	Kız	43	1,7481	0,5969	1,352	127	0,179	Erkek	86	1,6095	0,5235	Baba Genel Fonksiyon	Kız	43	1,4981	0,4785	-0,275	127	0,784	Erkek	86	1,5223	0,4683																																												
Baba Roller	Kız	43	1,9345	0,5105	0,156	127	0,876																																																																																																																																																								
	Erkek	86	1,9207	0,449				Anne Duygusal Tepki	Kız	43	1,8837	0,6357	1,711	127	0,089	Erkek	86	1,688	0,6005	Baba Duygusal Tepki	Kız	43	1,7442	0,6144	0,364	127	0,716	Erkek	86	1,7054	0,5457	Anne Gereken İlişi	Kız	43	1,9668	0,5514	2,016	127	0,046*	Erkek	86	1,7591	0,5514	Baba Gereken İlişi	Kız	43	1,814	0,4303	1,517	127	0,132	Erkek	86	1,6811	0,4869	Anne Davranış Kontrolü	Kız	43	1,876	0,4935	0,145	127	0,885	Erkek	86	1,863	0,4663	Baba Davranış Kontrolü	Kız	43	1,7674	0,4012	-0,457	127	0,648	Erkek	86	1,7997	0,3663	Anne Genel Fonksiyon	Kız	43	1,7481	0,5969	1,352	127	0,179	Erkek	86	1,6095	0,5235	Baba Genel Fonksiyon	Kız	43	1,4981	0,4785	-0,275	127	0,784	Erkek	86	1,5223	0,4683																																																								
Anne Duygusal Tepki	Kız	43	1,8837	0,6357	1,711	127	0,089																																																																																																																																																								
	Erkek	86	1,688	0,6005				Baba Duygusal Tepki	Kız	43	1,7442	0,6144	0,364	127	0,716	Erkek	86	1,7054	0,5457	Anne Gereken İlişi	Kız	43	1,9668	0,5514	2,016	127	0,046*	Erkek	86	1,7591	0,5514	Baba Gereken İlişi	Kız	43	1,814	0,4303	1,517	127	0,132	Erkek	86	1,6811	0,4869	Anne Davranış Kontrolü	Kız	43	1,876	0,4935	0,145	127	0,885	Erkek	86	1,863	0,4663	Baba Davranış Kontrolü	Kız	43	1,7674	0,4012	-0,457	127	0,648	Erkek	86	1,7997	0,3663	Anne Genel Fonksiyon	Kız	43	1,7481	0,5969	1,352	127	0,179	Erkek	86	1,6095	0,5235	Baba Genel Fonksiyon	Kız	43	1,4981	0,4785	-0,275	127	0,784	Erkek	86	1,5223	0,4683																																																																				
Baba Duygusal Tepki	Kız	43	1,7442	0,6144	0,364	127	0,716																																																																																																																																																								
	Erkek	86	1,7054	0,5457				Anne Gereken İlişi	Kız	43	1,9668	0,5514	2,016	127	0,046*	Erkek	86	1,7591	0,5514	Baba Gereken İlişi	Kız	43	1,814	0,4303	1,517	127	0,132	Erkek	86	1,6811	0,4869	Anne Davranış Kontrolü	Kız	43	1,876	0,4935	0,145	127	0,885	Erkek	86	1,863	0,4663	Baba Davranış Kontrolü	Kız	43	1,7674	0,4012	-0,457	127	0,648	Erkek	86	1,7997	0,3663	Anne Genel Fonksiyon	Kız	43	1,7481	0,5969	1,352	127	0,179	Erkek	86	1,6095	0,5235	Baba Genel Fonksiyon	Kız	43	1,4981	0,4785	-0,275	127	0,784	Erkek	86	1,5223	0,4683																																																																																
Anne Gereken İlişi	Kız	43	1,9668	0,5514	2,016	127	0,046*																																																																																																																																																								
	Erkek	86	1,7591	0,5514				Baba Gereken İlişi	Kız	43	1,814	0,4303	1,517	127	0,132	Erkek	86	1,6811	0,4869	Anne Davranış Kontrolü	Kız	43	1,876	0,4935	0,145	127	0,885	Erkek	86	1,863	0,4663	Baba Davranış Kontrolü	Kız	43	1,7674	0,4012	-0,457	127	0,648	Erkek	86	1,7997	0,3663	Anne Genel Fonksiyon	Kız	43	1,7481	0,5969	1,352	127	0,179	Erkek	86	1,6095	0,5235	Baba Genel Fonksiyon	Kız	43	1,4981	0,4785	-0,275	127	0,784	Erkek	86	1,5223	0,4683																																																																																												
Baba Gereken İlişi	Kız	43	1,814	0,4303	1,517	127	0,132																																																																																																																																																								
	Erkek	86	1,6811	0,4869				Anne Davranış Kontrolü	Kız	43	1,876	0,4935	0,145	127	0,885	Erkek	86	1,863	0,4663	Baba Davranış Kontrolü	Kız	43	1,7674	0,4012	-0,457	127	0,648	Erkek	86	1,7997	0,3663	Anne Genel Fonksiyon	Kız	43	1,7481	0,5969	1,352	127	0,179	Erkek	86	1,6095	0,5235	Baba Genel Fonksiyon	Kız	43	1,4981	0,4785	-0,275	127	0,784	Erkek	86	1,5223	0,4683																																																																																																								
Anne Davranış Kontrolü	Kız	43	1,876	0,4935	0,145	127	0,885																																																																																																																																																								
	Erkek	86	1,863	0,4663				Baba Davranış Kontrolü	Kız	43	1,7674	0,4012	-0,457	127	0,648	Erkek	86	1,7997	0,3663	Anne Genel Fonksiyon	Kız	43	1,7481	0,5969	1,352	127	0,179	Erkek	86	1,6095	0,5235	Baba Genel Fonksiyon	Kız	43	1,4981	0,4785	-0,275	127	0,784	Erkek	86	1,5223	0,4683																																																																																																																				
Baba Davranış Kontrolü	Kız	43	1,7674	0,4012	-0,457	127	0,648																																																																																																																																																								
	Erkek	86	1,7997	0,3663				Anne Genel Fonksiyon	Kız	43	1,7481	0,5969	1,352	127	0,179	Erkek	86	1,6095	0,5235	Baba Genel Fonksiyon	Kız	43	1,4981	0,4785	-0,275	127	0,784	Erkek	86	1,5223	0,4683																																																																																																																																
Anne Genel Fonksiyon	Kız	43	1,7481	0,5969	1,352	127	0,179																																																																																																																																																								
	Erkek	86	1,6095	0,5235				Baba Genel Fonksiyon	Kız	43	1,4981	0,4785	-0,275	127	0,784	Erkek	86	1,5223	0,4683																																																																																																																																												
Baba Genel Fonksiyon	Kız	43	1,4981	0,4785	-0,275	127	0,784																																																																																																																																																								
	Erkek	86	1,5223	0,4683																																																																																																																																																											

*p<.05

Örneklemdaki tüm ebeveynlerin A.D.Ö. puanları t testi analizi ile karşılaştırıldığında ailelerin 'anne gereken ilgiyi gösterme' alanında farklılaşma görülmüştür. Çocuğun cinsiyeti ile 'anne gereken ilgiyi gösterme' boyutu arasında anlamlı bir ilişki çıkmıştır (p<.05).

Engelli erkek çocuğu olan ailelerin 'anne gereken ilgiyi gösterme' puanları düşük; engelli kız çocuğu olan ailelerin puanları yüksek çıkmıştır. Engelli kız çocuğu olan anneler aile içinde gereken ilgiyi gösterme boyutunda düşük işlevli bulunmuştur. Bu sonucun ebeveynlerin kültürel bakımdan cinsiyet rol kavramına atfettikleri değerlerle ilgili olabileceği düşünülmektedir. Gargiulo (1985), engelli çocuğu olan ailelerin yaşadıkları sorunla başa

çıkma kapasitelerini özrün türü ve derecesi, aile bireylerinin sosyo-ekonomik düzeyleri gibi değişkenler yanı sıra çocuğun cinsiyetinin de etkilediğini belirtmiştir.

Araştırmanın 7. sorusu “Çocuğun engel türüne göre ebeveynlerin aile işlevlerini değerlendirme biçimleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?”e ilişkin veriler Tablo 35 ve Tablo 36’da gösterilmektedir.

Tablo-35 : Engel Türlerinin Aile İşlevlerine Etkisine Göre Ebeveynlerin Sayıları, Aile İşlevleri Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

A.D.Ö Alt Boyutları	Engel Türü	n	$\bar{x}$	ss
Anne Problem Çözme	Otistik	26	1.6603	.6064
	Zihinsel	26	1.5577	.4760
	İşitme	30	1.7222	.6842
	Görme	26	1.6923	.5670
	Bedensel	21	1.7460	.4933
Baba Problem Çözme	Otistik	26	1.4872	.3385
	Zihinsel	26	1.4872	.4617
	İşitme	30	1.6222	.7681
	Görme	26	1.5833	.5563
	Bedensel	21	1.6984	.5764
Anne İletişim	Otistik	26	1.7436	.3885
	Zihinsel	26	1.9573	.4617
	İşitme	30	1.9778	.7681
	Görme	26	1.9060	.5563
	Bedensel	21	2.1005	.5764
Baba İletişim	Otistik	26	1.6538	.3179
	Zihinsel	26	1.9145	.5874
	İşitme	30	1.8889	.5513
	Görme	26	1.9017	.5090
	Bedensel	21	1.9841	.4072
Anne Roller	Otistik	26	1.8951	.4619
	Zihinsel	26	1.9231	.4683
	İşitme	30	2.1091	.7140
	Görme	26	2.1818	.4755
	Bedensel	21	2.0996	.4145
Baba Roller	Otistik	26	1.8077	.3500
	Zihinsel	26	1.8811	.4104
	İşitme	30	1.9121	.5752
	Görme	26	2.0839	.5097
	Bedensel	21	1.9481	.4270
Anne Duygusal Tepki	Otistik	26	1.5513	.4589
	Zihinsel	26	1.7564	.5720
	İşitme	30	1.8667	.8714
	Görme	26	1.7179	.4961
	Bedensel	21	1.8810	.5141
Baba Duygusal Tepki	Otistik	26	1.5641	.4085
	Zihinsel	26	1.6282	.5463
	İşitme	30	1.8500	.7661
	Görme	26	1.8205	.5435
	Bedensel	21	1.7063	.4213

A.D.Ö Alt Boyutları	Engel Türü	n	$\bar{x}$	ss
Anne Gereken İlgisi	Otistik	26	1.5604	.4139
	Zihinsel	26	1.9011	.5768
	İşitme	30	1.8476	.6876
	Görme	26	1.8681	.4762
	Bedensel	21	1.9932	.5121
Baba Gereken İlgisi	Otistik	26	1.5769	.3692
	Zihinsel	26	1.6538	.4539
	İşitme	30	1.6952	.5127
	Görme	26	1.8791	.4827
	Bedensel	21	1.8503	.4876
Anne Davranış Kontrolü	Otistik	26	1.7778	.4309
	Zihinsel	26	1.8675	.4746
	İşitme	30	2.0296	.5458
	Görme	26	1.7906	.4952
	Bedensel	21	1.8413	.3541
Baba Davranış Kontrolü	Otistik	26	1.6752	.2571
	Zihinsel	26	1.7393	.3235
	İşitme	30	1.9370	.4889
	Görme	26	1.7607	.3671
	Bedensel	21	1.8148	.3284
Anne Genel Fonksiyon	Otistik	26	1.5224	.4343
	Zihinsel	26	1.5385	.4895
	İşitme	30	1.7556	.6865
	Görme	26	1.6635	.4598
	Bedensel	21	1.8135	.6129
Baba Genel Fonksiyon	Otistik	26	1.4199	.3087
	Zihinsel	26	1.4135	.3304
	İşitme	30	1.6444	.6274
	Görme	26	1.5545	.5110
	Bedensel	21	1.5198	.4571

Tablo-36 : Engel Türlerinin Aile İşlevlerine Etkisine Göre Ebeveynlerin Aile İşlev Puanlarının Varyans Analizi Sonuçları

Kaynak		KT	Sd	KT	F	P
Anne P.Çözme	Gruplar arası	.544	4	.136	.408*	.803
	Gruplar içi	41.337	124	.333		
	Toplam	41.681	128			
Baba P.Çözme	Gruplar arası	.789	4	.197	.602*	.662
	Gruplar içi	40.592	124	.327		
	Toplam	41.380	128			
Anne İletişim	Gruplar arası	1.616	4	.404	1.476*	.213
	Gruplar içi	33.947	124	.274		
	Toplam	35.563	128			
Baba İletişim	Gruplar arası	1.573	4	.393	1.639*	.169
	Gruplar içi	29.759	124	.240		
	Toplam	31.332	128			
Anne Roller	Gruplar arası	1.642	4	.410	1.467*	.216
	Gruplar içi	34.689	124	.280		
	Toplam	36.331	128			

Kaynak		KT	Sd	KT	F	P
Baba Roller	Gruplar arası	1.081	4	.270	1.240*	.297
	Gruplar içi	27.009	124	.218		
	Toplam	28.090	128			
Anne D. Tepki	Gruplar arası	1.822	4	.455	1.204*	.313
	Gruplar içi	46.906	124	.378		
	Toplam	48.728	128			
Baba D. Tepki	Gruplar arası	1.624	4	.406	1.272*	.285
	Gruplar içi	39.587	124	.319		
	Toplam	41.211	128			
Anne G. İlgı	Gruplar arası	2.627	4	.657	2.187*	.074
	Gruplar içi	37.226	124	.300		
	Toplam	39.852	128			
Baba G. İlgı	Gruplar arası	1.676	4	.419	1.941*	.108
	Gruplar içi	26.757	124	.216		
	Toplam	28.433	128			
Anne D. Kontrolü	Gruplar arası	1.166	4	.292	1.312*	.269
	Gruplar içi	27.552	124	.222		
	Toplam	28.718	128			
Baba D. Kontrolü	Gruplar arası	1.093	4	.273	0.982*	.101
	Gruplar içi	17.101	124	.138		
	Toplam	18.194	128			
Anne G. Fonksiyon	Gruplar arası	1.643	4	.411	1.370*	.248
	Gruplar içi	37.168	124	.300		
	Toplam	38.811	128			
Baba G. Fonksiyon	Gruplar arası	1.047	4	.262	1.192*	.318
	Gruplar içi	27.233	124	.220		
	Toplam	28.280	128			

* $p > .05$

Araştırmamızda engel türüne göre anne ve babaların Aile Değerlendirme Ölçeği alt boyutlarında herhangi bir farklılaşmaya rastlanmamıştır. Engelin türü aile içi ilişkileri etkilememektedir. Araştırmamızın bu bulgusu, Molsa ve Molsa (1985)'nin ebeveynlerin uyum sağlaması ile engel türünün bir ilişkisi olmadığına yönelik bulguları ile örtüşmekte; McHale ve Gamble (1987)'in engelin derecesinden çok türünün ailenin uyum sağlamasında güçlük yarattığı bulguları ile ters düşmektedir.

Araştırmanın 8. sorusu "Özürlü bir çocuğa sahip olmanın etkilerine göre anne ve babaların aile işlevlerini değerlendirme biçimleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?" a ilişkin özürlü bir çocuğa sahip anne ve babaların aile işlevlerini etkileyebileceği düşünülen ekonomik durum, iş, ev ziyaretleri, seyahatler, eş ile ilişkiler, ruhsal durum ve diğer

çocuklarla ilişkilere göre alınan puanların ortalamaları, standart sapmaları ve 't' değerleri Tablo-37.1, 37.2, 37.3, 37.4, 38.1, 38.2, 38.3, 38.4, 38.5'te yer almaktadır.

Tablo-37.1. : Ekonomik Durumdan Etkilenip Etkilenmemesi Açısından Annelerin Sayıları, Aile İşlevleri Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve 't' Değerleri.

A.D.Ö. Alt Boyutları	Ekonomik Durum	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	P																																																																																																																																																								
Anne Problem Çözme	Etkilenmiyor	57	1,5789	0,4799	-1,699	127	0,092																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	72	1,75	0,6286				Baba Problem Çözme	Etkilenmiyor	57	1,4971	0,4751	-1,342	127	0,182	Etkileniyor	72	1,6319	0,6298	Anne İletişim	Etkilenmiyor	57	1,8908	0,5289	-0,787	127	0,433	Etkileniyor	72	1,9645	0,5271	Baba İletişim	Etkilenmiyor	57	1,8168	0,465	-0,98	127	0,329	Etkileniyor	72	1,9028	0,5171	Anne Roller	Etkilenmiyor	57	1,933	0,5873	-2,086	127	0,039*	Etkileniyor	72	2,1275	0,4719	Baba Roller	Etkilenmiyor	57	1,8341	0,5163	-1,989	127	0,049*	Etkileniyor	72	1,9975	0,4165	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	57	1,6754	0,5531	-1,277	127	0,204	Etkileniyor	72	1,8148	0,6605	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	57	1,6579	0,5558	-1,077	127	0,283	Etkileniyor	72	1,7662	0,5758	Anne Gereken İlgı	Etkilenmiyor	57	1,7168	0,4982	-2,045	127	0,043*	Etkileniyor	72	1,9167	0,5896	Baba Gereken İlgı	Etkilenmiyor	57	1,6216	0,4187	-2,261	127	0,025*	Etkileniyor	72	1,8075	0,4967	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	57	1,7895	0,4546	-1,673	127	0,097	Etkileniyor	72	1,929	0,4825	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	57	1,7115	0,35	-2,104	127	0,037*	Etkileniyor	72	1,8503	0,3886	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	57	1,5424	0,5193	-2,107	127	0,037*	Etkileniyor	72	1,7454	0,5617	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	57	1,4298	0,4208	-1,831	127	0,069
Baba Problem Çözme	Etkilenmiyor	57	1,4971	0,4751	-1,342	127	0,182																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	72	1,6319	0,6298				Anne İletişim	Etkilenmiyor	57	1,8908	0,5289	-0,787	127	0,433	Etkileniyor	72	1,9645	0,5271	Baba İletişim	Etkilenmiyor	57	1,8168	0,465	-0,98	127	0,329	Etkileniyor	72	1,9028	0,5171	Anne Roller	Etkilenmiyor	57	1,933	0,5873	-2,086	127	0,039*	Etkileniyor	72	2,1275	0,4719	Baba Roller	Etkilenmiyor	57	1,8341	0,5163	-1,989	127	0,049*	Etkileniyor	72	1,9975	0,4165	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	57	1,6754	0,5531	-1,277	127	0,204	Etkileniyor	72	1,8148	0,6605	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	57	1,6579	0,5558	-1,077	127	0,283	Etkileniyor	72	1,7662	0,5758	Anne Gereken İlgı	Etkilenmiyor	57	1,7168	0,4982	-2,045	127	0,043*	Etkileniyor	72	1,9167	0,5896	Baba Gereken İlgı	Etkilenmiyor	57	1,6216	0,4187	-2,261	127	0,025*	Etkileniyor	72	1,8075	0,4967	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	57	1,7895	0,4546	-1,673	127	0,097	Etkileniyor	72	1,929	0,4825	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	57	1,7115	0,35	-2,104	127	0,037*	Etkileniyor	72	1,8503	0,3886	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	57	1,5424	0,5193	-2,107	127	0,037*	Etkileniyor	72	1,7454	0,5617	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	57	1,4298	0,4208	-1,831	127	0,069	Etkileniyor	72	1,581	0,4984								
Anne İletişim	Etkilenmiyor	57	1,8908	0,5289	-0,787	127	0,433																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	72	1,9645	0,5271				Baba İletişim	Etkilenmiyor	57	1,8168	0,465	-0,98	127	0,329	Etkileniyor	72	1,9028	0,5171	Anne Roller	Etkilenmiyor	57	1,933	0,5873	-2,086	127	0,039*	Etkileniyor	72	2,1275	0,4719	Baba Roller	Etkilenmiyor	57	1,8341	0,5163	-1,989	127	0,049*	Etkileniyor	72	1,9975	0,4165	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	57	1,6754	0,5531	-1,277	127	0,204	Etkileniyor	72	1,8148	0,6605	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	57	1,6579	0,5558	-1,077	127	0,283	Etkileniyor	72	1,7662	0,5758	Anne Gereken İlgı	Etkilenmiyor	57	1,7168	0,4982	-2,045	127	0,043*	Etkileniyor	72	1,9167	0,5896	Baba Gereken İlgı	Etkilenmiyor	57	1,6216	0,4187	-2,261	127	0,025*	Etkileniyor	72	1,8075	0,4967	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	57	1,7895	0,4546	-1,673	127	0,097	Etkileniyor	72	1,929	0,4825	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	57	1,7115	0,35	-2,104	127	0,037*	Etkileniyor	72	1,8503	0,3886	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	57	1,5424	0,5193	-2,107	127	0,037*	Etkileniyor	72	1,7454	0,5617	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	57	1,4298	0,4208	-1,831	127	0,069	Etkileniyor	72	1,581	0,4984																				
Baba İletişim	Etkilenmiyor	57	1,8168	0,465	-0,98	127	0,329																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	72	1,9028	0,5171				Anne Roller	Etkilenmiyor	57	1,933	0,5873	-2,086	127	0,039*	Etkileniyor	72	2,1275	0,4719	Baba Roller	Etkilenmiyor	57	1,8341	0,5163	-1,989	127	0,049*	Etkileniyor	72	1,9975	0,4165	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	57	1,6754	0,5531	-1,277	127	0,204	Etkileniyor	72	1,8148	0,6605	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	57	1,6579	0,5558	-1,077	127	0,283	Etkileniyor	72	1,7662	0,5758	Anne Gereken İlgı	Etkilenmiyor	57	1,7168	0,4982	-2,045	127	0,043*	Etkileniyor	72	1,9167	0,5896	Baba Gereken İlgı	Etkilenmiyor	57	1,6216	0,4187	-2,261	127	0,025*	Etkileniyor	72	1,8075	0,4967	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	57	1,7895	0,4546	-1,673	127	0,097	Etkileniyor	72	1,929	0,4825	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	57	1,7115	0,35	-2,104	127	0,037*	Etkileniyor	72	1,8503	0,3886	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	57	1,5424	0,5193	-2,107	127	0,037*	Etkileniyor	72	1,7454	0,5617	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	57	1,4298	0,4208	-1,831	127	0,069	Etkileniyor	72	1,581	0,4984																																
Anne Roller	Etkilenmiyor	57	1,933	0,5873	-2,086	127	0,039*																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	72	2,1275	0,4719				Baba Roller	Etkilenmiyor	57	1,8341	0,5163	-1,989	127	0,049*	Etkileniyor	72	1,9975	0,4165	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	57	1,6754	0,5531	-1,277	127	0,204	Etkileniyor	72	1,8148	0,6605	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	57	1,6579	0,5558	-1,077	127	0,283	Etkileniyor	72	1,7662	0,5758	Anne Gereken İlgı	Etkilenmiyor	57	1,7168	0,4982	-2,045	127	0,043*	Etkileniyor	72	1,9167	0,5896	Baba Gereken İlgı	Etkilenmiyor	57	1,6216	0,4187	-2,261	127	0,025*	Etkileniyor	72	1,8075	0,4967	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	57	1,7895	0,4546	-1,673	127	0,097	Etkileniyor	72	1,929	0,4825	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	57	1,7115	0,35	-2,104	127	0,037*	Etkileniyor	72	1,8503	0,3886	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	57	1,5424	0,5193	-2,107	127	0,037*	Etkileniyor	72	1,7454	0,5617	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	57	1,4298	0,4208	-1,831	127	0,069	Etkileniyor	72	1,581	0,4984																																												
Baba Roller	Etkilenmiyor	57	1,8341	0,5163	-1,989	127	0,049*																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	72	1,9975	0,4165				Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	57	1,6754	0,5531	-1,277	127	0,204	Etkileniyor	72	1,8148	0,6605	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	57	1,6579	0,5558	-1,077	127	0,283	Etkileniyor	72	1,7662	0,5758	Anne Gereken İlgı	Etkilenmiyor	57	1,7168	0,4982	-2,045	127	0,043*	Etkileniyor	72	1,9167	0,5896	Baba Gereken İlgı	Etkilenmiyor	57	1,6216	0,4187	-2,261	127	0,025*	Etkileniyor	72	1,8075	0,4967	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	57	1,7895	0,4546	-1,673	127	0,097	Etkileniyor	72	1,929	0,4825	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	57	1,7115	0,35	-2,104	127	0,037*	Etkileniyor	72	1,8503	0,3886	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	57	1,5424	0,5193	-2,107	127	0,037*	Etkileniyor	72	1,7454	0,5617	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	57	1,4298	0,4208	-1,831	127	0,069	Etkileniyor	72	1,581	0,4984																																																								
Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	57	1,6754	0,5531	-1,277	127	0,204																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	72	1,8148	0,6605				Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	57	1,6579	0,5558	-1,077	127	0,283	Etkileniyor	72	1,7662	0,5758	Anne Gereken İlgı	Etkilenmiyor	57	1,7168	0,4982	-2,045	127	0,043*	Etkileniyor	72	1,9167	0,5896	Baba Gereken İlgı	Etkilenmiyor	57	1,6216	0,4187	-2,261	127	0,025*	Etkileniyor	72	1,8075	0,4967	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	57	1,7895	0,4546	-1,673	127	0,097	Etkileniyor	72	1,929	0,4825	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	57	1,7115	0,35	-2,104	127	0,037*	Etkileniyor	72	1,8503	0,3886	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	57	1,5424	0,5193	-2,107	127	0,037*	Etkileniyor	72	1,7454	0,5617	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	57	1,4298	0,4208	-1,831	127	0,069	Etkileniyor	72	1,581	0,4984																																																																				
Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	57	1,6579	0,5558	-1,077	127	0,283																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	72	1,7662	0,5758				Anne Gereken İlgı	Etkilenmiyor	57	1,7168	0,4982	-2,045	127	0,043*	Etkileniyor	72	1,9167	0,5896	Baba Gereken İlgı	Etkilenmiyor	57	1,6216	0,4187	-2,261	127	0,025*	Etkileniyor	72	1,8075	0,4967	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	57	1,7895	0,4546	-1,673	127	0,097	Etkileniyor	72	1,929	0,4825	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	57	1,7115	0,35	-2,104	127	0,037*	Etkileniyor	72	1,8503	0,3886	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	57	1,5424	0,5193	-2,107	127	0,037*	Etkileniyor	72	1,7454	0,5617	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	57	1,4298	0,4208	-1,831	127	0,069	Etkileniyor	72	1,581	0,4984																																																																																
Anne Gereken İlgı	Etkilenmiyor	57	1,7168	0,4982	-2,045	127	0,043*																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	72	1,9167	0,5896				Baba Gereken İlgı	Etkilenmiyor	57	1,6216	0,4187	-2,261	127	0,025*	Etkileniyor	72	1,8075	0,4967	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	57	1,7895	0,4546	-1,673	127	0,097	Etkileniyor	72	1,929	0,4825	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	57	1,7115	0,35	-2,104	127	0,037*	Etkileniyor	72	1,8503	0,3886	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	57	1,5424	0,5193	-2,107	127	0,037*	Etkileniyor	72	1,7454	0,5617	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	57	1,4298	0,4208	-1,831	127	0,069	Etkileniyor	72	1,581	0,4984																																																																																												
Baba Gereken İlgı	Etkilenmiyor	57	1,6216	0,4187	-2,261	127	0,025*																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	72	1,8075	0,4967				Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	57	1,7895	0,4546	-1,673	127	0,097	Etkileniyor	72	1,929	0,4825	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	57	1,7115	0,35	-2,104	127	0,037*	Etkileniyor	72	1,8503	0,3886	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	57	1,5424	0,5193	-2,107	127	0,037*	Etkileniyor	72	1,7454	0,5617	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	57	1,4298	0,4208	-1,831	127	0,069	Etkileniyor	72	1,581	0,4984																																																																																																								
Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	57	1,7895	0,4546	-1,673	127	0,097																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	72	1,929	0,4825				Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	57	1,7115	0,35	-2,104	127	0,037*	Etkileniyor	72	1,8503	0,3886	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	57	1,5424	0,5193	-2,107	127	0,037*	Etkileniyor	72	1,7454	0,5617	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	57	1,4298	0,4208	-1,831	127	0,069	Etkileniyor	72	1,581	0,4984																																																																																																																				
Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	57	1,7115	0,35	-2,104	127	0,037*																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	72	1,8503	0,3886				Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	57	1,5424	0,5193	-2,107	127	0,037*	Etkileniyor	72	1,7454	0,5617	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	57	1,4298	0,4208	-1,831	127	0,069	Etkileniyor	72	1,581	0,4984																																																																																																																																
Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	57	1,5424	0,5193	-2,107	127	0,037*																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	72	1,7454	0,5617				Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	57	1,4298	0,4208	-1,831	127	0,069	Etkileniyor	72	1,581	0,4984																																																																																																																																												
Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	57	1,4298	0,4208	-1,831	127	0,069																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	72	1,581	0,4984																																																																																																																																																											

*p<.05

'Özürü bir çocuğa sahip olma ekonomik durumumu etkiliyor' diyen annelerle, 'etkilemiyor' diyen annelerin, 'gereken ilgiyi gösterme' puanları arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır. 'Etkileniyor' diyen annelerin puanları yüksek; 'etkilemiyor' diyen annelerin puanları düşük bulunmuştur. 'Etkileniyor' diyen annelerin aile içinde gereken ilgiyi göstermeleri daha sağlıklı bulunmuştur (p<.05).

'Özürü bir çocuğa sahip olma ekonomik durumumu etkiliyor' diyen annelerle, 'etkilemiyor' diyen annelerin 'genel fonksiyonlar' boyutunda aldıkları puanlar arasında

anlamli bir farklılık çıkmıştır. ‘Etkileniyor’ diyen annelerin puanları yüksek; ‘etkilenmiyor’ diyen annelerin puanları düşük bulunmuştur. ‘Etkileniyor’ diyen annelerin genel fonksiyonları daha sağlıklıdır, bulunmuştur ($p<.05$).

‘Özürlü bir çocuğa sahip olma ekonomik durumumu etkiliyor’ diyen annelerle, ‘etkilenmiyor’ diyen annelerin ‘baba gereken ilgiyi gösterme’ boyutunda aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır. ‘Etkileniyor’ diyen annelerin puanları yüksek; ‘etkilenmiyor’ diyen puanları düşük bulunmuştur. ‘Etkileniyor’ diyen annelere göre babalar aile içinde gereken ilgiyi göstermede daha sağlıklıdır ($p<.05$).

‘Özürlü bir çocuğa sahip olma ekonomik durumumu etkiliyor’ diyen annelerle, ‘etkilenmiyor’ diyen annelerin, ‘baba davranış kontrolü’ boyutunda aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır. ‘Etkileniyor’ diyen annelerin puanları yüksek; ‘etkilenmiyor’ diyen annelerin puanları düşük bulunmuştur ($p<.05$). ‘Etkileniyor’ diyen annelere göre babaların aile içindeki davranış kontrolleri daha sağlıklıdır.

‘Özürlü bir çocuğa sahip olma ekonomik durumumu etkiliyor’ diyen annelere göre, bu durumdan kendileri aile içinde gerekli olan ilgiyi gösterme ve genel olarak yapmaları gereken fonksiyonlar boyutunda olumsuz olarak etkilenmektedir. Bu annelere göre babalar ise davranış kontrolü ve aile içinde gereken ilgiyi gösterme boyutlarında olumsuz olarak etkilenmektedirler.

Tablo- 38. 1. : Ekonomik Durumdan Etkilenip Etkilenmemesi Açısından Babaların Sayıları, Aile İşlevleri Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve ‘t’ Değerleri.

A.D.Ö. Alt Boyutları	Ekonomik Durum	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	P																																																																				
Anne Problem Çözme	Etkilenmiyor	53	1,6635	0,5787	-0,18	127	0,857																																																																				
	Etkileniyor	76	1,682	0,571				Baba Problem Çözme	Etkilenmiyor	53	1,6006	0,6548	0,449	127	0,654	Etkileniyor	76	1,5526	0,5035	Anne İletişim	Etkilenmiyor	53	1,9769	0,5921	0,808	127	0,42	Etkileniyor	76	1,9006	0,4782	Baba İletişim	Etkilenmiyor	53	1,8889	0,5355	0,461	127	0,646	Etkileniyor	76	1,848	0,4671	Anne Roller	Etkilenmiyor	53	1,988	0,5894	-0,954	127	0,342	Etkileniyor	76	2,0789	0,49	Baba Roller	Etkilenmiyor	53	1,8079	0,501	-2,422	127	0,017*	Etkileniyor	76	2,0072	0,4289	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	53	1,7516	0,6727	-0,025	127	0,98
Baba Problem Çözme	Etkilenmiyor	53	1,6006	0,6548	0,449	127	0,654																																																																				
	Etkileniyor	76	1,5526	0,5035				Anne İletişim	Etkilenmiyor	53	1,9769	0,5921	0,808	127	0,42	Etkileniyor	76	1,9006	0,4782	Baba İletişim	Etkilenmiyor	53	1,8889	0,5355	0,461	127	0,646	Etkileniyor	76	1,848	0,4671	Anne Roller	Etkilenmiyor	53	1,988	0,5894	-0,954	127	0,342	Etkileniyor	76	2,0789	0,49	Baba Roller	Etkilenmiyor	53	1,8079	0,501	-2,422	127	0,017*	Etkileniyor	76	2,0072	0,4289	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	53	1,7516	0,6727	-0,025	127	0,98	Etkileniyor	76	1,7544	0,5796								
Anne İletişim	Etkilenmiyor	53	1,9769	0,5921	0,808	127	0,42																																																																				
	Etkileniyor	76	1,9006	0,4782				Baba İletişim	Etkilenmiyor	53	1,8889	0,5355	0,461	127	0,646	Etkileniyor	76	1,848	0,4671	Anne Roller	Etkilenmiyor	53	1,988	0,5894	-0,954	127	0,342	Etkileniyor	76	2,0789	0,49	Baba Roller	Etkilenmiyor	53	1,8079	0,501	-2,422	127	0,017*	Etkileniyor	76	2,0072	0,4289	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	53	1,7516	0,6727	-0,025	127	0,98	Etkileniyor	76	1,7544	0,5796																				
Baba İletişim	Etkilenmiyor	53	1,8889	0,5355	0,461	127	0,646																																																																				
	Etkileniyor	76	1,848	0,4671				Anne Roller	Etkilenmiyor	53	1,988	0,5894	-0,954	127	0,342	Etkileniyor	76	2,0789	0,49	Baba Roller	Etkilenmiyor	53	1,8079	0,501	-2,422	127	0,017*	Etkileniyor	76	2,0072	0,4289	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	53	1,7516	0,6727	-0,025	127	0,98	Etkileniyor	76	1,7544	0,5796																																
Anne Roller	Etkilenmiyor	53	1,988	0,5894	-0,954	127	0,342																																																																				
	Etkileniyor	76	2,0789	0,49				Baba Roller	Etkilenmiyor	53	1,8079	0,501	-2,422	127	0,017*	Etkileniyor	76	2,0072	0,4289	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	53	1,7516	0,6727	-0,025	127	0,98	Etkileniyor	76	1,7544	0,5796																																												
Baba Roller	Etkilenmiyor	53	1,8079	0,501	-2,422	127	0,017*																																																																				
	Etkileniyor	76	2,0072	0,4289				Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	53	1,7516	0,6727	-0,025	127	0,98	Etkileniyor	76	1,7544	0,5796																																																								
Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	53	1,7516	0,6727	-0,025	127	0,98																																																																				
	Etkileniyor	76	1,7544	0,5796																																																																							

A.D.Ö. Alt Boyutları	Ekonomik Durum	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	P
Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	53	1,6761	0,5905	-0,705	127	0,482
	Etkileniyor	76	1,7478	0,5528			
Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	53	1,8464	0,6163	0,305	127	0,761
	Etkileniyor	76	1,8158	0,5174			
Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	53	1,628	0,4397	-1,981	127	0,05
	Etkileniyor	76	1,7932	0,4834			
Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	53	1,8344	0,5489	-0,659	127	0,511
	Etkileniyor	76	1,8904	0,4155			
Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	53	1,7338	0,3801	-1,394	127	0,166
	Etkileniyor	76	1,8275	0,3725			
Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	53	1,684	0,642	0,462	127	0,645
	Etkileniyor	76	1,636	0,4803			
Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	53	1,511	0,5336	-0,064	127	0,949
	Etkileniyor	76	1,5164	0,4238			

*p<.05

‘Özürlü bir çocuğa sahip olma ekonomik durumunu etkiliyor’ diyen babalarla, ‘etkilemiyor’ diyen babaların, ‘gerekli ilgiyi gösterme’ boyutunda aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır. ‘Etkileniyor’ diyen babaların puanları yüksek; ‘etkilenmiyor’ diyen babaların ‘gerekli ilgiyi gösterme’ puanları düşük bulunmuştur. ‘Etkileniyor’ diyen babaların aile içinde gerekli ilgiyi göstermeleri daha sağlıklı bulunmuştur (p<.05).

‘Özürlü bir çocuğa sahip olma ekonomik durumu etkiliyor’ diyen babalarla, ‘etkilemiyor’ diyen babaların, ‘roller’ boyutunda aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır. ‘Etkileniyor’ diyen babaların puanları yüksek; ‘etkilenmiyor’ diyen babaların puanları düşük bulunmuştur. ‘Etkileniyor’ diyen babaların aile içindeki rolleri daha sağlıklı bulunmuştur (p<.05).

‘Özürlü bir çocuğa sahip olma ekonomik durumu etkiliyor’ diyen babalara göre, bu durumdan aile içinde gerekli olan ilgiyi gösterme ve aile içindeki rolleri boyutunda olumsuz yönde etkilenmektedir.

Aile içinde gerekli ilgiyi gösterme boyutunda hem annelerin hem de babaların benzer biçimde etkilendikleri gözlenmiştir. Ekonomik güçlükler, engelli çocuğun bakımı ve eğitimi nedeniyle annelerin çalışmamasından kaynaklanmış olabilir. Ayrıca çocuğun kullanması gereken ilaç, protez ve benzeri gereksinimleri, özel eğitim çalışmaları için istenen malzemeler varsa zaten ekonomik zorluklar yaşayan ebeveynler için problem olabilir. Bu durum aile içinde gerekli olan ilgiyi göstermeleri boyutunda ebeveynleri etkilemiş olabilir.

Sucuoğlu (1997) bazı çalışmalarda, ailenin özürülü bireyden çok etkilendiği; çocuğun ailenin işlevlerinde farklılığa yol açtığı; tıbbi, psikolojik, eğitsel çabalar ile bunlara ek olarak maddi problemlerin ailede strese neden olduğunun kabul edildiğini belirtmektedir.

Tablo- 38. 2. : Seyahatlerin Etkilenip Etkilenmemesi Açısından Babaların Sayıları, Aile İşlevleri Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve 't' Değerleri.

A.D.Ö. Alt Boyutları	Seyahatler	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	P																																																																																																																																																								
Anne Problem Çözme	Etkilenmiyor	114	1,6652	0,5759	-0,503	127	0,616																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	15	1,7444	0,5559				Baba Problem Çözme	Etkilenmiyor	114	1,5921	0,5871	1,089	127	0,278	Etkileniyor	15	1,4222	0,3825	Anne İletişim	Etkilenmiyor	114	1,9522	0,5425	1,207	127	0,23	Etkileniyor	15	1,7778	0,3685	Baba İletişim	Etkilenmiyor	114	1,8899	0,5102	1,598	127	0,113	Etkileniyor	15	1,6741	0,3042	Anne Roller	Etkilenmiyor	114	2,0813	0,5363	2,379	127	0,019*	Etkileniyor	15	1,7394	0,4034	Baba Roller	Etkilenmiyor	114	1,9641	0,4663	2,655	127	0,009*	Etkileniyor	15	1,6303	0,3818	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	114	1,7719	0,635	0,949	127	0,345	Etkileniyor	15	1,6111	0,4484	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	114	1,7398	0,5816	1,184	127	0,239	Etkileniyor	15	1,5556	0,4257	Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	114	1,8446	0,57	0,912	127	0,364	Etkileniyor	15	1,7048	0,4533	Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	114	1,7331	0,4806	0,512	127	0,61	Etkileniyor	15	1,6667	0,4029	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	114	1,8879	0,4802	1,364	127	0,175	Etkileniyor	15	1,7111	0,4002	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	114	1,8021	0,3782	1,095	127	0,276	Etkileniyor	15	1,6889	0,3642	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	114	1,6754	0,5619	1,124	127	0,263	Etkileniyor	15	1,5056	0,4437	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	114	1,5329	0,4759	1,247	127	0,215
Baba Problem Çözme	Etkilenmiyor	114	1,5921	0,5871	1,089	127	0,278																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	15	1,4222	0,3825				Anne İletişim	Etkilenmiyor	114	1,9522	0,5425	1,207	127	0,23	Etkileniyor	15	1,7778	0,3685	Baba İletişim	Etkilenmiyor	114	1,8899	0,5102	1,598	127	0,113	Etkileniyor	15	1,6741	0,3042	Anne Roller	Etkilenmiyor	114	2,0813	0,5363	2,379	127	0,019*	Etkileniyor	15	1,7394	0,4034	Baba Roller	Etkilenmiyor	114	1,9641	0,4663	2,655	127	0,009*	Etkileniyor	15	1,6303	0,3818	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	114	1,7719	0,635	0,949	127	0,345	Etkileniyor	15	1,6111	0,4484	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	114	1,7398	0,5816	1,184	127	0,239	Etkileniyor	15	1,5556	0,4257	Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	114	1,8446	0,57	0,912	127	0,364	Etkileniyor	15	1,7048	0,4533	Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	114	1,7331	0,4806	0,512	127	0,61	Etkileniyor	15	1,6667	0,4029	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	114	1,8879	0,4802	1,364	127	0,175	Etkileniyor	15	1,7111	0,4002	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	114	1,8021	0,3782	1,095	127	0,276	Etkileniyor	15	1,6889	0,3642	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	114	1,6754	0,5619	1,124	127	0,263	Etkileniyor	15	1,5056	0,4437	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	114	1,5329	0,4759	1,247	127	0,215	Etkileniyor	15	1,3722	0,4093								
Anne İletişim	Etkilenmiyor	114	1,9522	0,5425	1,207	127	0,23																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	15	1,7778	0,3685				Baba İletişim	Etkilenmiyor	114	1,8899	0,5102	1,598	127	0,113	Etkileniyor	15	1,6741	0,3042	Anne Roller	Etkilenmiyor	114	2,0813	0,5363	2,379	127	0,019*	Etkileniyor	15	1,7394	0,4034	Baba Roller	Etkilenmiyor	114	1,9641	0,4663	2,655	127	0,009*	Etkileniyor	15	1,6303	0,3818	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	114	1,7719	0,635	0,949	127	0,345	Etkileniyor	15	1,6111	0,4484	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	114	1,7398	0,5816	1,184	127	0,239	Etkileniyor	15	1,5556	0,4257	Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	114	1,8446	0,57	0,912	127	0,364	Etkileniyor	15	1,7048	0,4533	Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	114	1,7331	0,4806	0,512	127	0,61	Etkileniyor	15	1,6667	0,4029	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	114	1,8879	0,4802	1,364	127	0,175	Etkileniyor	15	1,7111	0,4002	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	114	1,8021	0,3782	1,095	127	0,276	Etkileniyor	15	1,6889	0,3642	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	114	1,6754	0,5619	1,124	127	0,263	Etkileniyor	15	1,5056	0,4437	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	114	1,5329	0,4759	1,247	127	0,215	Etkileniyor	15	1,3722	0,4093																				
Baba İletişim	Etkilenmiyor	114	1,8899	0,5102	1,598	127	0,113																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	15	1,6741	0,3042				Anne Roller	Etkilenmiyor	114	2,0813	0,5363	2,379	127	0,019*	Etkileniyor	15	1,7394	0,4034	Baba Roller	Etkilenmiyor	114	1,9641	0,4663	2,655	127	0,009*	Etkileniyor	15	1,6303	0,3818	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	114	1,7719	0,635	0,949	127	0,345	Etkileniyor	15	1,6111	0,4484	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	114	1,7398	0,5816	1,184	127	0,239	Etkileniyor	15	1,5556	0,4257	Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	114	1,8446	0,57	0,912	127	0,364	Etkileniyor	15	1,7048	0,4533	Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	114	1,7331	0,4806	0,512	127	0,61	Etkileniyor	15	1,6667	0,4029	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	114	1,8879	0,4802	1,364	127	0,175	Etkileniyor	15	1,7111	0,4002	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	114	1,8021	0,3782	1,095	127	0,276	Etkileniyor	15	1,6889	0,3642	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	114	1,6754	0,5619	1,124	127	0,263	Etkileniyor	15	1,5056	0,4437	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	114	1,5329	0,4759	1,247	127	0,215	Etkileniyor	15	1,3722	0,4093																																
Anne Roller	Etkilenmiyor	114	2,0813	0,5363	2,379	127	0,019*																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	15	1,7394	0,4034				Baba Roller	Etkilenmiyor	114	1,9641	0,4663	2,655	127	0,009*	Etkileniyor	15	1,6303	0,3818	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	114	1,7719	0,635	0,949	127	0,345	Etkileniyor	15	1,6111	0,4484	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	114	1,7398	0,5816	1,184	127	0,239	Etkileniyor	15	1,5556	0,4257	Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	114	1,8446	0,57	0,912	127	0,364	Etkileniyor	15	1,7048	0,4533	Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	114	1,7331	0,4806	0,512	127	0,61	Etkileniyor	15	1,6667	0,4029	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	114	1,8879	0,4802	1,364	127	0,175	Etkileniyor	15	1,7111	0,4002	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	114	1,8021	0,3782	1,095	127	0,276	Etkileniyor	15	1,6889	0,3642	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	114	1,6754	0,5619	1,124	127	0,263	Etkileniyor	15	1,5056	0,4437	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	114	1,5329	0,4759	1,247	127	0,215	Etkileniyor	15	1,3722	0,4093																																												
Baba Roller	Etkilenmiyor	114	1,9641	0,4663	2,655	127	0,009*																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	15	1,6303	0,3818				Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	114	1,7719	0,635	0,949	127	0,345	Etkileniyor	15	1,6111	0,4484	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	114	1,7398	0,5816	1,184	127	0,239	Etkileniyor	15	1,5556	0,4257	Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	114	1,8446	0,57	0,912	127	0,364	Etkileniyor	15	1,7048	0,4533	Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	114	1,7331	0,4806	0,512	127	0,61	Etkileniyor	15	1,6667	0,4029	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	114	1,8879	0,4802	1,364	127	0,175	Etkileniyor	15	1,7111	0,4002	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	114	1,8021	0,3782	1,095	127	0,276	Etkileniyor	15	1,6889	0,3642	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	114	1,6754	0,5619	1,124	127	0,263	Etkileniyor	15	1,5056	0,4437	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	114	1,5329	0,4759	1,247	127	0,215	Etkileniyor	15	1,3722	0,4093																																																								
Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	114	1,7719	0,635	0,949	127	0,345																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	15	1,6111	0,4484				Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	114	1,7398	0,5816	1,184	127	0,239	Etkileniyor	15	1,5556	0,4257	Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	114	1,8446	0,57	0,912	127	0,364	Etkileniyor	15	1,7048	0,4533	Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	114	1,7331	0,4806	0,512	127	0,61	Etkileniyor	15	1,6667	0,4029	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	114	1,8879	0,4802	1,364	127	0,175	Etkileniyor	15	1,7111	0,4002	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	114	1,8021	0,3782	1,095	127	0,276	Etkileniyor	15	1,6889	0,3642	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	114	1,6754	0,5619	1,124	127	0,263	Etkileniyor	15	1,5056	0,4437	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	114	1,5329	0,4759	1,247	127	0,215	Etkileniyor	15	1,3722	0,4093																																																																				
Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	114	1,7398	0,5816	1,184	127	0,239																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	15	1,5556	0,4257				Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	114	1,8446	0,57	0,912	127	0,364	Etkileniyor	15	1,7048	0,4533	Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	114	1,7331	0,4806	0,512	127	0,61	Etkileniyor	15	1,6667	0,4029	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	114	1,8879	0,4802	1,364	127	0,175	Etkileniyor	15	1,7111	0,4002	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	114	1,8021	0,3782	1,095	127	0,276	Etkileniyor	15	1,6889	0,3642	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	114	1,6754	0,5619	1,124	127	0,263	Etkileniyor	15	1,5056	0,4437	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	114	1,5329	0,4759	1,247	127	0,215	Etkileniyor	15	1,3722	0,4093																																																																																
Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	114	1,8446	0,57	0,912	127	0,364																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	15	1,7048	0,4533				Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	114	1,7331	0,4806	0,512	127	0,61	Etkileniyor	15	1,6667	0,4029	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	114	1,8879	0,4802	1,364	127	0,175	Etkileniyor	15	1,7111	0,4002	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	114	1,8021	0,3782	1,095	127	0,276	Etkileniyor	15	1,6889	0,3642	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	114	1,6754	0,5619	1,124	127	0,263	Etkileniyor	15	1,5056	0,4437	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	114	1,5329	0,4759	1,247	127	0,215	Etkileniyor	15	1,3722	0,4093																																																																																												
Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	114	1,7331	0,4806	0,512	127	0,61																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	15	1,6667	0,4029				Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	114	1,8879	0,4802	1,364	127	0,175	Etkileniyor	15	1,7111	0,4002	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	114	1,8021	0,3782	1,095	127	0,276	Etkileniyor	15	1,6889	0,3642	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	114	1,6754	0,5619	1,124	127	0,263	Etkileniyor	15	1,5056	0,4437	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	114	1,5329	0,4759	1,247	127	0,215	Etkileniyor	15	1,3722	0,4093																																																																																																								
Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	114	1,8879	0,4802	1,364	127	0,175																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	15	1,7111	0,4002				Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	114	1,8021	0,3782	1,095	127	0,276	Etkileniyor	15	1,6889	0,3642	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	114	1,6754	0,5619	1,124	127	0,263	Etkileniyor	15	1,5056	0,4437	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	114	1,5329	0,4759	1,247	127	0,215	Etkileniyor	15	1,3722	0,4093																																																																																																																				
Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	114	1,8021	0,3782	1,095	127	0,276																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	15	1,6889	0,3642				Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	114	1,6754	0,5619	1,124	127	0,263	Etkileniyor	15	1,5056	0,4437	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	114	1,5329	0,4759	1,247	127	0,215	Etkileniyor	15	1,3722	0,4093																																																																																																																																
Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	114	1,6754	0,5619	1,124	127	0,263																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	15	1,5056	0,4437				Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	114	1,5329	0,4759	1,247	127	0,215	Etkileniyor	15	1,3722	0,4093																																																																																																																																												
Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	114	1,5329	0,4759	1,247	127	0,215																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	15	1,3722	0,4093																																																																																																																																																											

*p<.05

'Özürülü bir çocuğa sahip olma seyahatleri 'etkiliyor' diyen babalarla 'etkilemiyor' diyen babaların, 'anne roller' boyutunda aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır. 'Etkilenmiyor' diyen babaların puanları yüksek; 'etkileniyor' diyen babaların puanları düşük bulunmuştur. 'Etkileniyor' diyen babalara göre, anneler aile içi rol boyutunda daha sağlıklı bulunmuştur (p<.05).

'Özürülü bir çocuğa sahip olma seyahatleri etkiliyor' diyen babalarla, 'etkilemiyor' diyen babaların, 'roller' boyutunda aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır.

'Etkilenmiyor' diyen babaların puanları yüksek; 'etkileniyor' diyen babaların puanları düşük bulunmuştur. 'Etkileniyor' diyen babaların aile içi rol davranışları daha sağlıklı bulunmuştur ($p<.05$).

"Özürü bir çocuğa sahip olma, seyahatleri etkiliyor" diyen babalar, kendilerinin ve annelerin aile içindeki rollerinin daha sağlıklı olduğunu ifade etmişlerdir.

Tablo- 37. 2. : Ev Ziyaretlerinden Etkilenip Etkilenmemesi Açısından Annelerin Sayıları, Aile İşlevleri Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve 't' değerleri

A.D.Ö. Alt Boyutları	Ev Ziyaretleri	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	P																																																																																																																																																								
Anne Problem Çözme	Etkilenmiyor	88	1,6136	0,5382	-1,783	127	0,077																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	41	1,8049	0,6257				Baba Problem Çözme	Etkilenmiyor	88	1,5833	0,5905	0,32	127	0,749	Etkileniyor	41	1,5488	0,5247	Anne İletişim	Etkilenmiyor	88	1,9533	0,5303	0,672	127	0,503	Etkileniyor	41	1,8862	0,5238	Baba İletişim	Etkilenmiyor	88	1,9242	0,5156	2,024	127	0,045*	Etkileniyor	41	1,7371	0,4251	Anne Roller	Etkilenmiyor	88	2,0083	0,5039	-1,041	127	0,3	Etkileniyor	41	2,1131	0,5901	Baba Roller	Etkilenmiyor	88	1,9287	0,4691	0,121	127	0,904	Etkileniyor	41	1,918	0,4727	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	88	1,6742	0,5622	-1,997	127	0,05	Etkileniyor	41	1,9228	0,6983	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	88	1,6989	0,5644	-0,57	127	0,57	Etkileniyor	41	1,7602	0,5786	Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	88	1,862	0,5798	1,004	127	0,317	Etkileniyor	41	1,7561	0,5073	Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	88	1,7808	0,5103	2,26	127	0,026*	Etkileniyor	41	1,6063	0,3511	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	88	1,8535	0,4547	-0,484	127	0,629	Etkileniyor	41	1,897	0,5166	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	88	1,7677	0,3608	-0,94	127	0,349	Etkileniyor	41	1,8347	0,4106	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	88	1,6487	0,5448	-0,211	127	0,833	Etkileniyor	41	1,6707	0,5695	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	88	1,5322	0,4752	0,635	127	0,526
Baba Problem Çözme	Etkilenmiyor	88	1,5833	0,5905	0,32	127	0,749																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	41	1,5488	0,5247				Anne İletişim	Etkilenmiyor	88	1,9533	0,5303	0,672	127	0,503	Etkileniyor	41	1,8862	0,5238	Baba İletişim	Etkilenmiyor	88	1,9242	0,5156	2,024	127	0,045*	Etkileniyor	41	1,7371	0,4251	Anne Roller	Etkilenmiyor	88	2,0083	0,5039	-1,041	127	0,3	Etkileniyor	41	2,1131	0,5901	Baba Roller	Etkilenmiyor	88	1,9287	0,4691	0,121	127	0,904	Etkileniyor	41	1,918	0,4727	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	88	1,6742	0,5622	-1,997	127	0,05	Etkileniyor	41	1,9228	0,6983	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	88	1,6989	0,5644	-0,57	127	0,57	Etkileniyor	41	1,7602	0,5786	Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	88	1,862	0,5798	1,004	127	0,317	Etkileniyor	41	1,7561	0,5073	Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	88	1,7808	0,5103	2,26	127	0,026*	Etkileniyor	41	1,6063	0,3511	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	88	1,8535	0,4547	-0,484	127	0,629	Etkileniyor	41	1,897	0,5166	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	88	1,7677	0,3608	-0,94	127	0,349	Etkileniyor	41	1,8347	0,4106	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	88	1,6487	0,5448	-0,211	127	0,833	Etkileniyor	41	1,6707	0,5695	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	88	1,5322	0,4752	0,635	127	0,526	Etkileniyor	41	1,4756	0,4622								
Anne İletişim	Etkilenmiyor	88	1,9533	0,5303	0,672	127	0,503																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	41	1,8862	0,5238				Baba İletişim	Etkilenmiyor	88	1,9242	0,5156	2,024	127	0,045*	Etkileniyor	41	1,7371	0,4251	Anne Roller	Etkilenmiyor	88	2,0083	0,5039	-1,041	127	0,3	Etkileniyor	41	2,1131	0,5901	Baba Roller	Etkilenmiyor	88	1,9287	0,4691	0,121	127	0,904	Etkileniyor	41	1,918	0,4727	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	88	1,6742	0,5622	-1,997	127	0,05	Etkileniyor	41	1,9228	0,6983	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	88	1,6989	0,5644	-0,57	127	0,57	Etkileniyor	41	1,7602	0,5786	Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	88	1,862	0,5798	1,004	127	0,317	Etkileniyor	41	1,7561	0,5073	Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	88	1,7808	0,5103	2,26	127	0,026*	Etkileniyor	41	1,6063	0,3511	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	88	1,8535	0,4547	-0,484	127	0,629	Etkileniyor	41	1,897	0,5166	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	88	1,7677	0,3608	-0,94	127	0,349	Etkileniyor	41	1,8347	0,4106	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	88	1,6487	0,5448	-0,211	127	0,833	Etkileniyor	41	1,6707	0,5695	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	88	1,5322	0,4752	0,635	127	0,526	Etkileniyor	41	1,4756	0,4622																				
Baba İletişim	Etkilenmiyor	88	1,9242	0,5156	2,024	127	0,045*																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	41	1,7371	0,4251				Anne Roller	Etkilenmiyor	88	2,0083	0,5039	-1,041	127	0,3	Etkileniyor	41	2,1131	0,5901	Baba Roller	Etkilenmiyor	88	1,9287	0,4691	0,121	127	0,904	Etkileniyor	41	1,918	0,4727	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	88	1,6742	0,5622	-1,997	127	0,05	Etkileniyor	41	1,9228	0,6983	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	88	1,6989	0,5644	-0,57	127	0,57	Etkileniyor	41	1,7602	0,5786	Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	88	1,862	0,5798	1,004	127	0,317	Etkileniyor	41	1,7561	0,5073	Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	88	1,7808	0,5103	2,26	127	0,026*	Etkileniyor	41	1,6063	0,3511	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	88	1,8535	0,4547	-0,484	127	0,629	Etkileniyor	41	1,897	0,5166	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	88	1,7677	0,3608	-0,94	127	0,349	Etkileniyor	41	1,8347	0,4106	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	88	1,6487	0,5448	-0,211	127	0,833	Etkileniyor	41	1,6707	0,5695	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	88	1,5322	0,4752	0,635	127	0,526	Etkileniyor	41	1,4756	0,4622																																
Anne Roller	Etkilenmiyor	88	2,0083	0,5039	-1,041	127	0,3																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	41	2,1131	0,5901				Baba Roller	Etkilenmiyor	88	1,9287	0,4691	0,121	127	0,904	Etkileniyor	41	1,918	0,4727	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	88	1,6742	0,5622	-1,997	127	0,05	Etkileniyor	41	1,9228	0,6983	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	88	1,6989	0,5644	-0,57	127	0,57	Etkileniyor	41	1,7602	0,5786	Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	88	1,862	0,5798	1,004	127	0,317	Etkileniyor	41	1,7561	0,5073	Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	88	1,7808	0,5103	2,26	127	0,026*	Etkileniyor	41	1,6063	0,3511	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	88	1,8535	0,4547	-0,484	127	0,629	Etkileniyor	41	1,897	0,5166	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	88	1,7677	0,3608	-0,94	127	0,349	Etkileniyor	41	1,8347	0,4106	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	88	1,6487	0,5448	-0,211	127	0,833	Etkileniyor	41	1,6707	0,5695	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	88	1,5322	0,4752	0,635	127	0,526	Etkileniyor	41	1,4756	0,4622																																												
Baba Roller	Etkilenmiyor	88	1,9287	0,4691	0,121	127	0,904																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	41	1,918	0,4727				Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	88	1,6742	0,5622	-1,997	127	0,05	Etkileniyor	41	1,9228	0,6983	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	88	1,6989	0,5644	-0,57	127	0,57	Etkileniyor	41	1,7602	0,5786	Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	88	1,862	0,5798	1,004	127	0,317	Etkileniyor	41	1,7561	0,5073	Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	88	1,7808	0,5103	2,26	127	0,026*	Etkileniyor	41	1,6063	0,3511	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	88	1,8535	0,4547	-0,484	127	0,629	Etkileniyor	41	1,897	0,5166	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	88	1,7677	0,3608	-0,94	127	0,349	Etkileniyor	41	1,8347	0,4106	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	88	1,6487	0,5448	-0,211	127	0,833	Etkileniyor	41	1,6707	0,5695	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	88	1,5322	0,4752	0,635	127	0,526	Etkileniyor	41	1,4756	0,4622																																																								
Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	88	1,6742	0,5622	-1,997	127	0,05																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	41	1,9228	0,6983				Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	88	1,6989	0,5644	-0,57	127	0,57	Etkileniyor	41	1,7602	0,5786	Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	88	1,862	0,5798	1,004	127	0,317	Etkileniyor	41	1,7561	0,5073	Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	88	1,7808	0,5103	2,26	127	0,026*	Etkileniyor	41	1,6063	0,3511	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	88	1,8535	0,4547	-0,484	127	0,629	Etkileniyor	41	1,897	0,5166	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	88	1,7677	0,3608	-0,94	127	0,349	Etkileniyor	41	1,8347	0,4106	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	88	1,6487	0,5448	-0,211	127	0,833	Etkileniyor	41	1,6707	0,5695	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	88	1,5322	0,4752	0,635	127	0,526	Etkileniyor	41	1,4756	0,4622																																																																				
Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	88	1,6989	0,5644	-0,57	127	0,57																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	41	1,7602	0,5786				Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	88	1,862	0,5798	1,004	127	0,317	Etkileniyor	41	1,7561	0,5073	Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	88	1,7808	0,5103	2,26	127	0,026*	Etkileniyor	41	1,6063	0,3511	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	88	1,8535	0,4547	-0,484	127	0,629	Etkileniyor	41	1,897	0,5166	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	88	1,7677	0,3608	-0,94	127	0,349	Etkileniyor	41	1,8347	0,4106	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	88	1,6487	0,5448	-0,211	127	0,833	Etkileniyor	41	1,6707	0,5695	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	88	1,5322	0,4752	0,635	127	0,526	Etkileniyor	41	1,4756	0,4622																																																																																
Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	88	1,862	0,5798	1,004	127	0,317																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	41	1,7561	0,5073				Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	88	1,7808	0,5103	2,26	127	0,026*	Etkileniyor	41	1,6063	0,3511	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	88	1,8535	0,4547	-0,484	127	0,629	Etkileniyor	41	1,897	0,5166	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	88	1,7677	0,3608	-0,94	127	0,349	Etkileniyor	41	1,8347	0,4106	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	88	1,6487	0,5448	-0,211	127	0,833	Etkileniyor	41	1,6707	0,5695	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	88	1,5322	0,4752	0,635	127	0,526	Etkileniyor	41	1,4756	0,4622																																																																																												
Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	88	1,7808	0,5103	2,26	127	0,026*																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	41	1,6063	0,3511				Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	88	1,8535	0,4547	-0,484	127	0,629	Etkileniyor	41	1,897	0,5166	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	88	1,7677	0,3608	-0,94	127	0,349	Etkileniyor	41	1,8347	0,4106	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	88	1,6487	0,5448	-0,211	127	0,833	Etkileniyor	41	1,6707	0,5695	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	88	1,5322	0,4752	0,635	127	0,526	Etkileniyor	41	1,4756	0,4622																																																																																																								
Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	88	1,8535	0,4547	-0,484	127	0,629																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	41	1,897	0,5166				Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	88	1,7677	0,3608	-0,94	127	0,349	Etkileniyor	41	1,8347	0,4106	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	88	1,6487	0,5448	-0,211	127	0,833	Etkileniyor	41	1,6707	0,5695	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	88	1,5322	0,4752	0,635	127	0,526	Etkileniyor	41	1,4756	0,4622																																																																																																																				
Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	88	1,7677	0,3608	-0,94	127	0,349																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	41	1,8347	0,4106				Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	88	1,6487	0,5448	-0,211	127	0,833	Etkileniyor	41	1,6707	0,5695	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	88	1,5322	0,4752	0,635	127	0,526	Etkileniyor	41	1,4756	0,4622																																																																																																																																
Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	88	1,6487	0,5448	-0,211	127	0,833																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	41	1,6707	0,5695				Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	88	1,5322	0,4752	0,635	127	0,526	Etkileniyor	41	1,4756	0,4622																																																																																																																																												
Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	88	1,5322	0,4752	0,635	127	0,526																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	41	1,4756	0,4622																																																																																																																																																											

* $p<.05$

'Özürü bir çocuğa sahip olma ev ziyaretlerini etkiliyor' diyen annelerle 'etkilenmiyor' diyen annelerin, 'baba iletişim' boyutunda aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır. 'Etkilenmiyor' diyen annelerin puanları yüksek; 'etkileniyor' diyen annelerin puanları düşük bulunmuştur. 'Etkileniyor' diyen annelere göre babaların aile içi iletişimi daha sağlıklıdır ($p<.05$).

‘Özürli bir çocuğa sahip olma ev ziyaretlerini etkiliyor’ diyen annelerle ‘etkilemiyor’ diyen annelerin ‘duygusal tepki verebilme’ boyutunda aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır. ‘Etkileniyor’ diyen annelerin puanları yüksek; ‘etkilenmiyor’ diyen annelerin puanları düşük bulunmuştur. ‘Etkilenmiyor’ diyen annelerin aile içinde gereken ilgiyi göstermeleri daha sağlıklıdır ($p<.05$).

‘Özürli bir çocuğa sahip olma ev ziyaretlerini etkiliyor’ diyen annelerle ‘etkilemiyor’ diyen annelerin ‘baba gereken ilgiyi gösterme’ boyutunda aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır. ‘Etkilenmiyor’ diyen annelerin puanları yüksek; ‘etkileniyor’ diyen annelerin puanları düşük bulunmuştur. ‘Etkileniyor’ diyen annelere göre babaların aile içinde gereken ilgiyi göstermeleri daha sağlıklıdır ($p<.05$).

“Özürli bir çocuğa sahip olmak ev ziyaretlerimizi etkiliyor” diyen annelere göre bu durumdan kendileri duygusal tepki verebilme boyutunda olumsuz yönde etkilenmektedir. “Özürli bir çocuğa sahip olmak ev ziyaretlerimizi etkiliyor” diyen annelere göre bu durumda babalar, gereken ilgiyi gösterme ve aile içi iletişim boyutunda daha sağlıklıdır.

Ev ziyaretleri geleneksel Türk toplumunda önemli bir sosyal paylaşım alanı olarak görülmektedir. Otistik çocuğu olan anne-babalarla yapılan bir çalışmada, özellikle annelerin hissettiği umutsuzluk duyguları ve depresyonun sosyal destek ortamları oluştuğunda azaldığı gözlemlenmiştir (Wolf ve ark., 1989).

Engelli çocuğa sahip annelerin ev ziyaretleri açısından duygusal tepki verebilme boyutunda etkilendikleri belirlenmiştir. Engelli çocuğun problem davranışlara sahip olması, ziyarete gidilen ortamdaki bireyler ve çocuklar tarafından kabul görmemeleri veya engelli çocuğa acıyarak davranmaları gibi nedenler anne babanın huzursuz olmasına yol açabilir. Ebeveynlerin engelli çocuğu evde yalnız bırakamamaları da ev ziyaretlerini etkiliyor olabilir. Naidoo (1984:13-17) sosyal çevreden gelen olumsuz tepkiler, aile üyelerinin çocuğun nasıl görüldüğü ile ilgili utançlar, başma bir kaza gelebileceği korkusu ve sosyal hareketliliğin kısıtlı oluşu gibi faktörlerin, ailenin sosyal izolasyonuna yol açtığını belirtmiştir.

Tablo- 38. 3. : Ruhsal Sağlık Durumlarının Etkilenip Etkilenmemesi Açısından Babaların Sayıları, Aile İşlevleri Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve 't' Değerleri

A.D.Ö. Alt Boyutları	Ruhsal Sağlık	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	P																																																																																																																																																								
Anne Problem Çözme	Etkilenmiyor	30	1,6	0,4665	-0,812	127	0,418																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	99	1,697	0,6006				Baba Problem Çözme	Etkilenmiyor	30	1,4611	0,4414	-1,226	127	0,223	Etkileniyor	99	1,6061	0,5997	Anne İletişim	Etkilenmiyor	30	1,9074	0,5188	-0,29	127	0,772	Etkileniyor	99	1,9394	0,532	Baba İletişim	Etkilenmiyor	30	1,863	0,4836	-0,023	127	0,982	Etkileniyor	99	1,8653	0,5005	Anne Roller	Etkilenmiyor	30	2,0182	0,5529	-0,274	127	0,785	Etkileniyor	99	2,0487	0,5292	Baba Roller	Etkilenmiyor	30	1,9758	0,5674	0,672	127	0,503	Etkileniyor	99	1,91	0,4363	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	30	1,8167	0,5991	0,641	127	0,522	Etkileniyor	99	1,734	0,624	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	30	1,8111	0,617	1,022	127	0,309	Etkileniyor	99	1,6902	0,5517	Anne Gereken İgi	Etkilenmiyor	30	1,9	0,6368	0,729	127	0,47	Etkileniyor	99	1,8066	0,5335	Baba Gereken İgi	Etkilenmiyor	30	1,8381	0,6196	1,219	127	0,231	Etkileniyor	99	1,6912	0,4141	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	30	1,9111	0,4877	0,576	127	0,566	Etkileniyor	99	1,8541	0,471	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	30	1,8259	0,371	0,611	127	0,542	Etkileniyor	99	1,7778	0,38	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	30	1,5778	0,459	-0,884	127	0,378	Etkileniyor	99	1,6793	0,5756	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	30	1,5056	0,4749	-0,115	127	0,909
Baba Problem Çözme	Etkilenmiyor	30	1,4611	0,4414	-1,226	127	0,223																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	99	1,6061	0,5997				Anne İletişim	Etkilenmiyor	30	1,9074	0,5188	-0,29	127	0,772	Etkileniyor	99	1,9394	0,532	Baba İletişim	Etkilenmiyor	30	1,863	0,4836	-0,023	127	0,982	Etkileniyor	99	1,8653	0,5005	Anne Roller	Etkilenmiyor	30	2,0182	0,5529	-0,274	127	0,785	Etkileniyor	99	2,0487	0,5292	Baba Roller	Etkilenmiyor	30	1,9758	0,5674	0,672	127	0,503	Etkileniyor	99	1,91	0,4363	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	30	1,8167	0,5991	0,641	127	0,522	Etkileniyor	99	1,734	0,624	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	30	1,8111	0,617	1,022	127	0,309	Etkileniyor	99	1,6902	0,5517	Anne Gereken İgi	Etkilenmiyor	30	1,9	0,6368	0,729	127	0,47	Etkileniyor	99	1,8066	0,5335	Baba Gereken İgi	Etkilenmiyor	30	1,8381	0,6196	1,219	127	0,231	Etkileniyor	99	1,6912	0,4141	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	30	1,9111	0,4877	0,576	127	0,566	Etkileniyor	99	1,8541	0,471	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	30	1,8259	0,371	0,611	127	0,542	Etkileniyor	99	1,7778	0,38	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	30	1,5778	0,459	-0,884	127	0,378	Etkileniyor	99	1,6793	0,5756	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	30	1,5056	0,4749	-0,115	127	0,909	Etkileniyor	99	1,5168	0,471								
Anne İletişim	Etkilenmiyor	30	1,9074	0,5188	-0,29	127	0,772																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	99	1,9394	0,532				Baba İletişim	Etkilenmiyor	30	1,863	0,4836	-0,023	127	0,982	Etkileniyor	99	1,8653	0,5005	Anne Roller	Etkilenmiyor	30	2,0182	0,5529	-0,274	127	0,785	Etkileniyor	99	2,0487	0,5292	Baba Roller	Etkilenmiyor	30	1,9758	0,5674	0,672	127	0,503	Etkileniyor	99	1,91	0,4363	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	30	1,8167	0,5991	0,641	127	0,522	Etkileniyor	99	1,734	0,624	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	30	1,8111	0,617	1,022	127	0,309	Etkileniyor	99	1,6902	0,5517	Anne Gereken İgi	Etkilenmiyor	30	1,9	0,6368	0,729	127	0,47	Etkileniyor	99	1,8066	0,5335	Baba Gereken İgi	Etkilenmiyor	30	1,8381	0,6196	1,219	127	0,231	Etkileniyor	99	1,6912	0,4141	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	30	1,9111	0,4877	0,576	127	0,566	Etkileniyor	99	1,8541	0,471	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	30	1,8259	0,371	0,611	127	0,542	Etkileniyor	99	1,7778	0,38	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	30	1,5778	0,459	-0,884	127	0,378	Etkileniyor	99	1,6793	0,5756	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	30	1,5056	0,4749	-0,115	127	0,909	Etkileniyor	99	1,5168	0,471																				
Baba İletişim	Etkilenmiyor	30	1,863	0,4836	-0,023	127	0,982																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	99	1,8653	0,5005				Anne Roller	Etkilenmiyor	30	2,0182	0,5529	-0,274	127	0,785	Etkileniyor	99	2,0487	0,5292	Baba Roller	Etkilenmiyor	30	1,9758	0,5674	0,672	127	0,503	Etkileniyor	99	1,91	0,4363	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	30	1,8167	0,5991	0,641	127	0,522	Etkileniyor	99	1,734	0,624	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	30	1,8111	0,617	1,022	127	0,309	Etkileniyor	99	1,6902	0,5517	Anne Gereken İgi	Etkilenmiyor	30	1,9	0,6368	0,729	127	0,47	Etkileniyor	99	1,8066	0,5335	Baba Gereken İgi	Etkilenmiyor	30	1,8381	0,6196	1,219	127	0,231	Etkileniyor	99	1,6912	0,4141	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	30	1,9111	0,4877	0,576	127	0,566	Etkileniyor	99	1,8541	0,471	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	30	1,8259	0,371	0,611	127	0,542	Etkileniyor	99	1,7778	0,38	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	30	1,5778	0,459	-0,884	127	0,378	Etkileniyor	99	1,6793	0,5756	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	30	1,5056	0,4749	-0,115	127	0,909	Etkileniyor	99	1,5168	0,471																																
Anne Roller	Etkilenmiyor	30	2,0182	0,5529	-0,274	127	0,785																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	99	2,0487	0,5292				Baba Roller	Etkilenmiyor	30	1,9758	0,5674	0,672	127	0,503	Etkileniyor	99	1,91	0,4363	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	30	1,8167	0,5991	0,641	127	0,522	Etkileniyor	99	1,734	0,624	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	30	1,8111	0,617	1,022	127	0,309	Etkileniyor	99	1,6902	0,5517	Anne Gereken İgi	Etkilenmiyor	30	1,9	0,6368	0,729	127	0,47	Etkileniyor	99	1,8066	0,5335	Baba Gereken İgi	Etkilenmiyor	30	1,8381	0,6196	1,219	127	0,231	Etkileniyor	99	1,6912	0,4141	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	30	1,9111	0,4877	0,576	127	0,566	Etkileniyor	99	1,8541	0,471	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	30	1,8259	0,371	0,611	127	0,542	Etkileniyor	99	1,7778	0,38	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	30	1,5778	0,459	-0,884	127	0,378	Etkileniyor	99	1,6793	0,5756	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	30	1,5056	0,4749	-0,115	127	0,909	Etkileniyor	99	1,5168	0,471																																												
Baba Roller	Etkilenmiyor	30	1,9758	0,5674	0,672	127	0,503																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	99	1,91	0,4363				Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	30	1,8167	0,5991	0,641	127	0,522	Etkileniyor	99	1,734	0,624	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	30	1,8111	0,617	1,022	127	0,309	Etkileniyor	99	1,6902	0,5517	Anne Gereken İgi	Etkilenmiyor	30	1,9	0,6368	0,729	127	0,47	Etkileniyor	99	1,8066	0,5335	Baba Gereken İgi	Etkilenmiyor	30	1,8381	0,6196	1,219	127	0,231	Etkileniyor	99	1,6912	0,4141	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	30	1,9111	0,4877	0,576	127	0,566	Etkileniyor	99	1,8541	0,471	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	30	1,8259	0,371	0,611	127	0,542	Etkileniyor	99	1,7778	0,38	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	30	1,5778	0,459	-0,884	127	0,378	Etkileniyor	99	1,6793	0,5756	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	30	1,5056	0,4749	-0,115	127	0,909	Etkileniyor	99	1,5168	0,471																																																								
Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	30	1,8167	0,5991	0,641	127	0,522																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	99	1,734	0,624				Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	30	1,8111	0,617	1,022	127	0,309	Etkileniyor	99	1,6902	0,5517	Anne Gereken İgi	Etkilenmiyor	30	1,9	0,6368	0,729	127	0,47	Etkileniyor	99	1,8066	0,5335	Baba Gereken İgi	Etkilenmiyor	30	1,8381	0,6196	1,219	127	0,231	Etkileniyor	99	1,6912	0,4141	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	30	1,9111	0,4877	0,576	127	0,566	Etkileniyor	99	1,8541	0,471	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	30	1,8259	0,371	0,611	127	0,542	Etkileniyor	99	1,7778	0,38	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	30	1,5778	0,459	-0,884	127	0,378	Etkileniyor	99	1,6793	0,5756	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	30	1,5056	0,4749	-0,115	127	0,909	Etkileniyor	99	1,5168	0,471																																																																				
Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	30	1,8111	0,617	1,022	127	0,309																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	99	1,6902	0,5517				Anne Gereken İgi	Etkilenmiyor	30	1,9	0,6368	0,729	127	0,47	Etkileniyor	99	1,8066	0,5335	Baba Gereken İgi	Etkilenmiyor	30	1,8381	0,6196	1,219	127	0,231	Etkileniyor	99	1,6912	0,4141	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	30	1,9111	0,4877	0,576	127	0,566	Etkileniyor	99	1,8541	0,471	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	30	1,8259	0,371	0,611	127	0,542	Etkileniyor	99	1,7778	0,38	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	30	1,5778	0,459	-0,884	127	0,378	Etkileniyor	99	1,6793	0,5756	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	30	1,5056	0,4749	-0,115	127	0,909	Etkileniyor	99	1,5168	0,471																																																																																
Anne Gereken İgi	Etkilenmiyor	30	1,9	0,6368	0,729	127	0,47																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	99	1,8066	0,5335				Baba Gereken İgi	Etkilenmiyor	30	1,8381	0,6196	1,219	127	0,231	Etkileniyor	99	1,6912	0,4141	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	30	1,9111	0,4877	0,576	127	0,566	Etkileniyor	99	1,8541	0,471	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	30	1,8259	0,371	0,611	127	0,542	Etkileniyor	99	1,7778	0,38	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	30	1,5778	0,459	-0,884	127	0,378	Etkileniyor	99	1,6793	0,5756	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	30	1,5056	0,4749	-0,115	127	0,909	Etkileniyor	99	1,5168	0,471																																																																																												
Baba Gereken İgi	Etkilenmiyor	30	1,8381	0,6196	1,219	127	0,231																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	99	1,6912	0,4141				Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	30	1,9111	0,4877	0,576	127	0,566	Etkileniyor	99	1,8541	0,471	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	30	1,8259	0,371	0,611	127	0,542	Etkileniyor	99	1,7778	0,38	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	30	1,5778	0,459	-0,884	127	0,378	Etkileniyor	99	1,6793	0,5756	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	30	1,5056	0,4749	-0,115	127	0,909	Etkileniyor	99	1,5168	0,471																																																																																																								
Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	30	1,9111	0,4877	0,576	127	0,566																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	99	1,8541	0,471				Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	30	1,8259	0,371	0,611	127	0,542	Etkileniyor	99	1,7778	0,38	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	30	1,5778	0,459	-0,884	127	0,378	Etkileniyor	99	1,6793	0,5756	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	30	1,5056	0,4749	-0,115	127	0,909	Etkileniyor	99	1,5168	0,471																																																																																																																				
Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	30	1,8259	0,371	0,611	127	0,542																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	99	1,7778	0,38				Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	30	1,5778	0,459	-0,884	127	0,378	Etkileniyor	99	1,6793	0,5756	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	30	1,5056	0,4749	-0,115	127	0,909	Etkileniyor	99	1,5168	0,471																																																																																																																																
Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	30	1,5778	0,459	-0,884	127	0,378																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	99	1,6793	0,5756				Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	30	1,5056	0,4749	-0,115	127	0,909	Etkileniyor	99	1,5168	0,471																																																																																																																																												
Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	30	1,5056	0,4749	-0,115	127	0,909																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	99	1,5168	0,471																																																																																																																																																											

*p<.05

'Özürlü bir çocuğa sahip olma ruhsal sağlık durumumu etkiliyor' diyen babalarla 'etkileniyor' diyen babaların 'anne duygusal tepki verebilme' boyutunda aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır. 'Etkilenmiyor' diyen babaların puanları yüksek; 'etkileniyor' diyen babaların puanları düşük bulunmuştur. 'Etkilenmiyor' diyen babalara göre annelerin duygusal tepki vermeleri daha sağlıklıdır (p<.05).

'Özürlü bir çocuğa sahip olma ruhsal sağlık durumumu etkiliyor' diyen babalarla 'etkileniyor' diyen babaların 'duygusal tepki verebilme' boyutunda aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır. 'Etkilenmiyor' diyen babaların puanları yüksek; etkileniyor diyen babaların puanları düşük bulunmuştur. 'Etkilenmiyor' diyen babaların aile içinde duygusal tepki verebilmeleri daha sağlıklıdır (p<.05).

‘Özürü bir çocuğa sahip olma ruhsal sağlık durumumu etkiliyor’ diyen babalarla, ‘etkilenmiyor’ diyen babaların ‘gereken ilgiyi gösterme’ boyutunda aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır. ‘Etkilenmiyor’ diyen babaların puanları yüksek; ‘etkileniyor’ diyen babaların puanları düşük bulunmuştur. ‘Etkilenmiyor’ diyen babaların aile içinde gereken ilgiyi göstermeleri daha sağlıksızdır ($p<.05$).

“Özürü bir çocuğa sahip olma ruhsal sağlık durumumu etkilenmiyor” diyen babalara göre bu durumdan kendileri gereken ilgiyi gösterme ve duygusal tepki verebilme boyutunda; anneler ise sadece duygusal tepki verebilme boyutunda olumsuz yönde etkilenmektedirler.

Tablo-37. 3. : Eş İlişkilerinin Etkilenip Etkilenmemesi Açısından Annelerin Sayıları, Aile İşlevleri Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve ‘t’ Değerleri

A.D.Ö. Alt Boyutları	Eş İlişkileri	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	P																																																																																																																																																								
Anne Problem Çözme	Etkilenmiyor	93	1,6201	0,5324	-1,748	127	0,083																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	36	1,8148	0,6507				Baba Problem Çözme	Etkilenmiyor	93	1,5233	0,5285	-1,584	127	0,116	Etkileniyor	36	1,6991	0,652	Anne İletişim	Etkilenmiyor	93	1,9104	0,5184	-0,745	127	0,457	Etkileniyor	36	1,9877	0,5525	Baba İletişim	Etkilenmiyor	93	1,8841	0,4988	0,712	127	0,478	Etkileniyor	36	1,8148	0,4876	Anne Roller	Etkilenmiyor	93	1,9599	0,4685	-2,527	127	0,015*	Etkileniyor	36	2,2525	0,6306	Baba Roller	Etkilenmiyor	93	1,8964	0,4558	-1,128	127	0,261	Etkileniyor	36	2	0,4984	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	93	1,6559	0,5326	-2,564	127	0,013*	Etkileniyor	36	2,0046	0,7459	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	93	1,6738	0,5389	-1,438	127	0,153	Etkileniyor	36	1,8333	0,6287	Anne Gereken İli	Etkilenmiyor	93	1,7634	0,5255	-2,154	127	0,033*	Etkileniyor	36	1,996	0,6104	Baba Gereken İli	Etkilenmiyor	93	1,6974	0,4858	-1,084	127	0,28	Etkileniyor	36	1,7976	0,4298	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	93	1,8471	0,4495	-0,781	127	0,437	Etkileniyor	36	1,9198	0,5343	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	93	1,7527	0,3533	-1,772	127	0,079	Etkileniyor	36	1,8827	0,4233	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	93	1,5824	0,5059	-2,477	127	0,015	Etkileniyor	36	1,8449	0,6205	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	93	1,4633	0,4308	-2,002	127	0,047*
Baba Problem Çözme	Etkilenmiyor	93	1,5233	0,5285	-1,584	127	0,116																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	36	1,6991	0,652				Anne İletişim	Etkilenmiyor	93	1,9104	0,5184	-0,745	127	0,457	Etkileniyor	36	1,9877	0,5525	Baba İletişim	Etkilenmiyor	93	1,8841	0,4988	0,712	127	0,478	Etkileniyor	36	1,8148	0,4876	Anne Roller	Etkilenmiyor	93	1,9599	0,4685	-2,527	127	0,015*	Etkileniyor	36	2,2525	0,6306	Baba Roller	Etkilenmiyor	93	1,8964	0,4558	-1,128	127	0,261	Etkileniyor	36	2	0,4984	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	93	1,6559	0,5326	-2,564	127	0,013*	Etkileniyor	36	2,0046	0,7459	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	93	1,6738	0,5389	-1,438	127	0,153	Etkileniyor	36	1,8333	0,6287	Anne Gereken İli	Etkilenmiyor	93	1,7634	0,5255	-2,154	127	0,033*	Etkileniyor	36	1,996	0,6104	Baba Gereken İli	Etkilenmiyor	93	1,6974	0,4858	-1,084	127	0,28	Etkileniyor	36	1,7976	0,4298	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	93	1,8471	0,4495	-0,781	127	0,437	Etkileniyor	36	1,9198	0,5343	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	93	1,7527	0,3533	-1,772	127	0,079	Etkileniyor	36	1,8827	0,4233	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	93	1,5824	0,5059	-2,477	127	0,015	Etkileniyor	36	1,8449	0,6205	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	93	1,4633	0,4308	-2,002	127	0,047*	Etkileniyor	36	1,6458	0,5435								
Anne İletişim	Etkilenmiyor	93	1,9104	0,5184	-0,745	127	0,457																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	36	1,9877	0,5525				Baba İletişim	Etkilenmiyor	93	1,8841	0,4988	0,712	127	0,478	Etkileniyor	36	1,8148	0,4876	Anne Roller	Etkilenmiyor	93	1,9599	0,4685	-2,527	127	0,015*	Etkileniyor	36	2,2525	0,6306	Baba Roller	Etkilenmiyor	93	1,8964	0,4558	-1,128	127	0,261	Etkileniyor	36	2	0,4984	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	93	1,6559	0,5326	-2,564	127	0,013*	Etkileniyor	36	2,0046	0,7459	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	93	1,6738	0,5389	-1,438	127	0,153	Etkileniyor	36	1,8333	0,6287	Anne Gereken İli	Etkilenmiyor	93	1,7634	0,5255	-2,154	127	0,033*	Etkileniyor	36	1,996	0,6104	Baba Gereken İli	Etkilenmiyor	93	1,6974	0,4858	-1,084	127	0,28	Etkileniyor	36	1,7976	0,4298	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	93	1,8471	0,4495	-0,781	127	0,437	Etkileniyor	36	1,9198	0,5343	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	93	1,7527	0,3533	-1,772	127	0,079	Etkileniyor	36	1,8827	0,4233	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	93	1,5824	0,5059	-2,477	127	0,015	Etkileniyor	36	1,8449	0,6205	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	93	1,4633	0,4308	-2,002	127	0,047*	Etkileniyor	36	1,6458	0,5435																				
Baba İletişim	Etkilenmiyor	93	1,8841	0,4988	0,712	127	0,478																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	36	1,8148	0,4876				Anne Roller	Etkilenmiyor	93	1,9599	0,4685	-2,527	127	0,015*	Etkileniyor	36	2,2525	0,6306	Baba Roller	Etkilenmiyor	93	1,8964	0,4558	-1,128	127	0,261	Etkileniyor	36	2	0,4984	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	93	1,6559	0,5326	-2,564	127	0,013*	Etkileniyor	36	2,0046	0,7459	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	93	1,6738	0,5389	-1,438	127	0,153	Etkileniyor	36	1,8333	0,6287	Anne Gereken İli	Etkilenmiyor	93	1,7634	0,5255	-2,154	127	0,033*	Etkileniyor	36	1,996	0,6104	Baba Gereken İli	Etkilenmiyor	93	1,6974	0,4858	-1,084	127	0,28	Etkileniyor	36	1,7976	0,4298	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	93	1,8471	0,4495	-0,781	127	0,437	Etkileniyor	36	1,9198	0,5343	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	93	1,7527	0,3533	-1,772	127	0,079	Etkileniyor	36	1,8827	0,4233	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	93	1,5824	0,5059	-2,477	127	0,015	Etkileniyor	36	1,8449	0,6205	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	93	1,4633	0,4308	-2,002	127	0,047*	Etkileniyor	36	1,6458	0,5435																																
Anne Roller	Etkilenmiyor	93	1,9599	0,4685	-2,527	127	0,015*																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	36	2,2525	0,6306				Baba Roller	Etkilenmiyor	93	1,8964	0,4558	-1,128	127	0,261	Etkileniyor	36	2	0,4984	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	93	1,6559	0,5326	-2,564	127	0,013*	Etkileniyor	36	2,0046	0,7459	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	93	1,6738	0,5389	-1,438	127	0,153	Etkileniyor	36	1,8333	0,6287	Anne Gereken İli	Etkilenmiyor	93	1,7634	0,5255	-2,154	127	0,033*	Etkileniyor	36	1,996	0,6104	Baba Gereken İli	Etkilenmiyor	93	1,6974	0,4858	-1,084	127	0,28	Etkileniyor	36	1,7976	0,4298	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	93	1,8471	0,4495	-0,781	127	0,437	Etkileniyor	36	1,9198	0,5343	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	93	1,7527	0,3533	-1,772	127	0,079	Etkileniyor	36	1,8827	0,4233	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	93	1,5824	0,5059	-2,477	127	0,015	Etkileniyor	36	1,8449	0,6205	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	93	1,4633	0,4308	-2,002	127	0,047*	Etkileniyor	36	1,6458	0,5435																																												
Baba Roller	Etkilenmiyor	93	1,8964	0,4558	-1,128	127	0,261																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	36	2	0,4984				Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	93	1,6559	0,5326	-2,564	127	0,013*	Etkileniyor	36	2,0046	0,7459	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	93	1,6738	0,5389	-1,438	127	0,153	Etkileniyor	36	1,8333	0,6287	Anne Gereken İli	Etkilenmiyor	93	1,7634	0,5255	-2,154	127	0,033*	Etkileniyor	36	1,996	0,6104	Baba Gereken İli	Etkilenmiyor	93	1,6974	0,4858	-1,084	127	0,28	Etkileniyor	36	1,7976	0,4298	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	93	1,8471	0,4495	-0,781	127	0,437	Etkileniyor	36	1,9198	0,5343	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	93	1,7527	0,3533	-1,772	127	0,079	Etkileniyor	36	1,8827	0,4233	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	93	1,5824	0,5059	-2,477	127	0,015	Etkileniyor	36	1,8449	0,6205	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	93	1,4633	0,4308	-2,002	127	0,047*	Etkileniyor	36	1,6458	0,5435																																																								
Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	93	1,6559	0,5326	-2,564	127	0,013*																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	36	2,0046	0,7459				Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	93	1,6738	0,5389	-1,438	127	0,153	Etkileniyor	36	1,8333	0,6287	Anne Gereken İli	Etkilenmiyor	93	1,7634	0,5255	-2,154	127	0,033*	Etkileniyor	36	1,996	0,6104	Baba Gereken İli	Etkilenmiyor	93	1,6974	0,4858	-1,084	127	0,28	Etkileniyor	36	1,7976	0,4298	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	93	1,8471	0,4495	-0,781	127	0,437	Etkileniyor	36	1,9198	0,5343	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	93	1,7527	0,3533	-1,772	127	0,079	Etkileniyor	36	1,8827	0,4233	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	93	1,5824	0,5059	-2,477	127	0,015	Etkileniyor	36	1,8449	0,6205	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	93	1,4633	0,4308	-2,002	127	0,047*	Etkileniyor	36	1,6458	0,5435																																																																				
Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	93	1,6738	0,5389	-1,438	127	0,153																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	36	1,8333	0,6287				Anne Gereken İli	Etkilenmiyor	93	1,7634	0,5255	-2,154	127	0,033*	Etkileniyor	36	1,996	0,6104	Baba Gereken İli	Etkilenmiyor	93	1,6974	0,4858	-1,084	127	0,28	Etkileniyor	36	1,7976	0,4298	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	93	1,8471	0,4495	-0,781	127	0,437	Etkileniyor	36	1,9198	0,5343	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	93	1,7527	0,3533	-1,772	127	0,079	Etkileniyor	36	1,8827	0,4233	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	93	1,5824	0,5059	-2,477	127	0,015	Etkileniyor	36	1,8449	0,6205	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	93	1,4633	0,4308	-2,002	127	0,047*	Etkileniyor	36	1,6458	0,5435																																																																																
Anne Gereken İli	Etkilenmiyor	93	1,7634	0,5255	-2,154	127	0,033*																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	36	1,996	0,6104				Baba Gereken İli	Etkilenmiyor	93	1,6974	0,4858	-1,084	127	0,28	Etkileniyor	36	1,7976	0,4298	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	93	1,8471	0,4495	-0,781	127	0,437	Etkileniyor	36	1,9198	0,5343	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	93	1,7527	0,3533	-1,772	127	0,079	Etkileniyor	36	1,8827	0,4233	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	93	1,5824	0,5059	-2,477	127	0,015	Etkileniyor	36	1,8449	0,6205	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	93	1,4633	0,4308	-2,002	127	0,047*	Etkileniyor	36	1,6458	0,5435																																																																																												
Baba Gereken İli	Etkilenmiyor	93	1,6974	0,4858	-1,084	127	0,28																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	36	1,7976	0,4298				Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	93	1,8471	0,4495	-0,781	127	0,437	Etkileniyor	36	1,9198	0,5343	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	93	1,7527	0,3533	-1,772	127	0,079	Etkileniyor	36	1,8827	0,4233	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	93	1,5824	0,5059	-2,477	127	0,015	Etkileniyor	36	1,8449	0,6205	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	93	1,4633	0,4308	-2,002	127	0,047*	Etkileniyor	36	1,6458	0,5435																																																																																																								
Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	93	1,8471	0,4495	-0,781	127	0,437																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	36	1,9198	0,5343				Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	93	1,7527	0,3533	-1,772	127	0,079	Etkileniyor	36	1,8827	0,4233	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	93	1,5824	0,5059	-2,477	127	0,015	Etkileniyor	36	1,8449	0,6205	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	93	1,4633	0,4308	-2,002	127	0,047*	Etkileniyor	36	1,6458	0,5435																																																																																																																				
Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	93	1,7527	0,3533	-1,772	127	0,079																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	36	1,8827	0,4233				Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	93	1,5824	0,5059	-2,477	127	0,015	Etkileniyor	36	1,8449	0,6205	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	93	1,4633	0,4308	-2,002	127	0,047*	Etkileniyor	36	1,6458	0,5435																																																																																																																																
Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	93	1,5824	0,5059	-2,477	127	0,015																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	36	1,8449	0,6205				Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	93	1,4633	0,4308	-2,002	127	0,047*	Etkileniyor	36	1,6458	0,5435																																																																																																																																												
Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	93	1,4633	0,4308	-2,002	127	0,047*																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	36	1,6458	0,5435																																																																																																																																																											

* $p<.05$

‘Özürü bir çocuğa sahip olmam eşimle ilişkilerimi etkiliyor’ diyen annelerle ‘etkilemiyor’ diyen annelerin, ‘roller’ boyutunda aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır. ‘Etkileniyor’ diyen annelerin puanları yüksek; ‘etkilenmiyor’ diyen annelerin puanları düşük bulunmuştur. ‘Etkileniyor’ diyen annelerin aile içindeki rolleri daha sağlıksızdır ($p<.05$).

‘Özürü bir çocuğa sahip olmam eşimle ilişkilerimi etkiliyor’ diyen annelerle, ‘etkilemiyor’ diyen annelerin, ‘duygusal tepki verebilme’ boyutunda aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır. ‘Etkileniyor’ diyen annelerin puanları yüksek; ‘etkilenmiyor’ diyen annelerin duygusal tepki verebilme puanları düşük bulunmuştur. ‘Etkileniyor’ diyen annelerin aile içinde duygusal tepki verebilmeleri daha sağlıksızdır ($p<.05$).

‘Özürü bir çocuğa sahip olmam eşimle ilişkilerimi etkiliyor’ diyen annelerle ‘etkilemiyor’ diyen annelerin ‘gereken ilgiyi gösterme’ boyutunda aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır. ‘Etkileniyor’ diyen annelerin puanları yüksek; ‘etkilenmiyor’ diyenlerin puanları düşük bulunmuştur. ‘Etkileniyor’ diyen annelerin aile içinde gereken ilgiyi göstermeleri daha sağlıksızdır ($p<.05$).

‘Özürü bir çocuğa sahip olmam eşimle ilişkilerimi etkiliyor’ diyen annelerle ‘etkilemiyor’ diyen annelerin ‘genel fonksiyonlar’ boyutunda aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır. ‘Etkileniyor’ diyen annelerin puanları yüksek; ‘etkilenmiyor’ diyen annelerin genel fonksiyon puanları düşük bulunmuştur. ‘Etkileniyor’ diyen annelerin aile içindeki genel fonksiyonları daha sağlıksızdır.

‘Özürü bir çocuğa sahip olmam eşimle ilişkilerimi etkiliyor’ diyen annelerle ‘etkilemiyor’ diyen annelerin ‘baba genel fonksiyonlar’ boyutunda aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır. ‘Etkileniyor’ diyen annelerin puanları yüksek; etkilenmiyor diyen annelerin puanları düşük bulunmuştur. ‘Etkileniyor’ diyen annelere göre babaların aile içindeki genel fonksiyonları daha sağlıksızdır ($p<.05$).

“Özürü bir çocuğa sahip olma eş ilişkilerini etkiliyor” diyen annelere göre kendileri bu durumdan aile içi rolleri, duygusal tepki verebilmeleri, gereken ilgiyi gösterebilmeleri ve genel fonksiyon boyutlarında, babalar ise genel fonksiyon boyutunda olumsuz olarak etkilenmektedirler.

Tablo-38. 4. : Eş İlişkilerinin Etkilenip Etkilenmemesi Açısından Babaların Sayıları, Aile İşlevleri Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve 't' Değerleri

A.D.Ö. Alt Boyutları	Eş İlişkileri	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	P																																																																																																																																																								
Anne Problem Çözme	Etkilenmiyor	99	1,6111	0,5533	-2,322	127	0,022*																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	30	1,8833	0,5923				Baba Problem Çözme	Etkilenmiyor	99	1,5084	0,5191	-2,361	127	0,02*	Etkileniyor	30	1,7833	0,6754	Anne İletişim	Etkilenmiyor	99	1,8967	0,5095	-1,383	127	0,169	Etkileniyor	30	2,0481	0,5753	Baba İletişim	Etkilenmiyor	99	1,8384	0,4781	-1,101	127	0,273	Etkileniyor	30	1,9519	0,5456	Anne Roller	Etkilenmiyor	99	1,9908	0,4978	-1,777	127	0,083	Etkileniyor	30	2,2091	0,6143	Baba Roller	Etkilenmiyor	99	1,8907	0,4639	-1,531	127	0,128	Etkileniyor	30	2,0394	0,4731	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	99	1,6582	0,5213	-2,651	127	0,012*	Etkileniyor	30	2,0667	0,7934	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	99	1,6498	0,5321	-2,544	127	0,012*	Etkileniyor	30	1,9444	0,6287	Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	99	1,785	0,5152	-1,613	127	0,109	Etkileniyor	30	1,9714	0,6705	Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	99	1,7071	0,4891	-0,8	127	0,425	Etkileniyor	30	1,7857	0,4088	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	99	1,8462	0,448	-0,919	127	0,36	Etkileniyor	30	1,937	0,5526	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	99	1,7722	0,3707	-0,919	127	0,36	Etkileniyor	30	1,8444	0,3986	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	99	1,585	0,5237	-2,713	127	0,008*	Etkileniyor	30	1,8889	0,5816	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	99	1,4411	0,4216	-3,335	127	0,001*
Baba Problem Çözme	Etkilenmiyor	99	1,5084	0,5191	-2,361	127	0,02*																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	30	1,7833	0,6754				Anne İletişim	Etkilenmiyor	99	1,8967	0,5095	-1,383	127	0,169	Etkileniyor	30	2,0481	0,5753	Baba İletişim	Etkilenmiyor	99	1,8384	0,4781	-1,101	127	0,273	Etkileniyor	30	1,9519	0,5456	Anne Roller	Etkilenmiyor	99	1,9908	0,4978	-1,777	127	0,083	Etkileniyor	30	2,2091	0,6143	Baba Roller	Etkilenmiyor	99	1,8907	0,4639	-1,531	127	0,128	Etkileniyor	30	2,0394	0,4731	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	99	1,6582	0,5213	-2,651	127	0,012*	Etkileniyor	30	2,0667	0,7934	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	99	1,6498	0,5321	-2,544	127	0,012*	Etkileniyor	30	1,9444	0,6287	Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	99	1,785	0,5152	-1,613	127	0,109	Etkileniyor	30	1,9714	0,6705	Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	99	1,7071	0,4891	-0,8	127	0,425	Etkileniyor	30	1,7857	0,4088	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	99	1,8462	0,448	-0,919	127	0,36	Etkileniyor	30	1,937	0,5526	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	99	1,7722	0,3707	-0,919	127	0,36	Etkileniyor	30	1,8444	0,3986	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	99	1,585	0,5237	-2,713	127	0,008*	Etkileniyor	30	1,8889	0,5816	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	99	1,4411	0,4216	-3,335	127	0,001*	Etkileniyor	30	1,7556	0,544								
Anne İletişim	Etkilenmiyor	99	1,8967	0,5095	-1,383	127	0,169																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	30	2,0481	0,5753				Baba İletişim	Etkilenmiyor	99	1,8384	0,4781	-1,101	127	0,273	Etkileniyor	30	1,9519	0,5456	Anne Roller	Etkilenmiyor	99	1,9908	0,4978	-1,777	127	0,083	Etkileniyor	30	2,2091	0,6143	Baba Roller	Etkilenmiyor	99	1,8907	0,4639	-1,531	127	0,128	Etkileniyor	30	2,0394	0,4731	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	99	1,6582	0,5213	-2,651	127	0,012*	Etkileniyor	30	2,0667	0,7934	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	99	1,6498	0,5321	-2,544	127	0,012*	Etkileniyor	30	1,9444	0,6287	Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	99	1,785	0,5152	-1,613	127	0,109	Etkileniyor	30	1,9714	0,6705	Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	99	1,7071	0,4891	-0,8	127	0,425	Etkileniyor	30	1,7857	0,4088	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	99	1,8462	0,448	-0,919	127	0,36	Etkileniyor	30	1,937	0,5526	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	99	1,7722	0,3707	-0,919	127	0,36	Etkileniyor	30	1,8444	0,3986	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	99	1,585	0,5237	-2,713	127	0,008*	Etkileniyor	30	1,8889	0,5816	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	99	1,4411	0,4216	-3,335	127	0,001*	Etkileniyor	30	1,7556	0,544																				
Baba İletişim	Etkilenmiyor	99	1,8384	0,4781	-1,101	127	0,273																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	30	1,9519	0,5456				Anne Roller	Etkilenmiyor	99	1,9908	0,4978	-1,777	127	0,083	Etkileniyor	30	2,2091	0,6143	Baba Roller	Etkilenmiyor	99	1,8907	0,4639	-1,531	127	0,128	Etkileniyor	30	2,0394	0,4731	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	99	1,6582	0,5213	-2,651	127	0,012*	Etkileniyor	30	2,0667	0,7934	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	99	1,6498	0,5321	-2,544	127	0,012*	Etkileniyor	30	1,9444	0,6287	Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	99	1,785	0,5152	-1,613	127	0,109	Etkileniyor	30	1,9714	0,6705	Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	99	1,7071	0,4891	-0,8	127	0,425	Etkileniyor	30	1,7857	0,4088	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	99	1,8462	0,448	-0,919	127	0,36	Etkileniyor	30	1,937	0,5526	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	99	1,7722	0,3707	-0,919	127	0,36	Etkileniyor	30	1,8444	0,3986	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	99	1,585	0,5237	-2,713	127	0,008*	Etkileniyor	30	1,8889	0,5816	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	99	1,4411	0,4216	-3,335	127	0,001*	Etkileniyor	30	1,7556	0,544																																
Anne Roller	Etkilenmiyor	99	1,9908	0,4978	-1,777	127	0,083																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	30	2,2091	0,6143				Baba Roller	Etkilenmiyor	99	1,8907	0,4639	-1,531	127	0,128	Etkileniyor	30	2,0394	0,4731	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	99	1,6582	0,5213	-2,651	127	0,012*	Etkileniyor	30	2,0667	0,7934	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	99	1,6498	0,5321	-2,544	127	0,012*	Etkileniyor	30	1,9444	0,6287	Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	99	1,785	0,5152	-1,613	127	0,109	Etkileniyor	30	1,9714	0,6705	Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	99	1,7071	0,4891	-0,8	127	0,425	Etkileniyor	30	1,7857	0,4088	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	99	1,8462	0,448	-0,919	127	0,36	Etkileniyor	30	1,937	0,5526	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	99	1,7722	0,3707	-0,919	127	0,36	Etkileniyor	30	1,8444	0,3986	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	99	1,585	0,5237	-2,713	127	0,008*	Etkileniyor	30	1,8889	0,5816	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	99	1,4411	0,4216	-3,335	127	0,001*	Etkileniyor	30	1,7556	0,544																																												
Baba Roller	Etkilenmiyor	99	1,8907	0,4639	-1,531	127	0,128																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	30	2,0394	0,4731				Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	99	1,6582	0,5213	-2,651	127	0,012*	Etkileniyor	30	2,0667	0,7934	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	99	1,6498	0,5321	-2,544	127	0,012*	Etkileniyor	30	1,9444	0,6287	Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	99	1,785	0,5152	-1,613	127	0,109	Etkileniyor	30	1,9714	0,6705	Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	99	1,7071	0,4891	-0,8	127	0,425	Etkileniyor	30	1,7857	0,4088	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	99	1,8462	0,448	-0,919	127	0,36	Etkileniyor	30	1,937	0,5526	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	99	1,7722	0,3707	-0,919	127	0,36	Etkileniyor	30	1,8444	0,3986	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	99	1,585	0,5237	-2,713	127	0,008*	Etkileniyor	30	1,8889	0,5816	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	99	1,4411	0,4216	-3,335	127	0,001*	Etkileniyor	30	1,7556	0,544																																																								
Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	99	1,6582	0,5213	-2,651	127	0,012*																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	30	2,0667	0,7934				Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	99	1,6498	0,5321	-2,544	127	0,012*	Etkileniyor	30	1,9444	0,6287	Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	99	1,785	0,5152	-1,613	127	0,109	Etkileniyor	30	1,9714	0,6705	Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	99	1,7071	0,4891	-0,8	127	0,425	Etkileniyor	30	1,7857	0,4088	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	99	1,8462	0,448	-0,919	127	0,36	Etkileniyor	30	1,937	0,5526	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	99	1,7722	0,3707	-0,919	127	0,36	Etkileniyor	30	1,8444	0,3986	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	99	1,585	0,5237	-2,713	127	0,008*	Etkileniyor	30	1,8889	0,5816	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	99	1,4411	0,4216	-3,335	127	0,001*	Etkileniyor	30	1,7556	0,544																																																																				
Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	99	1,6498	0,5321	-2,544	127	0,012*																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	30	1,9444	0,6287				Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	99	1,785	0,5152	-1,613	127	0,109	Etkileniyor	30	1,9714	0,6705	Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	99	1,7071	0,4891	-0,8	127	0,425	Etkileniyor	30	1,7857	0,4088	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	99	1,8462	0,448	-0,919	127	0,36	Etkileniyor	30	1,937	0,5526	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	99	1,7722	0,3707	-0,919	127	0,36	Etkileniyor	30	1,8444	0,3986	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	99	1,585	0,5237	-2,713	127	0,008*	Etkileniyor	30	1,8889	0,5816	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	99	1,4411	0,4216	-3,335	127	0,001*	Etkileniyor	30	1,7556	0,544																																																																																
Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	99	1,785	0,5152	-1,613	127	0,109																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	30	1,9714	0,6705				Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	99	1,7071	0,4891	-0,8	127	0,425	Etkileniyor	30	1,7857	0,4088	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	99	1,8462	0,448	-0,919	127	0,36	Etkileniyor	30	1,937	0,5526	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	99	1,7722	0,3707	-0,919	127	0,36	Etkileniyor	30	1,8444	0,3986	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	99	1,585	0,5237	-2,713	127	0,008*	Etkileniyor	30	1,8889	0,5816	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	99	1,4411	0,4216	-3,335	127	0,001*	Etkileniyor	30	1,7556	0,544																																																																																												
Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	99	1,7071	0,4891	-0,8	127	0,425																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	30	1,7857	0,4088				Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	99	1,8462	0,448	-0,919	127	0,36	Etkileniyor	30	1,937	0,5526	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	99	1,7722	0,3707	-0,919	127	0,36	Etkileniyor	30	1,8444	0,3986	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	99	1,585	0,5237	-2,713	127	0,008*	Etkileniyor	30	1,8889	0,5816	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	99	1,4411	0,4216	-3,335	127	0,001*	Etkileniyor	30	1,7556	0,544																																																																																																								
Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	99	1,8462	0,448	-0,919	127	0,36																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	30	1,937	0,5526				Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	99	1,7722	0,3707	-0,919	127	0,36	Etkileniyor	30	1,8444	0,3986	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	99	1,585	0,5237	-2,713	127	0,008*	Etkileniyor	30	1,8889	0,5816	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	99	1,4411	0,4216	-3,335	127	0,001*	Etkileniyor	30	1,7556	0,544																																																																																																																				
Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	99	1,7722	0,3707	-0,919	127	0,36																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	30	1,8444	0,3986				Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	99	1,585	0,5237	-2,713	127	0,008*	Etkileniyor	30	1,8889	0,5816	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	99	1,4411	0,4216	-3,335	127	0,001*	Etkileniyor	30	1,7556	0,544																																																																																																																																
Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	99	1,585	0,5237	-2,713	127	0,008*																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	30	1,8889	0,5816				Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	99	1,4411	0,4216	-3,335	127	0,001*	Etkileniyor	30	1,7556	0,544																																																																																																																																												
Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	99	1,4411	0,4216	-3,335	127	0,001*																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	30	1,7556	0,544																																																																																																																																																											

*p<.05

'Özürü bir çocuğa sahip olmam eşimle ilişkilerimi etkiliyor' diyen babalarla, 'etkilemiyor' diyen babaların 'anne problem çözme' boyutunda aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır. 'Etkileniyor' diyen babaların puanları yüksek; 'etkilenmiyor' diyen annelerin puanları düşük bulunmuştur. 'Etkileniyor' diyen babalara göre annelerin aile içinde problem çöme becerileri daha sağlıklıdır.

'Özürü bir çocuğa sahip olmam eşimle ilişkilerimi etkiliyor' diyen babalarla, 'etkilemiyor' diyen babaların 'problem çözme' boyutunda aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır. 'Etkileniyor' diyen babaların puanları yüksek; 'etkilenmiyor' diyen babaların puanları düşük bulunmuştur. 'Etkileniyor' diyen babaların aile içinde problem çözme davranışları daha sağlıklıdır (p<.05).

‘Özürü bir çocuğa sahip olmam eşimle ilişkilerimi etkiliyor’ diyen babalarla, ‘etkilemiyor’ diyen babaların ‘anne roller’ boyutunda aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır. ‘Etkileniyor’ diyen babaların puanları yüksek; ‘etkilenmiyor’ diyen babaların puanları düşük bulunmuştur. ‘Etkileniyor’ diyen babalara göre annelerin aile içindeki rol davranışları daha sağlıksızdır ($p<.05$).

‘Özürü bir çocuğa sahip olmam eşimle ilişkilerimi etkiliyor’ diyen babalarla, ‘etkilemiyor’ diyen babaların ‘anne duygusal tepki verebilme’ boyutunda aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır. ‘Etkileniyor’ diyen babaların puanları yüksek; ‘etkilenmiyor’ diyen babaların puanları düşük bulunmuştur. ‘Etkileniyor’ diyen babalara göre annelerin aile içinde duygusal tepki verebilmeleri daha sağlıksızdır ($p<.05$).

‘Özürü bir çocuğa sahip olmam eşimle ilişkilerimi etkiliyor’ diyen babalarla, ‘etkilemiyor’ diyen babaların ‘duygusal tepki verebilme’ boyutunda aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır. ‘Etkileniyor’ diyen babaların puanları yüksek; ‘etkilenmiyor’ diyen babaların puanları düşük bulunmuştur. ‘Etkileniyor’ diyen babaların aile içinde duygusal tepki verebilmeleri daha sağlıksızdır ($p<.05$).

‘Özürü bir çocuğa sahip olmam eşimle ilişkilerimi etkiliyor’ diyen babalarla, ‘etkilemiyor’ diyen babaların ‘anne genel fonksiyonlar’ boyutunda aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır. ‘Etkileniyor’ diyen babaların puanları yüksek; ‘etkilenmiyor’ diyen babaların puanları düşük bulunmuştur. ‘Etkileniyor’ diyen babalara göre annelerin aile içindeki genel fonksiyonları daha sağlıksızdır ($p<.05$).

‘Özürü bir çocuğa sahip olmam eşimle ilişkilerimi etkiliyor’ diyen babalarla, ‘etkilemiyor’ diyen babaların ‘genel fonksiyonlar’ boyutunda aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır. ‘Etkileniyor’ diyen babaların puanları yüksek; ‘etkilenmiyor’ diyen babaların puanları düşük bulunmuştur. ‘Etkileniyor’ diyen babaların aile içindeki genel fonksiyonları daha sağlıksızdır ($p<.05$).

“Özürü bir çocuğa sahip olma eş ilişkilerini etkiliyor” diyen babalara göre kendileri bu durumdan problem çözmeye duygusal tepki verebilmeleri ve genel fonksiyon boyutlarında etkilenmektedirler. Babalara göre anneler ise problem çözmeye, aile içindeki rolleri, duygusal tepki verebilme ve genel fonksiyon boyutlarında olumsuz yönde etkilenmektedirler.

Anne ve babaların duygusal tepki verebilme boyutunda ortak bir şekilde etkilendikleri, annelere göre babaların, babalara göre ise annelerin genel fonksiyonlar boyutunda etkilendikleri ortaya çıkmıştır. Literatürde özürlü çocuğu bulunan anne-babaların evlilik uyumuna ilişkin araştırmalar incelendiğinde, özürlü ve normal çocuğu bulunan anne-babaların evlilik uyumlarında fark olmadığını ortaya koyan araştırma bulguları görülmektedir (Kazak, 1997; Trute, 1990).

Ancak annelerin sürekli olarak engelli çocukla ilgilenmesi, yorgun olması, eşlerin yalnız kalamamaları, birlikte dışarı çıkamamaları, eşlerin birbirleri ile ilişkilerini sınırlayıp olumsuz yönde etkileyebilir. Eşlerin çocuğun bakımı ve eğitimi ile ilgili birbirlerini eleştirmeleri ve birbirlerinden fazla beklenti içinde olmaları da eş ilişkilerini etkileyebilir. Schilling ve ark. (1985:857-863) na göre engelli çocuk annelerinin, eşlerinin daha az sorumluluk alması nedeni ile bekledikleri yardım ve desteği görememeleri, eşlerine yakınlıklarını azaltabilmekte; annelerin engelli çocuğun bakımını sağlarken kurdukları yoğun ilişki, eşlerinin kendilerinden uzaklaşmalarına da neden olabilmektedir. Morgan (1988:263-280) ise özürlü çocuğun, evlilik ilişkisini zayıflatmaktan çok güçlendirdiğini belirtmiştir.

Tablo- 37. 4. : Diğer Çocuklarla İlişkilerin Etkilenip Etkilenmemesi Açısından Annelerin Sayıları, Aile İşlevleri Puan Ortalamaları, Standart Sapmalar ve 't' Değerleri

A.D.Ö. Alt Boyutları	Diğer Çocuklarla İlişkiler	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	P																																																																																												
Anne Problem Çözme	Etkilenmiyor	88	1,5909	0,557	-2,478	127	0,015*																																																																																												
	Etkileniyor	41	1,8537	0,5691				Baba Problem Çözme	Etkilenmiyor	88	1,5663	0,5732	-0,177	127	0,86	Etkileniyor	41	1,5854	0,5653	Anne İletişim	Etkilenmiyor	88	1,8914	0,5126	-1,283	127	0,202	Etkileniyor	41	2,019	0,5533	Baba İletişim	Etkilenmiyor	88	1,8611	0,5174	-0,123	127	0,903	Etkileniyor	41	1,8726	0,4483	Anne Roller	Etkilenmiyor	88	1,9814	0,4941	-1,898	127	0,06	Etkileniyor	41	2,1707	0,5934	Baba Roller	Etkilenmiyor	88	1,9184	0,4437	-0,245	127	0,807	Etkileniyor	41	1,9401	0,5233	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	88	1,678	0,5518	-2,053	127	0,042*	Etkileniyor	41	1,9146	0,7189	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	88	1,6723	0,5182	-1,242	127	0,219	Etkileniyor	41	1,8171	0,657	Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	88	1,7581	0,52	-2,123	127	0,036*
Baba Problem Çözme	Etkilenmiyor	88	1,5663	0,5732	-0,177	127	0,86																																																																																												
	Etkileniyor	41	1,5854	0,5653				Anne İletişim	Etkilenmiyor	88	1,8914	0,5126	-1,283	127	0,202	Etkileniyor	41	2,019	0,5533	Baba İletişim	Etkilenmiyor	88	1,8611	0,5174	-0,123	127	0,903	Etkileniyor	41	1,8726	0,4483	Anne Roller	Etkilenmiyor	88	1,9814	0,4941	-1,898	127	0,06	Etkileniyor	41	2,1707	0,5934	Baba Roller	Etkilenmiyor	88	1,9184	0,4437	-0,245	127	0,807	Etkileniyor	41	1,9401	0,5233	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	88	1,678	0,5518	-2,053	127	0,042*	Etkileniyor	41	1,9146	0,7189	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	88	1,6723	0,5182	-1,242	127	0,219	Etkileniyor	41	1,8171	0,657	Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	88	1,7581	0,52	-2,123	127	0,036*	Etkileniyor	41	1,9791	0,6116								
Anne İletişim	Etkilenmiyor	88	1,8914	0,5126	-1,283	127	0,202																																																																																												
	Etkileniyor	41	2,019	0,5533				Baba İletişim	Etkilenmiyor	88	1,8611	0,5174	-0,123	127	0,903	Etkileniyor	41	1,8726	0,4483	Anne Roller	Etkilenmiyor	88	1,9814	0,4941	-1,898	127	0,06	Etkileniyor	41	2,1707	0,5934	Baba Roller	Etkilenmiyor	88	1,9184	0,4437	-0,245	127	0,807	Etkileniyor	41	1,9401	0,5233	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	88	1,678	0,5518	-2,053	127	0,042*	Etkileniyor	41	1,9146	0,7189	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	88	1,6723	0,5182	-1,242	127	0,219	Etkileniyor	41	1,8171	0,657	Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	88	1,7581	0,52	-2,123	127	0,036*	Etkileniyor	41	1,9791	0,6116																				
Baba İletişim	Etkilenmiyor	88	1,8611	0,5174	-0,123	127	0,903																																																																																												
	Etkileniyor	41	1,8726	0,4483				Anne Roller	Etkilenmiyor	88	1,9814	0,4941	-1,898	127	0,06	Etkileniyor	41	2,1707	0,5934	Baba Roller	Etkilenmiyor	88	1,9184	0,4437	-0,245	127	0,807	Etkileniyor	41	1,9401	0,5233	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	88	1,678	0,5518	-2,053	127	0,042*	Etkileniyor	41	1,9146	0,7189	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	88	1,6723	0,5182	-1,242	127	0,219	Etkileniyor	41	1,8171	0,657	Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	88	1,7581	0,52	-2,123	127	0,036*	Etkileniyor	41	1,9791	0,6116																																
Anne Roller	Etkilenmiyor	88	1,9814	0,4941	-1,898	127	0,06																																																																																												
	Etkileniyor	41	2,1707	0,5934				Baba Roller	Etkilenmiyor	88	1,9184	0,4437	-0,245	127	0,807	Etkileniyor	41	1,9401	0,5233	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	88	1,678	0,5518	-2,053	127	0,042*	Etkileniyor	41	1,9146	0,7189	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	88	1,6723	0,5182	-1,242	127	0,219	Etkileniyor	41	1,8171	0,657	Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	88	1,7581	0,52	-2,123	127	0,036*	Etkileniyor	41	1,9791	0,6116																																												
Baba Roller	Etkilenmiyor	88	1,9184	0,4437	-0,245	127	0,807																																																																																												
	Etkileniyor	41	1,9401	0,5233				Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	88	1,678	0,5518	-2,053	127	0,042*	Etkileniyor	41	1,9146	0,7189	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	88	1,6723	0,5182	-1,242	127	0,219	Etkileniyor	41	1,8171	0,657	Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	88	1,7581	0,52	-2,123	127	0,036*	Etkileniyor	41	1,9791	0,6116																																																								
Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	88	1,678	0,5518	-2,053	127	0,042*																																																																																												
	Etkileniyor	41	1,9146	0,7189				Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	88	1,6723	0,5182	-1,242	127	0,219	Etkileniyor	41	1,8171	0,657	Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	88	1,7581	0,52	-2,123	127	0,036*	Etkileniyor	41	1,9791	0,6116																																																																				
Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	88	1,6723	0,5182	-1,242	127	0,219																																																																																												
	Etkileniyor	41	1,8171	0,657				Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	88	1,7581	0,52	-2,123	127	0,036*	Etkileniyor	41	1,9791	0,6116																																																																																
Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	88	1,7581	0,52	-2,123	127	0,036*																																																																																												
	Etkileniyor	41	1,9791	0,6116																																																																																															

A.D.Ö. Alt Boyutları	Diğer Çocuklarla İlişkiler	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	P
Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	88	1,6721	0,4636	-1,9	127	0,06
	Etkileniyor	41	1,8397	0,4729			
Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	88	1,8636	0,4604	-0,13	127	0,897
	Etkileniyor	41	1,8753	0,5069			
Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	88	1,7942	0,3836	0,229	127	0,819
	Etkileniyor	41	1,7778	0,3668			
Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	88	1,5644	0,4947	-2,833	127	0,005*
	Etkileniyor	41	1,8516	0,6168			
Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	88	1,4631	0,4255	-1,827	127	0,07
	Etkileniyor	41	1,624	0,5433			

*p<.05

‘Özürli bir çocuğa sahip olma diğer çocuklarla ilişkileri etkiliyor’ diyen annelerle ‘etkilemiyor’ diyen annelerin ‘problem çözme’ boyutunda aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır. ‘Etkileniyor’ diyen annelerin puanları yüksek; ‘etkilenmiyor’ diyen annelerin puanları düşük bulunmuştur (p<.05). ‘Etkileniyor’ diyen annelerin aile içinde problem çözme davranışları daha sağlıklı bulunmuştur.

‘Özürli bir çocuğa sahip olma diğer çocuklar ile ilişkileri etkiliyor’ diyen annelerle ‘etkilemiyor’ diyen annelerin ‘duygusal tepki verebilme’ boyutunda aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır. ‘Etkileniyor’ diyen annelerin puanları yüksek; ‘etkilenmiyor’ diyen annelerin puanları düşük bulunmuştur (p<.05). ‘Etkileniyor’ diyen annelerin aile içinde duygusal tepki verebilmeleri daha sağlıklı bulunmuştur.

‘Özürli bir çocuğa sahip olma diğer çocuklarla ilişkileri etkiliyor’ diyen annelerle ‘etkilenmiyor’ diyen annelerin ‘gerekli ilgiyi gösterme’ puanları arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır. ‘Etkileniyor’ diyen annelerin puanları yüksek; ‘etkilenmiyor’ diyen annelerin puanları düşük bulunmuştur (p<.05). ‘Etkileniyor’ diyen annelerin aile içinde gerekli ilgiyi göstermeleri daha sağlıklı bulunmuştur.

‘Özürli bir çocuğa sahip olma diğer çocuklar ile ilişkileri etkiliyor’ diyen annelerle ‘etkilemiyor’ diyen annelerin ‘genel fonksiyonlar’ boyutunda aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır. ‘Etkileniyor’ diyen annelerin puanları yüksek; ‘etkilenmiyor’ diyen annelerin puanları düşük bulunmuştur (p<.05). ‘Etkileniyor’ diyen annelerin aile içindeki genel fonksiyonları daha sağlıklı bulunmuştur.

“Özürlü bir çocuğa sahip olmak diğer çocuklarıyla ilişkilerimi etkiliyor” diyen annelere göre kendileri bu durumdan aile içinde problem çözme, duygusal tepki verebilme, gerekli ilgiyi gösterebilme ve genel fonksiyonlar boyutlarında olumsuz olarak etkilenmektedirler. Annelerin aile içi ilişkilerini olumsuz yönde etkilediğini gösteren bulgumuz, ev ve engelli çocuğun bakımı ile ilgili sorumlulukların çok ağır biçimde annelere yüklenmesinin (Traustadottir, 1991:211-228) bir sonucu olarak yorumlanabilir. Anneler, dışarıda çalışsalar da ev ve çocuk bakımından öncelikle sorumludurlar ve bu işler için çok zaman harcarlar (Milgram ve Atzil, 1988:415-424). Özellikle anneler söz konusu olduğunda, normal gelişim gösteren kardeşlere ve eşlere ayrılan zaman, özürlü çocuğun ek gereksinimlerini karşılamak üzere geçirilen zaman nedeniyle azalmakta; bu durum anne-babaları ve kardeşleri rahatsız etmektedir (Sucuoğlu, 1997).

Tablo-38. 5. : Diğer Çocuklarla İlişkilerin Etkilenip Etkilenmemesi Açısından Babaların Sayıları, Aile İşlevleri Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve ‘t’ Değerleri

A.D.Ö. Alt Boyutları	Diğer Çocuklarla İlişkiler	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	P																																																																																																																																																								
Anne Problem Çözme	Etkilenmiyor	100	1,6167	0,5568	-2,16	127	0,033*																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	29	1,8736	0,5887				Baba Problem Çözme	Etkilenmiyor	100	1,5433	0,5624	-1,077	127	0,283	Etkileniyor	29	1,6724	0,5884	Anne İletişim	Etkilenmiyor	100	1,8711	0,5078	-2,483	127	0,014*	Etkileniyor	29	2,1418	0,5475	Baba İletişim	Etkilenmiyor	100	1,8522	0,5127	-0,533	127	0,595	Etkileniyor	29	1,908	0,4324	Anne Roller	Etkilenmiyor	100	2,0155	0,5099	-1,034	127	0,303	Etkileniyor	29	2,1317	0,6062	Baba Roller	Etkilenmiyor	100	1,9309	0,4636	0,252	127	0,802	Etkileniyor	29	1,906	0,4929	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	100	1,6917	0,5751	-2,133	127	0,035*	Etkileniyor	29	1,9655	0,7146	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	100	1,695	0,5641	-0,867	127	0,388	Etkileniyor	29	1,7989	0,5814	Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	100	1,77	0,5148	-2,24	127	0,027*	Etkileniyor	29	2,0296	0,6573	Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	100	1,7	0,4511	-1,136	127	0,258	Etkileniyor	29	1,8128	0,5347	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	100	1,8556	0,4446	-0,524	127	0,601	Etkileniyor	29	1,908	0,5697	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	100	1,8111	0,3719	1,241	127	0,217	Etkileniyor	29	1,7126	0,3912	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	100	1,585	0,5097	-2,777	127	0,006*	Etkileniyor	29	1,8994	0,623	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	100	1,4667	0,4272	-2,164	127	0,032*
Baba Problem Çözme	Etkilenmiyor	100	1,5433	0,5624	-1,077	127	0,283																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	29	1,6724	0,5884				Anne İletişim	Etkilenmiyor	100	1,8711	0,5078	-2,483	127	0,014*	Etkileniyor	29	2,1418	0,5475	Baba İletişim	Etkilenmiyor	100	1,8522	0,5127	-0,533	127	0,595	Etkileniyor	29	1,908	0,4324	Anne Roller	Etkilenmiyor	100	2,0155	0,5099	-1,034	127	0,303	Etkileniyor	29	2,1317	0,6062	Baba Roller	Etkilenmiyor	100	1,9309	0,4636	0,252	127	0,802	Etkileniyor	29	1,906	0,4929	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	100	1,6917	0,5751	-2,133	127	0,035*	Etkileniyor	29	1,9655	0,7146	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	100	1,695	0,5641	-0,867	127	0,388	Etkileniyor	29	1,7989	0,5814	Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	100	1,77	0,5148	-2,24	127	0,027*	Etkileniyor	29	2,0296	0,6573	Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	100	1,7	0,4511	-1,136	127	0,258	Etkileniyor	29	1,8128	0,5347	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	100	1,8556	0,4446	-0,524	127	0,601	Etkileniyor	29	1,908	0,5697	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	100	1,8111	0,3719	1,241	127	0,217	Etkileniyor	29	1,7126	0,3912	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	100	1,585	0,5097	-2,777	127	0,006*	Etkileniyor	29	1,8994	0,623	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	100	1,4667	0,4272	-2,164	127	0,032*	Etkileniyor	29	1,6782	0,5734								
Anne İletişim	Etkilenmiyor	100	1,8711	0,5078	-2,483	127	0,014*																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	29	2,1418	0,5475				Baba İletişim	Etkilenmiyor	100	1,8522	0,5127	-0,533	127	0,595	Etkileniyor	29	1,908	0,4324	Anne Roller	Etkilenmiyor	100	2,0155	0,5099	-1,034	127	0,303	Etkileniyor	29	2,1317	0,6062	Baba Roller	Etkilenmiyor	100	1,9309	0,4636	0,252	127	0,802	Etkileniyor	29	1,906	0,4929	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	100	1,6917	0,5751	-2,133	127	0,035*	Etkileniyor	29	1,9655	0,7146	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	100	1,695	0,5641	-0,867	127	0,388	Etkileniyor	29	1,7989	0,5814	Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	100	1,77	0,5148	-2,24	127	0,027*	Etkileniyor	29	2,0296	0,6573	Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	100	1,7	0,4511	-1,136	127	0,258	Etkileniyor	29	1,8128	0,5347	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	100	1,8556	0,4446	-0,524	127	0,601	Etkileniyor	29	1,908	0,5697	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	100	1,8111	0,3719	1,241	127	0,217	Etkileniyor	29	1,7126	0,3912	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	100	1,585	0,5097	-2,777	127	0,006*	Etkileniyor	29	1,8994	0,623	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	100	1,4667	0,4272	-2,164	127	0,032*	Etkileniyor	29	1,6782	0,5734																				
Baba İletişim	Etkilenmiyor	100	1,8522	0,5127	-0,533	127	0,595																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	29	1,908	0,4324				Anne Roller	Etkilenmiyor	100	2,0155	0,5099	-1,034	127	0,303	Etkileniyor	29	2,1317	0,6062	Baba Roller	Etkilenmiyor	100	1,9309	0,4636	0,252	127	0,802	Etkileniyor	29	1,906	0,4929	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	100	1,6917	0,5751	-2,133	127	0,035*	Etkileniyor	29	1,9655	0,7146	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	100	1,695	0,5641	-0,867	127	0,388	Etkileniyor	29	1,7989	0,5814	Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	100	1,77	0,5148	-2,24	127	0,027*	Etkileniyor	29	2,0296	0,6573	Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	100	1,7	0,4511	-1,136	127	0,258	Etkileniyor	29	1,8128	0,5347	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	100	1,8556	0,4446	-0,524	127	0,601	Etkileniyor	29	1,908	0,5697	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	100	1,8111	0,3719	1,241	127	0,217	Etkileniyor	29	1,7126	0,3912	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	100	1,585	0,5097	-2,777	127	0,006*	Etkileniyor	29	1,8994	0,623	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	100	1,4667	0,4272	-2,164	127	0,032*	Etkileniyor	29	1,6782	0,5734																																
Anne Roller	Etkilenmiyor	100	2,0155	0,5099	-1,034	127	0,303																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	29	2,1317	0,6062				Baba Roller	Etkilenmiyor	100	1,9309	0,4636	0,252	127	0,802	Etkileniyor	29	1,906	0,4929	Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	100	1,6917	0,5751	-2,133	127	0,035*	Etkileniyor	29	1,9655	0,7146	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	100	1,695	0,5641	-0,867	127	0,388	Etkileniyor	29	1,7989	0,5814	Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	100	1,77	0,5148	-2,24	127	0,027*	Etkileniyor	29	2,0296	0,6573	Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	100	1,7	0,4511	-1,136	127	0,258	Etkileniyor	29	1,8128	0,5347	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	100	1,8556	0,4446	-0,524	127	0,601	Etkileniyor	29	1,908	0,5697	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	100	1,8111	0,3719	1,241	127	0,217	Etkileniyor	29	1,7126	0,3912	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	100	1,585	0,5097	-2,777	127	0,006*	Etkileniyor	29	1,8994	0,623	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	100	1,4667	0,4272	-2,164	127	0,032*	Etkileniyor	29	1,6782	0,5734																																												
Baba Roller	Etkilenmiyor	100	1,9309	0,4636	0,252	127	0,802																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	29	1,906	0,4929				Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	100	1,6917	0,5751	-2,133	127	0,035*	Etkileniyor	29	1,9655	0,7146	Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	100	1,695	0,5641	-0,867	127	0,388	Etkileniyor	29	1,7989	0,5814	Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	100	1,77	0,5148	-2,24	127	0,027*	Etkileniyor	29	2,0296	0,6573	Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	100	1,7	0,4511	-1,136	127	0,258	Etkileniyor	29	1,8128	0,5347	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	100	1,8556	0,4446	-0,524	127	0,601	Etkileniyor	29	1,908	0,5697	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	100	1,8111	0,3719	1,241	127	0,217	Etkileniyor	29	1,7126	0,3912	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	100	1,585	0,5097	-2,777	127	0,006*	Etkileniyor	29	1,8994	0,623	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	100	1,4667	0,4272	-2,164	127	0,032*	Etkileniyor	29	1,6782	0,5734																																																								
Anne Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	100	1,6917	0,5751	-2,133	127	0,035*																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	29	1,9655	0,7146				Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	100	1,695	0,5641	-0,867	127	0,388	Etkileniyor	29	1,7989	0,5814	Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	100	1,77	0,5148	-2,24	127	0,027*	Etkileniyor	29	2,0296	0,6573	Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	100	1,7	0,4511	-1,136	127	0,258	Etkileniyor	29	1,8128	0,5347	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	100	1,8556	0,4446	-0,524	127	0,601	Etkileniyor	29	1,908	0,5697	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	100	1,8111	0,3719	1,241	127	0,217	Etkileniyor	29	1,7126	0,3912	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	100	1,585	0,5097	-2,777	127	0,006*	Etkileniyor	29	1,8994	0,623	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	100	1,4667	0,4272	-2,164	127	0,032*	Etkileniyor	29	1,6782	0,5734																																																																				
Baba Duygusal Tepki	Etkilenmiyor	100	1,695	0,5641	-0,867	127	0,388																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	29	1,7989	0,5814				Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	100	1,77	0,5148	-2,24	127	0,027*	Etkileniyor	29	2,0296	0,6573	Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	100	1,7	0,4511	-1,136	127	0,258	Etkileniyor	29	1,8128	0,5347	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	100	1,8556	0,4446	-0,524	127	0,601	Etkileniyor	29	1,908	0,5697	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	100	1,8111	0,3719	1,241	127	0,217	Etkileniyor	29	1,7126	0,3912	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	100	1,585	0,5097	-2,777	127	0,006*	Etkileniyor	29	1,8994	0,623	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	100	1,4667	0,4272	-2,164	127	0,032*	Etkileniyor	29	1,6782	0,5734																																																																																
Anne Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	100	1,77	0,5148	-2,24	127	0,027*																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	29	2,0296	0,6573				Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	100	1,7	0,4511	-1,136	127	0,258	Etkileniyor	29	1,8128	0,5347	Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	100	1,8556	0,4446	-0,524	127	0,601	Etkileniyor	29	1,908	0,5697	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	100	1,8111	0,3719	1,241	127	0,217	Etkileniyor	29	1,7126	0,3912	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	100	1,585	0,5097	-2,777	127	0,006*	Etkileniyor	29	1,8994	0,623	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	100	1,4667	0,4272	-2,164	127	0,032*	Etkileniyor	29	1,6782	0,5734																																																																																												
Baba Gereken İlgisi	Etkilenmiyor	100	1,7	0,4511	-1,136	127	0,258																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	29	1,8128	0,5347				Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	100	1,8556	0,4446	-0,524	127	0,601	Etkileniyor	29	1,908	0,5697	Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	100	1,8111	0,3719	1,241	127	0,217	Etkileniyor	29	1,7126	0,3912	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	100	1,585	0,5097	-2,777	127	0,006*	Etkileniyor	29	1,8994	0,623	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	100	1,4667	0,4272	-2,164	127	0,032*	Etkileniyor	29	1,6782	0,5734																																																																																																								
Anne Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	100	1,8556	0,4446	-0,524	127	0,601																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	29	1,908	0,5697				Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	100	1,8111	0,3719	1,241	127	0,217	Etkileniyor	29	1,7126	0,3912	Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	100	1,585	0,5097	-2,777	127	0,006*	Etkileniyor	29	1,8994	0,623	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	100	1,4667	0,4272	-2,164	127	0,032*	Etkileniyor	29	1,6782	0,5734																																																																																																																				
Baba Davranış Kontrolü	Etkilenmiyor	100	1,8111	0,3719	1,241	127	0,217																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	29	1,7126	0,3912				Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	100	1,585	0,5097	-2,777	127	0,006*	Etkileniyor	29	1,8994	0,623	Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	100	1,4667	0,4272	-2,164	127	0,032*	Etkileniyor	29	1,6782	0,5734																																																																																																																																
Anne Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	100	1,585	0,5097	-2,777	127	0,006*																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	29	1,8994	0,623				Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	100	1,4667	0,4272	-2,164	127	0,032*	Etkileniyor	29	1,6782	0,5734																																																																																																																																												
Baba Genel Fonksiyon	Etkilenmiyor	100	1,4667	0,4272	-2,164	127	0,032*																																																																																																																																																								
	Etkileniyor	29	1,6782	0,5734																																																																																																																																																											

* $p < .05$

'Özürli bir çocuğa sahip olma diğer çocuklarla ilişkileri etkiliyor' diyen babalarla 'etkilenmiyor' diyen babaların 'anne problem çözme' boyutunda aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır. 'Etkileniyor' diyen babaların puanları yüksek; 'etkilenmiyor' diyen babaların puanları düşük bulunmuştur ($p < .05$). 'Etkileniyor' diyen babalara göre annelerin aile içinde problem çözme becerileri daha sağlıklıdır.

'Özürli bir çocuğa sahip olma diğer çocuklar ile ilişkileri etkiliyor' diyen babalarla 'etkilenmiyor' diyen babaların 'anne iletişim boyutunda' aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır. 'Etkileniyor' diyen babaların iletişim puanları yüksek; 'etkilenmiyor' diyen babaların puanları düşük çıkmıştır ($p < .05$). 'Etkileniyor' diyen babalara göre annelerin aile içi iletişimleri daha sağlıklıdır.

'Özürli bir çocuğa sahip olma diğer çocuklarla ilişkileri etkiliyor' diyen babalarla 'etkilenmiyor' diyen babaların 'anne duygusal tepki verebilme' puanları arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır. 'Etkileniyor' diyen babaların puanları yüksek; 'etkilenmiyor' diyen babaların puanları düşük çıkmıştır ($p < .05$). 'Etkileniyor' diyen babalara göre annelerin aile içinde duygusal tepki verebilmeleri daha sağlıklıdır.

'Özürli bir çocuğa sahip olma diğer çocuklarla ilişkileri etkiliyor' diyen babalarla 'etkilenmiyor' diyen babaların 'anne gereken ilgiyi gösterme' puanları arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır. 'Etkileniyor' diyen babaların puanları yüksek; 'etkilenmiyor' diyen babaların puanları düşük çıkmıştır ($p < .05$). 'Etkileniyor' diyen babalara göre annelerin aile içinde gereken ilgiyi göstermeleri daha sağlıklıdır.

'Özürli bir çocuğa sahip olma diğer çocuklarla ilişkileri etkiliyor' diyen babalarla 'etkilenmiyor' diyen babaların 'anne genel fonksiyon' puanları arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır. 'Etkileniyor' diyen babaların puanları yüksek; 'etkilenmiyor' diyen babaların puanları düşük çıkmıştır ($p < .05$). 'Etkileniyor' diyen babalara göre annelerin aile içindeki genel fonksiyonları daha sağlıklıdır.

'Özürli bir çocuğa sahip olma diğer çocuklarla ilişkileri etkiliyor' diyen babalarla 'etkilenmiyor' diyen babaların 'genel fonksiyon' puanları arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır. 'Etkileniyor' diyen babaların puanları yüksek; 'etkilenmiyor' diyen babaların

puanları düşük çıkmıştır ($p<.05$). ‘Etkileniyor’ diyen babaların aile içindeki genel fonksiyonları daha sağlıklıdır.

“Özürü bir çocuğa sahip olma diğer çocuklarla ilişkilerini etkiliyor” diyen babalara göre kendileri bu durumdan genel fonksiyon boyutunda olumsuz olarak etkilenmektedirler. Babalara göre anneler ise problem çözme, aile içindeki iletişim, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme ve genel fonksiyon boyutunda olumsuz olarak etkilenmektedirler.

Babaların diğer çocuklarla ilişkiler boyutunda daha çok annelerin etkilendiğini ifade ettikleri ortaya çıkmıştır. Bu durum annelerin zamanlarının ve enerjilerinin büyük bir çoğunu engelli çocuklarına ayırıp; diğer çocuklarına daha az ilgi ve enerji ayırması ile açıklayabiliriz. Genellikle annelerin engelli çocukla sürekli ilgilenmesi, onu koruması, normal çocukların ihmal edilmesi gibi durumlar annelerin diğer çocuklarla ilişkilerini etkileyebilir.

Araştırmanın “Özürü bir çocuğa sahip olmanın etkilerine göre anne ve babaların aile işlevlerini değerlendirme biçimleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yönelik bulgular Evcimen (1996)’in araştırma bulguları ile paralellik göstermektedir.

Ebeveynler engelli çocuklarının olmasının, ev içindeki sorumlulukların paylaşımını, dinlenme ve eğlenme etkinlikleri düzenlemelerini ve aile içinde birbirlerine moral desteği sağlama konusunda ciddi zorluklar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca ebeveynler ailevi problemleri konusunda sağlıklı tartışma yapma ve çözümler üretmede sıkıntı içinde olduklarını belirtmişlerdir.

Araştırmanın 9. sorusu ‘Engelli bir çocuğu olan anne ve babaların aile işlevlerini değerlendirme biçimi ruhsal sağlıklarını değerlendirmelerine göre bir farklılık göstermekte midir?’e ilişkin anne ve babaların iyi, orta ve kötü kriterlerine göre alınan puanların ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 33, Tablo 34, Tablo 35 ve Tablo 36’da yer almaktadır.

Tablo-39 : Ruhsal sağlıklarını İyi, Orta ve Kötü Olarak Değerlendirmelerinin Aile İşlevlerine Etkisine Göre Annelerin Aile İşlevleri Puan ortalamaları ve Standart Sapmaları

A.D.Ö. Alt Boyutları	Ruh Sağlık Durumu	n	$\bar{x}$	ss
Anne Problem Çözme	İyi	41	1,5041	0,4557
	Orta	74	1,7072	0,589
	Kötü	14	2	0,6504
	Toplam	129	1,6744	0,572
Baba Problem Çözme	İyi	41	1,4675	0,5045
	Orta	74	1,5518	0,5433
	Kötü	14	1,9881	0,7205
	Toplam	129	1,5724	0,5686
Anne İletişim	İyi	41	1,7967	0,4627
	Orta	74	1,967	0,5498
	Kötü	14	2,1429	0,5165
	Toplam	129	1,932	0,5271
Baba İletişim	İyi	41	1,8022	0,4954
	Orta	74	1,8453	0,4749
	Kötü	14	2,1508	0,5348
	Toplam	129	1,8648	0,4948
Anne Roller	İyi	41	1,8226	0,4146
	Orta	74	2,1302	0,5442
	Kötü	14	2,2143	0,612
	Toplam	129	2,0416	0,5328
Baba Roller	İyi	41	1,8093	0,4701
	Orta	74	1,9656	0,4637
	Kötü	14	2,0519	0,452
	Toplam	129	1,9253	0,4685
Anne Duygusal Tepki	İyi	41	1,5081	0,4815
	Orta	74	1,8266	0,6354
	Kötü	14	2,0833	0,6562
	Toplam	129	1,7532	0,617
Baba Duygusal Tepki	İyi	41	1,6016	0,5488
	Orta	74	1,7365	0,5349
	Kötü	14	1,9643	0,7255
	Toplam	129	1,7183	0,5674
Anne Gereken İlgisi	İyi	41	1,6585	0,4843
	Orta	74	1,8726	0,5914
	Kötü	14	2,0918	0,4504
	Toplam	129	1,8283	0,558
Baba Gereken İlgisi	İyi	41	1,676	0,4472
	Orta	74	1,7104	0,4799
	Kötü	14	1,949	0,4641
	Toplam	129	1,7254	0,4713
Anne Davranış Kontrolü	İyi	41	1,6748	0,3428
	Orta	74	1,9279	0,4912
	Kötü	14	2,1111	0,5391
	Toplam	129	1,8674	0,4737
Baba Davranış Kontrolü	İyi	41	1,6992	0,3066
	Orta	74	1,7913	0,3746
	Kötü	14	2,0397	0,4786
	Toplam	129	1,789	0,377

A.D.Ö. Alt Boyutları	Ruh Sağlık Durumu	n	$\bar{x}$	Ss
Anne Genel Fonksiyon	İyi	41	1,4451	0,3678
	Orta	74	1,7241	0,5963
	Kötü	14	1,9107	0,5796
	Toplam	129	1,6557	0,5506
Baba Genel Fonksiyon	İyi	41	1,435	0,4509
	Orta	74	1,5023	0,4472
	Kötü	14	1,8095	0,5589
	Toplam	129	1,5142	0,47

Tablo-39 : Ruhsal Sağlık Durumlarının Aile İşlevlerine Etkisine Göre Annelerin Aile İşlevleri Puanlarının Varyans Analizi Sonuçları

Kaynak		Kt	Sd	KO	F	P
Anne Problem Çözme	Gruplar arası	2,753	2	1,377	4,433	0,014*
	Grup içi	39,128	126	0,311		
	Toplam	41,881	128			
Baba Problem Çözme	Gruplar arası	2,902	2	1,451	4,751	0,01*
	Grup içi	38,478	126	0,305		
	Toplam	41,38	128			
Anne İletişim	Gruplar arası	1,463	2	0,731	2,703	0,071
	Grup içi	34,1	126	0,271		
	Toplam	35,563	128			
Baba İletişim	Gruplar arası	1,334	2	0,667	2,801	0,065
	Grup içi	29,998	126	0,238		
	Toplam	31,332	128			
Anne Roller	Gruplar arası	2,965	2	1,482	5,598	0,005*
	Grup içi	33,366	126	0,285		
	Toplam	36,331	128			
Baba Roller	Gruplar arası	0,896	2	0,448	2,077	0,13
	Grup içi	27,194	126	0,216		
	Toplam	28,09	128			
Anne Duygusal Tepki	Gruplar arası	4,387	2	2,193	6,233	0,003*
	Grup içi	44,341	126	0,352		
	Toplam	48,728	128			
Baba Duygusal Tepki	Gruplar arası	1,43	2	0,715	2,264	0,108
	Grup içi	39,781	126	0,316		
	Toplam	41,211	128			
Anne Gereken İlgisi	Gruplar arası	2,299	2	1,15	3,857	0,024*
	Grup içi	37,553	126	0,298		
	Toplam	39,852	128			
Baba Gereken İlgisi	Gruplar arası	0,817	2	0,408	1,863	0,159
	Grup içi	27,617	126	0,219		
	Toplam	28,433	128			
Anne Davranış Kontrolü	Gruplar arası	2,624	2	1,312	6,334	0,002*
	Grup içi	26,094	126	0,207		
	Toplam	28,718	128			
Baba Davranış Kontrolü	Gruplar arası	1,211	2	0,605	4,492	0,013*
	Grup içi	16,983	126	0,135		
	Toplam	18,194	128			
Anne Genel Fonksiyon	Gruplar arası	3,075	2	1,537	5,421	0,006*
	Grup içi	35,736	126	0,284		
	Toplam	38,811	128			
Baba Genel Fonksiyon	Gruplar arası	1,489	2	0,745	3,502	0,033*
	Grup içi	26,79	126	0,213		
	Toplam	28,28	128			

*p<.05

Tablo- 40 : Ruhsal Sağlık Durumuna Göre Annelerin Gruplar Arasındaki Farkın

Kaynağı

	İyi	Orta	Kötü
İyi			*
Orta			*
Kötü			

Ruhsal sağlıklarını kötü olarak belirten annelerin 'problem çözme' boyutunda yüksek; ruhsal sağlıklarını iyi ve orta olarak belirten annelerin problem çözme boyutunda düşük puanlar aldıkları sonucu çıkmıştır ($p<.05$). Ruhsal sağlığını kötü olarak belirten annelerin problem çözme davranışları daha sağlıksız bulunmuştur.

Ruhsal sağlıklarını kötü olarak belirten annelerin 'baba problem çözme' boyutunda yüksek; ruhsal sağlıklarını iyi ve orta olarak belirten annelerin düşük puanlar aldıkları sonucu çıkmıştır ($p<.05$). Ruhsal sağlığını kötü olarak belirten annelere göre babaların problem çözme davranışları daha sağlıksızdır.

Ruhsal sağlıklarını kötü olarak belirten annelerin 'roller' boyutunda yüksek; ruhsal sağlıklarını iyi ve orta olarak belirten annelerin düşük puanlar aldıkları sonucu çıkmıştır ($p<.05$). Ruhsal sağlığını kötü olarak belirten annelerin aile içi rolleri daha sağlıksız bulunmuştur.

Ruhsal sağlıklarını kötü olarak belirten annelerin 'duygusal tepki verebilme' boyutunda yüksek; ruhsal sağlıklarını iyi ve orta olarak belirten annelerin düşük puanlar aldıkları sonucu çıkmıştır ($p<.05$). Ruhsal sağlığını kötü olarak belirten annelerin duygusal tepki verebilmeleri daha sağlıksız bulunmuştur.

Ruhsal sağlıklarını kötü olarak belirten annelerin 'gereken ilgiyi gösterme' boyutunda yüksek; ruhsal sağlıklarını iyi ve orta olarak belirten annelerin düşük puanlar aldıkları sonucu çıkmıştır ($p<.05$). Ruhsal sağlığını kötü olarak belirten annelerin gereken ilgiyi göstermeleri daha sağlıksız bulunmuştur.

Ruhsal sağlıklarını kötü olarak belirten annelerin 'davranış kontrolü' boyutunda yüksek; ruhsal sağlıklarını iyi ve orta olarak belirten annelerin düşük puanlar aldıkları

sonucu çıkmıştır ($p<.05$). Ruhsal sağlığını kötü olarak belirten annelerin aile içindeki davranış kontrolleri daha sağlıksız bulunmuştur.

Ruhsal sağlıklarını kötü olarak belirten annelerin 'baba davranış kontrolü' boyutunda yüksek; ruhsal sağlıklarını iyi ve orta olarak belirten annelerin baba davranış kontrolü boyutunda düşük puanlar aldıkları sonucu çıkmıştır ($p<.05$). Ruhsal sağlıklarını kötü olarak belirten annelere göre babaların davranış kontrolü daha sağlıksızdır.

Ruhsal sağlıklarını kötü olarak belirten annelerin 'genel fonksiyonlar' boyutunda yüksek; ruhsal sağlıklarını iyi ve orta olarak belirten annelerin düşük puanlar aldıkları sonucu çıkmıştır ($p<.05$). Ruhsal sağlıklarını kötü olarak değerlendiren annelerin aile içindeki genel fonksiyonları daha sağlıksız bulunmuştur.

Ruhsal sağlıklarını kötü olarak belirten annelerin 'baba genel fonksiyonlar' boyutunda yüksek; ruhsal sağlıklarını iyi ve orta olarak belirten annelerin düşük puanlar aldıkları sonucu çıkmıştır ($p<.05$). Bu annelere göre babaların aile içi fonksiyonları daha sağlıksız bulunmuştur.

Özürü çocuğa sahip anneler arasında ruh sağlığını "kötü" olarak belirten annelerin aile içinde problem çözme, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar boyutlarında aile içi ilişkilerinin olumsuz olarak etkilendiği belirlenmiştir. Annelere göre babalar ise problem çözme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar boyutlarında olumsuz olarak etkilenmektedirler. Williams (1988:452-468) da annelerin kendilerinden beklenen çeşitli rollerin etkisi altında daha çok stres yaşadıklarını ve rollerinin daha az doyurucu olduğundan söz etmiştir.

Tablo-41 : Ruhsal sağlıklarını İyi, Orta, Kötü Olarak Değerlendirmelerinin Aile İşlevlerine Etkisine Göre Babaların Sayıları, Aile İşlevleri Puan ortalamaları ve Standart Sapmaları

A.D.Ö. Alt Boyutları	Ruh Sağlık Durumu	n	$\bar{x}$	ss
Anne Problem Çözme	İyi	53	1,5629	0,5931
	Orta	65	1,7333	0,5557
	Kötü	11	1,8636	0,5045
	Toplam	129	1,6744	0,572
Baba Problem Çözme	İyi	53	1,4371	0,4544
	Orta	65	1,6077	0,5814
	Kötü	11	2,0152	0,7618
	Toplam	129	1,5724	0,5686

A.D.Ö. Alt Boyutları	Ruh Sağlık Durumu	n	$\bar{x}$	ss
Anne İletişim	İyi	53	1,8931	0,5711
	Orta	65	1,935	0,498
	Kötü	11	2,101	0,4829
	Toplam	129	1,932	0,5271
Baba İletişim	İyi	53	1,7883	0,473
	Orta	65	1,8632	0,4794
	Kötü	11	2,2424	0,5574
	Toplam	129	1,8648	0,4948
Anne Roller	İyi	53	1,9605	0,5079
	Orta	65	2,0895	0,5181
	Kötü	11	2,1488	0,715
	Toplam	129	2,0416	0,5328
Baba Roller	İyi	53	1,8216	0,4549
	Orta	65	1,993	0,4592
	Kötü	11	2,0248	0,5349
	Toplam	129	1,9253	0,4685
Anne Duygusal Tepki	İyi	53	1,7264	0,6841
	Orta	65	1,7692	0,5816
	Kötü	11	1,7879	0,5169
	Toplam	129	1,7532	0,617
Baba Duygusal Tepki	İyi	53	1,6918	0,6039
	Orta	65	1,7282	0,5501
	Kötü	11	1,7879	0,5275
	Toplam	129	1,7183	0,5674
Anne Gereken İlgisi	İyi	53	1,8248	0,6199
	Orta	65	1,7956	0,52
	Kötü	11	2,039	0,4476
	Toplam	129	1,8283	0,558
Baba Gereken İlgisi	İyi	53	1,6496	0,4354
	Orta	65	1,7209	0,4611
	Kötü	11	2,1169	0,5452
	Toplam	129	1,7254	0,4713
Anne Davranış Kontrolü	İyi	53	1,7883	0,4765
	Orta	65	1,9231	0,4742
	Kötü	11	1,9192	0,4419
	Toplam	129	1,8674	0,4737
Baba Davranış Kontrolü	İyi	53	1,7442	0,3359
	Orta	65	1,7658	0,3414
	Kötü	11	2,1414	0,5797
	Toplam	129	1,789	0,377
Anne Genel Fonksiyon	İyi	53	1,6226	0,5988
	Orta	65	1,659	0,5187
	Kötü	11	1,7955	0,5169
	Toplam	129	1,6557	0,5506
Baba Genel Fonksiyon	İyi	53	1,4308	0,4332
	Orta	65	1,5205	0,4353
	Kötü	11	1,8788	0,6753
	Toplam	129	1,5142	0,47

Tablo- 42 : Ruhsal Sağlık Durumlarının Aile İşlevlerine Etkisine Göre Babaların Aile İşlevleri Puanlarının Varyans Analizi Sonuçları

Kaynak		Kt	Sd	KO	F	P
Anne Problem Çözme	Gruplar arası	1,279	2	0,639	1,984	0,142
	Grup içi	40,602	126	0,322		
	Toplam	41,881	128			
Baba Problem Çözme	Gruplar arası	3,207	2	1,604	5,293	0,006*
	Grup içi	38,173	126	0,303		
	Toplam	41,38	128			
Anne İletişim	Gruplar arası	0,395	2	0,198	0,708	0,495
	Grup içi	35,168	126	0,279		
	Toplam	35,563	128			
Baba İletişim	Gruplar arası	1,879	2	0,94	4,02	0,02*
	Grup içi	29,453	126	0,234		
	Toplam	31,332	128			
Anne Roller	Gruplar arası	0,624	2	0,312	1,1	0,336
	Grup içi	35,707	126	0,283		
	Toplam	36,331	128			
Baba Roller	Gruplar arası	0,977	2	0,488	2,269	0,108
	Grup içi	27,113	126	0,215		
	Toplam	28,09	128			
Anne Duygusal Tepki	Gruplar arası	6,796E-02	2	3,398E-02	0,088	0,916
	Grup içi	48,66	126	0,386		
	Toplam	48,728	128			
Baba Duygusal Tepki	Gruplar arası	9,678E-02	2	4,839E-02	0,148	0,862
	Grup içi	41,114	126	0,326		
	Toplam	41,211	128			
Anne Gereken İlgisi	Gruplar arası	0,558	2	0,279	0,895	0,411
	Grup içi	39,294	126	0,312		
	Toplam	39,852	128			
Baba Gereken İlgisi	Gruplar arası	1,992	2	0,996	4,746	0,01*
	Grup içi	26,441	126	0,21		
	Toplam	28,433	128			
Anne Davranış Kontrolü	Gruplar arası	0,563	2	0,281	1,26	0,287
	Grup içi	28,155	126	0,223		
	Toplam	28,718	128			
Baba Davranış Kontrolü	Gruplar arası	1,507	2	0,754	5,691	0,004*
	Grup içi	16,686	126	0,132		
	Toplam	18,194	128			
Anne Genel Fonksiyon	Gruplar arası	0,273	2	0,137	0,447	0,641
	Grup içi	38,537	126	0,306		
	Toplam	38,811	128			
Baba Genel Fonksiyon	Gruplar arası	1,833	2	0,917	4,367	0,015*
	Grup içi	26,446	126	0,21		
	Toplam	28,28	128			

*p<.05

Tablo- 43 : Ruhsal Sağlık Durumuna Göre Babaların Gruplar Arasındaki Fark Kaynağı

	İyi	Orta	Kötü
İyi			*
Orta			*
Kötü			

Ruhsal sağlıklarını kötü olarak belirten babaların 'problem çözme' boyutunda yüksek; ruhsal sağlıklarını iyi ve orta olarak belirten babaların düşük puanlar aldıkları sonucu çıkmıştır ($p<.05$). Ruhsal sağlıklarını kötü olarak belirten babaların aile içinde problem çözme boyutunda daha sağlıksız oldukları belirlenmiştir.

Ruhsal sağlıklarını kötü olarak belirten babaların 'iletişim' boyutunda yüksek; ruhsal sağlıklarını iyi ve orta olarak belirten babaların düşük puanlar aldıkları sonucu çıkmıştır ($p<.05$). Ruhsal sağlıklarını kötü olarak belirten babaların aile içi iletişimlerinin daha sağlıksız olduğu belirlenmiştir.

Ruhsal sağlıklarını kötü olarak belirten babaların 'gereken ilgiyi gösterme' boyutunda yüksek; ruhsal sağlıklarını iyi ve orta olarak belirten babaların düşük puanlar aldıkları sonucu çıkmıştır ($p<.05$). Ruhsal sağlıklarını kötü olarak belirten babaların aile içinde gereken ilgiyi göstermeleri daha sağlıksız bulunmuştur.

Ruhsal sağlıklarını kötü olarak belirten babaların 'davranış kontrolü' boyutunda yüksek; ruhsal sağlıklarını iyi ve orta olarak belirten babaların düşük puanlar aldıkları sonucu çıkmıştır ($p<.05$). Ruhsal sağlığını kötü olarak belirten babaların aile içindeki davranış kontrolleri daha sağlıksız bulunmuştur.

Ruhsal sağlıklarını kötü olarak belirten babaların 'genel fonksiyonlar' boyutunda yüksek; ruhsal sağlıklarını iyi ve orta olarak belirten babaların düşük puanlar aldıkları sonucu çıkmıştır ($p<.05$). Ruhsal sağlıklarını kötü olarak belirten babaların aile içindeki genel fonksiyonları daha sağlıksız bulunmuştur.

Özürü çocuşa sahip babalar arasında ruh sağlığını "kötü" olarak belirten babaların aile içinde problem çözme, iletişim, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar boyutlarında olumsuz olarak etkilendikleri görülmüştür.

Anne ve babalar arasında benzer değerlendirmeler yapılmıştır. Kendilerini ruhsal yönden kötü hisseden ebeveynlerin aile içi ilişkilerinin sağlıksızlaştığı sonucu çıkmıştır. Ruhsal sağlıklarını kötü olarak belirten ebeveynlerin, eşleri ve diğer çocukları ile olan ilişkilerinde yaşadıkları güçlüklerden, ekonomik olarak yaşadıkları zorluklardan da

etkilenmiş olabilecekleri düşünülmektedir. Ayrıca engelli çocuğu olan ebeveynlerin toplum ve çevre tarafından anlaşılmayı beklemediklerini ancak bu beklentileri gerçekleşmeyince kendilerini ruhsal yönden kötü hissettikleri düşünülmektedir.

Araştırmanın 10. sorusu 'Sürekli tedavi görmeyi gerektiren bir rahatsızlığı bulunması değişkenine göre annelerin aile işlevlerini değerlendirme biçimleri bir farklılık göstermekte midir?'e ilişkin alınan puanların ortalamaları, standart sapmaları ve 't' değerleri Tablo 37 'de gösterilmiştir.

Tablo-44: Sürekli Tedavi Görmeyi Gerektiren Bir Rahatsızlığı Bulunup Bulunmamasının Aile İşlevlerine Etkisine Göre Annelerin Sayıları, Aile İşlevleri Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve 't' Değerleri

A.D.Ö. Alt Boyutları	Anne Sürekli Tedavi	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	P																																																																																																																																																								
Anne Problem Çözme	Var	21	1,8968	0,5761	1,969	127	0,051																																																																																																																																																								
	Yok	108	1,6312	0,5637				Baba Problem Çözme	Var	21	1,8571	0,5225	2,563	127	0,012*	Yok	108	1,517	0,5627	Anne İletişim	Var	21	2,1376	0,6382	1,976	127	0,05	Yok	108	1,892	0,4963	Baba İletişim	Var	21	1,9577	0,4223	0,94	127	0,349	Yok	108	1,8467	0,5074	Anne Roller	Var	21	2,355	0,5603	3,04	127	0,003*	Yok	108	1,9806	0,5078	Baba Roller	Var	21	2,0866	0,5443	1,738	127	0,085	Yok	108	1,8939	0,4484	Anne Duygusal Tepki	Var	21	2,0317	0,6965	2,298	127	0,023*	Yok	108	1,6991	0,5887	Baba Duygusal Tepki	Var	21	1,8651	0,5493	1,299	127	0,196	Yok	108	1,6898	0,569	Anne Gereken İlgisi	Var	21	2,1497	0,502	2,971	127	0,004*	Yok	108	1,7659	0,5488	Baba Gereken İlgisi	Var	21	1,898	0,4289	1,851	127	0,066	Yok	108	1,6918	0,4737	Anne Davranış Kontrolü	Var	21	2,0159	0,4206	1,579	127	0,117	Yok	108	1,8385	0,4797	Baba Davranış Kontrolü	Var	21	1,7937	0,3069	0,062	127	0,951	Yok	108	1,7881	0,3904	Anne Genel Fonksiyon	Var	21	1,9048	0,6348	2,303	127	0,023*	Yok	108	1,6073	0,5224	Baba Genel Fonksiyon	Var	21	1,6389	0,4085	1,332	127	0,185
Baba Problem Çözme	Var	21	1,8571	0,5225	2,563	127	0,012*																																																																																																																																																								
	Yok	108	1,517	0,5627				Anne İletişim	Var	21	2,1376	0,6382	1,976	127	0,05	Yok	108	1,892	0,4963	Baba İletişim	Var	21	1,9577	0,4223	0,94	127	0,349	Yok	108	1,8467	0,5074	Anne Roller	Var	21	2,355	0,5603	3,04	127	0,003*	Yok	108	1,9806	0,5078	Baba Roller	Var	21	2,0866	0,5443	1,738	127	0,085	Yok	108	1,8939	0,4484	Anne Duygusal Tepki	Var	21	2,0317	0,6965	2,298	127	0,023*	Yok	108	1,6991	0,5887	Baba Duygusal Tepki	Var	21	1,8651	0,5493	1,299	127	0,196	Yok	108	1,6898	0,569	Anne Gereken İlgisi	Var	21	2,1497	0,502	2,971	127	0,004*	Yok	108	1,7659	0,5488	Baba Gereken İlgisi	Var	21	1,898	0,4289	1,851	127	0,066	Yok	108	1,6918	0,4737	Anne Davranış Kontrolü	Var	21	2,0159	0,4206	1,579	127	0,117	Yok	108	1,8385	0,4797	Baba Davranış Kontrolü	Var	21	1,7937	0,3069	0,062	127	0,951	Yok	108	1,7881	0,3904	Anne Genel Fonksiyon	Var	21	1,9048	0,6348	2,303	127	0,023*	Yok	108	1,6073	0,5224	Baba Genel Fonksiyon	Var	21	1,6389	0,4085	1,332	127	0,185	Yok	108	1,49	0,479								
Anne İletişim	Var	21	2,1376	0,6382	1,976	127	0,05																																																																																																																																																								
	Yok	108	1,892	0,4963				Baba İletişim	Var	21	1,9577	0,4223	0,94	127	0,349	Yok	108	1,8467	0,5074	Anne Roller	Var	21	2,355	0,5603	3,04	127	0,003*	Yok	108	1,9806	0,5078	Baba Roller	Var	21	2,0866	0,5443	1,738	127	0,085	Yok	108	1,8939	0,4484	Anne Duygusal Tepki	Var	21	2,0317	0,6965	2,298	127	0,023*	Yok	108	1,6991	0,5887	Baba Duygusal Tepki	Var	21	1,8651	0,5493	1,299	127	0,196	Yok	108	1,6898	0,569	Anne Gereken İlgisi	Var	21	2,1497	0,502	2,971	127	0,004*	Yok	108	1,7659	0,5488	Baba Gereken İlgisi	Var	21	1,898	0,4289	1,851	127	0,066	Yok	108	1,6918	0,4737	Anne Davranış Kontrolü	Var	21	2,0159	0,4206	1,579	127	0,117	Yok	108	1,8385	0,4797	Baba Davranış Kontrolü	Var	21	1,7937	0,3069	0,062	127	0,951	Yok	108	1,7881	0,3904	Anne Genel Fonksiyon	Var	21	1,9048	0,6348	2,303	127	0,023*	Yok	108	1,6073	0,5224	Baba Genel Fonksiyon	Var	21	1,6389	0,4085	1,332	127	0,185	Yok	108	1,49	0,479																				
Baba İletişim	Var	21	1,9577	0,4223	0,94	127	0,349																																																																																																																																																								
	Yok	108	1,8467	0,5074				Anne Roller	Var	21	2,355	0,5603	3,04	127	0,003*	Yok	108	1,9806	0,5078	Baba Roller	Var	21	2,0866	0,5443	1,738	127	0,085	Yok	108	1,8939	0,4484	Anne Duygusal Tepki	Var	21	2,0317	0,6965	2,298	127	0,023*	Yok	108	1,6991	0,5887	Baba Duygusal Tepki	Var	21	1,8651	0,5493	1,299	127	0,196	Yok	108	1,6898	0,569	Anne Gereken İlgisi	Var	21	2,1497	0,502	2,971	127	0,004*	Yok	108	1,7659	0,5488	Baba Gereken İlgisi	Var	21	1,898	0,4289	1,851	127	0,066	Yok	108	1,6918	0,4737	Anne Davranış Kontrolü	Var	21	2,0159	0,4206	1,579	127	0,117	Yok	108	1,8385	0,4797	Baba Davranış Kontrolü	Var	21	1,7937	0,3069	0,062	127	0,951	Yok	108	1,7881	0,3904	Anne Genel Fonksiyon	Var	21	1,9048	0,6348	2,303	127	0,023*	Yok	108	1,6073	0,5224	Baba Genel Fonksiyon	Var	21	1,6389	0,4085	1,332	127	0,185	Yok	108	1,49	0,479																																
Anne Roller	Var	21	2,355	0,5603	3,04	127	0,003*																																																																																																																																																								
	Yok	108	1,9806	0,5078				Baba Roller	Var	21	2,0866	0,5443	1,738	127	0,085	Yok	108	1,8939	0,4484	Anne Duygusal Tepki	Var	21	2,0317	0,6965	2,298	127	0,023*	Yok	108	1,6991	0,5887	Baba Duygusal Tepki	Var	21	1,8651	0,5493	1,299	127	0,196	Yok	108	1,6898	0,569	Anne Gereken İlgisi	Var	21	2,1497	0,502	2,971	127	0,004*	Yok	108	1,7659	0,5488	Baba Gereken İlgisi	Var	21	1,898	0,4289	1,851	127	0,066	Yok	108	1,6918	0,4737	Anne Davranış Kontrolü	Var	21	2,0159	0,4206	1,579	127	0,117	Yok	108	1,8385	0,4797	Baba Davranış Kontrolü	Var	21	1,7937	0,3069	0,062	127	0,951	Yok	108	1,7881	0,3904	Anne Genel Fonksiyon	Var	21	1,9048	0,6348	2,303	127	0,023*	Yok	108	1,6073	0,5224	Baba Genel Fonksiyon	Var	21	1,6389	0,4085	1,332	127	0,185	Yok	108	1,49	0,479																																												
Baba Roller	Var	21	2,0866	0,5443	1,738	127	0,085																																																																																																																																																								
	Yok	108	1,8939	0,4484				Anne Duygusal Tepki	Var	21	2,0317	0,6965	2,298	127	0,023*	Yok	108	1,6991	0,5887	Baba Duygusal Tepki	Var	21	1,8651	0,5493	1,299	127	0,196	Yok	108	1,6898	0,569	Anne Gereken İlgisi	Var	21	2,1497	0,502	2,971	127	0,004*	Yok	108	1,7659	0,5488	Baba Gereken İlgisi	Var	21	1,898	0,4289	1,851	127	0,066	Yok	108	1,6918	0,4737	Anne Davranış Kontrolü	Var	21	2,0159	0,4206	1,579	127	0,117	Yok	108	1,8385	0,4797	Baba Davranış Kontrolü	Var	21	1,7937	0,3069	0,062	127	0,951	Yok	108	1,7881	0,3904	Anne Genel Fonksiyon	Var	21	1,9048	0,6348	2,303	127	0,023*	Yok	108	1,6073	0,5224	Baba Genel Fonksiyon	Var	21	1,6389	0,4085	1,332	127	0,185	Yok	108	1,49	0,479																																																								
Anne Duygusal Tepki	Var	21	2,0317	0,6965	2,298	127	0,023*																																																																																																																																																								
	Yok	108	1,6991	0,5887				Baba Duygusal Tepki	Var	21	1,8651	0,5493	1,299	127	0,196	Yok	108	1,6898	0,569	Anne Gereken İlgisi	Var	21	2,1497	0,502	2,971	127	0,004*	Yok	108	1,7659	0,5488	Baba Gereken İlgisi	Var	21	1,898	0,4289	1,851	127	0,066	Yok	108	1,6918	0,4737	Anne Davranış Kontrolü	Var	21	2,0159	0,4206	1,579	127	0,117	Yok	108	1,8385	0,4797	Baba Davranış Kontrolü	Var	21	1,7937	0,3069	0,062	127	0,951	Yok	108	1,7881	0,3904	Anne Genel Fonksiyon	Var	21	1,9048	0,6348	2,303	127	0,023*	Yok	108	1,6073	0,5224	Baba Genel Fonksiyon	Var	21	1,6389	0,4085	1,332	127	0,185	Yok	108	1,49	0,479																																																																				
Baba Duygusal Tepki	Var	21	1,8651	0,5493	1,299	127	0,196																																																																																																																																																								
	Yok	108	1,6898	0,569				Anne Gereken İlgisi	Var	21	2,1497	0,502	2,971	127	0,004*	Yok	108	1,7659	0,5488	Baba Gereken İlgisi	Var	21	1,898	0,4289	1,851	127	0,066	Yok	108	1,6918	0,4737	Anne Davranış Kontrolü	Var	21	2,0159	0,4206	1,579	127	0,117	Yok	108	1,8385	0,4797	Baba Davranış Kontrolü	Var	21	1,7937	0,3069	0,062	127	0,951	Yok	108	1,7881	0,3904	Anne Genel Fonksiyon	Var	21	1,9048	0,6348	2,303	127	0,023*	Yok	108	1,6073	0,5224	Baba Genel Fonksiyon	Var	21	1,6389	0,4085	1,332	127	0,185	Yok	108	1,49	0,479																																																																																
Anne Gereken İlgisi	Var	21	2,1497	0,502	2,971	127	0,004*																																																																																																																																																								
	Yok	108	1,7659	0,5488				Baba Gereken İlgisi	Var	21	1,898	0,4289	1,851	127	0,066	Yok	108	1,6918	0,4737	Anne Davranış Kontrolü	Var	21	2,0159	0,4206	1,579	127	0,117	Yok	108	1,8385	0,4797	Baba Davranış Kontrolü	Var	21	1,7937	0,3069	0,062	127	0,951	Yok	108	1,7881	0,3904	Anne Genel Fonksiyon	Var	21	1,9048	0,6348	2,303	127	0,023*	Yok	108	1,6073	0,5224	Baba Genel Fonksiyon	Var	21	1,6389	0,4085	1,332	127	0,185	Yok	108	1,49	0,479																																																																																												
Baba Gereken İlgisi	Var	21	1,898	0,4289	1,851	127	0,066																																																																																																																																																								
	Yok	108	1,6918	0,4737				Anne Davranış Kontrolü	Var	21	2,0159	0,4206	1,579	127	0,117	Yok	108	1,8385	0,4797	Baba Davranış Kontrolü	Var	21	1,7937	0,3069	0,062	127	0,951	Yok	108	1,7881	0,3904	Anne Genel Fonksiyon	Var	21	1,9048	0,6348	2,303	127	0,023*	Yok	108	1,6073	0,5224	Baba Genel Fonksiyon	Var	21	1,6389	0,4085	1,332	127	0,185	Yok	108	1,49	0,479																																																																																																								
Anne Davranış Kontrolü	Var	21	2,0159	0,4206	1,579	127	0,117																																																																																																																																																								
	Yok	108	1,8385	0,4797				Baba Davranış Kontrolü	Var	21	1,7937	0,3069	0,062	127	0,951	Yok	108	1,7881	0,3904	Anne Genel Fonksiyon	Var	21	1,9048	0,6348	2,303	127	0,023*	Yok	108	1,6073	0,5224	Baba Genel Fonksiyon	Var	21	1,6389	0,4085	1,332	127	0,185	Yok	108	1,49	0,479																																																																																																																				
Baba Davranış Kontrolü	Var	21	1,7937	0,3069	0,062	127	0,951																																																																																																																																																								
	Yok	108	1,7881	0,3904				Anne Genel Fonksiyon	Var	21	1,9048	0,6348	2,303	127	0,023*	Yok	108	1,6073	0,5224	Baba Genel Fonksiyon	Var	21	1,6389	0,4085	1,332	127	0,185	Yok	108	1,49	0,479																																																																																																																																
Anne Genel Fonksiyon	Var	21	1,9048	0,6348	2,303	127	0,023*																																																																																																																																																								
	Yok	108	1,6073	0,5224				Baba Genel Fonksiyon	Var	21	1,6389	0,4085	1,332	127	0,185	Yok	108	1,49	0,479																																																																																																																																												
Baba Genel Fonksiyon	Var	21	1,6389	0,4085	1,332	127	0,185																																																																																																																																																								
	Yok	108	1,49	0,479																																																																																																																																																											

*p<.05

Araştırmaya katılan 129 engelli çocuğu olan annelerin 21 tanesinin sürekli tedavi gerektiren bir rahatsızlığı bulunduğu belirlenmiştir. Örneklem grubundaki tüm anneler sürekli tedavi gerektiren bir rahatsızlığı bulunup bulunmamasına göre 2 gruba ayrılarak, A.D.Ö. puanları karşılaştırılmıştır.

Sürekli tedavi gerektiren bir rahatsızlığı olan engelli çocuk annelerinin 'baba problem çözme', 'aile içi iletişim', 'roller', 'duygusal tepki verebilme', 'gereken ilgiyi gösterme' ve 'genel fonksiyonlar' boyutlarında yüksek puan ortalamaları aldıkları görülmüştür ($p < .05$). Süreğen bir rahatsızlığı bulunan annelerin aile içi ilişkileri daha sağlıklı bulunmuştur. Yine bu annelere göre babalar, problem çözme boyutunda olumsuz olarak etkilenmektedirler.

Sürekli tedavi gerektiren bir rahatsızlığı olan engelli çocuk annelerinin aile işlevlerinin bu durumdan olumsuz yönde etkilendiği belirlenmiştir. Anneler açısından özürli bir çocuğa sahip olmanın güç bir yaşantı olduğu, çocuğun bakımı ve eğitimi gibi tüm gereksinimlerinin çoğunlukla anneler tarafından karşılandığı bilinmektedir. Aile yaşantısı için gerekli olan sorumlulukların gerçekleştirilmesinin yanında, bu duruma bir de sürekli tedavi gerektiren bir rahatsızlığın eklenmesi, annelerin daha çok yıpranmasına yol açabilir.

Tablo-45 : Sürekli Tedavi Görmeyi Gerektiren Bir Rahatsızlığı Bulunup Bulunmamasının Aile İşlevlerine Etkisine Göre Babaların Sayıları, Aile İşlevleri Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve 't' Değerleri

A.D.Ö. Alt Boyutları	Baba Sürekli Tedavi	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	P																																																																																												
Anne Problem Çözme	Var	18	1,6389	0,5781	-0,283	127	0,778																																																																																												
	Yok	111	1,6802	0,5735				Baba Problem Çözme	Var	18	1,7407	0,8749	0,925	127	0,367	Yok	111	1,545	0,5025	Anne İletişim	Var	18	2,0432	0,4591	0,965	127	0,336	Yok	111	1,9139	0,537	Baba İletişim	Var	18	2,0741	0,6501	1,527	127	0,143	Yok	111	1,8308	0,4596	Anne Roller	Var	18	2,1566	0,5372	0,987	127	0,325	Yok	111	2,0229	0,5321	Baba Roller	Var	18	1,9798	0,4236	0,531	127	0,597	Yok	111	1,9165	0,4765	Anne Duygusal Tepki	Var	18	1,7222	0,3705	-0,229	127	0,819	Yok	111	1,7583	0,6493	Baba Duygusal Tepki	Var	18	1,8241	0,49	0,851	127	0,396	Yok	111	1,7012	0,5791	Anne Gereken İlg	Var	18	1,9762	0,5418	1,214	127	0,227
Baba Problem Çözme	Var	18	1,7407	0,8749	0,925	127	0,367																																																																																												
	Yok	111	1,545	0,5025				Anne İletişim	Var	18	2,0432	0,4591	0,965	127	0,336	Yok	111	1,9139	0,537	Baba İletişim	Var	18	2,0741	0,6501	1,527	127	0,143	Yok	111	1,8308	0,4596	Anne Roller	Var	18	2,1566	0,5372	0,987	127	0,325	Yok	111	2,0229	0,5321	Baba Roller	Var	18	1,9798	0,4236	0,531	127	0,597	Yok	111	1,9165	0,4765	Anne Duygusal Tepki	Var	18	1,7222	0,3705	-0,229	127	0,819	Yok	111	1,7583	0,6493	Baba Duygusal Tepki	Var	18	1,8241	0,49	0,851	127	0,396	Yok	111	1,7012	0,5791	Anne Gereken İlg	Var	18	1,9762	0,5418	1,214	127	0,227	Yok	111	1,8044	0,5593								
Anne İletişim	Var	18	2,0432	0,4591	0,965	127	0,336																																																																																												
	Yok	111	1,9139	0,537				Baba İletişim	Var	18	2,0741	0,6501	1,527	127	0,143	Yok	111	1,8308	0,4596	Anne Roller	Var	18	2,1566	0,5372	0,987	127	0,325	Yok	111	2,0229	0,5321	Baba Roller	Var	18	1,9798	0,4236	0,531	127	0,597	Yok	111	1,9165	0,4765	Anne Duygusal Tepki	Var	18	1,7222	0,3705	-0,229	127	0,819	Yok	111	1,7583	0,6493	Baba Duygusal Tepki	Var	18	1,8241	0,49	0,851	127	0,396	Yok	111	1,7012	0,5791	Anne Gereken İlg	Var	18	1,9762	0,5418	1,214	127	0,227	Yok	111	1,8044	0,5593																				
Baba İletişim	Var	18	2,0741	0,6501	1,527	127	0,143																																																																																												
	Yok	111	1,8308	0,4596				Anne Roller	Var	18	2,1566	0,5372	0,987	127	0,325	Yok	111	2,0229	0,5321	Baba Roller	Var	18	1,9798	0,4236	0,531	127	0,597	Yok	111	1,9165	0,4765	Anne Duygusal Tepki	Var	18	1,7222	0,3705	-0,229	127	0,819	Yok	111	1,7583	0,6493	Baba Duygusal Tepki	Var	18	1,8241	0,49	0,851	127	0,396	Yok	111	1,7012	0,5791	Anne Gereken İlg	Var	18	1,9762	0,5418	1,214	127	0,227	Yok	111	1,8044	0,5593																																
Anne Roller	Var	18	2,1566	0,5372	0,987	127	0,325																																																																																												
	Yok	111	2,0229	0,5321				Baba Roller	Var	18	1,9798	0,4236	0,531	127	0,597	Yok	111	1,9165	0,4765	Anne Duygusal Tepki	Var	18	1,7222	0,3705	-0,229	127	0,819	Yok	111	1,7583	0,6493	Baba Duygusal Tepki	Var	18	1,8241	0,49	0,851	127	0,396	Yok	111	1,7012	0,5791	Anne Gereken İlg	Var	18	1,9762	0,5418	1,214	127	0,227	Yok	111	1,8044	0,5593																																												
Baba Roller	Var	18	1,9798	0,4236	0,531	127	0,597																																																																																												
	Yok	111	1,9165	0,4765				Anne Duygusal Tepki	Var	18	1,7222	0,3705	-0,229	127	0,819	Yok	111	1,7583	0,6493	Baba Duygusal Tepki	Var	18	1,8241	0,49	0,851	127	0,396	Yok	111	1,7012	0,5791	Anne Gereken İlg	Var	18	1,9762	0,5418	1,214	127	0,227	Yok	111	1,8044	0,5593																																																								
Anne Duygusal Tepki	Var	18	1,7222	0,3705	-0,229	127	0,819																																																																																												
	Yok	111	1,7583	0,6493				Baba Duygusal Tepki	Var	18	1,8241	0,49	0,851	127	0,396	Yok	111	1,7012	0,5791	Anne Gereken İlg	Var	18	1,9762	0,5418	1,214	127	0,227	Yok	111	1,8044	0,5593																																																																				
Baba Duygusal Tepki	Var	18	1,8241	0,49	0,851	127	0,396																																																																																												
	Yok	111	1,7012	0,5791				Anne Gereken İlg	Var	18	1,9762	0,5418	1,214	127	0,227	Yok	111	1,8044	0,5593																																																																																
Anne Gereken İlg	Var	18	1,9762	0,5418	1,214	127	0,227																																																																																												
	Yok	111	1,8044	0,5593																																																																																															

A.D.Ö. Alt Boyutları	Baba Sürekli Tedavi	n	$\bar{x}$	ss	t	Sd	P																																												
Baba Gereken İlgisi	Var	18	1,9127	0,5072	1,835	127	0,069																																												
	Yok	111	1,695	0,4605				Anne Davranış Kontrolü	Var	18	1,9938	0,5315	1,224	127	0,223	Yok	111	1,8468	0,463	Baba Davranış Kontrolü	Var	18	1,9259	0,507	1,283	127	0,214	Yok	111	1,7668	0,3494	Anne Genel Fonksiyon	Var	18	1,75	0,5153	0,782	127	0,436	Yok	111	1,6404	0,5569	Baba Genel Fonksiyon	Var	18	1,5463	0,6244	0,311	127	0,756
Anne Davranış Kontrolü	Var	18	1,9938	0,5315	1,224	127	0,223																																												
	Yok	111	1,8468	0,463				Baba Davranış Kontrolü	Var	18	1,9259	0,507	1,283	127	0,214	Yok	111	1,7668	0,3494	Anne Genel Fonksiyon	Var	18	1,75	0,5153	0,782	127	0,436	Yok	111	1,6404	0,5569	Baba Genel Fonksiyon	Var	18	1,5463	0,6244	0,311	127	0,756	Yok	111	1,509	0,4434								
Baba Davranış Kontrolü	Var	18	1,9259	0,507	1,283	127	0,214																																												
	Yok	111	1,7668	0,3494				Anne Genel Fonksiyon	Var	18	1,75	0,5153	0,782	127	0,436	Yok	111	1,6404	0,5569	Baba Genel Fonksiyon	Var	18	1,5463	0,6244	0,311	127	0,756	Yok	111	1,509	0,4434																				
Anne Genel Fonksiyon	Var	18	1,75	0,5153	0,782	127	0,436																																												
	Yok	111	1,6404	0,5569				Baba Genel Fonksiyon	Var	18	1,5463	0,6244	0,311	127	0,756	Yok	111	1,509	0,4434																																
Baba Genel Fonksiyon	Var	18	1,5463	0,6244	0,311	127	0,756																																												
	Yok	111	1,509	0,4434																																															

*P<.05

Araştırmaya katılan 129 engelli çocuğu olan babaların 18 tanesinin sürekli tedavi gerektiren bir rahatsızlığı bulunduğu belirlenmiştir. Örneklem grubundaki tüm babalar sürekli tedavi gerektiren bir rahatsızlığı bulunup bulunmamasına göre 2 gruba ayrılarak, A.D.Ö. puanları karşılaştırılmıştır.

Sürekli tedavi gerektiren bir rahatsızlığı olan engelli çocuk babalarının aile işlevlerinde bir farklılık görülmemiştir ($p>.05$). Babaların süregelen rahatsızlığı bulunması aile içi ilişkileri etkilememektedir.

Araştırmanın 11. sorusu "Anne ve babaların aile işlevleri alt boyutlarında aldıkları puanların birbirleri ile arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?"a ilişkin korelasyon analizi bulguları aşağıda gösterilmiştir. Bulgulara ilişkin tablolar Ek Tablo-3'te verilmiştir.

3. 3. Aile Değerlendirme Ölçeği Alt Ölçeklerinin Birbirleri ile Korelasyonları

Aile Değerlendirme Ölçeği alt ölçeklerinden elde edilen puanlar Spearman Rho Korelasyon Analizi yoluyla incelenmiş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

3. 3. 1. Annelerin Problem Çözme Boyutundan Aldıkları Puanlar İle Anne ve Babaların A.D.Ö. Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişki

Annelerin problem çözme puanları yükseldikçe; anne iletişim puanları ($r=.547$ $p=0$); anne rol puanları ($r=.427$ $p=0$); anne duygusal tepki verebilme puanları ($r=.450$ $p=0$); anne gereken ilgiyi gösterme puanları ($r=.342$ $p=0$); anne davranış kontrolü puanları ($r=.330$ $p=0$); anne genel fonksiyon puanları ($r=.636$ $p=0$); baba problem çözme puanları ($r=.624$

$p=0$); baba iletişim puanları ($r=.372$ $p=0$); baba rol puanları ($r=.279$ $p=.001$); baba duygusal tepki verebilme puanları ($r=.430$ $p=0$); baba gereken ilgiyi gösterme puanları ($r=.215$ $p=.014$); baba davranış kontrolü puanları ($r=.200$ $p=.023$) ve baba genel fonksiyon puanları ($r=.454$ $p=0$) da anlamlı derecede yükselmektedir.

Annelerin problem çözme boyutunda aldığı puanların yükselmesi anne ve babaların tüm aile işlevlerini pozitif yönde etkilemektedir.

3. 3. 2. Babaların Problem Çözme Boyutundan Aldıkları Puanlar ile Anne ve Babaların A.D.Ö. Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişki

Babaların problem çözme puanları yükseldikçe; baba iletişim puanları ($r=.494$ $p=0$), baba rol puanları ($r=.382$ $p=0$), baba duygusal tepki verebilme puanları ($r=.405$ $p=0$), baba gereken ilgiyi gösterme puanları ($r=.299$ $p=.001$), babanın davranış kontrolü puanları ($r=.281$ $p=.001$) ve baba genel fonksiyon puanları ($r=.649$ $p=0$) da anlamlı derecede yükselmektedir.

Babaların problem çözme puanlarının yükselmesi, babaların tüm aile işlevlerini olumlu yönde etkilemektedir.

3. 3. 3. Annelerin İletişim Boyutundan Aldıkları Puanlar ile Anne ve Babaların A.D.Ö. Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişki

Annelerin iletişim boyutunda aldığı puanlar yükseldikçe; anne rol puanları ($r=.566$ $p=0$), anne duygusal tepki puanları ($r=.591$ $p=0$), anne gereken ilgiyi gösterme puanları ($r=.503$ $p=0$), anne davranış kontrolü puanları ($r=.322$ $p=0$), anne genel fonksiyon puanları ($r=.669$ $p=0$), baba problem çözme puanları ($r=.421$ $p=0$), baba iletişim puanları ($r=.542$ $p=0$), baba rol puanları ($r=.348$ $p=0$), baba duygusal tepki verebilme puanları ($r=.440$ $p=0$), baba gereken ilgiyi gösterme puanları ($r=.346$ $p=0$) ve baba genel fonksiyon puanları ($r=.438$ $p=0$) da anlamlı derecede yükselmektedir.

Annelerin aile içi iletişim puanları yükseldikçe anne ve babaların tüm boyutlarda aile işlevleri olumlu olarak etkilenmektedir.

3. 3. 4. Babaların İletişim Boyutundan Aldıkları Puanlar ile Anne ve Babaların A.D.Ö. Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişki

Babaların iletişim puanları yükseldikçe; babanın rol puanları ($r=.453$ $p=0$), babanın duygusal tepki verebilme puanları ($r=.413$ $p=0$), baba gereken ilgiyi gösterme puanları ($r=.425$ $p=0$), baba davranış kontrolü puanları ($r=.309$ $p=0$) ve baba genel fonksiyon puanları ($r=.565$ $p=0$) da anlamlı derecede yükselmektedir.

Babaların aile içi iletişim puanlarının yükselmesi, babaların tüm aile işlev boyutlarını olumlu olarak etkilemektedir.

3. 3. 5. Annelerin Roller Boyutundan Aldıkları Puanlar ile Anne ve Babaların A.D.Ö. Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişki

Annelerin rol puanları yükseldikçe; anne duygusal tepki verebilme puanları ($r=.535$ $p=0$), anne gereken ilgiyi gösterme puanları ($r=.498$ $p=0$), anne davranış kontrolü puanları ($r=.474$ $p=0$), anne genel fonksiyon puanları ($r=.667$ $p=0$), baba problem çözme puanları ($r=.387$ $p=0$), baba iletişim puanları ($r=.328$ $p=0$), baba rol puanları ($r=.648$ $p=0$), baba duygusal tepki verebilme puanları ($r=.408$ $p=0$), baba gereken ilgiyi gösterme puanları ($r=.283$ $p=.001$), baba davranış kontrolü puanları ($r=.342$ $p=0$) ve baba genel fonksiyon puanları ($r=.451$ $p=0$) da anlamlı derecede yükselmektedir.

Annelerin aile içi rol puanları yükseldikçe, anne ve babaların tüm aile işlevleri olumlu yönde etkilenmektedir.

3. 3. 6. Babaların Roller Boyutundan Aldıkları Puanlar ile Anne ve Babaların A.D.Ö. Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişki

Babaların rol puanları yükseldikçe; baba duygusal tepki verebilme puanları ($r=.499$ $p=0$), baba gereken ilgiyi gösterme puanları ($r=.416$ $p=0$), babanın davranış kontrolü puanları ($r=.430$ $p=0$) ve baba genel fonksiyon puanları ($r=.557$ $p=0$) da anlamlı derecede yükselmiştir.

Babaların rol puanlarının yükselmesi, onların tüm aile işlev boyutlarını olumlu yönde etkilemektedir.

3. 3. 7. Annelerin Duygusal Tepki Verebilme Boyutundan Aldıkları Puanlar ile Anne ve Babaların A.D.Ö. Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişki

Annelerin duygusal tepki puanları yükseldikçe; anne gereken ilgiyi gösterme puanları ($r=.509$ $p=0$), anne davranış kontrolü puanları ($r=.253$ $p=.004$), anne genel fonksiyon puanları ($r=.639$ $p=0$), baba problem çözme puanları ($r=.342$ $p=0$), baba iletişim puanları ($r=.271$ $p=.002$), baba rol puanları ($r=.338$ $p=0$), baba duygusal tepki verebilme puanları ($r=.611$ $p=0$), baba gereken ilgiyi gösterme puanları ($r=.236$ $p=.007$), baba genel fonksiyon puanları ($r=.426$ $p=0$) da anlamlı derecede yükselmektedir.

Annelerin aile içinde duygusal teki göstermeleri yükseldikçe, gerek annelerin gerekse babaların tüm aile işlevleri olumlu yönde etkilenmektedir.

3. 3. 8. Babaların Duygusal Tepki Verebilme Boyutundan Aldıkları Puanlar ile Anne ve Babaların A.D.Ö. Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişki

Babaların duygusal tepki verebilme puanları yükseldikçe; baba gereken ilgiyi gösterme puanları ($r=.455$ $p=0$), baba davranış kontrolü puanları ($r=.314$ $p=0$), baba genel fonksiyon puanları ($r=.523$ $p=0$) da anlamlı derecede yükselmiştir.

Babaların aile içinde duygusal tepki verebilme puanlarının yükselmesi, onların aile işlev boyutlarının olumlu yönde etkilenmektedir.

3. 3. 9. Anne Gereken İlgiyi Gösterme Boyutundan Aldıkları Puanlar ile Anne ve Babaların A.D.Ö. Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişki

Annelerin gereken ilgiyi gösterme puanları yükseldikçe; anne davranış kontrolü puanları ($r=.267$ $p=.002$), anne genel fonksiyon puanları ($r=.585$ $p=0$), baba problem çözme

puanları ($r=.260$ $p=.003$), baba iletişim puanları ($r=.226$ $p=.010$), baba rol puanları ($r=.305$ $p=0$), baba duygusal tepki verebilme puanları ($r=.315$ $p=0$), baba gereken ilgiyi gösterme puanları ($r=.591$ $p=0$) ve baba genel fonksiyon puanları ($r=-.336$ $p=0$) da anlamlı derecede yükselmektedir.

Annelerin aile içinde gereken ilgiyi gösterme puanlarının yükselmesi, gerek annelerin gerekse babaların tüm aile işlev boyutlarını olumlu olarak etkilemektedir.

3. 3. 10. Babaların Gereken İlgiyi Gösterme Boyutundan Aldıkları Puanlar ile Anne ve Babaların A.D.Ö. Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişki

Babaların gereken ilgiyi gösterme puanları yükseldikçe; baba davranış kontrolü puanları ($r=.281$ $p=.001$) ve baba genel fonksiyon puanları ($r=.499$ $p=0$) da yükselmektedir.

Babaların aile içinde gereken ilgiyi gösterme puanlarının yükselmesi, onların diğer aile işlevlerini de olumlu yönde etkilemektedir.

3. 3. 11. Annelerin Davranış Kontrolü Boyutundan Aldıkları Puanlar ile Anne ve Babaların A.D.Ö. Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişki

Annelerin davranış kontrolü puanları yükseldikçe; anne genel fonksiyon puanları ($r=.396$ $p=0$), baba problem çözme puanları ($r=.231$ $p=.009$), baba rol puanları ($r=.291$ $p=.001$), baba duygusal tepki verebilme puanları ($r=.279$ $p=.001$), baba davranış kontrolü puanları ($r=.554$ $p=0$) ve baba genel fonksiyon puanları ($r=.251$ $p=.004$) da anlamlı derecede yükselmektedir.

Annelerin davranış kontrolü boyutunda aldıkları puanların yükselmesi, gerek annelerin gerekse babaların aile işlevlerini olumlu yönde etkilemektedir.

3. 3. 12. Babaların Davranış Kontrolü Boyutundan Aldıkları Puanlar ile Anne ve Babaların A.D.Ö. Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişki

Babaların davranış kontrolü puanları yükseldikçe, baba genel fonksiyon puanları ($r=.329$ $p=0$) da anlamlı derecede yükselmiştir. Babaların davranış kontrolü puanlarının yükselmesi onların aile içindeki genel fonksiyonlarını olumlu yönde etkilemektedir.

3. 3. 13. Annelerin Genel Fonksiyonlar Boyutundan Aldıkları Puanlar ile Anne ve Babaların A.D.Ö. Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişki

Annelerin genel fonksiyon puanları yükseldikçe; baba problem çözme puanları ($r=.492$ $p=0$), baba iletişim puanları ($r=.399$ $p=0$), baba rol puanları ($r=.426$ $p=0$), baba duygusal tepki verebilme puanları ($r=.522$ $p=0$), baba gereken ilgiyi gösterme puanları ($r=.381$ $p=0$), baba davranış kontrolü puanları ($r=.244$ $p=.005$) ve baba genel fonksiyon puanları ($r=.649$ $p=0$) da anlamlı derecede yükselmektedir.

Annelerin genel fonksiyonlar boyutunda aldıkları puanların yükselmesi, hem annelerin hem de babaların aile işlevlerini olumlu yönde etkilemiştir.

Anne ve babaların aile işlevleri boyutlarında korelasyon analizi sonuçlarına bakıldığında, annelerin aile işlev boyutlarında aldıkları puanlarda görülen yükselmenin hem annelerin hem de babaların aile işlevlerini olumlu yönde etkilediği; babaların aile işlev boyutlarında aldıkları puanların yükselmesinin ise yalnızca babaların aile işlevlerini olumlu yönde etkilediği görülmektedir. Annelerde gözlenen davranış her iki ebeveyn üzerinde etkili olurken, babalarda gözlenen davranış yalnızca babaların aile işlev boyutlarını etkilemiştir. Bu durum annelerin aile için oldukça etkili, temel bir dinamik olduğunu göstermektedir

Ebeveynlerin aile işlevlerinden aldıkları puanların birbirleriyle arasındaki ilişkiyi gösteren Ek-Tablo 3 te gösterilmiştir.

4. SONUÇ, YARGI VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma sonunda elde edilen sonuçlar ve geliştirilen öneriler verilmiştir.

SONUÇLAR

4. 1. Aile Değerlendirme Ölçeği Alt Boyutlarına Göre Anne ve Babaların Sağlık/Sağlıksızlık Puanlarına Yönelik Sonuçlar

Bu çalışmada otistik, zihinsel, işitme, görme ve bedensel engelli çocuğu bulunan anne-babaların aile işlevleri sağlıklı bulunmuştur. Aile işlevlerinde engel türüne göre bir farklılaşma görülmemiştir.

Aile yaşantısını etkilediği düşünülen problem çözme becerisi, aile içinde gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü sağlama, iletişim becerileri, aile içinde duygusal tepki verebilme, aile içi rolleri gerçekleştirme ve genel fonksiyonlar bakımından aile fonksiyonlarının sağlıklı bulunması, engelli çocuğu bulunan anne ve babaların aile içinde bazı endişe, stres yaşantıları ve olumsuzluklar bulunmasına rağmen, sağlıklı aile işlevlerini sürdürdükleri düşünülmektedir.

Tüm aile işlev boyutlarında babalar, annelere göre daha sağlıklı çıkmıştır. Bu sonuç Engelli çocuğun bakımı ve eğitimiyle ilgili olarak annelerin daha çok sorumluluk alması nedeniyle psikolojik olarak daha olumsuz etkilenmeleri olarak düşünülmektedir.

4. 2. Sosyo-Demografik Değişkenlerle Aile Değerlendirme Ölçeği Alt Ölçekleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesine Yönelik Sonuçlar

Araştırmada engelli çocuğa sahip anne-babalarda, aile işlevlerine ilişkin boyutlarda engelli çocuğun yaşı, anne ve babanın yaşı, evde anne-baba ve çocuklar dışında aile ile birlikte yaşayan başka bireylerin varlığı, çocuğun kaç yıldır eğitim aldığı, ailenin durumu, engelli çocuğun bakımı ve eğitiminde anneye/babaya yardım edenin kim olduğu ve araştırmanın içeriğinde önemli yeri olan engel türüne göre bir farklılık gözlenmemiştir. Aile

işlevlerine ilişkin boyutlar üzerinde çalışılan bu örnekleme gözlenen farklılıklar aşağıda gösterilmiştir:

1. Eğitim düzeyi yüksek olan annelerin eğitim düzeyi düşük olan annelere göre aile içi rol davranışları daha olumlu; eğitim düzeyi yüksek olan babaların eğitim düzeyi düşük olan babalara göre aile içi iletişim, rol, gereken ilgiyi gösterme ve davranış kontrolü boyutlarında daha olumlu davranış gösterdikleri gözlenmiştir. Eğitim düzeyi yüksek olan ebeveynlerin, aile içi ilişkileri daha sağlıklı bulunmuştur.

2. Bir çocuğu bulunan annelerin, üç ve üzerinde çocuğu olan annelere göre aile içinde gereken ilgiyi göstermeleri daha olumlu bulunmuştur.

3. Aylık gelir düzeyi düşük olan anne ve babaların aile içinde tüm aile işlev boyutlarında daha olumsuz davranış gösterdikleri belirlenmiştir. Gelir düzeyinin azalması, aile içi ilişkileri olumsuz olarak etkilemektedir.

4. Genel olarak işsiz babaların aile içi ilişkilerde düşük işlevli oldukları görülmüştür. İşçi babaların problem çözme boyutunda, diğer alanlarda çalışan babalara göre daha düşük işlev gösterdikleri gözlenmiştir. İşsiz babaların, çalışan babalara göre, aile içinde daha düşük duygusal tepki verebildikleri, gereken ilgiyi gösterebildikleri ve genel fonksiyon becerilerinin daha sağlıklı olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde işsiz annelerin özellikle işçi ve memur annelere göre aile içinde gereken ilgiyi göstermede daha olumsuz oldukları görülmüştür. İşsiz ebeveynlerin aile içi ilişkileri daha sağlıklı bulunmuştur.

5. Engelli kız çocuğu bulunan annelerin, erkek çocuğu olan annelere göre aile içinde gereken ilgiyi göstermeleri daha düşük işlevli bulunmuştur.

6. Engelli çocuğa sahip olmanın ekonomik durumunu etkilediğini ifade eden annelerin aile içinde gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyon boyutlarında etkilendikleri görülmüştür. Babalar ise roller ve gereken ilgiyi gösterme boyutlarında olumsuz yönde etkilenmektedir.

7. Engelli çocuğa sahip olmanın ev ziyareti yaşantılarını etkilediğini ifade eden annelerin duygusal tepki verebilme boyutunda etkilendikleri belirlenmiştir. Ancak bu annelere göre babalar, iletişim ve gereken ilgiyi gösterme boyutlarında olumsuz yönde etkilenmektedirler.

8. Engelli çocuğa sahip olmanın ruhsal sağlığını etkilediğini ifade eden babaların, hem kendileri hem de eşleri açısından, duygusal tepki verebilme ve gereken ilgiyi gösterme boyutlarında olumsuz yönde etkilendikleri belirlenmiştir.

9. Engelli çocuğa sahip olmanın eşi ile ilişkilerini etkilediğini ifade eden annelerin roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterebilme, anne genel fonksiyon ve baba

genel fonksiyon boyutlarında olumsuz yönde etkilendikleri görülmüştür. Babalar bakımından ise problem çözme, duygusal tepki verebilme, genel fonksiyon, babalara göre annelerin problem çözebilmeleri, rolleri, duygusal tepki verebilmeleri ve genel fonksiyonları bakımından olumsuz yönde etkilenmektedirler.

10. Engelli çocuğa sahip olmanın diğer çocuklarıyla ilişkilerini etkilediğini ifade eden anneler, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, genel fonksiyon, problem çözme ve anneye göre baba duygusal tepki verebilme boyutlarında olumsuz yönde; babalar ise genel fonksiyonlar bakımından etkilenmektedirler. Babalara göre anneler problem çözme, iletişim, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme ve genel fonksiyon boyutlarında olumsuz yönde etkilenmektedirler.

11. Ruhsal sağlığını kötü olarak belirten anne ve babaların aile işlevleri daha sağlıklı çıkmıştır. Ruhsal sağlığını değerlendirme biçimlerine göre, ruhsal durumunu kötü olarak bildiren anneler, iletişim boyutu dışında tüm alanlarda diğer annelere göre olumsuz yönde etkilendiklerini ortaya koymuşlardır. Babalara bakıldığında, ruh sağlığını kötü olarak belirten babaların iletişim, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar bakımından olumsuz yönde etkilendikleri belirlenmiştir. Engelli çocuğa sahip olmanın ruhsal sağlığını kötü yönde etkilediğini belirten anne ve babaların, aile içi ilişkileri daha sağlıklı çıkmıştır.

12. Sürekli tedavi görmesini gerektiren bir rahatsızlığı bulunan annelerin, aile işlevleri daha sağlıklı bulunmuştur. Annelerin iletişim, duygusal tepki verebilme, roller, gereken ilgiyi gösterme, genel fonksiyonlar boyutlarında, süreğen rahatsızlığı bulunmayan annelere göre daha olumsuz etkilendikleri belirlenmiştir. Babaların süreğen rahatsızlığı bulunması aile içi ilişkileri etkilememektedir. Süreğen bir rahatsızlığı bulunan engelli çocuk annelerin, aile içi ilişkileri daha sağlıklı bulunmuştur.

4. 3. Anne ve Babaların Aile İşlevlerini Değerlendirme Biçimine Göre Alt Ölçeklerin Birbirleriyle İlişkilerine Yönelik Sonuçlar

Ebeveynlerin Aile Değerlendirme Ölçeği alt ölçeklerinden elde edilen ortalamaların birbirleri ile ilişkisi korelasyon analizi yöntemiyle incelendiğinde, annelerin aldıkları puanlarda görülen yükselmenin, hem annelerin hem de babaların aile işlevlerini olumlu yönde etkilediği belirlenmiştir. Babaların aile işlevlerinden aldıkları puanlardaki yükselmenin ise yalnızca babaların aile işlevlerini olumlu yönde etkilediği görülmektedir.

Annelerde gözlenen davranış her iki ebeveyn üzerinde etkili olurken, babalarda gözlenen davranış yalnızca babaların aile işlev boyutlarını etkilemiştir. Bu sonuç, annelerin aile içi ilişkilerde temel dinamik olduğunu göstermektedir.

ÖNERİLER

1. Araştırmanın sınırlılıklarının anlatıldığı bölümde de değinildiği gibi, elde edilen tüm bulgular İzmir ilinde özel eğitim kurumlarına devam eden dar bir örnekleme sınırlıdır. Ülkemizde konu ile ilgili yapılan diğer araştırmalar da küçük örnekleme yapıldığı düşünüldüğünde, bulgular arasında farklılaşmalar gözlenmesi doğal görülmektedir. Ülke çapında daha büyük örnekleme planlanmış araştırmaların yapılması, daha sağlıklı sonuçlar doğuracak ve ailelerin anlaşılması açısından önem teşkil edecektir.

2. Konu ile ilgili ileride yapılacak araştırmaların deneysel araştırma deseni ile gerçekleştirilmesi önemli sonuçlar doğuracaktır. Engelli çocuk ailelerine sunulan psikolojik danışma hizmetleri, öncesi ve sonrasında Aile Değerlendirme Ölçeği anne-babalara uygulanarak verilen hizmetlerin aile içi ilişkilere etkisi incelenebilir. Ayrıca çocuğu özel eğitim hizmetlerinden yararlanan ve yararlanmayan ebeveynlere ilişkin de benzer çalışma yapılabilir.

3. Engelli bireye sahip ailelerle, kardeşlerin aile işlevlerini algılamalarına dönük araştırmalar yapılabilir. Anne-baba ve kardeşlerin aile içi ilişkilerine ilişkin elde edilecek veriler birbirleriyle karşılaştırılabilir.

4. Ebeveynlerin yaşadıkları stres, sosyal destek, karşılaştıkları sorunları değerlendirmeleri gibi konular, engelin türü baz alınarak daha geniş bir örnekleme ele alınabilir.

5. Ülkemizde engelli çocuğu olan anne-babaları bilgilendirme, yönlendirme ve onlara psikolojik destek sağlamaya yönelik hizmetler oldukça sınırlıdır. Oysa engelli çocuğun aileye katılımıyla başlayan yaşam güçlükleri, ailelerin gereksinimlerinin karşılanması ve onlara psikolojik destek verilmesi ile azaltılabilir. Böylece ebeveynlerin engelli çocuklarını daha kolay kabul edecekleri ve çocuğun eğitimine daha çok katkıda bulunabilecekleri düşünülmektedir. Engelli çocuğun bakımı ve eğitimi sadece ailelere bırakılacak bir sorun değildir. Bunun için devletin, yerel yönetimlerin, uzmanların ve gönüllülerin desteğine ihtiyaç vardır. Engelli bireyin, bir birey olarak kabulünün, toplumdaki her bireyin sorumluluğu olduğu düşüncesiyle, bu konudaki duyarlılığın artırılması için önlemler alınabilir.

KAYNAK DİZİNİ

1. Academic Search Premi (04/10/2001). 'Reserve fund secured for family opportunity proposal', <http://www.search.epnet.com>, (son ulaşım: 3 Nisan 2003).
2. AFFLECK, G.; TENNEN, H.; CROG, S. (1987). Causal Attribution, Perceived Benefits and Morbidity after a Heart Attack an 8-Year Study, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 55, [27-35].
3. AKÇAMETE, G.; KARGIN, T. (1996). 'İşitme Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Gereksinimlerinin Belirlenmesi' *Özel Eğitim Dergisi*, Ankara: TekışıkYayıncılık,2,2,[7-25].
4. AKÇAMETE, G.; CEBER, H. (1999). 'Kaynaştırılmış Sınıflardaki İşitme Engelli ve İşiten Öğrencilerin Sosyometrik Statülerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi', *Özel Eğitim Dergisi*, 2, 3, Ankara:Tekışık Yayıncılık, [64-75].
5. AKKÖK, F. (1984). 'Davranışsal Yaklaşım Dayalı Aile Rehberliğinin Öğretilebilir Çocukların Öz-Bakım Becerilerinin Gelişimine Etkisi', Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
6. AKKÖK, F.(1989).Özürlü Bir Çocuğa Sahip Anne BabalarınKaygı eEndişe Düzeyini Ölçme Aracı'nın Güvenilirlik ve Geçerlik Çalışması, *Psikoloji Dergisi*,7,23,[26-38]
7. AKKÖK, F. (1991). 'Özürlü Çocukların Eğitiminde Aile Rehberliği', *Özel Eğitim Dergisi*, Ankara: Tekışık Yayıncılık, 1, 1, [54-56].
8. AKKÖK, F. (1994). 'Özürlü Bir Çocuğa Sahip Anne Babaların Benlik Kavramlarına İlişkin Bir Çalışma', *Özel Eğitim Dergisi*, 3.
9. AKKÖK, F. (1997). 'Farklı Özelliği Olan Çocuk Anne Babalarının Yaşadıkları', *Farklılıkla yaşamak*, Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayını,[9-23].
10. AKSAZ; N.K. (1992). 'Bilgi Verici Danışmanlığın Otistik Çocuğu Olan Anne-Babaların Kaygı Düzeylerine Etkisi', Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, , Ankara, 86.
11. ALBAŞ, B. (1999). 'Öğretilebilir-Eğitilebilir Düzeyde Zihinsel Özürlü Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Psikolojik Durumlarının Değerlendirilmesi', Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı A.B.D. , İstanbul.
12. ALBAY, E.; ŞENVELİ,B.; MOLLA, S.; SALTİK, A. (1994). 'Zihinsel ve Bedensel Özürlü Çocukların Anne-Babalarında Depresyon ve Kaygı', *Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 2, [161-166].
13. ALLROY, L.B.; ABRAMSON, L.Y.; METALSKY, G.I.; HARTLAGE, S. (1988). The Hopelessness Theory of Depression: Attributional Aspects, *British Journal of Clinical Psychology*, 27, [5-21].
14. ATAY, M. (1999). *İşitme Engelli Çocukların Eğitiminde Temel İlkeler* , [23-58].
15. BAİLEY, B. D. Jr.; SİMEONSSON, R. J.;YODER, E. D.;HUNTINGTON, S. G. (1990). Preparing Professionals to Serve Infants and Toddlers with Handicaps and Their Families: An Integrative Analysis Across Eight Disciplines, *Exceptional Children*, September, 1, 22, [26-35].
16. BALCI, A. (2000). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*, Pegem Yayıncılık, 3. Baskı (100).

17. BECKMAN, P.J. (1993). 'Comparison of Mothers and Fathers Perceptions of the Effect of Young Children with and without Disabilities', *American Journal on Mental Retardation*, 5, 95, [585-595].
18. BLACHER, J.; NİHİRA, K.; MEYERS, C.E.(1987). 'Characteristics of Home Environment of Families with Mentally Retarded Children: Comparison Across Levels of Retardation', *American Journal of Mental Deficiency*, 4, 14, [313-320].
19. BOUMA, R.; SCHWEİTZER (1990). 'The Impact of Chronic Childhood Illness on Family Stress: A Comparison Between Autism and Cystic Fibrosis', *Journal of Clinical Psychology*, 6, 46, [722-730]
20. BOYER, P. A. (1986). 'The Role of the Family Therapist in Supportive Services to Families with Handicapped Children', *Clinical Social Work Journal*, 4, 20.
21. BRESLAV, N.; PRABUCKİ, K. (1987). 'Siblings of Disabled Children: Effects of Chronic Stress in the Family', *Archives of General Psychiatry*, 12, 44, [1040-1046].
22. BRYNE, E. A.; CUNNINGHAM, C. C. (1985). 'The Effects of Mentally Handicapped Children on Families: A Conceptual Review', *Journal of Child Psychology on Psychiatry*, 26, [847-864].
23. BULUT, I.(1990). *Aile Değerlendirme Ölçeği El Kitabı*, Ankara:Özgüzel Matbaası.
24. CANBUL, S. (1995). *İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ailelerde Aile Fonksiyonlarının Etkilenmesi*, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Eğitim Odyolojisi Programı, Ankara.
25. CHASE, G.A.; PIVEN, J.; LANDA, R.; WZOREK, M.; GAYLE, J.; CLOUD, D.; FOLSTEİN, S. (1991). 'Psychiatric Disorders in the Parents of Autistic Individuals', *Journal of American Academic Child Adolescents Psychiatry*, 3, 30, [471-478].
26. CİVELEK, A. H. (1990). 'Çocukların Bilgilendirilmelerinin Eğitilebilir Zihinsel Özürlü Çocukların Sosyal Kabul Görmelerinde Normal ve İki Grubun Resim-İş ile Beden Eğitimi Derslerinde Bütünleştirilmelerinin Etkileri', Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler A.B.D., Ankara, 1.
27. COHEN, D.S.; FRIEDRİCH, W.N.; WİLTURNER, L.S. (1985). 'Coping Resources and Parenting Mentally Retarded Children', *American Journal of Mental Deficiency*, 2, 90, [130-139].
28. CONRAD, M.B. (1989). 'Informing Parents That Their Children May be Handicapped', *The School Counselor*, 36, May, [380-383].
29. COX, M. J.; OWEN, M.T.; LEWİS, J.M.; HENDERSON, V.K. (1989). Marriage, Adult Adjustment and Early Parenting, *Child Development*, 60,[1015-1024].
30. CRISTENSEN, B.; DE BLASSİE, R.R. (1980). Counseling wiht Parents of Handicapped Adolescents, *Adolescence*, 15, 58, [397-407].
31. CRNİC, K. A.; FRIEDRİCH, W. N.; GREENBERG, A. (1983). 'Adaptation of Families with Mentally Retarded Children: A Model of Stress, Coping and Family Ekology', *American Journal of Mental Deficiency*, 88, 2, [125-138].
32. CULBERTSON, F.M. (1977). 'The Search for Help of Parents of Autistic Children or Beware of Professional Group Think', *Journal of Clinical Child Psychology*, 6, [63-65].

33. CUNNINGHAM, C. (1985). 'Training and Education Approaches for Parents of Children with Special Needs', *British Journal of Medical Psychology*, 58.
34. De MYER, M. K. (1981). Infantile Autism Reviewed: A Decade of Research, *Schizophrenia Bulletin*, 3, 7, [388-451].
35. DİMMOCK, B. ; DUNGWORTH, D. (1985). 'Beyond the Family-Using Network Meeting in Statutory Child Care Cases', *Journal of Family Therapy*, 7, 68.
36. DONOVAN, A.M. (1988). 'Family Stress and Ways of Coping With Adolescents Who Have Handicaps: Maternal Perceptions', *American Journal of Mental Reterdation*, 6, 92, [502-509].
37. DUNN, J. (1988). Sibling Influenceson Childhood Development', *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 29, [119-126].
38. DYSON, L.L. (1993). 'Response to the Presence of a Child with Disabbilities: Parental Stres and Family Functioning Over Time', *American Journal on Mental Retardation*, 2, 98, [207-218].
39. ENÇ, M. (1972). *Görme Özürlüler*, Ankara:Sevinç Matbaası.
40. EVCİMEN, E. A. (1996). 'Zihin Engelli Çocuğu Olan Ailelerin(Anne –Babaların) Gereklerinin Belirlenmesi', Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
41. FIRAT, S. (2000). 'Otistik ve Zihinsel Özürlü Çocukların Annelerinde Kaygı, Depresyon, Aleksitimi ve Genel Psikolojik Değerlendirme', Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
42. FİSMAN, S.N.; WOLF, L.C.; NOH, S. (1989). 'Marital Intimacy in Parents of Exceptional Children', *Canadian Journal of Psychiatry*, 34, [519-525].
43. FİSMAN, S.N.; WOLF, L.C. (1991). The Handicapped Child: Psychological Effects of Parental, Marital and Sibling Relationships, *Pervasive Developmental Disorders*, 1, 14, [199-217].
44. FİŞİLOĞLU, A.; FİŞİLOĞLU, H. (1996). Turkish Families with Deaf and Hard of Hearing Children: A Systems Approach in Assessing Family Functioning, *American Annals of Deaf*, 3, 14, [230-235].
45. FİŞİLOĞLU, H. (1996). 'Mınuchin: Aile Yapısı-Altsistemler-Sınırlar', KERİMOĞLU, E.(ed), *Aile Tedavileri*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, (32).
46. FLYNT, S. W.; WOOD, T.A. (1989). Stress and Coping of Mothers of Children with Moderate Mental Reterdation, *American Journal on Mental Retardation*, 3, 94, [278-283].
47. FOX, R. A.;BİNDER, M. C. (1990). 'Parenting: A Developmental-Behavioral Approach', *Advances in Special Education*, 7B, 187.
48. GALGIULO, R.M. (1985). *Working with Parents of Exceptional Children*, Boston: Houghton Mifflin Company.
49. GARGIULO, R.M.; GRAVES, S.B. (1991). 'Parental Feelings', *Child Education*, Spring, [176-178].
50. HARİNG; KATHRYN, A.; LOVETT, DAVID L. (2001). 'Early Intervention and Early Childhood Services for Families in Rural Settings', [Http://www.search.epnet.com](http://www.search.epnet.com). (son ulaşım:10.05.2003).

51. HARRİS, S.L.; POWERS, M.D. (1990). 'Behavior Therapists Look at the Impact of an Autistic Child on the Family System', *Living with Autism: Effects on Families and Family Needs*, 12, 34, [207-223].
52. HOLLROYD, J.; BROWN, N.; WİKLER, L.; SİMMONS, J.Q. (1975). 'Sterss in Families of Institutionalized Autistic Children', *Journal of Community Psychology*, 1, 3, [26-31].
53. HOLLROYD, J. (1976). Mental Retardation and Stress on the Parents: A Contrast Between Down Syndrome and Childhood Autism. *American Journal of Mental Deficit*, 4, 80, [431-436].
54. LEİGHTON, D.J. (1969). 'Casework with the Parents of Autistic Children', *British Journal of Psychiatric Social Work*, 10(1), [17-21].
55. LUTERMAN, D. (1987). *Deafnees in the Family*, Boston, College-Hill Press.
56. KANNER, L.; LESSER, L. I. (1976). 'Early Infantile Autism,' HARRİSON, S.I. ; MCDERMOTT, J.F.(eds.), *Childhood Psycpathology*, Newyork:International Universities Press, Inc. 648.
57. KARGIN, T (1990). 'Eğitsel Yaklaşımlı Aile Rehberliğinin İşitme Engelli Çocukların Sözel İletişim Becerilerine Etkisi', Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
58. KAYAALP Vural, İ. (2000). *Otizim ve İletişim Problemi Olan Çocukların Eğitimi*, İstanbul: Evrim Yayınevi.
59. KAZAK , A. E.; MARVIN, R. E. (1984). 'Differences, Difficulties and Adaptation Stress and Social Networks in Families with Handicapped Child', *Family Relations*, 33, [67-77].
60. KAZAK, A.E. (1986). 'Family with Psysically Handicapped Children: Social Ecology and Family Systems', *Family Process*, 25, [265-281].
61. KAZAK, A. E. (1987). 'Families with Disabled Children: Stress and Social Networks in There Samples', *Journal of Abnormal Child Psychology*, 1, 15, [137-146].
62. KORKMAZ, B. (2000). *Yağmur Çocuklar*, 2. Baskı, İstanbul: Doğan Kitapçılık.
63. KÖKNEL, Ö. (1987). *İnsanı anlamak*, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi.
64. KRAVETZ, S.; KATZ, S.; KATZ, S. (1990). A Goal Directed Approach to Training Parents of Children with a Developmental Disability. *The British Journal of Mental Subnormality*, 1, 36, [17-29].
65. KROTH, R.L.; EDGE, D. (1997). *Strateiges for Communicating with Parents and Families of Exceptional Children*, Denver: Love Publishing Company.
66. KULOĞLU;AKSAZ, N. (1990). Otistik Çocukların ve Öğretilbilir Zihinsel Özürlü Çocukların Anne-Babalarının Kaygı Düzeyleri, *Psikoloji Dergisi*, 7, 25, [14-20].
67. KÜÇÜKER, S. (1993). 'Özürlü Çocuk Ailelerine Yönelik Psikolojik Danışma Hizmetleri', *Özel Eğitim Dergisi*, 1, 3, [23-29].
68. KÜÇÜKER, S. (1995). 'Yaşadıklarımız', *Özel Eğitim Dergisi*, 2, 1, Ankara:Tekışık Yayıncılık A.Ş., [49-54].
69. MALGALIT, M.; ANKONİNA, D.B. 81993). Positive and Negative Affect in Parenting Disabled Children, *Counselling Psychology Quarterly*, 4, 4.

70. MARSHALL, E.S.; OLSEN, S.F. (1999). 'Communication and Happiness in Families with Children', *Journal of Planning Literature*, 5, 3, [275-293].
71. MELANIE, B.; RUSSEL; KENDRA, P.; YOUNGBLOOD, L.A. (Summer 2001). 'Families and early intervention professionals in rural areas: Unique challenges', <http://www.search.epnet.com>, (son ulaşım:3 Nisan 2003).
72. MİLGRAM, N.A.; ATZİL, M. (1988). 'Parenting Stress in Raising Autistic Children', *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 18, No:3, [415-424].
73. MOLSA, P. K.; IKONEN-MOLSA, S. A. (1985). 'The Mentally Handicapped Child and Family Crisis', *Journal of Mentally Deficiency Research*, 29, 4, [309-314].
74. MORGAN, S.B. (1988). 'The Autistic Child and Family Functioning: A Developmental-Family Systems Perspective', *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 17, 4, [549-563].
75. NAIDOO, R. M. (1984). 'Counseling Parents with Handicapped Children', *Projective Pssychology*, 29,1, [13-17].
76. NAZLI, S. (2001). *Aile Danışmanlığı*, Ankara:Nobel Yayın Dağıtım, [24-25]
77. NORTON, P. ; DREW, C. (1994). 'Autism and Potetial Family Stressors'. *The American Journal of Family Therappy*, 22, 1, [72-80].
78. ÖZEKES, M. (1998). *Özel Çocuklara Özel Eğitim Programları*, İzmir: Örs Matbaacılık.
79. ÖZSOY, Y.; ERİPEK, S.; ÖZYÜREK, M. (1992). 'Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar', *Özel Eğitime Giriş*, Ankara:Karatepe Yayınları.
80. ÖZTÜRK, M. (1988). *Çocukluk Çağı Ruhsal Bozuklukları, Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*, Ankara: Nural Matbaacılık.
81. ÖZYÜREK, M. (1995a). *Görme Yetersizliği Olan Çocuğu Bağımsızlığa Hazırlamak İçin Ana Baba Rehberi*, Ankara: Bizim Büro Basımevi, Eğitim Serisi.
82. ÖZYÜREK, M. (1995b). *Aileler İçin Eğitim Rehberi*, Ankara:M.E.B. Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü işbirliğinde hazırlanmıştır.
83. RICKS, D. (1983). 'Problems in the Family with An Autistic Child', Collection of Papers, The Luge Wakehurst Memorial. Irust Fund.
84. ROSS, P.(1964). 'Parents of Mentally Retarded Children Misunderstood and Mistreated', *Parents Speak Out*, Colombus:1978.
85. SABATELLİ, R.; BARTLE, S. (1995). 'Survey Approaches to the Assessment of Family Functioning: Conceptual, Operational and Analytical Issues', *Journal of Marriage and Family*, 57.
86. SARI, N.E. (1999). 'Engelli Çocuğu Bulunan Ana-Babalara uygulanan Ana-Baba Eğitim Programının Etkilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi', Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bilim Dalı, Konya, 55.
87. SARISOY, M. (2000). 'Otistik ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Evlilik Uyumluluğu', Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

88. SAYIN, G. (1997). 'The Relationship between the Types of Stressors, the Causal Attributions, the Type of Disability and the Stres Levels of the Mothers of Children with Mental Disabilities, Hearing Impairment and Physical Disabilities', *Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi*.
89. SELIGMAN, M. (1985). 'Handicapped Children and Their Families', *Journal of Counseling and Development*, 64, [274-277].
90. SUCUOĞLU, B. (1995). 'Özürü Çocuğu Olan Anne Babaların Gereksinimlerinin Belirlenmesi', *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 2, 1, [10-18].
91. SUCUOĞLU, B. (1997). 'Özürü Çocukların Aileleriyle Yapılan Çalışmalar', *Farklılıkla Yaşamak*, Ankara:Türk Psikologlar Derneği Yayını, [35-57].
92. TAANİLA, A.; SYRJALA, L.; KOKKONEN, J.; JARVELİN, M.R. (January 2002). 'Coping of parents with physically and/or intellectually disabled children', <http://www.search.epnet.com>, (son ulaşım:3 Nisan 2003).
93. TOKAD, M.; SARA, R. (1995). 'Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerde Anksiyete ve Depresyon Düzeyi', II. Ulusal Özel Eğitim Kongresi (Yayınlanmamış Bildiri), Ankara.
94. TRIVETTE, C.M.; DUNTS, C.J (1992). 'Caracterics and Influences of Role Division and Social Support Among Mothers of Preschool Children with Disabilities', *Topics in Early Childhood Special Education*, 12, 3, [367-385].
95. TRUTE, B. (1990). 'Child and Parent Predictors of Family Adjustment in Households Containing Young Developmentally Disabled Children', *Family Relations*, 39, [292-297].
96. TUNALI, B.; POWER, T.G. (1993). 'Creating Satisfaction: A Psychological Perspective on Stress and Coping in Families of Handicapped Children', *Journal Child Psychology and Psychiatry*, 34, 6, [945-957].
97. UNICEF *Childhood Disability:Prevention and Rehabilitation at the Comunity Level*, Çev. Hasan Karatepe, Ankara: Karatepe Yayınları, (1998). 93.
98. WEBSTTER-STRATTON, C.; HAMMOND, M. (1988). 'Maternal Depression and Its Rrelationship to Life Stress, Perceptions of Child Behaviour Problems, Parenting Behaviours and Child Conduct Problems', *Journal of Abnormal Child Psychology*, 16, 3, [299-315].
99. WERTH, L.H.; OSEROFF, A.B. (1987). Continual Counseling Intervention: Lifetime Support for the Family with a Handicapped Member, *The American Journal of Family Therapy*, 15, 4, [333-342].
- 100.
101. WİLKLER, L. (1981). Chronic Stresses in Families of Mentally Retarded Children, *Family Relations*, 30, [281-288]
102. WILLIAMS, D.G. (1988). 'Gender, Marriage and Psychosocial Well-Being', *Journal of Family Issues*, 9, 4, [452-468]
103. YÖRÜKOĞLU, A. (1986). *Çocuk Ruh Sağlığı*, Ankara:Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

EKLER**Ek-1 KİŞİSEL BİLGİ FORMU (ANNE)**

Aşağıda sizinle ilgili sorular bulunmaktadır. Bu soruları uygun yerleri işaretleyerek cevaplayınız. Bu çalışma bilimsel bir araştırmada veri toplamak amacıyla yapılmaktadır. Cevaplarınızda samimi olmanız çok önemlidir. Cevaplarınız gizli tutulacaktır. Yardımlarınız için çok teşekkür ederim.

Mızgin ASLANOĞLU

1-) Yaşınız.....

2-)Eğitim Durumunuz

a-)Eğitimsiz,okur-yazar   b-)İlkokul mezunu   c-)Ortaokul Mezunu

d-)Lise ve dengi okul mezun   e-)Yüksekokul-Üniversite mezunu

3-)Ailedeki Çocuk Sayısı.....

4-)Ailenizin toplam aylık geliri

a-)250 milyondan az   b-)250-500 milyon arası   c-)500-750 milyon arası

d-)750 milyon-1 milyar arası   e-)1 milyar üstü

5-)İşiniz

a-)İşsiz   b-)İşçi   c-)Memur   d-)Serbest

6-)Evinizde anne, baba ve çocuklar dışında sizinle birlikte yaşayan başka kişi/kişiler bulunmakta mı? a-)Evet   b-)Hayır

7-)Çocuğunuzun engel türü.....

8-)Çocuğunuzun cinsiyeti   a-)Kız   b-)Erkek

9-)Çocuğunuzun yaşı.....

10-)Çocuğunuz kaç yıldır eğitim almakta.....

11-)Ailenin Durumu

a-)Anne-baba-çocuklar birlikte yaşıyor   b-)Anne-baba ayrı

12-)Engelli çocuğunuzun bakımı ve eğitiminde size yardım eden daha çok kimdir?

a-)Babası   b-)Kardeşi   c-)Aile büyüğü   d-)Bakıcı

13-)Özürli bir çocuğa sahip olmanız sizce aşağıda belirtilenlerden hangilerini etkiledi?

a-)Ekonomik durumunuz   b-)İşiniz   c-)Seyahatleriniz

d-)Ev ziyaretleriniz   e-)Ruhsal sağlığınız   f-)Eşinizle ilişkileriniz

g-)Diğer çocuklarınızla ilişkileriniz

14-)Ruh sağlığınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?

a-)İyi   b-)Orta   c-)Kötü

15-)Sürekli tedavi gerektiren bir rahatsızlığınız var mı?

a-)Evet   b-)Hayır

Ek-2 KİŞİSEL BİLGİ FORMU (BABA)

Aşağıda sizinle ilgili sorular bulunmaktadır. Bu soruları uygun yerleri işaretleyerek cevaplayınız. Bu çalışma bilimsel bir araştırmada veri toplamak amacıyla yapılmaktadır. Cevaplarınızda samimi olmanız çok önemlidir. Cevaplarınız gizli tutulacaktır. Yardımlarınız için çok teşekkür ederim.

Mızgin ASLANOĞLU

- 1-) Yaşınız.....
- 2-)Eğitim Durumunuz
  - a-)Eğitimsiz,okur-yazar
  - b-)İlkokul mezunu
  - c-)Ortaokul Mezunu
  - d-)Lise ve dengi okul mezun
  - e-)Yüksekokul-Üniversite mezunu
- 3-)Ailedeki Çocuk Sayısı.....
- 4-)Ailenizin toplam aylık geliri
  - a-)250 milyondan az
  - b-)250-500 milyon arası
  - c-)500-750 milyon arası
  - d-)750 milyon-1 milyar arası
  - e-)1 milyar üstü
- 5-)İşiniz
  - a-)İşsiz
  - b-)İşçi
  - c-)Memur
  - d-)Serbest
- 6-)Evinizde anne, baba ve çocuklar dışında sizinle birlikte yaşayan başka kişi/kişiler bulunmakta mı?
  - a-)Evet
  - b-)Hayır
- 7-)Çocuğunuzun engel türü.....
- 8-)Çocuğunuzun cinsiyeti
  - a-)Kız
  - b-)Erkek
- 9-)Çocuğunuzun yaşı.....
- 10-)Çocuğunuz kaç yıldır eğitim almakta.....
- 11-)Ailenin Durumu
  - a-)Anne-baba-çocuklar birlikte yaşıyor
  - b-)Anne-baba ayrı
- 12-)Engelli çocuğunuzun bakımı ve eğitiminde size yardım eden daha çok kimdir?
  - a-)Annesi
  - b-)Kardeşi
  - c-)Aile büyüğü
  - d-)Bakıcı
- 13-)Özürlü bir çocuğa sahip olmanız sizce aşağıda belirtilenlerden hangilerini etkiledi?
  - a-)Ekonomik durumunuz
  - b-)İşiniz
  - c-)Seyahatleriniz
  - d-)Ev ziyaretleriniz
  - e-)Ruhsal sağlığınız
  - f-)Eşinizle ilişkileriniz
  - g-)Diğer çocuklarımızla ilişkileriniz
- 14-)Ruh sağlığınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?
  - a-)İyi
  - b-)Orta
  - c-)Kötü
- 15-)Sürekli tedavi gerektiren bir rahatsızlığınız var mı?
  - a-)Evet
  - b-)Hayır

Ek-3

Anne ve Babaların Aile İşlevlerini Değerlendirme Biçimine Göre Alt Ölçeklerin Birbirleriyle Korelasyonları

A.D.Ö Alt Boyutları	Korelasyon Katsayısı	Anne Problem Çözme	Anne İletişim	Anne Roller	Anne Duygusal Tepki	Anne Gereken İlgisi	Anne Davranış Kontrolü	Anne Genel Fonksiyon
Anne İletişim	R= P= N=	.547** .0 129						
Anne Roller	R= P= N=	.427** .0 129	.556** .0 129					
Anne Duygusal Tepki	R= P= N=	.450** .0 129	.591** .0 129	.535** .0 129				
Anne Gereken İlgisi	R= P= N=	.342** .0 129	.503** .0 129	.498** .0 129	.509** .0 129			
Anne Davranış Kontrolü	R= P= N=	.330** .0 129	.322** .0 129	.474** .0 129	.253** .004 129	.267** .002 129		
Anne Genel Fonksiyon	R= P= N=	.636** .0 129	.669** .0 129	.667** .0 129	.639** .0 129	.585** .0 129	.396** .0 129	
Baba Problem Çözme	R= P= N=	.624** .0 129	.421** .0 129	.387** .0 129	.342** .0 129	.260** .003 129	.231** .009 129	.492** .0 129
Baba İletişim	R= P= N=	.372** .0 129	.542** .0 129	.328** .0 129	.271** .002 129	.226* .010 129		.399** .0 129
Baba Roller	R= P= N=	.279** .001 129	.348** .0 129	.648** .0 129	.338** .0 129	.305** .0 129	.291** .001 129	.426** .0 129
Baba Duygusal Tepki	R= P= N=	.430** .0 129	.440** .0 129	.408** .0 129	.611** .0 129	.315** .0 129	.279** .001 129	.522** .0 129
Baba Gereken İlgisi	R= P= N=	.215* .014 129	.346** .0 129	.283** .001 129	.236** .007 129	.591** .0 129		.381** .0 129
Baba Davranış Kontrolü	R= P= N=	.200* .023 129		.342** .0 129			.554** .0 129	.244** .005 129
Baba Genel Fonksiyon	R= P= N=	.454** .0 129	.438** .0 129	.451** .0 129	.426** .0 129	.336** .0 129	.251** .004 129	.649** .004 129

Korelasyon Tablosu Devamı

A.D.Ö Alt Boyutları	Korelasyon Katsayısı	Baba Problem Çözme	Baba İletişim	Baba Roller	Baba Duygusal Tepki	Baba Gereken İlgisi	Baba Davranış Kontrolü	Baba Genel Fonksiyon
Baba İletişim	R= P= N=	.494** .0 129						
Baba Roller	R= P= N=	.382** .0 129	.453** .0 129					
Baba Duygusal Tepki	R= P= N=	.405** .0 129	.413** .0 129	.499** .0 129				
Baba Gereken İlgisi	R= P= N=	.299** .001 129	.425** .0 129	.416** .0 129	.455** .0 129			
Baba Davranış Kontrolü	R= P= N=	.281** .001 129	.309** .0 129	.430** .0 129	.314** .004 129	.281** .001 129		
Baba Genel Fonksiyon	R= P= N=	.649** .0 129	.565** .0 129	.557** .0 129	.523** .0 129	.499** .0 129	.329** .0 129	

*p<.05

*p<.01

AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

Aşağıda aile işlevlerine ilişkin 60 cümle bulunmaktadır. Bu cümlelerden her birinin yanında “Aynen katılıyorum”, “Büyük ölçüde katılıyorum”, “Biraz katılıyorum”, “Hiç katılmıyorum” seçenekleri yer almaktadır. Her cümle için sizin ailenize uyan seçeneği belirtiniz. Yardımlarınız için teşekkür ederiz.

CÜMLELER	Aynen katılıyorum	Büyük Ölçüde katılıyorum	Biraz Katılıyorum	Hiç katılmıyorum
1-Ailece ev dışında program yapmada güçlük çekeriz, çünkü aramızda birliği sağlayamayız.				
2-Günlük hayatımızdaki sorunların (problemlerin) hemen hepsini aile içinde hallederiz.				
3-Evde biri üzgün ise, diğer üyeler bunun nedenini bilir.				
4-Bizim evde, kişiler verilen her görevi düzenli bir şekilde yerine getiremezler.				
5-Evde birinin başı derde girdiğinde, diğerleri de bunu kendilerine fazlasıyla dert ederler.				
6-Bir sıkıntı ve üzüntüyle karşılaştığımızda, birbirimize destek oluruz.				
7-Ailemizde acil durum olsa, şaşırıp kalırız.				
8-Bazen evde ihtiyacımız olan şeylerin bittiğinin farkına varmayız.				
9-Birbirimize karşı olan sevgi, şefkat gibi duygularımızı açığa vurmaktan kaçınırız.				
10-Gerektiğinde aile üyelerine görevini hatırlatır, kendilerine düşen işi yapmalarını sağlarız.				
11-Evde dertlerimizi, üzüntülerimizi birbirimize söylemeyiz.				
12-Sorunlarımızın çözümünde genellikle ailece aldığımız kararları uygularız.				
13-Bizim evdekiler, ancak onların hoşuna giden söylendiğinde sizi dinler.				
14-Bizim evde bir kişinin söylediklerinden ne hissettiğini anlamak mümkün değildir.				
15-Ailemizde eşit bir görev dağılımı yoktur.				
16-Ailemiz üyeleri birbirine hoşgörülü davranırlar.				
17-Evde herkes başına buyruktur.				
18-Bizim evde herkes, söylemek istediklerini üstü kapalı değil de doğrudan birbirinin yüzüne söyler.				
19-Ailede bazılarımız, duygularımızı belli etmeyiz.				
20-Acil bir durumda ne yapacağımızı biliriz.				
21-Ailece, korkularımızı ve endişelerimizi birbirimizle tartışmaktan kaçınırız.				
22-Sevgi, şefkat gibi olumlu duygularımızı birbirimize belli etmekte güçlük çekeriz.				
23-Gelirimiz ihtiyaçlarımızı karşılamaya yetmiyor.				
24-Ailemiz, bir problemi çözdükten sonra, bu çözümün işe yarayıp yaramadığını tartışır.				
25-Bizim ailede herkes kendini düşünür.				
26-Duygularımızı birbirimize açıkça söyleyebiliriz.				
27-Evimizde banyo ve tuvalet bir türlü temiz durmaz.				

CÜMLELER	Aynen katılıyorum	Büyük Ölçüde katılıyorum	Biraz Katılıyorum	Hiç katılmıyorum
28-Aile içinde birbirimize sevgimizi göstermeyiz.				
29-Evde herkes her istediğini birbirinin yüzüne söyleyebilir.				
30-Ailede, hepimizin belirli görev ve sorumlulukları vardır				
31-Aile içinde genellikle birbirimizle pek iyi geçinemeyiz.				
32-Ailemizde sert-kötü davranışlar ancak belli durumlarda gösterilir.				
33-Ancak hepimizi ilgilendiren bir durum olduğu zaman birbirimizin işine karışırız.				
34-Ailece birbirimizle ilgilenmeye pek vakit bulamıyoruz.				
35-Evde genellikle söylediklerimizle söylemek istediklerimiz birbirinden farklıdır.				
36-Aile içinde birbirimize hoşgörülü davranırız.				
37-Evde birbirimize, ancak sonunda kişisel bir yarar sağlayacaksa ilgi gösteririz.				
38-Ailemizde bir dert varsa, kendi içimizde hallederiz.				
39-Ailemizde sevgi, şefkat gibi duygular ikinci plandadır.				
40-Ev işlerinin kimler tarafından yapılacağını hep birlikte konuşarak kararlaştırırız.				
41-Ailemizde herhangi bir şeye karar vermek her zaman sorun olur.				
42-Bizim evdekiler sadece çıkarları olduğu zaman birbirlerine ilgi gösterirler.				
43-Evde birbirimize karşı açık yüzlüyüzdür.				
44-Ailemizde hiçbir kural yoktur.				
45-Evde birinden bir şey yapması istendiğinde mutlaka takip edilmesi ve kendisine hatırlatılması gerekir.				
46-Aile içinde herhangi bir sorunun nasıl çözüleceği hakkında kolayca karar verebiliriz.				
47-Evde kurallara uyulmadığı zaman neolacağını bilmeyiz.				
48-Bizim evde aklımıza gelebilen her şey olabilir.				
49-Sevgi, şefkat gibi olumlu duygularımızı birbirimize ifade edebiliriz.				
50-Ailede her türlü problemin üstesinden gelebiliriz.				
51-Evde birbirimizle pek iyi geçinemeyiz.				
52-Sinirlenince birbirimize küseriz.				
53-Ailemizde bize verilen görevler pek hoşumuza gitmez.				
54-Kötü bir niyetle olmasa da evde birbirimizin hayatına çok karışıyoruz.				
55-Ailemizde kişiler herhangi bir tehlike karşısında yangın , kaza gibi) ne yapacaklarını bilirler, çünkü durumlarda ne yapılacağı aramızda konuşulmuş ve belirlenmiştir.				
56-Aile içinde birbirimize güveniriz.				
57-Ağlamak istediğimizde birbirimizden çekinmeden rahatlıkla ağlayabiliriz.				
58-İşimize (okulumuza) yetişmekte güçlük çekiyoruz.				
59-Aile içinde biri hoşlanmadığımız bir şey yaptığında ona bunu açıkça söyleriz.				
60-Problemlerimizi çözmek için ailece çeşitli yollar bulmaya çalışırız.				